

Așezământul „Domnița Bălașa”

INTRARE

Nr. 6239

Anul 1976 luna nr. ziua 12

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXXIV, Nr. 7 — 8 - IULIE — AUGUST 1975

Așezământul „Domnița Bălașa”
Nr. 6259
Anul 1976 luna martie ziua 12

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXXIV Nr. 7 — 8
IULIE - AUGUST
1975

Redacția și Administrația: Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
str. Patriarhiei nr. 21 — Sectorul V

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

JUSTINIAN

Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul
Bisericii Ortodoxe Române

VICEPREȘEDINȚI :

P. S. Dr. ANTIM
Episcopul Buzăului

P. S. Dr. ANTIM
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL
Episcop vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. PETRE F. ALEXANDRU
Consilier cultural mitropolitan

C U P R I N S U L

	<u>Pag.</u>
REDACȚIA, <i>La a XXXI-a aniversare de la eliberarea Patriei</i>	697
REDACȚIA, <i>Un eveniment de importanță istorică pentru Europa și întreaga lume</i>	705
REDACȚIA, <i>Sărbătoarea numelui Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian (2 august 1975)</i>	709

INDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Pr. ZENOVIE MOȘOIU, <i>La Duminica a III-a după Rusalii</i>	711
Pr. HRISCU IOAN, <i>La Sîntul Prooroc Ilie</i>	714
Pr. DAVID POPESCU, <i>La Duminica a VI-a după Rusalii</i>	717
Pr. Prof. GHEORGHE CALCIU, <i>La Schimbarea la Față a Domnului</i>	719
Diac. MARIN PANĂ, <i>La Adormirea Maicii Domnului</i>	725
Diac. TEODOR POPESCU, <i>La Duminica a VIII-a după Rusalii</i>	727
Diac. Prof. OREST BUCEVSCHI, <i>Sinodul de la Niceea (325)</i>	732
Arhim. IERONIM MOTOC, <i>Despre rostul luminărilor în Biserică</i>	733

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

REDACȚIA, <i>Acțiuni în slujba păcii (iulie—august)</i>	736
Diac. Prof. O. BUCEVSCHI, Diac. GH. BOGDAPROSTE, <i>Știri ecumenice</i>	741
CEZAR VASILIU, <i>Conferința teologică interconfesională de la Cluj-Napoca</i>	744

ARTICOLE ȘI STUDII

Pr. Prof. ION CONSTANTINESCU, <i>Rugăciunile pentru cei morți</i>	749
Lector SEBASTIAN BARBU-BUCUR, <i>Axionul «Ingerul a strigat» în armonizarea lui D. G. Kiriac</i>	763

DOCUMENTARE

Prof. CORNEL RĂDULESCU, <i>Primele traduceri românești ale cărților de ritual, secolele XVI—XVIII, (studiu istoric-liturgic și lingvistic, partea a III-a)</i>	779
Diac. Asist. NICU MOLDOVEANU, <i>Manuscrise muzicale bizantine cu notație antechrysantică din Biblioteca Sîntului Sinod și Biblioteca Palatului patriarhal din București</i>	806
Diac. GEORGE DINCĂ, <i>Chipuri de ierarhi: compozitori, traducători, prelucrători și mari cîntăreți ai muzicii bisericești</i>	812
Diac. MARIN N. PANĂ, <i>Manuscrise liturgice din Biblioteca Patriarhiei Române</i>	824

COMEMORĂRI

Pr. Prof. DUMITRU POPESCU, <i>Comemorarea Mitropolitului Nifon la 100 de ani de la moartea sa</i>	835
---	-----

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI
--

ASISTENT, <i>Biserica din parohia Gheboiaia, jud. Dîmbovița</i>	840
ASISTENT, † <i>Preotul Gheorghe Popescu-Lahovari</i>	844
ASISTENT, † <i>Preotul Iosif Mușatescu</i>	844
ASISTENT, † <i>Preotul Vasile R. Ionescu</i>	846
ASISTENT, † <i>Preotul Gheorghe Dincă</i>	847
ASISTENT, † <i>Preotul Ioan D. Voinescu</i>	848
ASISTENT, † <i>Preotul Constantin M. Petre</i>	849
ASISTENT, † <i>Preotul Constantin Dumitrescu-Mislea</i>	850
ASISTENT, † <i>Preotul Pavel Petrescu</i>	851
ASISTENT, † <i>Preotul Hariton Rizescu</i>	852

EPISCOPIA BUZĂULUI

Pr. NIC. I. BIVOLARU, <i>Știri din cuprinsul Eparhiei</i>	854
---	-----

EPISCOPIA DUNĂRII DE JOS

Arhim. IERONIM MOTOC, <i>Știri și fapte din cuprinsul Eparhiei</i>	859
--	-----

RECENZII

Damaskinos Papandreou — <i>Die Verlügbarkeit gegenüber dem Heiligen Geist und die Treue zum Ursprung nach der Lehre der griechischen Kirchenväter</i> (În «Freiburger Zeitschrift für Philosophie und Theologie» nr. 1—2/1975), de Diac. Prof. OREST BUCEVSCHI	868
Arhiepiscop Pitirim (Wolokolamsk). <i>Die Kirche als Verwirklichung des Heilplanes der Dreieinheit</i> (În «Orthodoxie Heute», 50/1975) de Diac. Prof. OREST BUCEVSCHI	870
Jerôme Murphy-O'Connor, <i>The Essenes and their History</i> , in «Revue Biblique», publiée par l'École cratique d'études bibliques de Jérusalem, an. LXXXI (1974), nr. 2, p. 215—244, de I. V. GEORGESCU	873
Prof. Dr. Docent George Potra, <i>Popa Radu Șapcă, luptător pentru libertate</i> în «Magazin istoric», IX, nr. 6, (99), iunie 1975, p. 9—12 de Pr. HORIA CONSTANTINESCU	877
N. Copoiu, <i>Anticele, neprescrisele și neprescriptibilele drepturi</i> , în «Magazin istoric», IX, nr. 6 (99), iunie 1975, de Pr. HORIA CONSTANTINESCU	879

LA A XXXI-A ANIVERSARE DE LA ELIBERAREA PATRIEI

Stăpîn pe propriul său destin, ca niciodată în istoria lui de două ori milenară, poporul român sărbătorește astăzi, în entuziasmul avîntului creator și cu mulțumirea marilor realizări dobîndite, cea de a XXXI-a aniversare a eliberării Patriei.

Actul din August 1944 constituie cel mai mareș eveniment al istoriei noastre contemporane care încununează lupta de veacuri a poporului român pentru libertatea națională și dreptate socială și este expresia voinței și a strădaniilor întregului nostru popor de a-și lua soarta în propriile sale mîini, pe drumul unei orînduiri și vieți sociale noi tot mai prospere și mai fericite. Eliberarea a fost cerută de întreaga țară, fiindcă răspundea unor necesități izvorite din mersul firesc al istoriei poporului, și la ea «au participat toate forțele poporului». «Insurecția națională armată a fost subliniată de Dl. Președinte al Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, rodul acțiunii unite a celor mai largi forțe politice naționale, al armatei, al formațiunilor politice, al adeviziunii depline la lupta antifascistă a maselor populare. În înfăptuirea acestui act de importanță crucială pentru destinele României rolul hotărîtor l-au avut clasa muncitoare și avangarda sa revoluționară, Partidul Comunist Român».

Biserica Ortodoxă Română, prin glasul Întîistătătorului ei de atunci, Patriarhul Nicodim, a salutat cu entuziasm și a subliniat chiar din primul ceas al momentului, importanța istorică a actului de la 23 August 1944, în telegrama către Palat și în Pastorală dată cu prilejul încheierii armistițiului între România și Marii Aliați.

Măreșul act, se arată în pastorală, a pus capăt regimului care înăbușise libera manifestare a gîndurilor și simțămîntelor neamului nostru, și dictaturii acestuia, străină de sufletul și firea poporului român, «străină și de spiritul și învățătura Sfintei Biserici Creștine, care de aproape 2.000 de ani propovăduiește și cere afirmarea drepturilor personale și a libertăților naționale și democratice» («B.O.R.» LXII/44, nr. 7—8, p. 219, 222).

Vasta operă de așezare pe temeiuri noi a societății și a civilizației românești, pe temeiuri socialiste, este rodul luptei și al activității neobosite a întregii obști românești: muncitori, țărani, intelectuali, meșteșugari, grupați în jurul Conducătorilor noștri de Stat. O privire succintă

asupra realizărilor înfăptuite de poporul român în răstimpul celor 31 de ani de viață nouă, pentru a înțelege, pe toată întinderea ei, semnificația aniversării acestui eveniment, deschizător de epocă, și pentru a întrezări, apoi, viitorul luminos al poporului și al Patriei noastre, este necesară și binevenită.

Unindu-și eforturile în Frontul Național Democrat, forțele sociale progresiste din țara noastră au trecut, îndată după victoria insurecției naționale armate, la cucerirea puterii de Stat. Instaurarea primului guvern democrat, condus de Dr. Petru Groza (6 martie 1945) constituie un prim moment important pe drumul spre noua orînduire. Legiferînd în 23 martie 1945 reforma agrară, Guvernul Dr. Petru Groza desființa moșierimea ca clasă. În focul luptei pentru pămînt, s-a făurit alianța dintre muncitori și țărani pentru zidirea unei noi Români.

Proclamarea Republicii Populare Române, la 30 Decembrie 1947, a însemnat înfrîngerea definitivă a claselor exploatoare și cucerirea întregii puteri politice și de Stat de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare și celelalte categorii de oameni ai muncii. Poporul român trece acum la făurirea unei noi orînduiri și vieți sociale în țara noastră, orînduirea socialistă.

După instaurarea proprietății obștești asupra principalelor mijloace de producție (11 iunie 1948), economia noastră națională a pășit pe calea unei dezvoltări multilaterale, cu aplicarea ultimelor cuceriri ale științei și tehnologiei mondiale în industrie. Industria socialistă, înnoită radical în ultimii ani, a atins cel mai înalt grad de concentrare și specializare, sporindu-și profilurile în pas cu noile cuceriri ale tehnologiei și dînd o mare pondere energiei electrice, metalurgiei, construcției de mașini, chimiei și altor ramuri. Industria și economia națională în general au situat România în rîndul țărilor cu cel mai înalt ritm de creștere industrială și economică.

Factor important în economia noastră națională, agricultura a înregistrat schimbări fundamentale. Prin transformarea socialistă a agriculturii și prin sistematizarea și urbanizarea așezărilor umane în mediul rural, înfățișarea și viața satului românesc, de pe toate meleagurile Patriei, s-au schimbat fundamental, înnoindu-se prin noi edificii spațioase și moderne pentru școli, cămine culturale, cooperative de consum și magazine satești, drumuri și șosele pietruite și asfaltate și lumină electrică, în satele noastre. Tărănimea a devenit o clasă socială nouă, omogenă, cu un nivel de viață economică, socială și culturală, tot mai ridicat, aducîndu-și contribuția ei de seamă la propășirea continuă a Patriei. Așezările umane satești, casele și gospodăriile țărănești, sînt tot mai frumoase și moderne, admirate de numărul mare de turiști care ne vizitează țara.

În atenția deosebită a Conducerii noastre de Stat, modernizarea și dezvoltarea agriculturii în pas cu industrializarea socialistă și cu cerințele tot mai sporite ale societății noastre românești actuale în curs de multilaterală dezvoltare, au fost realizate printr-o serie de măsuri, privind investițiile pentru mecanizarea lucrărilor agricole, pentru realizarea și diversificarea sistemului de irigații, pentru chimizare.

Aprecierea critică și preluarea în spirit creator a întregii moșteniri literar-artistice, culturale și spirituale de dinainte de cel de al doilea război mondial, și difuzarea ei astăzi, în mari tiraje de masă și ediții critice, precum și promovarea unei noi culturi, literaturi și arte, care să contribuie la formarea omului nou, sînt o altă latură importantă a marii mișcări de înnoire a țării. Intelectualii, tineri, vîrstnici și mai vîrstnici, oameni de știință, artă și de litere, devotați idealurilor maselor muncitoare și ale întregului popor, își aduc, cu prisosință și abnegație, contribuția lor pentru progresul material și spiritual al poporului român și afirmarea acestuia pe meridianele lumii contemporane.

Cultura românească a sporit iar învățămîntul de toate gradele, după generalizarea învățămîntului de cultură generală de 8 clase și apoi de 10 clase, a înregistrat, an de an, realizări remarcabile, în toate ramurile lui.

Toate aceste realizări au contribuit la îmbunătățirea vieții poporului nostru și au menirea de a stimula, în continuare, ritmul dezvoltării economiei naționale și propășirea României în general.

Rezultat al dezvoltării societății românești, pe calea socialismului, țara noastră a devenit Republica Socialistă România, la 21 august 1965, consacră trăsăturile fundamentale ale orînduirii și vieții noastre sociale noi, orînduirea socialistă și Statul socialist român, și situează țara noastră pe o nouă treaptă de afirmare și dezvoltare multilaterală, printr-o împreună-lucrare a întregului popor. Dialogul creator dintre Conducerea de Stat și popor asigură participarea activă a tuturor cetățenilor la procesul de dezvoltare și înnoire a țării.

Toate sectoarele de activitate ale României Socialiste, se caracterizează printr-un profund și accentuat dinamism, nu numai de la un cincinal la altul, ci chiar de la un an la altul. În economie, ritmul susținut al activității oamenilor muncii a dus la dezvoltarea multilaterală a bazei tehnico-materiale a societății noastre socialiste, la perfecționarea neconținută a celor care lucrează în industrie, agricultură și în celelalte sectoare ale economiei naționale, precum și la creșterea fără precedent a venitului național, anume cu 12,8% în 1971 și în primul semestru al anului 1972 față de anii precedenți, și cu peste 12 ori mai mult în 1973 și 1974. Dezvoltarea economiei naționale a creat condiții pentru creșterea continuă a bunăstării materiale și spirituale a întregului popor. Căci odată cu creșterea venitului național a crescut, implicit, și venitul pe cap de locuitor. Expresie concretă a dezvoltării economiei naționale sînt recente măsurile importante pentru creșterea venitului populației prin majorarea retribuției tarifare a oamenilor muncii, pe ramuri și activități, începînd de la 1 august 1974, continuînd și în cursul anului 1975, urmărindu-se asigurarea unei proporții mai judicioase între venitul minim și maxim, prin creșterea mai accentuată a veniturilor mici — în concordanță cu principiile echității socialiste.

Permanentă preocupare a Statului nostru pentru creșterea sporită a venitului național și, implicit, a venitului individual și acordarea unei atenții deosebite și crescînde acțiunilor social-educative, cultural-spi-

rituale, edilitare și construcției de locuințe pentru populație, în mediul urban, acțiunilor de asistență socială și ocrotirea sănătății, — urmăresc ridicarea continuă a calității vieții a celor ce muncesc, a tineretului studios și stimularea, în același timp, a ritmului dezvoltării ulterioare în industrie și în agricultură, pentru noi și cât mai importante realizări în toate domeniile construcției socialiste.

Orașele țării s-au înnoit total și altele noi au apărut pe harta țării. Capitala este de nerecunoscut: au apărut cartiere-orașe cu toate construcțiile noi, pe toate laturile bătrânei cetăți de pe Dimbovița, iar în centru au apărut edificii gigantice, lângă cele vechi care au fost consolidate și reinnoite. În Capitală și în toate orașele țării, Statul a pus la dispoziția locuitorilor locuințe noi, spațioase, moderne, în blocuri și vile, înconjurate de spații verzi, cu complexe comerciale mari și numeroase, piețe, școli generale, licee și școli profesionale în toate cartierele. Alături de marele sector de Stat al locuințelor pentru populație, s-a dezvoltat, cu concursul Statului care a acordat credite pe termen lung solicitanților, sectorul locuințelor — proprietate personală.

În ultimii ani, urbanizarea și sistematizarea așezărilor umane au făcut progrese și la sate. Legătura satelor și comunelor cu orașele și între ele, este asigurată prin șosele și drumuri asfaltate sau pietruite, pe care circulă numeroase mașini de transport în comun și autoturism. Asistăm la o progresivă apropiere a satului de oraș.

În această perioadă, odată cu obiectivele industriale noi, nenumărate și diferite, și cu noua înfățișare a orașelor și a satelor, a apărut și o nouă atitudine a omului față de muncă și față de societate, în general; o grijă sporită a Statului pentru consolidarea vieții de familie și pentru educarea tineretului în spiritul dragostei față de om și față de Patria noastră socialistă.

Toate acestea sînt componente ale ansamblului de măsuri și realizări pe plan național, care au ridicat considerabil calitatea vieții în România actuală.

Între toți cetățenii patriei, fără deosebire de rasă, naționalitate, sex sau credință religioasă, s-a realizat o deplină egalitate în drepturi și libertăți, ca și în îndatoririle cetățenești și s-au statornicit relații de bună conviețuire. S-a înfăptuit o strinsă unitate de voință și de acțiune între toți cetățenii, români și cei ai naționalităților conlocuitoare, creîndu-se condiții pentru manifestarea deplină a energiilor și capacităților întregului popor. Acoasta datorită politicii înțelepte a Statului nostru socialist în problema națională. Naționalităților conlocuitoare li se asigură folosirea liberă a limbii materne, precum și cărți, ziare, reviste, teatre, învățămîntul de toate gradele în limba proprie. Ca să nu fie lipsit, însă, de posibilitatea de a avea acces la marele patrimoniu cultural, literar, artistic al poporului român, tineretul maghiar, german și de alte naționalități învață alături de limba maternă și limba română.

Constituirea și organizarea Frontului Unității Socialiste (19 noiembrie 1968), organism național, larg reprezentativ și hotărîrile organizatorice și de împreună-lucrare națională luate, la primul congres al aces-

tuia (23—25 mai 1974), constituie expresia majoră a deplinei identități de aspirații și lucrări a întregului popor.

Pe plan extern, România Socialistă a urmărit, în mod consecvent și cu toată energia, statornicia unor relații de înțelegere și cooperare între state, indiferent de orînduirea lor socială, pe baza respectării principiilor : al independenței și suveranității naționale, al egalității în drepturi, al avantajului reciproc, al neamestecului în treburile interne și al soluționării conflictelor dintre state pe calea tratativelor, fără recurgerea la forță sau amenințarea cu forță și cu respectarea inviolabilității frontierelor. Promovînd aceste principii care contribuie la instaurarea unui climat de pace, securitate și cooperare între state și popoare, țara noastră se bucură astăzi de o largă apreciere în lume.

Se cunoaște contribuția României, din ultimul timp, la Conferința general-europeană, pentru pace, securitate și cooperare, în cele trei faze ale acestei conferințe, la care reprezentanții țării noastre au arătat, cu claritate, ceea ce trebuie făcut pentru ca raporturile dintre statele continentului nostru să se întărească pe principii noi, să asigure o largă colaborare între toate țările europene, să dea mai multă garanție fiecărui popor că se va putea consacra dezvoltării sale economico-sociale fără pericolul vreunei agresiuni sau imixțiuni din afară, căci numai astfel înfăptuirea securității în Europa va constitui un eveniment de importanță istorică nu numai pentru țările europene dar și pentru întreaga omenire.

România militează, de asemenea, pentru o soluționare corectă și grabnică a conflictelor și pentru statornicirea unei păci drepte în Orientul Apropiat, în Cipru, astăzi, prin eliminarea războiului și statornicirea unor relații principale între state care să permită fiecărui popor să fie stăpîn pe destinele sale, fără amestecul din afară în treburile lui interne. Notele diplomatice și mesajele trimise de România pentru încetarea focului în Cipru, cu retragerea grabnică a trupelor străine de aici și revenirea la ordinea constituțională, sînt expresii concrete ale activității neobosite ale Statului nostru și ale șefului său pentru salvagardarea păcii și a vieții umane în general.

Vizitele și contactele reciproce ale Președintelui Statului nostru, cu conducătorii altor state, sînt tot atîtea contribuții la statornicirea unor relații interstatuale principale, care urmăresc asigurarea participării tuturor statelor la rezolvarea problemelor majore ale lumii contemporane și progresul material și spiritual al tuturor, printr-o cît mai largă cooperare între națiuni și oameni.

Mărețele realizări ale țării noastre, pe plan intern și extern, în cei 31 de ani, se datoresc înțelepției noastre conduceri de Stat, în frunte cu Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu, fiu preaiubit al poporului, care a antrenat toate energiile creatoare ale poporului și a dat expresie aspirațiilor și idealurilor națiunii noastre socialiste. Realegerea Domniei Sale, în funcția de înaltă răspundere, ca Președinte al Republicii Socialiste România, în ziua de 17 martie 1975, constituie un act de împlinire națională și este cheazășie a viitorului luminos, în continuă ascensiune,

al poporului nostru și a afirmării rodnice a Statului român pe arena mondială. Garanția și forța acestui act de împlinire națională își au obârșia în identificarea Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu cu cuceririle, aspirațiile și destinele poporului român, cum ne mărturisește și Domnia Sa în vibrantul său jurămint, depus în fața națiunii întregi, cu ocazia investirii în funcția de Președinte al Republicii Socialiste România: «Jur să slujesc cu credință Patria, să acționez cu fermitate pentru apărarea independenței, suveranității și integrității țării, pentru bunăstarea și fericirea întregului popor ... Jur să respect și să apăr Constituția și legile țării, să fac totul pentru aplicarea consecventă a principiilor democrației socialiste, pentru afirmarea în viața societății a normelor eticii și echității socialiste ... Jur că îmi voi face totdeauna datoria cu cinste și devotament pentru strălucirea și măreția națiunii noastre socialiste, a Republicii Socialiste România».

*
*   *
*

Biserica Ortodoxă Română și-a împletit de la început destinele și lucrarea ei cu destinele și aspirațiile poporului, împărtășind cu el deopotrivă, amarul zilelor de vitregie și haine și bucuriile zilelor frumoase. Împreună cu Întiiștătătorul ei, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, Biserica noastră a sprijinit, după 23 august 1944, eforturile constructive ale poporului în spiritul învățaturii și al lucrării ei în lume de slujire a lui Dumnezeu și a oamenilor. De altfel, una din trăsăturile specifice ale Ortodoxiei românești este legătura ei vie și permanentă cu poporul căruia ea îi aparține, și cu care ea împreună a crescut pe aceste meleaguri Carpato-Dunărene, de o parte și de alta a Carpaților și pe țărmul Mării Negre, în Scythia Minor de altădată, Dobrogea de astăzi, sprijinind de-a lungul istoriei lui de aproape două ori milenară, aspirațiile de libertate, dreptate și bunăstare ale poporului român.

Biserica noastră își desfășoară astăzi activitatea ei proprie în climatul deplinei libertăți religioase consfințite de Constituția țării și garantate de către Statul nostru socialist. Bucurindu-se de noile condiții oferite de Stat și ținând seamă ea de noile realități și structuri sociale intervenite în viața credincioșilor ei și a întregului popor român, Biserica Ortodoxă Română, păstrind cu fidelitate învățătura ei de credință și principiile ei canonice, s-a organizat în pas cu noile cerințe ale credincioșilor și vremii sale, având totdeauna conștiința că ea este o instituție a slujirii omului și a societății lui, în Hristos și pentru Hristos, în vederea bunăstării lui materiale și spirituale, și a mântuirii. «Să nu uităm, subliniază Prea Fericitul Patriarh Justinian, că țara noastră se află într-o epocă de mari profaceri și înnoiri sociale. Este o datorie sfântă și națională a Bisericii Ortodoxe Române să-și dea contribuția ei sinceră și neprecupețită, prin ierarhii, clerul și credincioșii ei, la aspirațiile și eforturile poporului român pentru progres, fericire și pace» (*Cuvîntare rostită în ziua de 6 iunie 1968, în timpul ședinței solemne a Sfîntului Sinod închinată sărbătoririi a 20 de ani de patriarhat în Apostolat Social, vol. X, p. 55*).

Învățămîntul teologic a fost adus sub directa oblăduire și îndrumare a Bisericii și i s-au dat noi coordonate care l-au legat profund de viața și de realitățile credincioșilor noștri de azi. Din aceleași rațiuni, cursurile de îndrumare misionară și pastorală a clerului, au imprimat preoților altarelor noastre un nou mod de a vedea și a înțelege preoția și de a sluji aspirațiile spre mai bine ale credincioșilor și întregului popor, cu păstrarea însă a identității de credință a Bisericii și a poporului pe care ea trebuie să-l slujească. De asemenea, cultura teologică și presa bisericească, centrală și mitropolitană, care s-au impus în contextul teologiei ortodoxe și al teologiei în general, cu nume de teologi și cu lucrări remarcabile, au descoperit sensuri noi în tezaurul revelațional al Bisericii și au aflat dezlegări de adîncime în problemele lumii noastre contemporane și ale vieții noi din Patria noastră.

Prin grija deosebită a Statului nostru și cu concursul Bisericii, aproape toate monumentele noastre istorice și de artă bisericească, minăstiri, biserici, schituri și așezăminte, toate acestea, mărturii nedezmințite ale geniului creator al poporului român, au fost restaurate, conservate și puse în valoare și strălucire, ca niciodată pînă acum, ca să grăiască și generațiilor viitoare, despre trecutul glorios al neamului, despre credința lui strămoșească și despre talentul și geniul creator al românului care s-au afirmat, nu numai în vremuri de pace, acestea puține de altfel în istoria zbuciumată a poporului român, cît și în vremuri de restriște. Și această realizare se înscrie la loc de cinste în marea lucrare națională a celor trei decenii de viață nouă.

În trecut, Biserica Ortodoxă Română, a fost vatra caldă și primitoare în care s-a format și afirmat limba română literară, s-a dezvoltat cultura veche românească și a apărut și s-a dezvoltat conștiința de sine a poporului român și mai apoi conștiința națională, prin cartea bisericească și prin arta arhitectonică și picturală românească, conștiință dezvoltată și conturată în toate elementele ei naționale de generația de la 1848. Astăzi, aceeași Biserică care și-a dovedit prin fapte concrete slujirea ei demofilă și creșterea ei împreună cu poporul dreptcredincios pe aceste meleaguri, continuă să fie alături de credincioșii săi și de toți cetățenii Patriei care edifică «noul» în toate sectoarele de activitate ale Statului nostru.

De pe poziția ei și cu mijloacele ei proprii, Biserica Ortodoxă Română a sprijinit, prin ierarhii, preoții și credincioșii ei, strădaniile și acțiunile poporului nostru pentru propășirea Patriei.

Credincioasă mesajului păcii adus lumii de Hristos: «Pace vă las vouă, pacea Mea o dau vouă» (I Corinteni XV, 27) și «Trăiți în pace unii cu alții» (Marcu IX, 50), Biserica Ortodoxă Română a desfășurat o susținută lucrare pentru promovarea păcii în lume și a bunelor relații între oameni și popoare.

Înfăptuind reîntregirea Bisericii Ortodoxe din Transilvania (octombrie 1948), consecință firească a unirii politice a Transilvaniei cu Țara-mamă (1 decembrie 1918), Biserica Ortodoxă Română și-a adus contribuția ei prețioasă națională, la consolidarea unității moral-spirituale a

poporului român în aceeași credință strămoșească și pe aceleași meleaguri românești.

Prin promovarea consecventă a ecumenismului local cu celelalte culte din țara noastră, la nivel interbisericesc, interteologic și parohial, Biserica Ortodoxă Română a contribuit la înfrățirea românilor cu celelalte naționalități conlocuitoare în vederea propășirii Patriei comune, Republica Socialistă România.

Prin aderarea și participarea ei, ca instituție (din 23—24 mai 1974) la Frontul Unității Socialiste, organism național, larg reprezentativ, de unitate și de acțiune a întregului popor, Biserica Ortodoxă Română mărturisește că rămîne statornică în lucrarea ei de slujire demofilă și de sprijinire a propășirii Patriei, a apărării independenței și suveranității naționale, a integrității teritoriale și a întăririi unității întregii națiuni socialiste.

În relațiile ei externe, cu diferite Biserici și confesiuni creștine, în forurile internaționale : Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferința Bisericilor Europene, Conferința Creștină pentru Pace, precum și cu ocazia diferitelor vizite, întâlniri și conferințe, prin schimburi de studenți și profesori, Biserica noastră a răspuns activ marilor idealuri și aspirații ale lumii contemporane, promovate de poporul și Biserica Ortodoxă Română : pace, libertate națională, dreptate și cooperare între oameni și popoare. Prin toată lucrarea ei externă, Biserica Ortodoxă Română a făcut cunoscut și a afirmat nu numai prestigiul ei, ci și prestigiul țării și al poporului român.

*
* *

Astăzi, uniți în aceeași credință strămoșească și însuflețiți de aceleași sentimente sărbătorești ca și întregul nostru popor român, Biserica Ortodoxă Română, cu Întiiștătorul ei, Prea Fericitul Patriarh Justinian, cu ierarhii, preoții, teologii și credincioșii ei, aduce cu ocazia acestui popas sărbătoreț național, cele mai respectuoase omagii celor care și-au adus contribuția lor spornică la zidirea României actuale.

Reînnoim legămîntul nostru de loialitate față de poporul român și față de înțeleapta lui Conducere de Stat, în frunte cu Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, și sintem fermi în hotărîrea noastră de a sprijini și de aici înainte cu entuziasm și rivnă sporită strădaniile întregii obști românești pentru desăvîrșirea zidirii celei noi, sociale, din țara noastră, pentru păstrarea unității noastre naționale ; vom apăra cu același elan și fără rezerve independența și suveranitatea Patriei și vom contribui de pe poziția noastră la afirmarea tot mai prestigioasă a României Socialiste.

REDACTIA

UN EVENIMENT DE IMPORTANȚĂ ISTORICĂ PENTRU EUROPA ȘI ÎNTREAGA LUME

Evenimentul care a concentrat, în ultimii ani, eforturile statelor europene și a polarizat atenția tuturor popoarelor a fost, Conferința pentru securitate și cooperare în Europa, al cărui Act final s-a semnat la Helsinki, în ziua de 30 iulie, de către reprezentanții cei mai autorizați ai 33 de state europene, precum și ai Statelor Unite ale Americii și ai Canadei.

Este pentru prima oară în istoria continentului nostru, când a avut loc o sesiune europeană la cel mai înalt nivel, sesiune menită să joace un rol istoric de mare importanță în destinul omenirii, al cărei Act final deschide un drum nou pentru statornicirea păcii și securității în Europa și în lumea întreagă.

Marcind un prag istoric în viața continentului, faptul în sine constituie una din cele mai minunate expresii ale voinței comune, care animă popoarele europene și a altor state ; o voință indestructibilă, care răspunde exigențelor istoriei contemporane, de a întrona, cu fermitate, în Europa, noile principii ale relațiilor între state, de a deschide un câmp larg cooperării între popoare, în deplin consens cu aspirațiile lor de pace și prosperitate.

Pregătirea, convocarea, desfășurarea în cunoscutele trei faze — faza I-a, 3—7 iulie 1973, Helsinki, sala «Finlandia» cu «Reuniunea miniștrilor de externe» ; faza a II-a, 29 august—3 septembrie, Geneva, cu «Lucrările Comitetului de coordonare» și faza a III-a, 30 iulie—1 august, «Semnarea Actului final al Conferinței — ca și documentele semnate, au conferit Conferinței generale europene caracterul unui act politic major, ale cărui semnificații profunde îndreptățesc satisfacția largă a opiniei publice din Europa și din alte părți ale lumii.

Angajată, cu hotărâre, în marea operă de înfăptuire a securității europene, România și-a înscris numele — alături de celelalte state socialiste de pe continent, de celelalte țări europene, de toate forțele progresiste și democratice — ca un factor activ, dinamic în asigurarea cursului nou spre destindere, în consolidarea păcii, înțelegerii și colaborării în Europa, fapt care face ca țara noastră, după semnarea «Actului final» să împărtășească din plin bucuria și satisfacția participării ei la acest măreț eveniment.

Participând activ la realizarea acestui monument istoric, România s-a evidențiat prin contribuția sa remarcabilă.

Sugestiile sale, însoțite de o serie de acțiuni de mare valoare în planul raporturilor bilaterale sau în cadrul organismelor internaționale, au însemnat o contribuție de mare preț, relevantă de numeroase personalități

tăți politice și de opinia publică mondială, la elaborarea unor documente constructive, clare și eficiente, de natură să angajeze toate statele participante în aplicarea prevederilor formulate prin consensul general.

Pe parcursul întregii conferințe, în toate fazele ei, delegația țării noastre a fost îndrumată continuu de Domnul Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii, militantul cel mai de seamă, pentru pace, progres și bunăstare, al poporului nostru. Prezența Domnului Nicolae Ceaușescu la faza finală a conferinței, cuvântarea rostită cu acest prilej și analiza făcută documentelor adoptate, ca și a activității ce trebuie desfășurată în viitor au dovedit, încă o dată, atașamentul ferm al României la ideea construirii unei noi Europe, hotărârea sa de a acționa, în continuare, în direcția realizării acestui țel dorit și prețuit de către toți locuitorii bătrânului continent. Așa cum afirma conducătorul țării noastre, «România este ferm hotărâtă să acționeze cu toate forțele pentru a-și aduce contribuția la înfăptuirea securității, cooperării și păcii în Europa, la crearea noii ordini economice internaționale, la instaurarea unei păci trainice între toate popoarele planetei».

În vederea realizării acestui mare ideal al omenirii, așa cum sublinia președintele Ceaușescu, «se impun eforturi susținute din partea tuturor statelor pentru trecerea la reducerea armatelor naționale, a armamentelor, a cheltuielilor militare. În mod deosebit sînt necesare măsuri energice, pentru retragerea armamentului nuclear de pe teritoriul statelor europene neposezoare de asemenea armament, pentru transformarea Europei într-un continent al colaborării pașnice.

Este necesar, totodată, să se asigure accesul tuturor statelor la folosirea energiei atomice în scopuri pașnice. Pericolul proliferării armelor nucleare nu poate fi înlăturat decît odată cu oprirea producerii acestui armament și cu trecerea la lichidarea lui. Trebuie să fie clar pentru oricine că, atît timp cît va continua înarmarea atomică, și alle țări vor trece — și nu vor putea fi oprite — să producă armament nuclear, există un grav pericol, și tocmai de aceea să spunem deschis popoarelor că trebuie să scoatem armamentul atomic în afara legii. Atunci vom servi popoarele, cauza umanității și păcii!».

Conferința pentru securitate și cooperare în Europa și încununarea sa prestigioasă — semnarea Actului final de către 35 de personalități investite cu cele mai înalte răspunderi în statele pe care le-au reprezentat — este rezultatul dorinței tuturor popoarelor de a-și hotărî singure destinul, de a se organiza în numele și în baza unei politici de destindere, în care egalitatea și respectul reciproc între națiuni să fie chemate a fertiliza terenul propice unei cooperări pașnice pe planuri multiple, într-un climat de securitate, apropiere și înțelegere. Ea este în același timp, și rodul înțelegerii de către țările continentului, că singura cale spre progres, bunăstare și pace nu poate fi decît întărirea legăturilor de prietenie dintre țări și popoare, respectarea și promovarea intereselor naționale proprii, în armonie cu interesele celorlalți.

În serviciul Conferinței general-europene, România a pus în acțiune tot ceea ce politica sa internațională are mai de preț: principialitatea,

receptivitatea, constanța în eforturi și, îndeosebi, dorința sinceră și concret demonstrată de a-i asigura succesul, convinsă fiind că binele omnirii nu se poate realiza decît prin crearea unei noi ordini economice și politice internaționale, prin instaurarea unei păci trainice între toate popoarele planetei.

Este meritul incontestabil al Statului nostru, personal al președintelui Nicolae Ceaușescu, de a fi angajat ferm România în lucrarea pentru o Europă a păcii și securității, pentru inaugurarea unei ere noi în viața continentului nostru, pentru promovarea statornică a unei politici de colaborare și de pace între toate națiunile, împlinind astfel, un imperativ vital al umanității.

Bogata agendă a întîlnirilor avute de Domnul Nicolae Ceaușescu la Helsinki, cu prilejul acestui măreț eveniment istoric, a confirmat, încă o dată, modul strălucit în care cel mai autorizat reprezentant al poporului român, acționează pentru realizarea obiectivelor fundamentale ale politicii externe a țării noastre, în direcția dezvoltării conlucrării cu toate țările lumii, fără deosebire de sistemul lor social-politic, pentru soluționarea marilor probleme contemporane, în conformitate cu interesele națiunii române și ale tuturor popoarelor.

Poporul nostru, în deplină unitate de voință și acțiune cu Conducerea țării, în frunte cu Domnul Nicolae Ceaușescu, a salutat cu entuziasm și vie emoție, contribuția, prestigiul și aportul deosebit pe care delegația română l-a adus la Conferința pentru securitate și cooperare în Europa, convins fiind că «succesul conferinței, îndeplinirea unei reale securități pentru toate popoarele, asigurarea dezvoltării libere a fiecărei națiuni la adăpost de orice agresiune sau imixtiuni în treburile sale interne vor reprezenta o cucerire de importanță istorică ce va putea deschide o eră nouă, o eră de pace trainică în Europa și în întreaga lume».

Din toate colțurile țării, cu această ocazie, mii de oameni, reprezentanți ai instituțiilor și organizațiilor obștești au expediat telegrame de felicitare președintelui Republicii, Domnului Nicolae Ceaușescu, manifestîndu-și adeziunea totală față de activitatea neobosită a Guvernului nostru și a Conducătorului său, atît pe plan extern cît și intern, pentru binele și fericirea neamului.

Cu această ocazie, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, dînd expresie profundelor sentimente care însufleșesc clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, atunci cînd este vorba despre chemarea și datoria lor de a promova și sprijini aspirațiile spre mai bine ale oamenilor în duhul păcii și al înfrățirii, al dreptății și al cinstei, al muncii și al ordinei, al binelui și al dragostei, a adresat Domnului Nicolae Ceaușescu, președintele României, următoarea telegramă :

Domnului Nicolae Ceaușescu,
Președintele Republicii Socialiste România,

L o c o

«Cu satisfacția rară, pe care o încearcă întregul popor român împreună cu toate popoarele lumii, după încheierea lucrărilor Conferinței

pentru securitate și cooperare în Europa, ținută la Helsinky, și cu nădejdea neclintită că hotărârile cuprinse în actul final al acelei reuniuni, semnat de Conducătorii a 35 de state — între care Domnia Voastră cu demnitate și prestigiu ați reprezentat Țara noastră — vor fi traduse în viață, pentru inaugurarea unei ere de justiție internațională, de cooperare frățească și pace, Ierarhii, preoții și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, prin glasul Nostru, exprimă Domniei Voastre sentimentele lor de înaltă considerație și profundă recunoștință, pentru eforturile depuse în aceste împrejurări istorice, pentru făurirea unei lumi mai drepte și mai bune, pentru pace și înțelegere între popoare.

Dorim să Vă asigurăm, și cu acest prilej, că vom munci din toate puterile și vom sprijini toate acțiunile Domniei Voastre, pentru continua dezvoltare și înflorire a Patriei noastre, Republica Socialistă România, pentru fericirea spirituală și materială a poporului român și pentru cooperarea multilaterală și rodnică între popoarele din lumea întreagă.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

*

Așa cum reiese din textul telegramei, conducerea Bisericii noastre, stăpînită de aceleași minunate sentimente umane și călăuzită de un înalt patriotism, a asigurat, și cu această ocazie, pe Domnul Nicolae Ceaușescu, președintele României, că își va spori și în viitor rîvna și lucrarea ei de propovăduire a binelui și păcii pentru înflorirea Patriei, pentru creșterea prestigiului țării și a poporului nostru în întreaga lume.

Eveniment istoric de mare însemnătate, Conferința general-europeană, constituie o reală contribuție la instaurarea unei noi ordini economice și politice mondiale, la democratizarea relațiilor internaționale, la făurirea unei lumi mai bune și mai drepte, spre binele și fericirea oamenilor.

REDACTIA

SĂRBĂTORIREA NUMELUI PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN

2 August 1975

Ca în fiecare an, ziua de 2 august, când Biserica ortodoxă pomeniște numele dreptului împărat Justinian, este pentru Arhiepiscopia Bucureștilor moment de aleasă bucurie duhovnicească. Este ziua numelui Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

De aceea, dintr-o tradiție care a ajuns de mult o scumpă datorie sufletească, și în anul acesta o parte dintre membrii Sfintului Sinod, colaboratori apropiați ai Prea Fericirii Sale, consilierii patriarhali și mitropolitani, membri ai corpurilor didactice de la Institutul și Seminarul teologic din București, angajați ai Administrației Patriarhale și Arhiepiscopiei Bucureștilor au pășit în această zi spre Paraclisul Patriarhal, ca odată cu rugăciunea lor să felicite pe Înaltul Ierarh și să-i sărute mâna care de aproape trei decenii a binecuvântat munca și activitatea Bisericii Ortodoxe Române și care a condus, ca un far luminos, destinele Bisericii pe calea noilor orientări, readucând Biserica și preoțimea pe făgașul ei istoric alături de poporul pe care îl slujește.

Astfel, au fost de față din partea Sfintului Sinod : I.P.S. Teoctist, mitropolitul Olteniei, P. S. Antim Angelescu, episcopul Buzăului, P. S. Iustinian, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Clujului, P. S. Emilian, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, P. S. Gherasim episcop-vicar al Episcopiei Dunării de Jos, precum și cei doi vicari patriarhali PP. SS. Episcopi Antonie Ploieșteanul și Roman Ialomiteanul. De asemenea a participat P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicar mitropolitan, P. C. Pr. Ion Găgiu, Directorul Administrației Patriarhale, P. C. Pr. Traian Ghica, Directorul Casei de Pensii, P. C. Pr. Gh. Didicescu, Președintele Consistoriului Central Bisericesc, consilierii patriarhali și mitropolitani, funcționari și alții. După oficierea unui Te-Deum de către un sobor de preoți și diaconi de la Catedrala Patriarhală, în frunte cu P. S. Episcop Roman Ialomiteanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor s-a trecut în cabinetul de lucru al Prea Fericirii Sale.

Luînd cuvîntul, în numele tuturor, I.P.S. Teoctist, mitropolitul Olteniei, a spus printre altele : «Ziua aceasta de 2 august a intrat de acum încă 30 de ani în calendarul sărbătoririlor și bucuriilor noastre duhovnicești. Numele pe care îl primim noi prin Sfintul Botez și apoi numele pe care îl primim la chemările Bisericii sînt hărăzite de Dumnezeu. Se vede această rînduială oglîndită cu desăvîrșire în numele pe care l-ați luat Prea Fericirea Voastră de cînd ați răspuns și ați pășit la chemarea Bisericii pentru a o sluji de pe treptele ierarhice de slujire și de conducere. Dacă acum 30 de ani, urcînd dealul istoricej minăstiri care străjuiește

Iașul — Minăstirea Cetățuia — la care primeați numele prin rugăciunile și mâinile mitropolitului cărturar Irineu Mihălcescu, a înscris atunci o pagină luminoasă în istoria Bisericii noastre, an după an, acest nume a dobândit strălucire și dimensiuni pe potriva dezvoltării Bisericii și a Patriei noastre. Erau momente când poporul nostru în plină căutare, în zorii vieții celei noi, căuta să statornicească rânduielele care aveau să aducă în cele trei decenii noua orînduire și conștiința suveranității și independenței noastre naționale. Pe acest plan și pe acest fond s-a desfășurat lucrarea Prea Fericirii Voastre și azi, după 30 de ani, aruncîndu-ne ochii înapoi, ne dăm seama cît de rodnică a fost ea. În acest timp ați zidit nu numai biserici și minăstiri, ați zidit o conștiință nouă și vi-guroasă de slujire a Bisericii. Ați zidit în fiecare suflet de preot, în fiecare suflet de credincios, Biserica cea vie, cea care neconțenit, în altarul ei, în Sfînta Sfîntelor, Vă păstrează respectul și dragostea ei desăvîrșită».

Răspunzînd, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, a spus, printre altele :

«Vă mulțumesc din toată inima că și în anul acesta ne-a ajutat Dumnezeu să ne întîlnim în această zi ca să-i mulțumim pentru binefacerile revărsate asupra Noastră, în calitate de conducător al Bisericii noastre și asupra clerului și Bisericii noastre. Mulțumesc Înalt Prea Sfîntului Mitropolit Teoctist pentru evocările făcute asupra evenimentelor petrecute acum 30 de ani cînd am primit la tunderea în monahism, numele binecredinciosului Împărat Justinian.

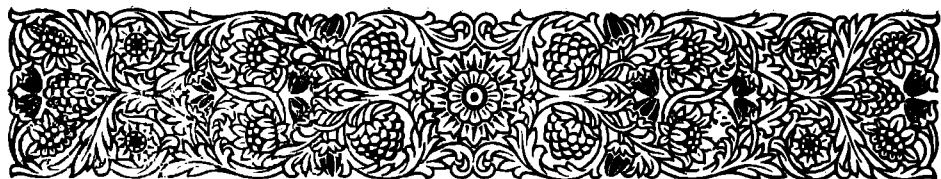
Anul acesta, spre deosebire de alți ani, ziua numelui meu o sărbătorez cu o mai mare bucurie în urma unei satisfacții duhovnicești, căci Dumnezeu mi-a ajutat să termin Așezămîntul românesc de la Ierusalim, — căminul și Biserica —, să fac o vizită la Locurile sfînte și cu care prilej să sfîntesc biserica și cu așezămintele noastre, avînd și noi o reședință permanentă la Ierusalim, a bisericii noastre, alături de celelalte confesiuni creștine.

Vizita noastră a determinat o adunare istorică ce nu a mai fost niciodată în trecutul Ierusalimului, căci cele 39 de confesiuni au ieșit în întîmpinarea noastră — prin delegații lor — și ne-au însoțit în toate părțile la Locurile sfînte. A fost și o manifestare unică în istoria Ierusalimului ca să apară, printre confesiuni și rămășițe de samarineni, rămași din vremea cînd samarineanca întreba pe Mîntuitorul : «unii spun că trebuie să ne închinăm în Ierusalim, alții în muntele Garizim ; unde trebuie să ne închinăm ?» Și rezolvînd un principiu religios, — închinarea către Dumnezeu — Mîntuitorul a zis că : «duh este Dumnezeu și cel ce se închină Lui, să se închine în duh și în adevăr».

Înceind, Prea Fericirea Sa, mulțumește tuturor, urîndu-le sănătate deplină, îndrumîndu-ne «să nu uităm vremile acestea pe care le-am trecut în timpul celor 30 de ani de transformări adînci în viața și istoria poporului nostru și, deci, și în istoria Bisericii noastre».

Astfel ziua de 2 august, Ziua numelui Prea Fericirii Sale Părintelui Patriarh Justinian, a constituit pentru toți un prilej de adîncă trăire duhovnicească.

REDAȚIA

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

LA DUMINICA A III-A DUPĂ RUSALII

«Nimeni nu poate sluji la doi domni..., nu poți să slujești lui Dumnezeu și lui Mamona»
(Matei VI, 22—23).

Sfânta Evanghelie, citită Duminica trecută ni-L arăta pe Domnul nostru Iisus Hristos pe marginea lacului Ghenizaret, când și-a ales pe primii ucenici chemându-i să-L urmeze, pentru a-i face «pescari de oameni». ei n-au opus rezistență, chemarea lui Iisus au primit-o cu încredere văzînd în ea, nu chemarea unui om de rînd, ci o chemare sfîntă.

După ce și-a ales Apostolii, Domnul le poartă de grijă, le dă hrană duhovnicească, le arată misiunea pe care o au de îndeplinit, pentru a putea fi cu adevărat «vînători de oameni» pentru Împărăția lui Dumnezeu. Ei, apostolii, ca niște școlari silitori ascultau cu atenție tot ceea ce dumnezeiescul dascăl le spunea, dar și săvîrșea. Vedeau că învățătura lui Hristos nu este ceva rigid, sterp, ci o învățătură caldă legată de viață — o învățătură a dragostei dusă pînă la sacrificiu.

Sfînta Evanghelie, ce s-a citit astăzi ni-L înfățișează pe Iisus Hristos pe munte, înconjurat de mulțime de popor, însetat de veșnicia Cuvîntului Bun, Drept, Adevărat — cuvînt ce pătrunde în toate sufletele dornice de mîntuire.

Pe munte Iisus Domnul a rostit cea mai impresionantă predică despre fericire.

Nu întîmplător Hristos a ales muntele cu aerul mereu proaspăt dător de sănătate, pentru a arăta celor ce-L ascultau și tuturor creștinilor dintotdeauna — că pentru a fi fericit trebuie să te urci, să te înalți cu gîndul, cu inima către Dumnezeu.

După rostirea celor nouă fericiri, Domnul nostru Iisus Hristos arată că, omul este făptura cea mai aleasă a lui Dumnezeu. Și că Dumnezeu așa după cum se îngrijește de crinii cîmpului și de păsările cerului — cu atît mai mult se îngrijește și de om.

Dumnezeu creînd lumea n-a părăsit-o, ci îi poartă de grijă, o conduce, o guvernează prin legi anume stabilite ... Dar lumea ar fi fost pustie fără om. Știm că toate le-a făcut Dumnezeu prin cuvînt, dar pe om l-a făcut prin acțiune (vezi Fac. 1, 26).

Omul n-a fost făcut să trîndăvească și să contemple natura, ci ca să muncească și prin muncă să-și creeze fericirea. Așadar, pentru a ajunge la fericire — omul — trebuie să lupte; în cale apar «spini și pâlămidă», obstacole de tot felul, răul mereu se interpune. Toate acestea se pot înlătura prin voință fermă, fără să uităm a cere ajutorul lui Dumnezeu prin rugăciune stăruitoare.

Iată de ce cuvintele Sfintei Evanghelii ne fac atenți că, «nu puteți sluji la doi domni»... Aceste cuvinte au înțeles foarte adînc. Este vorba de cele două forțe antagoniste ce există în lume, binele și răul, virtutea și păcatul, lumina și întunericul, care niciodată nu pot să facă «casă împreună», nu pot să colaboreze, nu pot să se completeze, ci mereu se resping și sînt în continuă luptă. Forța binelui, așa după cum se mai cheamă, vrea fericirea omului, forța răului este prefăcută și aduce neazuri...

În același timp nu poți sluji și lui Dumnezeu — Binele și lui Mama — răul.

Credinciosul, care s-a hotărît să-i slujească lui Dumnezeu va fi mereu ispitit, mereu asaltat, mereu ispitit cu alte lucruri numai și numai să părăsească calea binelui.

Dar ce însemnează a sluji lui Dumnezeu ?

Acest lucru n-il arată însuși Iisus Hristos cînd zice : «N-am venit să Mi se slujească, ci Eu să slujesc...». El a venit să slujească omului, ca să-l ridice la demnitatea sa de fiu al lui Dumnezeu, de purtător al sufletului, care este «fața divină a omului». Domnul a străbătut călătorind pe mare, pe șes, pe munte, prin case, prin temple numai și numai să slujească pe om. Slujirea lui Hristos n-a fost impusă de cineva, ci izvora din divinul ființei Lui, din iubirea Sa față de om. El n-a zis «îmi este milă de acest popor», ci mila a transformat-o în faptă de ajutorare efectivă. Așa a făcut atîtea minuni, vindecînd orbi, surzi, paralitici, leproși, îndrăciți etc. ... Tuturor acestora le-a dat și sănătate sufletească, ca ei la rîndul lor să poată sluji. Slujirea lui Hristos a mers pînă la sacrificiu «dîndu-și viața pentru om, suferind batjocuri, bătăi, sulia, piroanele, cununa de spini, groapa...». «Eu sînt Păstorul cel bun», și numai un păstor bun își dă viața pentru oi (credincioși), ca oile (credincioșii) să aibă viață și încă din belșug să aibă. Slujirea a început-o Iisus la rugămintea Preacuratei Maicii Sale la nunta din Cana Galileei...

Maica lui cea Sfîntă a slujit, urmîndu-L peste tot și păstrînd în taină bucuriile și durerile prin care a trecut Fiul său.

Slujire au făcut sfinții Apostoli vestind Evanghelia conform poruncii primite «mergînd învățați toate neamurile...» (Matei XXVIII, 28).

Sfîntul Pavel îndeamnă : «slujiți unii altora, cum și Hristos v-a slujit vouă» sau «Purtați sarcina unii altora și așa veți împlini legea lui Hristos...».

Omul după cum bine știm și vedem nu poate trăi izolat, ci în comunitate și datorii sintem să slujim unii altora, să ne ajutăm, să ne completăm.

De obicei înclinăm să credem că prin slujire se înțeleg slujbele de la sfânta biserică sau de la casele credincioșilor, și că numai participând la aceste sf. slujbe slujim lui Dumnezeu. Este adevărat că participând la serviciile divine din duminici și sărbători, credinciosul soarbe putere pentru a putea munci, pentru a se comporta bine și frumos în societate, în familie. Însă sfintele slujbe bisericesti și prin participarea noastră la ele ar rămâne fără rezultat dacă n-am continua slujirea în viața de toate zilele.

Slujind lui Dumnezeu, slujim semenului nostru. Cum? Să-l respectăm indiferent ce muncă ar presta, ce culoare ar avea sau ce limbă ar vorbi. Să vedem în fiecare om chipul lui Dumnezeu — adică sufletul —, pentru că în fiecare om zace în mod ascuns «împărăția lui Dumnezeu».

Respectând pe semen și munca lui, indirect, omul se respectă pe el însuși.

Să slujim virtutea — adică cinstea, corectitudinea în toate împrejurările vieții. Să slujim omului. Numai așa ne simțim curați, mulțumiți sufletește. Numai așa putem urca încet, dar sigur, către desăvârșire. «Fiți desăvârșiți precum și Tatăl vostru desăvârșit este...».

Drept aceea cea dintii îndeletnicire duhovnicească ce ni se cere față de suflet este curățenia lui. «Curățiți aluatul cel vechi, ca să fiți frământătură nouă» (I Cor. V, 7).

Pentru curățirea și mîntuirea sufletului ne rugăm la toate sf. slujbe, «Pentru pacea de sus și pentru mîntuirea sufletelor noastre Domnului să ne rugăm...».

Ajutorul, mina cu adevărat salvatoare ne întinde la toți fără deosebire Fiul lui Dumnezeu Mîntuitorul lumii. Sfînta Evanghelie și Biserica cu toate învățăturile, posturile, sfintele taine, rugăciunile și cîntările, au drept scop viața, îndreptarea, curățenia, sfințirea și mîntuirea sufletului. Cît de însemnată e mîntuirea ne-o vădește Întruparea Domnului Iisus Hristos, care a venit în lume «ca oricine crede în El să nu piară, ci să se mîntuiască de rău și să dobîndească viața veșnică» (Ioan III, 16).

Creștinul pentru a sluji lui Dumnezeu, pentru a sluji semenului trebuie să se pregătească, adică să-și slujească sieși mai întii. Ca să slujești lui Dumnezeu și aproapelui trebuie să fii un om integru trupește și sufletește. De aici decurg datoriile pe care creștinul le are față de trupul său, hrană, îmbrăcăminte, dar mai ales datoriile față de cele trei facultăți care formează sufletul.

Grija față de rațiune (minte), se face prin luminarea ei (școală), îmbogățirea ei prin cunoștințe folositoare, sociale, culturale... Creștinul își îmbogățește mintea cu lecturi din Sfînta Scriptură, viețile sfinților, din reviste teologice, din predici și sfintele slujbe.

Grija față de inimă (sentiment), se face prin împăcarea și mulțumirea ei, cu bucurii lucrătoare și înălțătoare. *Grija față de voință*, se face prin depinderea ei cu virtuțile, cu disciplina morală.

Putem rezuma că mintea este făclia sufletului, inima e căldura lui, iar voința e motorul sufletului. Mintea luminează, inima încălzește și voința mișcă sufletul spre fapte.

Ca să ajungem la luminarea minții, la căldura inimii și tăria voinței trebuie să ne îndeletnicim zilnic cu rugăciunea, săptămînal cu participarea la sf. Liturghie și cel puțin împărtășirea cu sf. Taine (Sfînta Împărtășanie de două-trei ori pe an).

Se cunoaște și se știe că un copil, care nu vorbește, sau vorbește urît cu părinții, acela nu e un copil bun, tot așa și credinciosul, care nu stă de vorbă cu Dumnezeu prin rugăciune, sau care îi pomenește numele înjurînd nu poate fi un creștin bun.

De multe ori firea noastră este înclinată să slujească răului, mamei, prin vorbe și fapte...

Să ne străduim ca prin muncă perseverentă să slujim lui Dumnezeu, pentru că slujim oamenilor, slujim binelui, frumosului, adevărului, dreptății, păcii...

Să fugim de rău, să-l ocolim, să luptăm împotriva lui, cu ajutorul harului ce ni se dă prin sf. Taine...

Ajută-ne Doamne Iisuse Hristoase să putem să-Ți slujim, că slujind Ție slujim semenilor că Tu ai zis: «întrucît ați făcut unuia dintre oameni Mie ați făcut». Amin.

Pr. ZENOVIE MOȘOIU

LA SFÎNTUL PROOROC ILIE

«Auzi-mă, Doamne, auzi-mă, ca să cunoască poporul acesta că Tu, Doamne, ești Dumnezeu și că Tu le întorci inima la Tine!» (III Regi XVIII, 37).

Profeții sau proorocii Vechiului Testament au fost cei mai de seamă trimiși ai lui Dumnezeu și învățători ai poporului biblic, care au păstrat și au apărat credința într-un singur Dumnezeu, pregătind astfel calea pentru Testamentul cel Nou, adică pentru Iisus Hristos.

Proorocii în Vechiul Testament, au fost aleșii lui Dumnezeu, oameni de credință și curaj, glasuri de tunet ce vesteau voia Celui Preaînalt, glasurile de mîngiere ce trîmbițau împlinirea nădejdilor mesianice, glasurile ce trezeau conștiințele predicînd poporului israilitean întoarcerea la calea cea adevărată.

Toți profeții au fost chemați la misiune direct de Dumnezeu. Ei făceau parte din diferite seminții ale lui Israil și din diferite pături sociale. Sfînta Scriptură ne vorbește de un număr destul de mare de profeți. Șirul lor începe cu Moise și se sfîrșește cu Maleahi. De obicei, ei se împart în două grupe. Din prima fac parte profeții care și-au scris cuvîntările

rostite către popor, fiind numiți și profeți noi. Aceștia sînt în număr de 16 și anume 4 profeți mari : Isaia, Ieremia, Iezechil și Daniil și 12 mici : Osea, Ioil, Amos, Obadia, Iona, Miheia, Naum, Avacum, Sofonie, Agheu, Zaharia și Maleahi. Din a doua grupă fac parte profeții care nu și-au scris cuvîntările, ei fiind numiți și profeți vechi. Între ei se numără : Samuil, ultimul judecător, Gad, Natan (în vremea lui Dăvid), Ahia din Șilo (în vremea lui Solomon), Ilie cu ucenicul său Eliseu și mulți alții.

Între aceștia din urmă se numără la loc de cinste Sf. Prooroc Ilie, de loc din Tesba Galaadului. Activitatea sa profetică s-a desfășurat în secolul IX î.d.Hr., în vremea domniei regelui Ahab din Samaria. Regele acesta era un om încărcat de fărădelegi și de păcate. Tot așa era și soția sa Izabela. Ei au părăsit închinarea către un singur Dumnezeu, ridicînd temple și jertfelnice zeului Baal și zeiței Așera. Din pricina fărădelegilor lor, proorocul Ilie le-a prevestit că Dumnezeu nu va mai da ploaie pe pămînt. El s-a retras apoi într-un loc ascuns lîngă pîriul Cherit, nu departe de Iordan. Acolo îi aduceau corbii pîine și carne, în fiecare dimineață, iar apă bea din pîriu. Secînd pîriul din pricina lipsei de ploaie, Domnul i-a poruncit să se îndrepte spre Sarepta Sidonului, căci poroncise unei femei văduve să-i dea de mîncare. Dar, în casa acelei femei n-a găsit decît o mîna de făină și puțin untdelemn, din care voia să facă o azimă pentru ea și fiul ei și apoi să moară. Sf. Ilie o încurajează, spunîndu-i că Domnul a rînduit ca făina și untdelemnul ei să nu se sfîrșească pînă va da iar ploaie pe pămînt. Și s-a întîmplat după cuvîntul lui dar, în scurtă vreme s-a îmbolnăvit fiul acestei femei și a murit. El a fost înviat de Domnul prin rugăciunea Sf. Prooroc Ilie.

În cel de al treilea an al acelei secete, Domnul i-a poruncit lui Ilie să se arate regelui Ahab. Făcînd aceasta, proorocul i-a cerut lui Ahab să adune pe muntele Carmel întreg poporul, împreună cu cei 450 de preoți ai zeului Baal și cu cei 400 de profeți ai zeiței Așera. După ce s-au adunat acolo au cerut să i se dea doi viței, unul pentru preoții păgîni, iar altul pentru sine, ca să-i pregătească pentru jertfă, dar să nu pună foc pe ea, ci fiecare să cheme și să roage pe Dumnezeul lor să le aprindă jertfa. Preoții lui Baal au făcut după cuvîntul lui Ilie, rugîndu-se îndelung zeilor lor, dar rugăciunea lor a rămas zadarnică (III Regi XVIII, 28). În spre seară, Ilie a luat 12 pietre din care a făcut un jertfelnic, pe care a pus lemne, iar deasupra vițelul cel tăiat. Apoi, proorocul Ilie face o rugăciune stăruitoare care a avut cuvinte de foc în care dorea să se arate puterea lui Dumnezeu de care el era atît de convins, cerînd pedepsirea slujitorilor idolului Baal : «Auzi-mă, Doamne, auzi-mă, ca să cunoască poporul acesta că Tu, Doamne, ești Dumnezeu și că Tu le întorci inimile la Tine!». Rugăciunea proorocului Ilie a fost ascultată, Dumnezeu și-a arătat nemărginita Sa putere și trimițînd fulger a aprins jertfa lui Ilie cea de trei ori stropită din belșug cu apă. Cei ce erau de față au văzut și s-au incredințat că Dumnezeu cel Adevărat, Dumnezeul părinților lor, Dumnezeul patriarhilor și dreptilor, Dumnezeul lui Ilie este și trebuie să fie adorat, de ei, și nu zcii păgînatății.

Poporul, cunoscînd acum care este adevăratul Dumnezeu, a ucis pe toți preoții lui Baal. Îndată după aceasta, Domnul a trimis și ploaie. Din pricina uciderii preoților lui Baal, regele Ahab și soția sa au prins și mai multă ură împotriva lui Ilie, voind să-lucidă. De aceea, el s-a retras în muntele Horeb, unde a locuit într-o peșteră. De acolo, Domnul l-a trimis spre a unge prooroc în locul său pe Eliseu. Apoi, l-a trimis să-l mustre pe Ahab pentru că rinduise, prin soția sa, uciderea unui locuitor cu numele Nabot, ca să-i răpească și să-i stăpînească o vie. Proorocul i-a prezis că pentru această fărâdelege va fi ucis atît el, cît și soția sa, lucru ce s-a și întîmplat nu peste mult.

La scurtă vreme după săvîrșirea acestor fapte minunate, trecînd împreună cu ucenicul său Eliseu — Iordanul, pe care l-a despărțit în chip minunat în două cu mantia sa —, s-a îndreptat spre pustie. Dar «iată că pe neașteptate un car de foc a trecut printre ei și Ilie s-a suit la cer într-un vârtej de vînt» (II Regi II, 11). În timp ce era ridicat spre cer i-a căzut mantia, care a rămas lui Eliseu, despărțind și el cu ajutorul acesteia apele Iordanului. Acesta a continuat apoi lucrarea profetică a lui Ilie, fiind socotit de toți ca urmaș al său.

Sf. Ilie a fost ales dintre iubitorii de Dumnezeu, dintre cei curaji la inimă, pentru ca să înalțe din nou inimile credincioșilor la Dumnezeu. El a fost ales dintre cei cu credință nezdruincată, pentru a întări credința în suflete. A fost ales dintre cei curajoși, pentru ca în fața lui să tremure de frică regele Ahab și regina Izabela, care împilau poporul și nesocoteau voia lui Dumnezeu. A fost ales dintre cei umili, pentru a arăta măreția și puterea lui Dumnezeu. A fost ales dintre oameni, pentru a sluji lui Dumnezeu și oamenilor.

Puterea și sfințenia i-au fost date de Dumnezeu ca răspuns la rugăciunile lui stăruitoare. Sf. Ilie a fost profetul rugăciunii. Așa îl înfățișează Sf. Ap. Iacob (VI, 17—18).

Alegerea lui de către Dumnezeu, harul trimerii la predicare și rugăciune l-au ridicat deasupra oamenilor și a neputințelor omenești pentru a putea să ridice pe oamenii credincioși la cunoștința de Dumnezeu. Sf. Ilie a avut o mare și sfîntă pasiune: slujirea lui Dumnezeu; de aceea, în clipele de răscruce ale vieții sale de prooroc, în timpul foametei și a secetei cînd a stat la Sarepta Sidonului, apoi în fața altarului pe care a adus jertfă lui Dumnezeu și a arătat neputința idolilor, ca și în timpul petrecerii sale în pustie, el s-a rugat cu «rugăciunea stăruitoare a dreptului» (Iacob V, 16).

Noul Testament ne spune că la Schimbarea la Față a Domnului s-a arătat împreună cu Moise vorbind cu Mintuitorul (Matei XVII, 3).

Viața și faptele Sf. Prooroc Ilie să ne fie pildă, de rugăciune stăruitoare, de iubire neclintită și fierbinte față de Dumnezeu și de Biserica Sa și față de aproapele nostru. Pentru aceasta, Biserica creștină îl prăznuiește în fiecare an la 20 iulie. Să-l rugăm deci și noi să mijlocească la Dumnezeu și la iubitul Său Fiu ca să dăruiască tuturor milă, iar lumii pace și bună-înțelegere.

Pr. HRISCU IOAN

LA DUMINICA A VI-A DUPĂ RUSALII

«Îndrăznește fiule. Iertate sînt păcatele tale!» (Matei IX, 2).

Odată cu venirea Mîntuitorului Iisus Hristos pe pămînt, visul milenar al strămoșilor își capătă contur și împliniri. Slăbiciunile primesc întărire, cele neputincioase tămăduire, cele în lipsă îndepliniri, cele întunecate și necunoscute lumină. Durerea capătă vindecare. Toate acestea sînt daruri pe care Dumnezeu le face zidirii Sale — omul — sînt daruri sfinte, împărțite cu dragoste părintească tuturor, în diferite feluri.

Era în ziua în care Iisus Mîntuitorul părăsise ținutul Gadarenilor sau al Gherghesenilor, după ce vindecase pe cei doi bărbați stăpîniți de duhuri necurate. Ne reamintim cum duhurile intraseră în turma porcilor care se aruncase în mare. Locuitorii cetății ies înaintea Fiului lui Dumnezeu și-l roagă să plece de la ei. A fost o zi îndurerată pentru Mîntuitorul. De aceea, se suie în corabie și trece dincolo marea Tiberiadei în — cetatea Sa — Capernaum. Patru prieteni caută să aducă pe pat la Iisus un om slăbănog — un om paralizat. Dau pe toți la o parte, se apropie de Iisus și așează patul la picioarele Mîntuitorului. Cîtă dragoste pentru un om ! Cîtă milă în fața durerii ! Cîtă credință în puterea tămăduitoare a Marelui Doctor ! Cîtă insistență și dăruire din partea prietenilor pentru un prieten ! Cîtă frumusețe în acest cuvînt îndrăgît de Iisus, care le spune ucenicilor Săi : «De acum sînteți prietenii Mei». Și atunci, din gura Ziditorului au căzut, ca niște perle minunate, cuvintele : «Îndrăznește fiule ! Iertate sînt păcatele tale». Veșnica ură a fariseilor și cărturarilor acum se bucură în inima ei. De aceea Iisus îi mustră zicînd : «Pentru ce cugetați cele rele în inimile voastre ? ; căci ce este mai lesne a zice : iertate sînt păcatele tale, sau a zice : scoală-te și umblă ; dar ca să știi că putere are Fiul Omului pe pămînt a ierta păcatele, a zis slăbănogului : «Scoală-te, ia-ți patul tău și mergi la casa ta». Și atunci paralyticul, privind pe Hristos, a simțit într-însul o puter-nicie, o forță care i-a îngăduit să se ridice de pe pat. Brațele i s-au întărit, picioarele au prins putere ; s-a ridicat în sus. Suferința s-a stins, boala a dispărut. Actul minunii se săvîrșise. Cu brațele sale pînă acum nemișcate își ridică singur patul și merge la casa lui, unde îl aștepta familia, lumea, societatea. De acum nu mai era un proscris al vieții și era un element constructiv de viață și de muncă. De bună seamă că în fața unei asemenea minuni toți cei de față s-au spăimîntat și au slăvit pe Dumnezeu.

Iată, prin urmare, ce dar a făcut Hristos unui om, unui suferind al vieții, asupra căruia din cauza păcatelor venise boala și paralyzia. Hristos, care cunoștea ascunzișul vieții acestui om, care citea în cutele trecutului său, a văzut că omul acela — fratele acela — suferea din cauza păcatelor sale, din cauza unor încălcări a legilor sociale sau morale. De aceea nici nu l-a întrebat nimic. Apreciază credința prietenilor săi, insistența și dragostea lor. Privindu-l Iisus îi spune : «Îndrăznește fiule !» Prin cuvîntul acesta «îndrăznește» Mîntuitorul așează între El și slăbă-

nog o punte, o punte a dragostei părințești; îi taie timiditatea, lipsa de curaj, muștrările de conștiință și poate deznădejdea. Prin acest cuvânt Iisus dă puternicie omului să ceară, să se roage. Nu-i spune îndrăznește «domnule» ci îndrăznește «Fiule». Cuvântul acesta picurat din gura unui părinte, are mireasma dragostei și a mîngîierii. Este un cuvânt atît de scump, pe care Însuși Dumnezeu-Tatăl l-a dat Fiului Său. «Îndrăznește fiule, i-a zis Iisus. Muștrările tale de conștiință le-am văzut; lacrimile tale, curse în nopțile de suferințe și de nesomn, le-am prețuit; Durerea ta am cîntărit-o; De acum iertate sînt păcatele tale. Iată darul Meu pentru pocăința ta».

Iată dar că tot ceea ce primim de la Dumnezeu este un dar al bunătății Sale nemărginite. Pentru aceasta, din paginile Sfintei Scripturi nu putem sorbi decît cuvinte, fapte și îndemnuri pentru noi creștinii de azi, luînd pildă și model pe Iisus Hristos, Mîntuitorul și comportîndu-ne după voia Lui.

De aproape douăzeci de veacuri familia și societatea creștină trăiesc la umbra harului dumnezeiesc care este permanent în Biserică prin prezența Sfintului Duh. Noi, — ca într-un singur trup — sîntem membrii ai Bisericii și avem multe mădulare, dar nu toate au aceeași lucrare. Noi sîntem uniți în trup în Hristos și fiecare sîntem, mădulare unii altora (IX, 4—5), dar avem fiecare daruri deosebite. Acestea ne sînt date de Sfîntul Duh și le-am primit prin credință. Să le primim bine după măsura credinței noastre (vers. 6). Despre a cărei credință este vorba aici? a celui care oferă darul sau a celui ce primește darul?

Credința fiind un sentiment personal ea angajează pe fiecare creștin. De aceea Sfîntul apostol Pavel, în epistola sa către Romani, din care am citit azi la Sfînta Liturghie, scrie romanilor despre frumusețile evangheliei, iar darurile și chemarea lui Dumnezeu nu se pot lua înapoi (IX, 29).

Făcînd o comparație între greșeala vechiului popor ales și faptul că și romanii creștini, mai înainte nu au ascultat de adevăratul Dumnezeu, Sfîntul Pavel le spune că «prin mila lui Dumnezeu și unii și alții se vor mîntui». Se ridică marele apostol de la amvonul istoriei bisericii și îndeamnă pe creștinii din Roma ca toată viața lor să fie o jertfă și o rugăciune bineplăcută lui Dumnezeu. Toate ne sînt date ca dar de la Dumnezeu, prin Duhul Sfînt. Darurile sînt multe și nu se pot număra. Totuși, scriînd Galatenilor, le spune: «roadele duhului sînt: dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea de bine, credința, blîndețea, înfrînarea poftelor», (Gal. V, 22), iar Efesenilor le scrie că «roada duhului este bunătatea, dreptatea și adevărul» (Efes. V, 9). Viața omului renăscut în Hristos se datorește darurilor pe care Dumnezeu le face fiecărui om. Pentru aceea scrie Filipenilor: «Dumnezeu este cel care lucrează în voi pentru ca și voi să lucrați pentru bunăvoință (II, 3) și noi să avem grijă de harul ce este în noi» (II Tim. IV, 14).

Pornind de la aceasta Apostolul Pavel le dă îndemn lor, și prin ei și nouă, cum să se poarte. Cît de actuale și necesare ne sînt și nouă aceste sfaturi! Ca într-un cod de comportare creștină Sfîntul Pavel privește în jurul lui și văzînd pe cei care au îndrumarea credincioșilor le

spune: «dacă avem slujbă, să stăruim în slujbă; fără a ieși din hotarele ei, sau a ne extinde în alte domenii; dacă unul învață să se sîrguiască în învățatură; dacă îndeamnă să fie la îndemînare cinstit și cu tragere de inimă, iar atunci cînd miluiește să fie cu voie bună» (vers. 8). Peste toate faptele să plutească și să umbreze dragostea cea adevărată, cinstită, să nu fie fățarnică, iar toată activitatea și viața să fie în iubire frățească și în respectare reciprocă. Smerenia și ascultarea, lipsa de mîndrie și stima celorlalți să fie bucuria tuturor.

Toată activitatea noastră de preoți și de credincioși să se desfășoare cu convingerea slujirii lui Hristos, avînd pururea în fața noastră pe Dumnezeu.

Dar dacă credința produce dragostea și nădejdea, avem datoria de a le împleni pe toate în rugăciune de laudă și de mulțumire lui Dumnezeu. În Biserica lui Hristos curge același sînge al Cerului ce s-a răstignit pentru noi și vibrează aceeași dragoste și același duh creștin.

Toate aceste sfinte îndemnuri pauline ce izvorăsc din lectura «Apostolului» de astăzi, să ne fie tuturor în față și să le îndeplinim cu toată conștiința noastră.

Oricare ar fi darurile primite de noi de la Dumnezeu să fie păstrate cu grijă și să fie comunicate credincioșilor și prietenilor noștri cu dragoste frățească. Să cadă acolo unde este nevoie de darul și de dragostea noastră. Unde este suferință să aducă mîngîiere. Unde este lipsă să aducă belșug. Unde este boală să aducă tămăduire. Unde este întuneric să aducă lumină. Unde este neînțelegere să aducă Pace. În lume să aducă înțelegerea și prietenia, respectul și întraajutorarea. Tuturor să aducă împliniri de rugăciuni și de doruri.

În toate darurile oferite sau primite să strălucească iubirea lui Hristos. Să ne reamintim că «este mai bine a da decît a lua» și că «binefacerea este una dintre florile cele mai prețioase ce pot crește în grădina sufletului nostru».

Bucuria pe care a simțit-o slăbănogul vindecat, la care se adaugă bucuria noastră de peste 2000 de ani să crească și să înflorească în inimile tuturor.

Pr. DAVID POPESCU

LA SCHIMBAREA LA FAȚĂ A DOMNULUI

«Și s-a schimbat la față înaintea lor și a strălucit fața Lui ca soarele, iar veșmintele Lui s-au făcut albe ca lumina» (*Matei XVIII, 2*).

Toate întîmplările și faptele din Sfînta Scriptură sînt direct legate de mîntuirea noastră personală.

În pericopa evanghelică de astăzi ni s-a povestit cum Iisus, luînd cu Sine pe Petru, pe Iacob și pe Ioan, s-a urcat pe un munte înalt —

Taborul — unde s-a schimbat la față înaintea lor, inconjurându-se de o lumină atât de orbitoare, încît ochii cei trupești ai apostolilor n-au putut-o îndura și au căzut cu fața la pămînt, orbiți. Atunci au venit Moise și Ilie vorbind cu Mîntuitorul și, totodată, un glas din cer s-a auzit zicînd: «Acesta este Fiul Meu cel iubit întru care am binevoit, pe Acesta să-L ascultați!».

Pe plan istoric, Mîntuitorul a voit să arate ucenicilor săi că El nu era nici Moise nici Ilie, așa cum credeau unii dintre iudei, după cum li spusese apostolii cu cîteva zile mai înainte. Prezența lui Moise și a lui Ilie era dovada că Mîntuitorul era Mesia, iar strălucirea orbitoare care îl înconjurase dovedea celor trei ucenici că El este mai mare decît cei doi, că este însăși lumina.

Iisus îl luase cu Sine pe Sfîntul Petru pe Tabor, deoarece el fusese acela care, cel dintîi, sub inspirație, mărturisise:

«Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu celui viu» (Matei XVI, 16), iar pe fiii lui Zevedei fiindcă Iacov era dintre cei mai în vîrstă ucenici ai Domnului, alături de Petru, deci cu autoritate în fața celorlalți apostoli, iar Ioan era ucenicul cel iubit căruia Iisus îi oferea acum o dovadă a dumnezeirii Sale, spre a-l întări pentru vremea patimilor care se apropiau și în care Ioan va fi singurul ucenic ce va sta alături de Domnul.

Dar Schimbarea la Față a Domnului are și un alt tîlc mai adînc, după cum am mai spus, un tîlc legat direct de mîntuirea fiecăruia dintre noi, fiind, în același timp, și garanția posibilității îndumnezeirii noastre, după Har.

Sfîntul Pavel, în prima sa epistolă către Corinteni (XV, 20), spune: «Dar acum Hristos a înviat din morți, fiind începătură (a învierii) celor adormiți», voind să ne încredințeze, prin aceasta că învierea Mîntuitorului este dovada de nezdruccinat a învierii noastre.

În același fel și Schimbarea la Față a Domnului este dovada de nezdruccinat a posibilității noastre de a ne îndumnezei.

Spunem, în mod obișnuit, că Iisus s-a schimbat la față în muntele Taborului, dar acesta este numai un fel omenesc de a ne exprima. Mîntuitorul își dovedise dumnezeirea Lui prin faptele minunate pe care le săvîrșise și care îl mărturiseau ca Dumnezeu și stăpîn de care ascultă toată firea cea zidită: trupurile se însănațoseau la cuvîntul Lui, furtuna se potolea cînd Iisus îi poruncea, iar marea își liniștea valurile ca o ființă înțelegătoare cînd Iisus o mustra. Fiul lui Dumnezeu, El Însuși Dumnezeu, era permanent înconjurat de slava strălucirii sale divine, de această lumină necreată care nu putea fi văzută cu ochii trupești. Lumina aceasta s-a arătat, din cînd în cînd, chiar și în perioada Vechiului Testament, iar cei care o vedeau erau cuprinși de spaimă, ea apărînd înfricoșătoare pentru toată firea zidită. Ochii oamenilor trebuiau pregătiți pentru a putea suporta această strălucire divină, firea creată trebuia să primească în ea pe Cel necreat pentru a se face părtaşă luminii taborice.

Odată cu Hristos, a apărut și pentru oameni posibilitatea de a vedea slava dumnezeiască, deoarece întruparea lui Iisus a schimbat însăși

ființa noastră care a putut vedea cu ochii trupului lumina divină, așa cum mărturisește Sfântul apostol și evanghelist Ioan : «...și noi am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr» (Ioan I, 14).

Lumina aceasta, această slavă a lui Dumnezeu care s-a arătat pe muntele Taborului este veșnică, nelimitată în timp și în spațiu, dar ea nu poate fi văzută fără spaimă decît în Biserica lui Hristos. Cei din Vechiul Testament se îngrozeau văzînd-o, Sfântul Pavel însuși, pe cînd era necredincios, a căzut la pămînt și a fost orbit de ea pe drumul Damascului.

Dar în ziua aceea, pe Tabor, Iisus a făcut pe ucenici să vadă slava Lui cea dumnezeiască, printr-o strămutare a trupurilor lor. Și totuși, pentru ochii lor cei neînvățați cu lumina cea necreată, vederea ei a avut un efect zguduitor, încît Petru îi spune lui Iisus să facă acolo trei colibe, pentru El, Ilie și pentru Moise, neștiind ce vorbește.

De ce și-a arătat Iisus fața Lui cea dumnezeiască încă înainte de înviere ? De ce s-a glorificat, în mod văzut, pentru scurtă vreme, înainte de a ne fi arătat biruința asupra morții și a iadului ? De ce a strălucit lumina cea necreată în jurul chipului Său transfigurat înainte ca, prin înviere, trupul pe care și-l luase din Sfînta Fecioară să fi fost transformat prin marea biruință a sculării din morți ?

Iată întrebări strîns legate de semnificația acestei minuni care, la rîndul ei, se leagă de proslăvirea noastră în Dumnezeu.

Prin Schimbarea la Față, Iisus Hristos care venise în lume ca să ridice firea noastră cea căzută de la stricăciune la nestricăciunea ei cea dintîi, și chiar mai sus decît aceea, căci prin luare de trup de către Dumnezeu, noi toți am fost înfiați de către Tatăl cel ceresc, a voit să ne încredințeze că nu numai sufletul se va bucura de îndumnezeire, ci și trupul nostru. Dacă Iisus și-ar fi arătat strălucirea numai după învierea Sa din morți, oamenii ar fi putut crede că numai duhul se bucură de slava divină, sau că numai prin moarte ajungem la ea. Nu cumva Mîntuitorul a voit să ne arate că și noi putem vedea slava dumnezeiască încă fiind în această lume ?

«Iată, taină vă spun vouă : nu toți vom muri, dar toți ne vom schimba. Deodată, într-o clipeală de ochi, la trîmbița cea de apoi. Căci trîmbița va suna și morții vor învia nestricăcioși, iar noi ne vom schimba», spune Sfîntul apostol Pavel (I Cor. XV, 51—52).

Așa va fi. Părtași făcîndu-ne vederii slavei lui Dumnezeu încă din viața aceasta, știm și credem cu tărie că noi înșine vom fi incluși în această slavă prin har. Apostolii, oameni fiind ca noi, au putut, prin mutarea simțurilor trupești, să vadă cu ochii cărnii lumina cea necreată. Datorită acestei lumini taborice, continuă, veșnică și nelimitată, Maria Magdalena a văzut limpede, în zorii cei neclari ai zilei create, ca la lumina soarelui strălucitor, tot ceea ce era în fundul mormîntului Mîn-

tuitoarului, dar nu numai cele materiale, ci și pe îngeri și, tot datorită acestei lumini, a vorbit cu ei și le-a înțeles graiul.

Ce dovadă mai găitoare decât aceasta putem avea că ochii noștri sînt capabili să vadă pe cele nevăzute și să audă graiurile îngerești, înțelegîndu-le? Ce mărturie mai puternică putem cere noi, puțin credincioșii, pentru a crede cu toată ființa că Dumnezeu ne iubeste într-atît, încît ne asociază la slava Lui?

Lumina aceasta taborică este partea văzută a lui Dumnezeu, a energiilor sale necreate, prin care El se arată celor vrednici sau celor pe care îi include în planurile Sale. Ea este un foc nevăzut, cum o numește Sfîntul Simion Noul Teolog, dar care se poate face văzut, prin bunăvoința Tatălui.

Dar, ne vom întreba cum să ajungem la vederea acestei lumini dumnezeiești? Ce trebuie să facem? Care este partea noastră în această înălțare?

Creștinismul ne-a arătat, pe baza învățaturii Mîntuitoarului, că printr-o îndelungă strădanie și prin îmbunătățire continuă a ființei noastre, putem ajunge să vedem lumina taborică de care s-au învrednicit cei trei apostoli și muntele Schimbării la Față. Pentru ei, clipa aceea a degustării slavei lui Hristos a însemnat ieșirea din istorie, cunoașterea celor veșnice pe care Dumnezeu le pregătește celor ce se vor arăta vrednici de ele.

Pentru ca și noi să ajungem să vedem lumina taborică, trebuie să ne împărtășim anticipat din ea, să fim schimbați de ea, să trecem și noi la o schimbare la față, după exemplul Mîntuitoarului. Știm calea care duce spre ea, căci Însuși Iisus ne-a arătat-o în timpul viețuirii Lui în lume, și avem și harul pe care ni l-a dat prin jertfa Sa pe cruce ca să ajute slabelor noastre puteri omenești. Această schimbare a noastră la față o vom obține prin participarea la drumul crucii, prin căință adîncă pentru tot ceea ce am făcut neplăcut lui Dumnezeu. Multe sînt păcatele pe care le săvîrșim noi nevrednicii și învechiții în cele rele.

«De unde voi începe a-mi plînge faptele mele cele ticăloase?» se întreabă Sfîntul Andrei Criteanul la începutul Canonului său.

De unde, așadar, vom începe și noi a ne plînge mulțimea greșelilor care se înșiruie, nesfîrșite, în urma noastră? Unde oare este izvorul răutăților noastre? El zace ascuns înăuntru nostru, în însăși ființa noastră, în omul cel vechi din noi. Acest om vechi și plin de păcate din noi trebuie să moară pentru a ne schimba și pentru a ne învrednici de cunoașterea luminii lui Dumnezeu. Căința este aceea care pune începutul schimbării noastre la față. Dar nu o căință inactivă, nu numai lacrimile părerilor de rău ne vor duce la vederea celor dumnezeiești, ci purtarea aceluia război nevăzut despre care ne vorbesc Sfîntii Părinți, cea luptă neostoită și necruțătoare împotriva păcatului, a gîndului rău, a ispitelor dinăuntru și din afară, pînă ce vom ajunge la liniștea launtrică, la amuțirea patimilor în ființa noastră, act pe care îl realizăm printr-o continuă trezvie a inimii. Atunci se pogoară în noi un duh nou, ziditor, atunci căpătăm ochi noi și auz nou cu care putem vedea arătarea marilor taine pe care toți le văd, dar nu le pricep. Atunci înce-

tează pedeapsa divină căzută peste cei păcătoși care văzînd nu văd și auzînd nu înțeleg.

Sfinții care, prin strădania lor s-au învrednicit de har, au cunoscut lumina cea necreată și mărturisesc în mare bucurie că în clipele acelea ei înșiși devin, într-un fel, lumină. Din această unire cu lumina, ei vedeau, în lumină, tot ceea ce era ascuns pentru ceilalți. Ei trăiau o stare extremă și, fiind pe deplin limpezi la minte, ei depășeau nu numai simțurile trupești, ci și tot ceea ce poate fi cunoscut omenește, căci Dumnezeu se sălășluia ca lumină în ei, descoperindu-li-se.

«Feriți-vă cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu» (Matei V, 8).

Într-o inimă curățită de patimi prin lacrimile căinței și prin chemarea neîncetată a Harului divin, Dumnezeu se va sălășlui ca în templul Său, arzînd cu foc sfînt și curățitor toate urmele păcatului și făcînd ca lumina să izbucnească din interior.

Iată ce ne spune Sfîntul Simion Noul Teolog despre bucuria acestei sălășluiri în inima celui credincios :

«Cînd ajungi la desăvîrșire, Dumnezeu nu mai vine la tine fără chip, ci într-un anumit fel... totuși într-un chip de Dumnezeu, căci El nu se arată niciodată într-o față sau o urmă oarecare, ci se face văzut în simplitatea Lui, format din lumină fără formă, de neînțeles, de negrăit... Nu pot spune nimic mai mult. Cu toate acestea El se face văzut limpede, El poate fi recunoscut în chip desăvîrșit, El îți grăiește și Îl auzi într-un mod ce nu poate fi spus. Cel ce este Dumnezeu prin fire vorbește cu cei pe care i-a făcut dumnezei prin har, așa cum un prieten vorbește cu prietenii săi, față către față».

Tulburătoare cuvinte, frații mei, ajunse pînă la noi de la un om ca noi, dar care a trăit cu toată ființa lui experiența înălțătoare a cunoașterii lui Dumnezeu prin lumina Sa necreată. De aceea să ne întrebăm cu cutremur : unde este strădania noastră pentru cele sfînte ? Întrebă-te, omule, cît de larg și cît de stabil ți-ai închis inima ta pentru trecătoarele bucurii ale lumii acesteia, spre a o deschide neprețuitei bucurii a cunoașterii lui Dumnezeu ? De unde ai început schimbarea ta la față ? De cîte ori ai strigat cutremurat de neputința ta : «Cred, Doamne, ajută neputinței mele ?».

Tot Sfîntul Simion Noul Teolog ne spune că, deși cunoscuse pe Dumnezeu prin lumina cea necreată, aceasta se îndepărta de el ori de cîte ori sufletul îi era tulburat. Dar, îndată ce începea să verse lacrimi de căință, să se lepede de sine revenind la o deplină ascultare și smerenie, lumina i se arăta din nou ca soarele care izgonește norii, aducînd bucuria.

Vedeți dar cîtă strădanie ni se cere pentru a intra în bucuria Domnului și cîtă renunțare la noi, pentru a rămîne în ea. Dar și cît de mare este bucuria aceea. Ce luptă uriașă trebuie să ducem împotriva satanei și ce lacrimi curățitoare să vărsăm pentru spălarea păcatelor noastre ! Fără îndoială, lacrimile căinței sînt un dar dumnezeiesc, dar și Dumnezeu iubește pe cel ce se căiește cu lacrimi.

O istorioară pioasă ne spune că un înger, neîmplinind la vreme o poruncă divină, a fost trimis, pentru reparație morală, să meargă în lume de unde să aducă lucrul cel mai de preț pe care îl va găsi acolo. Îngerul, poposind pe pământ, a văzut în fundul mării o piatră și, în mijlocul ei un vierme viu. A luat piatra și, aducînd-o înaintea Creatorului lumii i-a spus : «Iată cel mai de preț lucru, căci el dovedește înțelepciunea cu care ai zidit lumea și puterea Ta care ține în viață un vierme închis în această piatră în cel mai adînc fund de mare».

— Nu este acesta lucrul cel mai de preț, a răspuns Domnul și îngerul a coborît din nou în lume. Data următoare a adus sufletul unei mame care își pierduse viața încercînd să-și salveze fiul de la înec.

— Sînt alte lucruri mai de preț chiar și decît acesta, i-a răspuns Dumnezeu.

A treia oară, îngerul a adus în palme lacrimile de căință ale unui sihastru care plîngea cu amar în chilia sa.

— Într-adevăr, de data aceasta ai adus cel mai de preț lucru din lume. Intră din nou întru bucuria Stăpînului tău.

Aceste lacrimi erau începutul unei schimbări, erau poarta de intrare a celui păcătos în lumina lui Dumnezeu. Cel care a pășit pe calea schimbării și a pătruns în lumina dumnezeiască, devine el însuși, într-un fel, lumină, după cum am mai spus, însuși se schimbă într-o ființă strălucitoare care orbește pe alții. Unul din ucenicii lui Serafim de Sarov, ostentitor care s-a învrednicit de bucuria vederii luminii necreate, ne spune că, în acele clipe, fața lui Serafim de Sarov devenea strălucitoare ca soarele, ochii lui aruncau ca un fel de flăcări, iar lumina care se răspîndea din ființa lui ilumina pajiștea din jur.

Iată dar, cum răspătește Dumnezeu pe cei ce se străduiesc să-L primească. Ei se bucură cu o bucurie despre care limba omenească nu poate vorbi, căci se dovedește neputincioasă ; ei se bucură nu numai de vederea luminii taborice, ci și de participarea la ea. Cine ne-ar putea descrie, în cuvinte omenești, fericirea de nedescris pe care o trăiește cel ce se învrednicește de toate acestea ? Nici sfinții apostoli n-au putut-o face. Dar, ca o zare de lumină, se întrevede această bucurie în cuvintele sfîntului Petru de pe Tabor : «Doamne, bine este nouă aici...» (Matei XVII, 4).

Nu numai fiecare dintre noi se schimbă la față, în Hristos, prin har și stăruință ; jertfa de pe cruce a Mîntuitorului a început transfigurarea întregii lumi, încă de pe dealul Golgotei și, de atunci, ea se continuă în mod tainic ori de cîte ori se săvîrșește Sfînta liturghie. Căci această transfigurare a lumii, această sfințire a acelor de jos prin cele de sus, a celor omenești prin cele cerești constituie sensul adînc al jertfei liturgice care se oficiază la altar. În clipa jertfei, puterile cele cerești slujesc împreună cu noi, iar noi — și prin noi întreaga lume — sîntem ridicați pe un plan al îndumnezeirii care ne dă bucuria unei degustări anticipate a fericirii din împărăția lui Dumnezeu.

De aceea, cu suflet luminat putem spune : Doamne, bine este nouă aici, în Biserica Ta. Fă-ne cort sfânt din lumina Ta cea nevăzută ca să ne sfințești și pe noi precum ai sfințit pe apostolii Tăi în muntele Taboului, în clipa schimbării Tale la față. Amin !

Pr. Prof. GH. CALCIU

LA ADORMIREA MAICII DOMNULUI

«Că iată, de acum mă vor ferici toate neamurile» (*Luca I, 48*).

Astăzi, maica curată și cinstită a Celui Prea Înalt este chemată în împărăția cerurilor. Toate puterile cerești, cu trâmbițe aurite și cu strigări vesele primesc azi în strălucirea nesfârșită pe aceea care a fost cea mai sfințită, cea mai curată, cea mai bună dar și cea mai chinuită mamă, fiindcă Fiul său prea iubit și Dumnezeu nostru, în fața ei, sfârșită de durere, a fost batjocorit și răstignit.

Dar măritul său Fiul și al nostru Mântuitor a zis în învățătura Sa : «Fericiți cei ce plâng, că aceia se vor mîngîia» (*Matei V, 4*). Și iată acum adevăratele aceste cuvinte, că ea, Mărita Născătoare de Dumnezeu, care pe pămînt a plîns, astăzi este mîngîiată și se duce lingă Fiul său, «fericind-o toate neamurile».

Au trecut aproape douăzeci de veacuri de cînd aceste cuvinte au fost rostite într-unul din cele mai mici orașe din Iudeea : o fecioară săracă, necunoscută, locuind într-o căsuță modestă în pămîntul Hebronului, se mîngîia și credea cu statornicie că nu numai se va vorbi de ea în viitor, dar că toate neamurile o vor ferici. Veacurile au trecut, dar faptele sînt încă vii în mijlocul creștinilor, istoria este înaintea ochilor tuturor, iar noi putem să vedem dacă s-a împlinit întocmai această prorocie extraordinară.

După înălțarea Mîntuitorului și după pogorîrea Sfîntului Duh, Sfînta Fecioară a mai rămas mult timp pe pămînt. Ucenicul cel iubit al Domnului, căruia îi fusese încredințată pe Golgota, în momentul suprem o luă cu sine și o îngriji. Locuința sa era pe muntele Sion. Pe cînd Ioan și cu Petru propovăduiau Evanghelia cu curaj în Ierusalim, Sfînta Fecioară Maria trăia retrasă în singurătate și în rugăciuni, luminînd și întărind prin cuvintele sale pe apostolii care veneau să învețe de la ea viața intimă a Învățătorului lor. De la ea a luat Sf. Luca știrile pe care ni le dă despre nașterea și copilăria Mîntuitorului. Bărbat cunoscător al medicinei, scriitor iscusit în limba greacă, el practica și pictura, zugrăvind astfel chipul Sfîntei Fecioare. După o tradiție veche, sprijinită pe mărturia lui Evodiu ucenicul Sf. Petru, și urmată de Andrei Criteanul, Maria a mai trăit 21 de ani după înălțarea Fiului său, și a murit în etate de aproape 70 de ani, fiind îngropată la poalele muntelui Măslinilor.

Sfînta Fecioară s-a supus morții ca și noi ; Iisus Hristos s-a supus și el morții pentru mîntuirea noastră.

O tradiție pioasă a Bisericii ne istorisește că mormîntul fiind deschis la trei zile după înmormîntare, în fața apostolilor la cererea Apostolului Toma, care se înapoiase dintr-o lungă călătorie și care avea dorința să privească pentru ultima oară rămășițele Maicii Mîntuitorului, n-au aflat decît florile care acopereau giulgiul; trupul fecioresc al Mariei, fără să fi suferit cea mai mică alterare, fusese luat de pe pămînt și dus la cer de către îngerii.

Amintirea acestei slăvite minuni a fost consfințită printr-o sărbătoare ce s-a stabilit îndată și a fost celebrată cu multă pietate în toată lumea creștină pînă în zilele noastre. Biserica deci crede că trupul Maicii Domnului n-a fost prefăcut în țărînă, ci îndată s-a unit cu sufletul său pentru a fi înălțat la cer.

În sărbătoarea aceasta a Adormirii Preacuratei Maice, s-au împlinit cu adevărat cuvintele: «de acum mă vor ferici toate neamurile», căci de pretutindeni toată lumea se adună spre a ferici pe fecioara care s-a învrednicit a fi mama Mîntuitorului lumii.

Dar cine va putea să spună toată strălucirea sa? Care limbă omenescă este în stare să cînte măreția împărătesei cerului? Dacă ne vom apuca să vorbim despre dînsa, vom intra într-o mare așa de întinsă și minunată, că numai gîndindu-ne, ne cuprinde mirarea.

Sfînta Fecioară, încă fiind mică, a fost dusă de părinții săi, Ioachim și Ana, în casa Domnului — spre a fi închinată și sfințită în slujba lui Dumnezeu. Iat-o deci din copilărie crescînd în legea dragostei de adevăr și dreptate, deprinzîndu-se a se supune lui Dumnezeu. Această îndrumare fericită n-a lăsat să crească în sufletul său nici o buruiiană rea, n-a lăsat să pătrundă întunericul său pornirea mîndriei, răutății și a îndărătniciei, care urîtesc atît de mult sufletul omenesc, ci a crescut — acolo la templu — alături de alte fecioare în frica Domnului, înțelegînd că frica de Dumnezeu este cheazășia puternică pentru cel ce crede în El și nu va părăsi calea dreptății niciodată.

Trăirea în legea Domnului a împodobit-o mai frumos decît sînt împodobiți crinii cîmpului și păsările cerului. Era supusă și iubitoare, necîrtoare, fără pată, bună, binevoitoare.

Credința nu era mai mică decît curăția la Sf. Fecioară. Pentru aceasta a fost lăudată de Sf. Elisabeta, care plină de Duh Sfînt, a zis: «Fericită este aceea care a crezut că se vor împlini cele spuse ei de la Domnul» (Luca I, 45). Sfînta Fecioară, însă prin credința ei a mîntuit neamul omenesc de păcatul Evei. Eva a crezut în cuvintele șarpelui; Maria a crezut în cuvintele îngerului Gavriil. Cuvîntul demonului, căruia Eva i-a dat crezare, a făcut-o să nască în dureri copii; cuvîntul Domnului, în care a crezut Maria, a făcut-o să nască pe Omul-Dumnezeu, care a mîntuit pe toți oamenii. Această sublimă credință n-a fost tulburată în Sf. Fecioară prin nimic, nici chiar prin omorîrea lui Iisus Hristos pe cruce.

Ceea ce înalță mai mult pe Sfînta Fecioară este umilința ei. Deși era Maica lui Hristos, ea n-a încetat un moment de a se socoti ca «roaba»

Lui. Umiliința ei nu s-a mărginit numai în a se privi ca slujitoarea lui Dumnezeu, ci s-a întins și la cei ce erau mai prejos decât ea.

Sfânta Fecioară strălucește ca un soare în mijlocul fecioarelor lui Israel, ea ține sceptrul tuturor virtuților, ea este icoana cea mai curată a sfințeniei dumnezeiești. Despre Ea zice Sf. Ioan apostolul, că are ca veșmînt soarele, luna sub picioarele ei și poartă pe cap o coroană de douăsprezece stele.

De la Iisus Hristos și pînă-n zilele noastre, prinți și prințese au în-genuncheat înaintea ei, așa după cum a prorocit Solomon ; iar domnitori ca Neagoe Voievod i-au înălțat biserici, oferindu-i cununi de aur și închinăciuni. Din respect pentru Maica Domnului, Despina Doamna și-a scos cerceii din urechi, împodobind nepieritorul monument al Născătoarei de Dumnezeu de la Curtea de Argeș.

Iată dar, cum s-a împlinit proorocia Sfintei Fecioare, rostită cu aproape două mii de ani în urmă — că o vor ferici toate neamurile. Ceea ce a prezis legea veche, a împlinit legea cea nouă. Acea pe care David a cîntat-o pe lira lui, noi o lăudăm în cîntările noastre bisericești, iar îngerii o preamăresc în ceruri.

Astăzi Maria este în cer într-o slavă, dar bunătatea ei nu ne-a părăsit ; puterea ei s-a mărit pentru ca să înmulțească binefacerile sale. Dragostea ei priveghează asupra noastră și ne trimite iertare ; ea usucă lacrimile noastre, ne încălzește inima, umplînd-o de mîngiere ; ea ne ferește de cursele vrăjmașului, ea se pogoară la cel sărac îndulcindu-i suferințele ; ea îndepărtează visele cele înfiorătoare care îi tulbură somnul copilului ; ea înveselește pe bătrînul deznădăjduit, arătîndu-i fericirea cea veșnică.

Să aducem dar toți, închinăciuni Sf. Fecioare și să avem recunoștință către ea. Sufletul nostru să fie biserica ei și inima noastră altarul unde va arde tămîia rugăciunilor noastre ; să-i facem un tron din virtuțile noastre și să punem pe capul ei o cunună de crini. Să lăudăm slava ei, binefacerile, iubirea ei și cu toată evlavia îngenunchind în fața icoanei, să ne închinăm ei cu respect, recunoștință și devotament, zicîndu-i :

«Bucură-te Fecioară și Maica lui Dumnezeu, templul cel viu și nemuritor al dumnezeirii, comoara și lumina lumii, cinstea fecioarei, srijnitoarea credinței ortodoxe !» Amin.

Diac. MARIN N. PANĂ

LA DUMINICA A VIII-A DUPĂ RUSALII

Cu fiecare citire evanghelică se adaugă cunoștinței noastre noi minunate fapte și cuvinte ale Domnului Hristos. Nu este capitol de Evanghelic, nu este verset, nu este rînd, nu este cuvînt și faptă evanghelică fără învățătura ei dumnezeiască.

În această Duminică, a opta după Rusalii, Sfînta Evanghelic ne amintește una din minunile Mîntuitorului care au uimit mai mult mulțimea.

Era după tăierea capului Sfintului Ioan Botezătorul de către Irod Antipa. Neînfricatul propovăduitor al pocăinței și Înaintemergătorul lui Hristos, Ioan, muștrase pe imoralul domn al Galileei pentru păcatele lui. Ucenicii lui Ioan au îngropat trupul lui și au mers să vestească lui Iisus moartea lui Ioan.

Întristat, Mîntuitorul a părăsit locul unde se găsea și a trecut cu corabia de cealaltă parte, spre un loc pustiu. Dar nu era chip să rămînă neștiut și necăutat de mulțime. De prin cetăți s-au adunat deci, mare număr de oameni și au venit la El cu dorința de a-L asculta și totodată cu bolnavii și cu suferințele lor.

«Și I s-a făcut milă de ei» — zice evanghelistul — și a tămăduit pe bolnavii lor» (v. 14). Veneau de departe cu greutate «pe drumuri de loc pustiu, căutînd mila lui Hristos. Și I s-a făcut în adevăr milă de ei (O mare și dumnezeiască milă a Mîntuitorului pentru toate suferințele, durerile, lipsurile, nevoile, necazurile și păcatele omenești)! Nu odată a mărturisit Iisus mila sa pentru mulțimea necăjită, flămîndă și însetată de dreptate, de mîngîiere, de cuvîntul și de mila Lui.

Într-o împrejurare asemănătoare, nu mult după aceasta, de trei zile stăruia mulțimea pe lîngă Iisus, «într-un loc muntos unde multe vindecări făcuse, mulți bolnavi de tot felul tămăduind. Și mulțimile se mirau văzînd, zice Evanghelia, și laudau pe Dumnezeu lui Israil» (Matei XV, 31). «Iar Iisus chemînd la Sine pe ucenicii Săi, a zis: *Milă îmi este de mulțime, că iată trei zile sînt de cînd așteaptă lîngă mine*» și era flămîndă, aproape și istovită (v. 32). «*Milă îmi este de popor*» (Marcu VIII, 2). Și iarăși: «Văzînd El mulțimile, I s-a făcut milă de ele, că erau necăjite și rătăcite, ca oile ce n-au păstor» (Matei IX, 36). Nimeni niciodată nu zisese pînă atunci: «Mi-e milă de popor!», decît Iisus Hristos.

Din milă sta Iisus ceasuri și zile întregi în mijlocul și în slujba mulțimii celei «necăjite și rătăcite», din milă vindeca paralizici, din milă vindeca orbi (Matei XX, 34), din milă vindeca leproși (Marcu I, 31); milă făcîndu-I-se pe cale, a înviat pe fiul unic al văduvei din Nain (Luca VII, 13), din milă și pentru această milă dumnezeiască a venit Iisus pe pămînt.

Cunoscută era mila Lui în popor. Această milă, care Îl mîna spre mulțime, chema și mulțimea la El. Milci Lui se încredința ea: «De poți ceva, ajută-ne, fie-Ți milă de noi!» (Marcu IX, 22).

I s-a făcut Domnului milă și de mulțimea cea mare adunată de departe ca să-și vindece bolnavii și să-și sature sufletul de hrana dumnezeiască și să-l adape de la izvorul de apă vie.

Dar se făcuse seară, și lumea cea multă era obosită și flămîndă trupește, cetățile lor și satele erau departe și mîncare nu aveau. Hrană sufletească aveau cu prisosință, și foamea de această hrană îi ținea lîngă Hristos pînă la ceasul acela de seară, în pustie.

Au venit deci la Iisus ucenicii zicînd: «Locul este pustiu și vremea iată a trecut; slobozește mulțimea, ca să se ducă prin sate să-și cumpere de mîncare. Iar Iisus le-a zis: *Nu trebuie să meurgă; dați-le voi să mînce*» (v. 15—16).

Cu gînd dumnezeiesc și cu tilc adinc a spus Mintuitorul acestea. Ucenicii vorbeau omeneste, cu gînd dumnezeiesc, despre oameni și despre hrană trupească. Iisus vorbea către apostoli dumnezeiește, cu gînd dumnezeiesc, despre aceiași oameni, pe care, săturîndu-i sufletește, avea să-i sature îndată și trupește. Nu trebuia să sufere de foame cei care căutau hrană sufletească.

«*Nu trebuie să meargă*» însemna că oamenii aceștia și alții nu trebuiau să se îndepărteze de la Hristos. Ei trebuiau să rămînă lingă El ciștigați Lui și împărăției lui Dumnezeu, să-I rămînă credincioși și ascultători Lui, să fie El al lor și ei ai Lui.

«*Dați-le voi să mănince*» — avea să însemneze nu numai a se gîndi la hrana lor în ceasul acela, ci a purta grija totdeauna, ca ucenici ai lui Hristos, să îndestuleze pe oameni cu învățatura Lui, cu hrana Lui cea mintuitoare.

Aceasta aveau anume să facă ei, ca ucenici ai Lui: Să ducă lumii hrana cea din cuvîntul lui Hristos și al Evangheliei. Nu atît a celor care erau atunci de față și nu doar a celor care veneau singuri la Hristos, ci celor mulți din lumea largă aveau să ducă ucenicii hrană și apă vie în cuvîntul Evangheliei lui Hristos.

Că mulțimea aceea era flămîndă și nu avea ce să mănince, iar satele erau departe, cu atît mai bine pentru tilcul și folosul împrejurării. Nevoia de hrană era mare, mulțimea era mare, mîncare nu era. Și era în pustie, departe de sate și de casele lor.

«Binevenit și fericit prilej lipsa de hrană în pustie, pentru ca Iisus Hristos să învețe mulțimea cum hrănește Dumnezeu pe oameni, cum știe și poate El să-i hrănească (pe cei care Îl ascultă și cred)».

Căci zicînd ucenicii la cuvîntul Mintuitorului «*Dați-le voi să mănince*»: «*N-avem aici decît cinci pîini și doi pești*» (v. 17), a zis Domnul: «*Aduceți-le aici la Mine*» (v. 18).

Ce vor fi gîndit în sine ucenicii? Nu au avut timp însă să gîndească, să întrebe și să aștepte, căci Iisus «a poruncit mulțimii să șadă pe iarbă și luînd cele cinci pîini și cei doi pești și căutînd la cer, a binecuvîntat și frîngînd a dat ucenicilor pîinile, iar ucenicii mulțimilor. Și au mîncat toți și s-au săturat și au luat rămășițele de fărîmituri douăsprezece coșuri pline. Iar cei ce mîncaseră erau bărbați, ca la cinci mii, afară de femei și de copii» (v. 19—21).

În aceste trei versete evanghelice, și anume în cîteva cuvinte: «*căutînd la cer a binecuvîntat*» — se cuprinde o faptă din cele mai minunate și o învățătură din cele mai neuitate ale lui Iisus Hristos.

Tîrziu, în loc pustiu, departe de sate și de casele lor, ca la cinci mii de bărbați, afară de femei și de copii primesc și se satură, cinci pîini și doi pești. Cinci pîini și doi pești erau mîncare doar pentru cîțiva oameni. Binecuvîntate de Hristos, care a privit nu la sate sau cetăți, «ce nu erau acolo», nici la pămîntul pustiu, ci la cer, cinci pîini și doi pești au fost

îndestulătoare și chiar prisositoare — din mila și din puterea dumnezeiască a lui Iisus Hristos.

Cîtă hrană sățioasă și cîtă învățătură totodată! Cînd Dumnezeu ne hrănește, ne și învață totodată. Săturînd-o trupește, Hristos sătura din nou mulțimea aceea și sufletește iarși : Din cinci piini și doi pești, într-o seară în pustie, s-au îndestulat de hrană și de mila lui Hristos o mulțime cît un popor, s-au îndestulat în hrană binecuvîntată primită ca din cer.

Ucenicii însăși nu bănuiau că s-ar putea sătura măcar o parte din copii, cu atît mai puțin ca la cinci mii de bărbați și cite femei, cu copiii lor, toți flămînzi. Căci auzind ucenicii : «Dați-le voi să mănînce!» — au zis : «Nu avem aici decît cinci piini și doi pești» — și totuși era destul ca binecuvîntate de Hristos, să ajungă a sătura toată mulțimea și încă a prisosi.

Cu aceasta, lucrarea Mîntuitorului în ziua aceea era minunat și cu prisos împlinită : Mulțime de bolnavi vindecați, mulțimea toată săturată ! Sănătate și hrană, deci viață și învățatura cea mare ce cuprindea acestea : Minunate vindecări fără leacuri și minunată hrănire în pustie ! Îndoit și deplin cîstig trupeșc și sufletesc din amîndouă — pentru că și minunea vindecărilor și minunea piinilor îndestulau și foloseau și trupește și sufletește mulțimii aceleia, de care Îi era milă lui Iisus. Cine a gîndit și cine ar fi putut să facă aceasta vreodată, fără numai Iisus Hristos ?

Sfîntă și binecuvîntată tămăduire și hrănire de la Iisus Mîntuitorul ! El miluia pe oameni și trupește și sufletește, miluia pe omul întreg. Îi era milă de bolnavi și îi vindeca ; Îi era milă de flămînzi și îi sătura, ierta — voia și făcea oamenilor tot binele, le da tot ajutorul, le era de tot folosul.

Ca să învețe oamenii din aceasta a cunoaște și mila și dăruirea lui Dumnezeu și firea și nevoia lor omenească. Că omul este un suflet într-un timp și un trup cu suflet, unite într-o ființă, pe care Dumnezeu așa o cunoaște, o iubește și o voiește : armonios și întreg, întreținută și îngrijită, precum El armonios a alcătuit-o.

Cine ar putea spune că Hristos ne-a învățat să urîm timpul, cînd El a vindecat și a hrănit atîți oameni bolnavi și flămînzi, care, fără mila și puterea Lui aveau să sufere și puteau să moară. Dar nu, Dumnezeu nu ne lasă pradă suferinței ; El nu vrea suferința noastră ; El vrea binele și mîntuirea noastră.

Nu binecuvîntează și înmulțește El sămînța din care răsare și crește spornic «piinea noastră cea de toate zilele» ? Nu binecuvîntează El munca și grija cu care se agonisește hrana noastră ? Nu înmulțește El tot ce răsare, crește, înflorește și rodește pe pămînt ? Nu se înmulțește neamul omenesc însuși cu voia, puterea și binecuvîntarea Lui ? Nu se înmulțesc toate vietățile din ființa, puterea și taina ce a pus El în toate făpturile ?

Strălucită mărturie a milei și a puterii dumnezeiești, a lui Hristos — și mulțimea bolnavilor vindecați și mulțimea flămînzilor săturați. Cu drept se minuna mulțimea «de una și de alta și lăuda pe Dumnezeul lui

Israel» zice Evanghelia ; cu drept cuvint credea în Hristos, care făcea acestea.

Cărturarii și fariseii iscoditori și pizmași căutau în toate pricină ca să defaime pe Hristos și să facă mulținea a-L uri și părăsi. Ziceau despre vindecările celor stăpîniți de duhuri necurate să le face cu ajutorul demonilor, defăimînd astfel pe Hristos și luînd în deșert vindecarea însăși.

Cu ce putere demonică vindeca însă Hristos tot felul de bolnavi ? Le era oare demonilor milă de oameni, ca să le facă Hristos cu puterea demonilor atît bine ? Și cu ce putere demonică înmulțea Hristos piinile și sătura mii de oameni în pustie.

Dacă celor cuprinși de duhuri necurate li se părea doar cumva că se vindecă, cum li se putea părea doar că se vindecă de paralizie, de orbire, de lepră și de alte boli, ațiți bolnavi vindecați de Mîntuitorul ?

Dacă și aceasta vor putea încă, ceea ce de fapt nu se poate — cum li se putea părea că s-au săturat mii de oameni flămînzi, și cum rămîneau și douăsprezece coșuri plînc de făcămituri, dacă nu se săturaseră ?

Dar cărturarii și fariseii defăimau pe Hristos iar mulțimea lăuda pe Dumnezeu. Fericiti cei din urmă în credința și dragostea lor de Hristos ; nefericiti cei întii pentru neputința și nevoiea lor de a-L înțelege.

Să nu uităm, iubiți credincioși, nici minunea vindecărilor de bolnavi, nici minunea săturării mulțimii flămînde : flămînde anume, căutînd și ascultînd pe Hristos.

Hristos a avut milă și grijă și pentru durerile omenești și pentru mîntuirea păcătoșilor. Dacă nu sîntem bolnavi, este bine ; dacă nu sîntem flămînzi, este de asemenea bine. Dar de n-am avea decît păcate, și încă avem nevoie, de Hristos, de învățătură și folos de la Hristos. Și cine nu are păcate de iertat și de îndreptat ? Cine dintre toți oamenii poate zice că este fără de păcat ? Cine nu are nevoie de învățătură, de bun îndemn și sfat, de o lumină pentru viață, de o mîngîiere, de un ajutor, de o nădejde în strîmtoare și întristare ; Cine își este de ajuns sieși și nu mai are nevoie niciodată de nimeni și de nimic ? Cine nu are trebuință și bucurie de un ajutor de mai presus de el ?

Să ne recunoaștem, iubiți credincioși, datornici lui Hristos pentru bolnavii pe care i-a tămăduit, pentru flămînzii pe care i-a săturat, pentru năpăstuiții pe care i-a mîngîiat, pentru păcătoșii pe care i-a iertat, i-a îndreptat și i-a mîntuit.

Să ne recunoaștem datornici pentru Sfînta Evanghelie ce ne-a lăsat, pentru mila și dragostea ce a revărsat asupra noastră, a neamului omenesc, pentru jertfa cea mare și sfîntă ce a adus pe cruce pentru mîntuirea noastră. Trăim din viața ce ne-a dat Dumnezeu, ne tămăduim cu puterea și ajutorul Lui, ne îndestulăm trupește și sufletește din bogălia Lui de lumină, de milă și de har, pe care le-a lăsat moștenire Bisericii, spre mîntuirea noastră și spre slava Lui. Amin !

Prof. TUDOR POPESCU

SINODUL DE LA NICEEA (325)

Creștinătatea prăznuiește anul acesta jubileul de 1650 ani al unui sinod, pe care istoria l-a înregistrat cu titlul de «primul sinod ecumenic». Este sinodul de la Niceea (325), care s-a ocupat de interpretarea și înțelegerea monoteismului creștin, adică de credința creștinilor într-un singur Dumnezeu. Credința aceasta era mărturia centrală a învățurii Vechitestamentare: «Ascultă, Israile, Domnul Dumnezeuul nostru este singurul Domn» (Deut. VI, 4—9), confirmată de Iisus prin aceleași cuvinte la Marcu (XII, 29—30), și de ucenicii Săi: «Nu este nici un Dumnezeu decît Unul singur» (I Cor. VIII, 4). Dar tocmai prin acest Iisus credința aceasta părea să fie pusă sub semnul întrebării. Căci, crucificat, pentru «pretențiile Sale mesianice», în curind El este preamărit ca ființă divină, care «n-a ținut la egalitatea Sa cu Dumnezeu», pentru ca în ascultare să moară pe cruce, — dar acum «în numele lui Iisus tot genunchiul să se plece ... și loată limba să mărturisească că Domn este Iisus Hristos, întru mărirea lui Dumnezeu-Tatăl» (Filip. II, 6—11). Mesajul acesta a format miezul propovăduirii creștine, fiind însă «ludeilor sminteală și păgînilor nebunie» (I Cor. I, 23), căci aceștia își vedeau atacat monoteismul lor.

Dar se punea întrebarea: cum pot creștinii boteza în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, — și formula aceasta de la botez s-o prezinte ei drept expresie a credinței într-un singur Dumnezeu? Evident, deci, problema monoteismului creștin era mult discutată.

Dar teologii creștini erau toți de acord că unitatea în Dumnezeu trebuie păstrată fără echivoc. Credința în trei Dumnezei nu putea fi acceptată. Se făceau însă și încercări de a păstra «unitatea» și «unicitatea» lui Dumnezeu în sensul de a-i elimina pe «Fiul» și pe «Duhul Sfînt» din divinitate, interpretîndu-i numai ca formă de manifestare ale celui «Unul».

Se oferea și un compromis, în sensul de a-i da Tatălui înțietatea, dînd și Fiului și Sfîntului Duh existență divină, dar numai în mod subordonat. Tatăl era «Dumnezeul» prin definiție; Fiul și Duhul Sfînt «Dumnezeu» prin participare subordonată. Toate aceste încercări de interpretări sînt cunoscute cu numele de «subordinaționism». Dar «a fi Dumnezeu» prin participare diminuată, eșalonată, evident, nu înseamnă a fi «adevăratul Dumnezeu».

Deci, problema divinității se punea mereu cu insistență.

Și atunci, prezbiterul alexandrin Arie voia să rezolve problema monoteismului creștin în mod clar. Ca punct de plecare a luat «porunca botezului»: «Botezîndu-i în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh» (Matei XXVIII, 29), aplicînd numelor: Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt schema cu care aderenții lui Plato explicau într-un timp anumit ierarhia existenței: sus era cel «unul», *monada*, în «măreție și singurătate» absolută, excluzînd orice dualitate. Și aceasta detașează din sine o a doua ipostază, pe nous sau logos, care cuprinde în sine mulțimea lucrurilor. Iar aceasta, a doua ipostază, detașează din sine pe psihe, «sufletul lumii», care face legătura cu materia, devenînd principiul ordinei într-o multitudine dezordonată.

Deci, și Arie îl prezenta pe Tatăl drept monada supremă, între El și «Fiul» — «Logos-ul» fiind o prăpastie de netrecut: căci «Fiul» nu-l poate nici cunoaște, nici exprima și nici descoperi pe «Tatăl». Iar legătură între Dumnezeu cel mai înalt, «cel Unul» și între al «doilea Dumnezeu», Fiul, o face Arie în afirmația că acest «Fiul» a fost creat în timp de Tatăl din nimic.

Da, era acest «Logos-Fiul» primul creat, înzestrat cu puterea și misiunea să creieze celelalte ființe și lucruri, totuși nu era Dumnezeu adevărat, ci după ființă, străin de Dumnezeu, ca și toate celelalte creaturi.

Astfel, monoteismul creștin părea salvat, — formula botezului fiind interpretată sever după schema elenist-filozofică.

Evident, interpretarea lui Arie nu putea fi acceptată de Biserică, și atunci, pentru lămurirea problemei, împăratul Constantin a convocat sinodul de la Niceea. Arie simplificase conceptul creștin al lui Dumnezeu și-l interpretase unilateral. Dar părinții sinodali vedeau în aceasta o falsificare a tradiției creștine și a mesajului biblic despre Tatăl și Fiul. Mărturisind credința într-un Dumnezeu, ei au vorbit în mod clar și despre Fiul lui Dumnezeu cel «Unul-Născut din Tatăl», deci din ființa Tatălui, «Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, nu făcut, cel ce este de o ființă cu Tatăl, prin care toate s-au făcut».

Niceea a fost însă numai un prim pas în lămurirea divinității creștine, întrucât s-a ocupat numai de Fiul. Divinitatea Duhului Sfânt a fost lămurită la sinodul din Constantinopol (381).

Desigur, abaterea de la hotărârea sinodului din Niceea înseamnă renunțare la înțelegerea creștină a lui Dumnezeu, la înțelegerea creștină a persoanei lui Iisus Hristos, Fiul întrupat al lui Dumnezeu. Dar credința în Dumnezeu cel Unul după ființă și întreit în persoane este credința creștinătății de totdeauna și de pretutindenți, — este credința coeziunii creștine.

«Credem într-o singură ființă, într-o singură Dumnezeire — scrie Sfântul Ioan Damaschin în «Dogmatica» sa — într-o singură putere, într-o singură voință, într-o singură activitate, într-un singur izvor, într-o singură stăpânire, într-o singură domnie, într-o singură împărăție, cunoscută în trei ipostaze desăvârșite».

Unitate în Trinitate, căci în Dumnezeu sînt trei Persoane, care, deși deosebite întreolaltă, au totuși aceeași ființă.

Diac. Prof. O. BUCEVSCHI

DESPRE ROSTUL LUMÎNĂRILOR ÎN BISERICĂ

«Și a zis Dumnezeu: «Să fie lumină!». Și a fost lumină» (Facere I, 3).

Lumina stă la temelie vieții. Prin strălucirea ei, ea este tot ce poate fi mai curat; ea alungă întunericul și aduce bucuria. Este o călăuză sigură în viață și fără de ea nu este cu puțință nici o lucrare și nici o creștere. Pe lângă aceste însușiri, ea are în sine focul și căldura, energii prin care poate transforma materia și de a o purifica. Ea se poate înmulți la nesfârșit și se poate împărți fără ca să scadă sau să se impuțineze.

De la lumina aceasta cu puteri așa de mari ușor ne putem ridica cu gândul la lumina cea mai presus de fire, la Dumnezeu, cel care a creat lumina. Mîntuitorul Iisus Hristos este numit «lumină din lumină» și El se numește pe Sine lumina lumii, că Unul ce a risipit întunericul păcatului. «Eu sînt lumina lumii, zice Domnul, Cel ce-Mi urmează Mie, nu va umbla întru întuneric, ci va avea lumina vieții» (Ioan VIII, 12).

Precum la creație Dumnezeu a pus lumina ca început a lucrărilor pe care avea să se sprijine celelalte zidiri, tot așa și omul se servește de lumină în viața sa ma-

terială și spirituală. Prin Hristos credincioșii sînt numiți «fii ai luminii» (I Tes. V, 5), iar episcopii și preoții, ca urmași ai apostolilor, sînt numiți de Mîntuitorul «lumina lumii» (Matei V, 14).

Avînd această imputernicire, ați văzut cum în noaptea Sfintei Învieri, preotul iese în fața sfințelor uși cu o luminare de ceară aprinsă și cheamă pe credincioși zicînd: «Veniți de luați lumină!» Noi ne apropiem atunci cu evlavie și aprindem luminarea noastră din luminarea preotului, pe care o ținem cît durează slujba. Cei mai rîvnitori dintre noi se duc cu această luminare acasă și aprind candela, ca binecuvîntare a casei lor de Paștî, iar luminarea o păstrează apoi cu cinste la icoană.

Ceara din care este făcută luminarea simbolizează curăția, neprihănirea, ea fiind culeasă de către albine din florile cîmpului.

Precum rugăciunea și cîntarea obștească din biserică sînt convorbiri ale noastre cu Părintele Cereșc, tot așa luminarea pusă de noi în sfeșnic la altar, ca să ardă și să lumineze, este tot o comunicare tainică a sufletului nostru cu Dumnezeu. Luminarea aprinsă, ca și candela și tîmliia, are în primul rînd înțelesul de dar adus la altar din prinosul dragostei noastre, semn al credinței curate, al legăturii și al filiațiunii spirituale cu Dumnezeu. Ea este în același timp jertfă și rugăciune.

Avînd acest rost, întrebuițarea luminărilor, ca și a candelelor, este foarte veche. Cînd s-a construit cortul sfînt de către Moisi și apoi templul din Ierusalim de către Solomon, Dumnezeu a poruncit acestora să rînduiască sfeșnice și candelă pentru luminarea acestor sfînte lăcașuri, iar focul să ardă veșnic la altar (Ieșire XXV, 31—37; Levitic VI, 13). Aceste surse de lumină, așezate într-o anumită ordine, preînchipuiau prezența lui Dumnezeu, slava și sfințenia Sa și în același timp luminau și dădeau strălucire sfințelor slujbe și casei Domnului.

Din Vechiul Testament aceste rînduiri au trecut în Noul Testament. Mîntuitorul vorbește de lumina din sfeșnic care luminează tuturor (Matei V, 15), iar la Troada, în casa în care Sfîntul Apostol Pavel a săvîrșit frîngerea plinii, la miezul nopții spre duminică, erau multe lumini aprinse (Fapte XX, 8).

Obiceiul de a se folosi candelă și luminări la serviciul divin s-a generalizat din vremea apostolilor și a sfinților părinți în toate bisericile și a rămas neschimbat pînă în ziua de astăzi. Orice slujbă se face numai după ce au fost aprinse luminări în sfeșnice și candelă, care sînt rînduite în funcție de locurile mai însemnate din biserică și de momentele liturgice. Pe sfînta masă, la proscomidie, în fața catapetesmei și în alte locuri, sînt puse sfeșnice pentru luminări și candelă. La vohodul mic și la vohodul mare, paracliserul merge înainte preotului purtînd un sfeșnic sau o luminare aprinsă. La botez, la împărtășire, la cununie și la orice slujbă din biserică sau la casele credincioșilor, se aprind luminări. La creștinul ce trage să moară de asemenea i se ține luminarea prinsă, ca semn al credinței în înviere și al unirii lui cu Hristos. Tot așa și în pravila noastră de acasă, credincioșii țin candela nestinsă, iar cînd își citesc rugăciunile aprind și o luminare, chiar dacă au lumină electrică sau e ziuă. Lumina răspîndită de luminare simbolizează în primul rînd pe Mîntuitorul Hristos «Lumina cea adevărată care luminează pe tot omul ce vine în lume» (Ioan I, 9).

Ea înseamnă însă și sufletul nostru, trezvia și priveghiul lui pentru viața duhovnicească, grija și paza pentru trup. Nu mai puțin, luminarea aprinsă înseamnă chiar viața noastră cu jertfele și cu bucuriile ei, care se consumă asemenea unei luminări aprinse la altar, în năzuința spre desăvîrșire pe calea mîntuirii.

Fiecare luminare pe care o punem în sfeșnic, pentru vii sau pentru morți este un semn care se referă la dragostea noastră față de Dumnezeu, față de sfinți, față de semenii noștri, o jertfă și o mărturisire a credinței, o veghe a sufletului nostru.

În legea veche oamenii aduceau la altar în general jertfe singeroase. În Noul Testament jertfele s-au spiritualizat. Noi aducem la altar piinea și vinul care sînt elementele de bază folosite la taina sfintei împărtășiri. Acestea sînt însă însoțite de untdelemnul și luminările care se folosesc ca sursă de lumină, ca împlinire și subliniere a jertfei care se aduce și a credinței care ne unește cu întreaga Biserică, pentru a aduce laudă și mulțumire lui Dumnezeu.

Un loc larg ocupă astăzi în viața de toate zilele lumina electrică, expresie a unui grad de civilizație și înlesnire pentru întreaga lume. Ea se folosește și pentru iluminatul bisericilor cu succes. Este un lucru practic și de mare utilitate, iar prin modul cum sînt rînduite sursele de lumină — becurile — se poate crea în biserică o atmosferă plăcută, sărbătorească.

Toate bisericile tind să aibă astăzi lumină electrică, și e bine să fie așa. Totuși, lumina electrică nu poate suplini întru totul luminările tradiționale care trebuie să rămînă mai departe în cultul Bisericii, ca jertfă și rugăciune. Lumina electrică poate fi folosită cu bune rezultate în policandre, pe catapeteasmă, la străni, în cafas etc., însă pe sfînta masă, la proscomidie și în unele din sfeșnicele din biserică, vor rămîne mai departe luminările, care sînt cerute de tradiția aproape bimilenară a Bisericii. Luminarea dă o lumină mai potolită, în continuă mișcare cu aerul înconjurător, ca și viața noastră cu întîmplările ei. Ea se consumă în același timp în fața ochilor noștri, precum se consumă zilele noastre una după alta și prin aceasta creează un sentiment de evlavie, de trezvie, de învățătură pentru suflet.

Pe lîngă rostul ei duhovnicesc, luminarea are pentru Biserică și un altul de binefacere, de întrajutorare, de solidaritate obștească pentru întreținerea și buna funcționare a sfintelor locașuri și pentru fapte de binefacere.

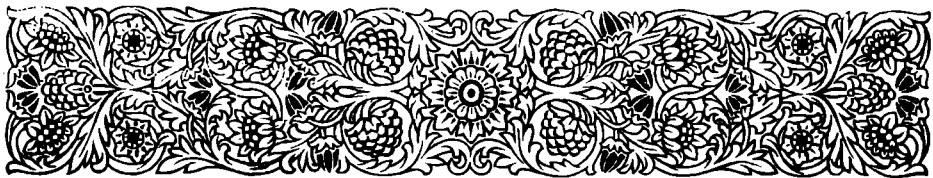
Luminările din bisericile noastre sînt turnate în atelierul Sfintei Episcopii din ceară și parafină și sînt trimise la parohii prin protoierie. La fiecare luminare mare sau mică, credinciosul plătind costul ei, dă în același timp și o mică contribuție de bună voie. Din aceasta, o parte rămîne Sfintei Episcopii din care se dau ajutoare bisericilor din eparhie pentru reparații, cumpărarea de veșminte și cărți bisericești. O altă parte se dă pentru întreținerea elevilor seminariști și a studenților teologi, care se pregătesc pentru preoție; iar alta se dă pentru ajutorarea săracilor, bolnavilor etc.

Partea de contribuție rămasă parohiilor se folosește de către acestea tot pentru întreținerea bisericii, la retribuirea personalului bisericesc, pentru diferite construcții, reparații și procurarea celor necesare desfășurării cultului.

Iubiți credincioși, cunoscînd însemnătatea și folosul luminărilor în viața duhovnicească, de cite ori venim la biserică, precum înaintașii noștri, așa și noi să aducem darul lui Dumnezeu, curăția gîndurilor noastre, evlavia, smerenia, iubirea curată pentru tot ce ține de unitatea și păstrarea credinței noastre strămoșești. În același timp, să aducem jertfe și daruri din rodul ostenețelor noastre care servesc la oficierea sfintelor slujbe, la creerea atmosferei de lumină, de sfințenie, de înălțare a sufletului nostru către Dumnezeu, către sfinții și bineplăcuții Lui, către binele semenilor noștri și către noi, între care luminările sînt un loc dintre cele mai însemnate.

Jertfă pentru cei vii și pentru morți, ele însoțesc rugăciunile noastre și ne țin în legătură cu Bunul Dumnezeu, Căruia i se cuvine toată slava, cinstea și închinăciunea Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor, Amin.

Arhim. IERONIM MOTOC

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

ACȚIUNI ÎN SLUJBA PACII

(iulie—august)

Pentru pace și dezarmare

La 2 iulie, la sediul Organizației Națiunilor Unite, au fost publicate «propunerile României pentru programul de dezarmare» la capitolul intitulat: «Dezarmarea generală și totală» aflat pe agenda celei de a XXX-a sesiuni a Adunării Generale a O.N.U.

Făcînd o caracterizare a situației internaționale și a pericolelor grave pe care le prezintă, pentru întreaga omenire, cursa înarmărilor în general și a înarmării nucleare în special, documentul relevă direcțiile principale ale poziției statului nostru în această privință. Documentul subliniază, între altele, că în cadrul programului de dezarmare trebuie să se aibă în vedere reducerea treptată a bugetelor militare, interzicerea armelor nucleare și termonucleare, reducerea forțelor armate, crearea de zone denuclearizate, desființarea bazelor militare de pe teritoriile altor țări și retragerea tuturor trupelor în interiorul granițelor naționale etc.

Documentul a propus, de asemenea, crearea de condiții pentru suprimarea blocurilor militare antagoniste, încetarea propagandei de război, desfășurarea negocierilor de dezarmare pe o bază larg democratică, cu participarea tuturor statelor interesate.

În încheierea documentului citat, se propune ca opinia publică mondială să fie periodic informată asupra activității desfășurate în vederea dezarmării generale și totale.

Documentul, care a fost remis misiunilor tuturor statelor membre ale organizației, s-a bucurat de înalte aprecieri pe plan internațional.

Egalitate, dezvoltare și pace — cele trei cuvinte de frontispiciu ale sesiunii din Mexico

La 2 iulie a.c. și-a încheiat lucrările Conferința Mondială a Anului Internațional al Femeii, după două săptămîni de dezbateri.

Lista vorbitorilor a cuprins aproape totalitatea reprezentanților statelor membre ale O.N.U., printre care șefi de stat și de guverne, repre-

zentante ale unor mișcări de eliberare națională și ale unor organisme internaționale și naționale.

Această primă întâlnire mondială consacrată condiției femeii a pri-lejuit cunoașterea de ansamblu a situației femeii în lume. Cei aproape 150 vorbitori, reprezentând tot atâtea comunități umane, au analizat problema îmbunătățirii condiției femeii și construirea unei lumi mai bune și mai drepte, a unui ordinii politice și economice mondiale.

În egală măsură au fost discutate și problemele: respectarea independenței și suveranității, lichidarea colonialismului și neocolonialismului, a apartheid-ului și discriminării rasale, înlăturarea dominației străine și împiedicarea acaparării de teritorii prin forță, ca premise fundamentale pentru asigurarea păcii și întărirea cooperării internaționale.

Toate aceste probleme au fost discutate și aprobate în așa-numita declarația «Grupului celor 77» sau «Declarația de la Ciudad de Mexico», precum și în ultimul document aprobat de conferință sub titlul: «Planul mondial de acțiune» cuprinzând, de asemenea, problemele fundamentale de a căror rezolvare depinde soluționarea dezideratelor majore ale maselor de femei, în primul rând ale femeilor din țările subdezvoltate, ale celor din mediul rural, ale femeii muncitoare și ale altor categorii supuse încă discriminărilor.

În acest context s-a înscris și contribuția delegației române, ale cărei luări de cuvânt și propuneri au trezit un viu interes, în rindurile participanților.

Plasînd problematica femeii în chiar sensul evoluției istorice contemporane, a marilor obiective ale lumii de azi, doamna Lina Ciobanu, conducătoarea delegației române, președinta Consiliului Național al Femeilor, arăta că, «în prezent, lupta pentru afirmarea pleneră a femeilor în toate domeniile de activitate, în întreaga viață politică, economică și socială a devenit o necesitate obiectivă în dezvoltarea istorică, constituind o parte integrantă a luptei generale a omenirii pentru progres și civilizație, pentru pace și cooperare internațională».

Documentul «Planul mondial de acțiune» consemnează propunerea României privind elaborarea unei «Carte a drepturilor femeii», care să fie supusă atenției celei de a XXX-a sesiuni a Adunării Generale a O.N.U.

Așa cum s-a constatat la încheierea lucrărilor, Conferința Mondială a Anului Internațional al Femeii a constituit un forum deschis tuturor, atât femeii cît și bărbatului, pentru întreaga omenire și nu împotriva unei părți a ei, așa cum însuși planul de acțiuni recomandă și oferă arii de acțiune națională și internațională de interes global, în vederea ridicării nivelului de trai în întreaga lume, pentru pace și înțelegere între oameni și popoare.

Conferința internațională împotriva bombelor atomice și cu hidrogen

Începînd cu ziua de 1 august a.c., în Japonia au avut loc lucrările celei de a XXI-a Conferință internațională împotriva bombelor atomice și cu hidrogen — Gensuikyo — organizată de Consiliul japonez împo-

triva bombelor atomice și cu hidrogen, cu ocazia împlinirii a 30 de ani de la bombardamentele atomice asupra orașelor Hiroșima și Nagasaki.

La lucrările Conferinței, care s-au desfășurat în trei etape, la Tokio (1—2 august), Hiroșima (5—7 august), Nagasaki (9 august) au participat aproximativ 10.000 de reprezentanți ai mișcării pentru pace din Japonia, delegați ai mișcărilor pentru pace din peste 20 de țări, între care și România, și trimiși ai diferitelor organizații internaționale.

Cu această ocazie, Dl. Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România, a adresat participanților la Conferință, un mesaj care s-a bucurat de un deosebit răsunet internațional, fiind primit cu vii aplauze, în care s-a spus printre altele: «problema dezarmării reprezintă una din problemele fundamentale ale vieții publice internaționale, de care depind însuși cursul civilizației mondiale, existente și dezvoltarea popoarelor pe calea bunăstării și a progresului.

Este timpul — sublinia mesajul — ca popoarele să-și facă tot mai puternic auzit glasul, să-și impună cu fermitate voința pentru a determina guvernele, conducătorii statelor să acționeze consecvent în direcția opririi cursei înarmărilor, a reducerii bugetelor militare, a interzicerii producerii și apoi a scoaterii în afara legilor a armamentului nuclear».

Referindu-se la importanța mesajului adresat Conferinței de Dl. Nicolae Ceaușescu, Dl. Gyotsu Satro, directorul executiv al departamentului pentru relații externe al Gensuikyo spunea: «Excelența Sa președintele Republicii Socialiste România Nicolae Ceaușescu, a avut amabilitatea de a transmite nouă, participanților la a XXI-a Conferință internațională împotriva bombelor atomice și cu hidrogen, un mesaj foarte cordial și încurajator, care a fost citit primul, chiar la deschiderea conferinței, în dimineața zilei de 1 august. Mesajul a fost salutat cu multă căldură de către delegații japonezi și străini. În acest moment, simțim că o asemenea încurajare adresată mișcării noastre de către un conducător de stat înseamnă foarte mult, fapt pentru care aș vrea să exprimăm Excelenței sale, președintelui Nicolae Ceaușescu, mulțumirile noastre».

Datorită importanței de care s-a bucurat în plenul Conferinței, mesajul Președintelui României a fost publicat integral în ziarul «Akahata».

Atît rezoluția generală a celei de a XXI-a Conferințe Gensuikyo, cît și documentul intitulat «Apelul de la Hiroșima», cheamă toate popoarele, opinia publică mondială, oamenii de diferite convingeri politice, filozofice și religioase din lume, să acționeze pentru încheierea unui acord internațional în vederea interzicerii totale a armelor nucleare și pentru eliminarea pericolului de război atomic, în vederea înfăptuirii unor progrese concrete pe calea dezarmării, și, în primul rînd, a celei nucleare, pentru întronarea unui climat de pace, securitate internațională, prietenie și colaborare între națiuni.

Un dialog de pace, prietenie și colaborare

Beneficiare ale avantajelor decurgînd din stricta respectare a noilor principii ce se impun în planul raporturilor interstatale precum și în îmbunătățirea climatului politic internațional, relațiile româno-americane au înregistrat pe parcursul ultimilor ani, un curs pozitiv, ascendent, necunoscut pînă acum. De aceea zilele de 2 și 3 august a.c., cînd președintele S.U.A., Gerald Ford, împreună cu soția, Doamna Elisabeth Ford ne-a vizitat țara, au înscris o nouă etapă în cronică relațiilor de prietenie româno-americane, etapă ce constituie o demonstrație elocventă a necesității abandonării pozițiilor rigide în relațiile dintre țării, a înlocuirii lor prin dialog pașnic și constructiv, întîlniri sistematice și contacte pe multiple planuri, prin schimburi deschise de păreri și materializări rodnice ale înțelegerilor realizate.

Început în 1969, la București, și continuat apoi la Washington în 1970, 1973 și cel mai recent, în luna iunie a.c., dialogul româno-american, la nivel înalt, s-a dovedit a fi prin caracterul său constructiv un viguros factor de întărire a relațiilor bilaterale, un element pozitiv de mare valoare în raporturile internaționale. De aceea convorbirile care au avut loc, la București și Sinaia, între președintele R. S. România, Dl. Nicolae Ceaușescu și președintele S.U.A., Dl. Gerald Ford, precum și documentele semnate cu această ocazie, au constituit un moment important al relațiilor dintre cele două țări, moment și cu profunde semnificații internaționale.

Avînd loc, la numai 24 de ore după semnarea, la Helsinki, a Actului final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, vizita președintelui american, după cum a caracterizat-o Dl. Nicolae Ceaușescu, «se înscrie în mod minunat în spiritul documentelor pe care le-am semnat la Helsinki și prin care am afirmat dorința comună, în numele popoarelor noastre, de a dezvolta colaborarea pe principiul deplinei egalități, al respectului independenței și suveranității, al neamestecului în treburile interne, al renunțării la forță și la amenințarea cu forță în soluționarea problemelor dintre state. Așa cum am menționat în declarația de la Helsinki, pentru traducerea în viață a celor convenite în documentele semnate se impun eforturi susținute pentru a asigura popoarelor noastre, tuturor națiunilor, o lume mai dreaptă și mai bună, pentru a face ca copiii noștri, omenirea în general să nu mai cunoască grozăviile războiului, să trăiască în pace și prietenie».

Aceleași principii au fost remarcate și de președintele Gerald Ford care, referindu-se la rezultatele vizitei în țara noastră, înainte de plecare, a spus : «sînt încîntat de rezultatele vizitei mele în această minunată țară. Discuțiile noastre, domnule președinte, au contribuit la o și mai profundă înțelegere între guvernele noastre. Discuțiile noastre s-au referit la o sferă largă de probleme și au fost purtate într-un spirit de sinceritate, cordialitate și înțelegere reciprocă. Discuțiile pe care le-am avut vor duce, sînt sigur, la crearea unor baze și mai solide pentru relațiile dintre popoarele noastre. Trebuie să continuăm acest dialog și aștept cu interes noi ocazii viitoare».

Cu prilejul vizitei în țara noastră, președintele S.U.A., Gerald Ford a vizitat și Mănăstirea Sinaia, duminică, 3 august a.c., împreună cu fiul său Jack Ford, însoțiți fiind de Dl. Manea Mănescu, prim-ministru al Guvernului, de Dl. Ștefan Voitec, vicepreședinte al Consiliului de Stat și de alte persoane oficiale române și americane.

La intrarea în mănăstire, înalții oaspeți au fost întâmpinați de Dl. Gheorghe Nenciu, vicepreședintele Departamentului Cultelor și de reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române.

Președintele Ford și însoțitorii săi au vizitat mai întâi biserica veche a Mănăstirii Sinaia, construită la sfârșitul secolului al XVII-lea, apoi au participat la serviciul divin, în biserica mare a mănăstirii. Sfânta Liturghie a fost săvârșită de Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomițeanul, vicarul Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor, împreună cu un sobor de preoți și diaconi. Răspunsurile la slujbă au fost date de Corala Patriarhiei Române dirijată de P. C. Pr. Iulian Cîrstoiu.

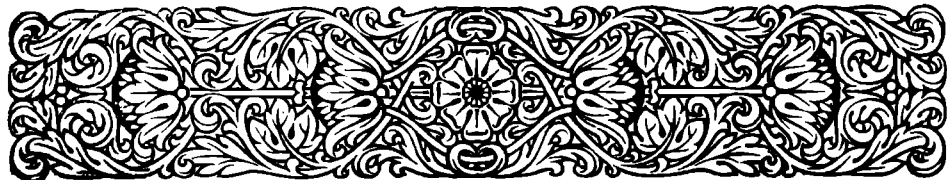
În timpul cît a asistat la slujbă, președintele Ford a primit explicații cu privire la semnificația momentelor liturgice respective.

Părăsind Mănăstirea Sinaia, președintele Gerald Ford și-a exprimat bucuria de a fi participat la un serviciu divin al cultului ortodox român și a mulțumit în mod călduros Conducerii noastre de Stat, Departamentului Cultelor și Bisericii Ortodoxe Române pentru oferirea prilejului de a vizita așezămîntul duhovnicesc al Mănăstirii Sinaia.

Astfel, la capătul a două zile de convorbiri fructuoase, vizita oficială a președintelui Gerald Ford și a soției sale Elisabeth Ford, întreprinsă în România, la invitația președintelui Nicolae Ceaușescu și a doamnei Elena Ceaușescu, prezintă un bilanț pozitiv, salutat cu satisfacție de poporul nostru, care vede în rezultatele obținute crearea celor mai favorabile posibilități pentru începerea unei noi etape în dezvoltarea relațiilor multilaterale dintre țările noastre.

Această vizită, convorbirile purtate, reprezintă totodată și un aport deosebit pentru pacea și înțelegerea internațională.

REDACTIA

ȘTIRI ECUMENICE

— O delegație a «Conferinței creștine pentru pace», sub conducerea președintelui ei, Mitropolitul Nicodim de Leningrad și Novgorod, a făcut o vizită Bisericii Romano-Catolice din Portugalia. Din delegație au făcut parte și vicepreședintele Dr. Heinrich Hellstern, precum și secretarul ei general, Dr. Karoly Toth.

— Mitropolitul Emilianos Timjadis, reprezentantul permanent al Patriarhiei ecumenice din Constantinopol la Consiliul Ecumenic al Bisericilor în Geneva, a făcut o vizită centrului vechi-catolic din Mannheim, discutând intensificarea relațiilor dintre ortodocși și vechi-catolici.

— «Conferința creștină pentru pace» (Praga) a publicat în 1973 un concurs cu tema: «Probleme ale păcii drepte». Rostul acestei acțiuni era de a promova și intensifica interesul pentru problemele păcii și a trezi în tînăra generație mai multă responsabilitate pentru aceste probleme. Acțiunea a avut un bun ecou și pînă acum «C.C.P.» a primit o serie de lucrări bune. De pildă: «Teologia africană a eliberării»; «Dialectica violenței și non-violenței privită teologic», ș.a. Concursul nu s-a închis încă.

— Doamna Dr. Denise Bindschedler-Robert, consiliera sinodală a Bisericii Vechi-Catolice din Elveția, a fost numită reprezentanta Elveției la «tribunalul european pentru drepturile omului» din Strassburg.

— Un grup de 1.000 credincioși romano-catolici din Australia a înființat o societate pentru păstrarea liturghiei latine. Se știe că Consiliul Vatican II a permis săvîrșirea serviciilor divine în limba vorbită de credincioși.

— La restaurarea recentă a Domului din Speyer (R. F. Germania) s-a aflat o foaie din Biblia Gotică, cuprinzînd sfîrșitul evangheliei după Marcu. După aprecierea specialiștilor, foaia aceasta ar fi ultimul fragment din «Codex Argenteus», păstrat astăzi la Universitatea din Uppsala (Suedia). Biblia Gotică este traducerea făcută în limba gotică de către Episcopul vizigoților Ulfila (310—383) («Biblia lui Ulfila»), după ce acesta a elaborat întîi, în scopul traducerii, alfabetul gotic din runnele gotice și literele mari ale alfabetului grecesc.

Nu se știe dacă Ulfila a tradus în limba gotică Biblia întregă sau numai părți din ea. Fragmente mari din traducere s-au păstrat în manuscrise datînd din secolul VI și scrise în Italia de Nord. Timp îndelungat nu s-a știut nimic de aceste manuscrise. Dar în secolul XVI se descoperă, în biblioteca Mînăstirii Werden de lîngă Ruhr un codice vechi, foarte luxos scris în limba gotică, cuprinzînd un evangheliar și care se constată a fi traducerea lui Ulfila. Fragmente din traducerea aceasta s-au mai constatat în «Codex Carolinus» (secolul VI); «Codices Ambrosiani» (1817); și în «Codex Taurinensis» (1866). Dar partea cea mai mare păstrată din traducerea lui

Ulfila este traducerea celor patru evanghelii, cuprinsă în codicele de la Mănăstirea Werden, aflat astăzi la Universitatea din Uppsala și cunoscut sub numele de «Codex Argenteus Uppsaliensis». Este scris pe pergament de purpur de cea mai fină calitate, cu litere de argint și aur, în condiții extrem de luxoase.

După cercetări, ar fi fost scrisă între anii 520—530 și anume la Ravenna, la curtea regelui Theodosie cel Mare. Numele de «Codex Argenteus» i l-a dat profesorul de limba greacă de la Universitatea din Leiden, Bonaventura Vulcanus († 1614). Codicele «Argenteus» a peregrinat mult. De la Ravenna, după apunerea imperiului Ostro-Goților (după anul 550), ajunge la Mănăstirea Monte Cassino, apoi la Mănăstirea Werden. Un stareț al acestei mănăstiri, pentru a obține iertarea birurilor restante, îl dăruiește împăratului Rudolf II care-l duce la Praga și-l așează în biblioteca curții imperiale din Kradschin.

La sfârșitul războiului de 30 de ani (1648), suedezii îl iau pradă de război și-l duc la Kolm, unde-i înregistrat în biblioteca reginei Christina. Intervenind o grea situație financiară și bibliotecarul neputând fi plătit, regina îi permite ca, în schimbul salariului, să-și ia câteva cărți vechi. Și bibliotecarul își ia și «Codex Argenteus», pe care-l vinde Bibliotecii Universității din Leiden (Olanda). De aici îl cumpără cancelarul Suediei De la Gordie, în 1662, și în 1669 îl dăruiește Universității din Uppsala, unde se află și astăzi. A apărut în mai multe ediții. Din cele 336 pagini inițiale ale codicelui, astăzi mai sînt păstrate 168. În 1924 Universitatea din Uppsala l-a editat în «fototipii», pentru a putea fi cunoscut de «întreaga lume științifică». Este o ediție critică, cuprinzînd toate datele privitoare la «Codex Argenteus». Exemplare au ajuns și la noi. Biblia lui Ulfila este cel mai însemnat monument literar gotic și unul din primele monumente scrise ale limbilor germanice.

— În Polonia a căzut pradă unui incendiu o prețioasă biserică din lemn, datînd din secolul XVIII. Focul a distrus și foarte valoroase icoane din secolele XVII și XVIII.

— La Facultatea de teologie evanghelică a Universității din Hamburg s-a înființat o nouă catedră: «Teologia de controversă». Noua catedră poate va contribui la lămurirea deosebirilor confesionale.

— La Facultatea teologică a Universității din Utrecht (Olanda) s-a înființat o catedră specială pentru teologia veche-catolică. Facultatea menționată are caracter ecumenic, la disciplinele generale, participînd împreună studenții diferitelor confesiuni, pentru disciplinele confesionale existînd catedre speciale.

— Patriarhul ecumenic Dimătrie și sinodul Patriarhiei ecumenice din Constantinopol au exprimat mulțumiri Episcopului de Regensburg, Dr. Rudolf Graber, pentru ajutorul dat la construirea sediului Centrului Patriarhiei ecumenice la Geneva (In. 123/75).

— Patriarhia Ortodoxă Sîrbă prăznuiește anul acesta 800 de ani de la nașterea Sfîntului Sava. Pentru acest eveniment Sfîntul Sinod a adresat o pastorală specială preoțimii și credincioșilor. În timpul ocupației turcești numele Sf. Sava era simbolul unității naționale și îndrumătorul poporului sîrb spre viață culturală proprie.

— Patriarhul Gherman al Bisericii Ortodoxe Sîrbe și-a sărbătorit jubileul de aur de la hirotonirea în preot. De 19 ani ocupă scaunul patriarhal.

— În Belgia sînt 12 biserici ortodoxe cu 19 preoți. Serviciile divine se face în limba greacă, slava bisericească, olandeză și engleză. În serviciul Bisericii Ortodoxe activează societatea «Frăția Ortodoxă Belgiană» (Ort. H. 50/75).

— Megas L. Farantos, profesor de dogmatică la facultatea teologică ortodoxă din Atena, a afirmat într-o conferință ținută la Regensburg că concepția catolică despre

primatul papal este impedimentul cel mai mare pentru reunirea Bisericii Ortodoxă și Romano-Catolică. Primatul papal contravine Evangheliei. Printr-un fatal «antropocentrism», capul adevărat al Bisericii, Iisus Hristos, este înlocuit printr-un muritor. Biserica Ortodoxă — a afirmat prof. Farantos — este dispusă să-l recunoască pe Papa drept «primus inter pares» —, dacă Papa renunță la pretențiile sale despotice și recunoaște autonomia Bisericilor Ortodoxe.

— «Conferința ortodoxă a XX-a» a clerului și delegaților mireni ai Bisericii Ortodoxe Grecești din S.U.A., Canada și America Latină, a hotărât păstrarea tradiționalei cîntări bisericești bizantine, precum și continuarea acțiunii misionare între eschimoși și indienii din America de mijloc și sud.

— Biblioteca Vaticană și-a prăznuit 500 ani de la înființarea ei. Azi ea cuprinde 60.000 volume de manuscrise, 100.000 manuscrise singulare, 700.000 opere tipărite și 100.000 hărți geografice. La expoziția organizată s-au expus 300 codici și incunabule.

— La Sibiu își continuă apariția revista teologică lunară «Kirchliche Blätter» a Bisericii Evanghelice C. A. redactată de prof. Dr. Hermann Binder. Din nr. 3/1975 menționăm o substanțială predică la Duminica Floriilor semnată de prof. H. Binder; apoi «Sfințele Paști — chemare la viață», o scurtă exegeză, semnată de episcopul Albert Klein, a cărții profetului Iona; «Botezul Copiilor» — expunere semnată de H. Klein, citeva idei în legătură cu Decalogul. Din rubrica «Știri» reținem că la Budapesta s-a înființat o nouă Academie teologică a Bisericii Luterane.

— Biserica Ortodoxă din Grecia are 77 Mitropolii (Episcopi) cu 7223 biserici parohiale, 114 paraclise, 7434 preoți, 150 mînăstiri cu 694 monahi și 152 mînăstiri cu 1674 călugărițe.

— În săpături făcute în Ierusalimul Vechi, arheologi israelieni au aflat un inel de aur vechi de 1400 ani, într-o clădire bizantină din sec. VI. Pe lângă acest inel, apreciat a fi de mare valoare, s-au mai aflat lănișoare de aur și diferite obiecte de bronz.

— «Domul» din Mainz și-a sărbătorit 1000 de ani.

— «Noi mișcări transconfesionale — importanța lor eclesiologică și ecumenică» — este tema celui de al 9-lea seminar ecumenic internațional organizat de Institutul pentru cercetări ecumenice de la Strassburg.

— La Frankfurt s-a ținut un «Seminar pentru liturgia și spiritualitatea ortodoxă» organizat de parohiile ortodoxe rusă și greacă de acolo.

— La Rüslikon lângă Zürich s-a ținut o conferință a «Alianței mondiale a societăților biblice», la care au participat 50 de specialiști în traducere din toate continentele. S-a insistat mult asupra necesității de a traduce Biblia în limbile vorbite azi de diferite națiuni, utilizînd termeni actuali, fără a altera însă adevărul credinței creștine.

— Misiunea centrală a teologiei este să expună adevărul credinței creștine în cadrul *realității sociale*, — s-a spus într-o conferință de teologi ținută la Academia evanghelică din Hofgeismar (R. F. Germania).

Propovăduirea cuvîntului divin trebuie să țină seama de realitățile sociale, în care trăiesc credincioșii.

— La Academia evanghelică din Arnoldshain s-a ținut un seminar ecumenic cu tema: «Serviciul divin și viața». Au participat teologi ortodocși, romano-catolici și evanghelicici. În discuții, Episcopul ortodox Augustinos de Eleia (Patriarhia din Constantinopol) a spus, între altele, că, în acțiunea ei ecumenistă, Biserica Ortodoxă voiește să dea tuturor străduințelor ecumeniste o solidă bază teologică.

— Înfruptarea unității bisericești voite de Dumnezeu pretinde înnoire duhovnicească în fiecare Biserică. Unitatea nu poate fi însă «manipulată», fiindcă Duhul Sfânt nu poate fi forțat, ci numai rugat — s-a spus la o întâlnire între teologi ortodocși, romano-catolici și protestanți, ce a avut loc la Espelkamp (Westfalia). S-a mai spus că unitatea Bisericilor în libertate și adevăr nu înseamnă uniformitate, ci «unitate în diversitatea formelor de pietate».

— Biserica evanghelică din Wiesbaden a publicat rugăciunea «Tatăl nostru» pentru conducătorii de mașini, cu explicații la diferite «cereri». De pildă, la cererea «și nu ne duce în ispită» se spune: «Pe șosea întâlnești multe ispite: viteza, fiindcă ai grabă, mândria, ca să arăți că știi conduce bine, depășirea, îndeosebi la curbe, ignorarea semnalelor de circulație, ș.a. Rugăciunea se încheie cu: «Doamne, păzește-mă de alții, — și pe alții păzește-ți de mine».

— Universitatea din Strassburg a organizat un ciclu de conferințe la împlinirea unui centenar de la nașterea Dr. Albert Schweitzer, fost profesor la facultatea de teologie evanghelică a acestei universități. Dr. A. Schweitzer distins cu premiul Nobel pentru pace este cunoscut ca «doctorul leproșilor», în urma îndelungatei sale activități desfășurate în Gabon, unde a înființat un spital pentru leproși. Deviza Dr. Albert — nu numai medic, ci și teolog — era «respect față de viață». Din seria conferințelor menționăm: «Respectul față de viață ca fundamental principiu etic»; «Probleme de etică naturală la Albert Schweitzer»; «Schweitzer și cercetările sale despre Iisus» ș.a. S-a organizat și o expoziție de documente și manuscrise ale lui Schweitzer («Univ» nr. 6/75).

Diac. Prof. O. BUCEVSCHI

CONFERINȚA TEOLOGICĂ INTERCONFESIONALĂ DE LA CLUJ-NAPOCA

La 4 iunie 1975 a avut loc la Institutul teologic protestant de unic din Cluj-Napoca cea de a 26-a conferință teologică interconfesională cu tema: *Biserica și aspirațiile popoarelor spre independență*.

Prezidiul Conferinței a fost alcătuit din: P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, Vicar Patriarhal, P. C. Pr. Prof. Mircea Chialda, rectorul Institutului teologic din București; P. C. Pr. Prof. Isidor Todoran, rectorul Institutului teologic ortodox din Sibiu; Rev. Prof. Ioséph Nemeček, rectorul Institutului teologic romano-catolic din Alba Iulia; Prof. Karoly Rapp, rectorul Institutului teologic protestant unic din Cluj-Napoca; P. C. Pr. Prof. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului teologic din București și Prof. Herman Binder, prorectorul Institutului teologic protestant, secția luterană din Sibiu.

La lucrările Conferinței teologice interconfesionale de la Cluj-Napoca au luat parte: I. P. S. Arhiepiscop Teofil de Cluj-Napoca; P. S. Episcop Vasile al Oradiei; PP. SS. Episcopi-vicari Roman Ialomiteanul, Emilian Rășinăreanul, Nestor Severi-

neanul, Justinian Maramureșanul și Gherasim Constanțeanul — din partea conducerii Bisericii Ortodoxe Române; Exc. Sa Gyula Nagy, episcop reformat de Cluj-Napoca; Exc. Sa Lajos Kovacs, episcop unitarian și Past. Paul Szedressy, vicarul Episcopiei evanghelice S. P. — din partea conducerii Bisericilor protestante din R. S. România; profesori de la Institutele teologice ortodoxe din București și Sibiu, romano-catolic din Alba Iulia, reformat din Cluj-Napoca și luteran din Sibiu, profesori de la Seminariile teologice ortodoxe, pastori protestanți și alți invitați.

Cuvîntul de salut a fost rostit, în calitate de gazdă, de Dl. Prof. Karoly Rapp, rectorul Institutului teologic protestant unic din Cluj-Napoca.

Referatul principal cu tema: *Biserica și aspirațiile popoarelor spre independență* a fost prezentat de P. C. Pr. Prof. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului teologic din București.

Plecînd de la realitatea că, în ultimele decenii, numeroase popoare din Africa și Asia s-au eliberat de sub jugul colonialismului, autorul a făcut, în prima parte a referatului său, o incursiune în problematica sociologiei contemporane cu privire la rolul națiunii și independenței în viața popoarelor, pentru a scoate în evidență strînsa lor legătură cu preocupările asemănătoare din domeniul teologiei contemporane. P. C. Sa a arătat că în domeniul teologiei, ca și al sociologiei de altfel, există două tendințe: una care pledează pentru rolul națiunii în cadrul lumii contemporane, scoțînd în relief necesitatea luptei pentru independență și suveranitate națională, și alta, care caută să facă apologia universismului ecleziastic, prin minimalizarea conceptului de națiune. Reprezentanții acestei ultime tendințe caută să frîneze indirect aceste aspirații, prin subminarea încrederii în rolul și importanța națiunii.

În partea a doua a referatului, P. C. Pr. Prof. Dumitru Popescu a arătat că unitatea creștină, din punct de vedere ortodox, este o unitate simfonică sau sobornicească, care dă posibilitate fiecărei Biserici să rămînă deschisă relațiilor ecumenice cu alte Biserici și popoare, să respecte naționalitățile conlocuitoare și să păstreze relații frățești cu Bisericile acestora, dar să se insereze profund în viața fiecărui popor și națiuni identificîndu-se cu aspirațiile naționale de progres, libertate și independență.

În acest sens, a citat exemplul Bisericii Ortodoxe Române care, de-a lungul secolelor, a sprijinit lupta pentru unitatea și independența neamului românesc, pe multiple planuri. Preoții ortodocși s-au identificat cu viața poporului nostru, împărtășindu-i soarta și năzuințele în orice timp. Biserica ortodoxă românească, prezentă la sate prin preoții ei, n-a fost o Biserică privilegiată ci o Biserică legată de popor, o Biserică populară, care păstrînd în mijlocul credincioșilor români aceeași lege strămoșească, a menținut trează și a dezvoltat conștiința unității naționale. Sfînta Liturghie, săvîrșită pe tot teritoriul românesc în limba română, a devenit un factor de unificare națională, iar prin introducerea limbii române în cărțile de cult, s-a înlăturat o frînă din calea progresului cultural al poporului nostru. Luptînd pentru autonomia și autocefalia ei, Biserica Ortodoxă Română s-a alăturat luptei pentru independența și suveranitatea națiunii române. În plus, clerul nostru a sprijinit toate acțiunile întreprinse de popor, pentru înfăptuirea dreptății sociale, pentru libertate și independență națională.

În încheiere, autorul a arătat că Bisericele din Statele africane și din America Latină care și-au dobândit de curând independența, s-au orientat spre lupta pentru indigenizarea clerului, pentru o teologie africană, pentru o teologie a eliberării, pentru apărarea rolului și importanței Bisericilor locale, pentru consolidarea independenței și suveranității țărilor respective. Bisericele creștine trebuie să lupte pentru eliminarea tendințelor șovine, naționaliste sau imperialiste din viața națiunilor, convinge fiind că progresul social și material al umanității contemporane va fi rezultatul cooperării dintre toate națiunile, în deplinul respect al suveranității și independenței lor.

Un referat cu tema: *Mărturisirea lui Hristos astăzi* a fost susținut de P. C. Pr. Lector Dumitru Abrudan de la Institutul teologic ortodox din Sibiu.

Pornind de la faptul că mărturisirea lui Hristos astăzi este o îndatorire cu caracter general și permanent în viața creștinilor, autorul a arătat în prima parte a referatului său, că însuși Mntuitorul a venit în lume să mărturisească despre Tatăl. Porunca acestei mărturisiri a fost ascultată și îndeplinită mai întâi de Sfinții Apostoli — dintre care unli au plătit chiar cu viața prețul acestei mărturisiri — poruncă îndeplinită apoi de toți creștinii; coordonatele principale care au imprimat mărturisirii creștine caracterul de permanență sînt adevărul și iubirea, amîndouă împletindu-se în mod armonios.

În partea a doua a referatului, P. C. Pr. Dumitru Abrudan s-a ocupat de mărturisirea în sine, arătînd că ea trebuie să îndeplinească condițiile credinței celei adevărate, adică să rezulte mai ales din fapte.

În continuare, bazat pe texte scripturistice, autorul a arătat că mărturisirea lui Hristos devine o responsabilitate față de oameni și că de ea ne achităm în mod deplin numai în biserică, în special la Sfînta Liturghie, în care oferim cea mai desăvîșită pildă de mărturisire a lui Hristos. Făcută în biserică, mărturisirea lui Hristos depășește limitele propovăduirii simple; ea devine *slujire* prin realizarea comuniunii cu Hristos și cu semenii prin Sfintele Taine.

În ultima parte a referatului, autorul a prezentat ansamblul complet al problemelor majore specifice timpului nostru, arătînd că noi, creștinii, trebuie să luăm atitudine în problema apărării și a promovării păcii, a realizării și consolidării dreptății sociale, a colaborării dintre oameni și popoare, a luptei pentru dezarmare, pentru interzicerea armelor atomice, în lupta împotriva rasismului, colonialismului și neocolonialismului, în realizarea securității în Europa și în întreaga lume etc. În calitate de creștini trebuie să contribuim la realizarea tuturor acestor probleme cu care este confruntată omenirea contemporană, căci Hristos trebuie să fie mărturisit astăzi nu numai ca un eliberator de robia păcatului ci și ca un eliberator din lanțurile nedreptății și exploatării, care din nefericire mai persistă în unele părți ale lumii.

Un referat cu tema: *Tendințe și orientări în teologia contemporană* a fost prezentat de Dl. Prof. Hans Klein de la Institutul teologic protestant unic, secția luterană, din Sibiu.

Autorul a sintetizat și analizat, din punct de vedere protestant, cîteva din noile tendințe și orientări ale teologiei contemporane și anume acelea care au avut ca inițiatori pe: W. Pannenberg cu «Revelația ca istorie»; J. Moltmann cu «Teologia speranței», J. B. Metz, cu «Teologia lumii»; James Cone, cu «Teologia neagră» și în încheiere teologia africană».

Concluziile Conferinței teologice interconfesionale de la Cluj-Napoca, precedate de ample discuții, au fost prezentate de P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, Vicar Patriarhal, ele privind mai ales curentele noi din teologia contemporană, față de care — cum a afirmat P. S. Sa — trebuie să ne situăm și noi, ortodocșii. Aceste curente provin din criza lumii contemporane, fiind chiar simptome ale crizei, o autocritică, un fel de penitență a teologiei, o regindire a creștinismului în circumstanțele actuale, o încercare de refacere a credinței față de mesajul lui Hristos.

P. S. Episcop Antonie a numit aceste teologii de *circumstanță*, precizând că ele sînt legate de situații contemporane, expresia sensibilității creștine contemporane față de realizările din vremea noastră. Le-a numit teologii de circumstanță, pentru că în momentul în care situațiile s-ar îmbunătăți, ele n-ar mai fi necesare. P. S. Sa a arătat că chiar în vremea noastră există un revers al acestor curente noi și anume mișcarea harismatică și unele mișcări sectare. Există, de asemenea, teologia clasică, academică, dar nici aceasta nu mai este astăzi suficientă, fiind imperios necesară o reorganizare a ei, ceea ce de fapt s-a început în toate confesiunile și Ortodoxia s-a reorientat și se reorientează permanent. De exemplu la noi, angajarea socială a profeților în lupta pentru independență nu este cu totul nouă — cum a amintit în referatul său Pr. Prof. Dumitru Popescu. De asemenea, este cunoscută doctrina apostolatului social, specifică teologiei românești.

În continuare, P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul a precizat cadrul și substanța citorva dintre teologiile noi, socotindu-le teologiile vremii noastre și precizând că ele vor dispărea cu timpul, vor fi înlocuite cu teologiile altor vremi sau ne vom întoarce la valorile teologiei clasice cînd circumstanțele care le-au dat naștere vor dispărea.

Teologia eliberării — care nu este totuna cu teologia neagră — a apărut în America Latină și ea identifică mîntuirea cu eliberarea politică. Este o teologie a solidarității cu cei exploatați. Ea răspunde la întrebarea: ce fel de teologie facem? și își caută argumentele în Vechiul și Noul Testament.

Teologia revoluției răspunde la întrebarea: cum gîndim această eliberare? și anume, prin revoluția violentă. Teologia revoluției nu trebuie să fie confundată cu revoluția socială propriu-zisă. Această teologie este gîndită ca o luptă între creștini, de aici și numele de creștină. Ea este o încercare de reabilitare a valorilor creștine originale. Teologii ei spun că nu ne mai putem întoarce la creștinismul primar al comunității creștine iubitoare de frați, deoarece acesta nu mai există, ci trebuie refăcut prin revoluție.

Teologia neagră, promovată de James Cone, — care trebuie delimitată de teologia africană — este judecata asupra creștinismului american, un protest împotriva exploatării, un răspuns la umiliri, este tristețe și chiar ură. Dar, după ce negrii vor obține eliberarea, ce vor face și ce va rămîne din această teologie? Va rămîne fără obiect. Poate să aceasta este una din slăbiciunile teologiei negre. Constată că este vorba de o teologie agresivă, căci negrii ar ajunge la rîndul lor opresori față de alții. Dumnezeu — spun teologii aceștia — este negru și toți trebuie să devină negri ca Dumnezeu. Teologia neagră este o teologie unilaterală. Este un fenomen dureros fiindcă este exclusivistă cu toate îndreptățirile ei de moment.

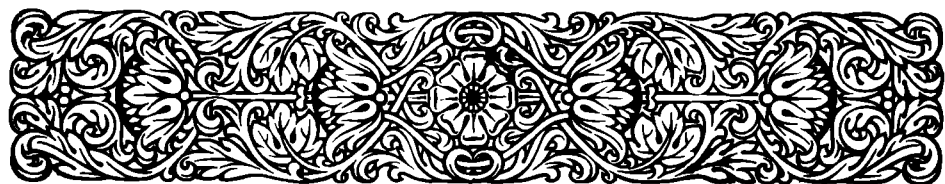
Teologia africană se referă la toată Africa, cu excepția Africii de Sud. Ea doarește un dialog cu credințele locale africane, mai ales cu islamismul. Teologia africană urmărește o valorificare a tradițiilor spirituale locale în cadrul creștinismului, cerind o indigenizare a creștinismului și a spiritualității creștine, care ar putea însă degenera într-un creștinism prea colorat cu elemente locale păgine.

P. S. Episcop Antonie a precizat că în contrast cu aceste teologii de *circumstanță* există o teologie de permanență care este *teologia slujirii* ca expresie concretă a misiunii creștine în lume. Teologia slujirii este teologia lui «Hristos pentru alții», a «Bisericii pentru alții». Ea este teologia prezenței Bisericii în problemele lumii de astăzi, este teologia slujirii reciproce a oamenilor. Presupune restaurarea valorilor creștine originale, avind în vedere atât slujirea lui Dumnezeu, cât și a semenilor.

În încheiere, P. S. Sa a arătat că este necesară studierea cu atenție a acestor teologii noi, pentru că Biserica trebuie să aibă un cuvint de spus față de cei opri-mați. Nu putem face teologie despre Dumnezeu cel drept, despre Dumnezeu cel echi-tabil, promovind o societate nedreaptă. Trebuie să fim mărturisitorii lui Dumnezeu cel drept într-o societate dreaptă.

CEZAR VASILIU

ARTICOLE ȘI STUDII

RUGĂCIUNILE PENTRU CEI MORȚI

Cultul morților, cu toate diversele lui forme, are un loc important în toate religiile. Toate obiceiurile de a jertfi animale, sclavi sau de a depune alimente pe mormintele celor morți, la cei vechi, făceau parte din cultul morților, zidirea de piramide, mausolee sau alte monumente pentru cei morți erau izvorâte tot din cinstirea morților. Amintirea celor plecați dintre noi, cinstirea lor are la bază ideea de supraviețuire a sufletelor după moarte și legătura lor strinsă cu cei vii, precum și influența unora asupra altora. De asemenea, cultul morților presupune o viață sufletească după moarte, o stare de fericire sau nefericire obținută în urma unei judecări.

Toate aceste manifestări pentru cei morți de la cele mai primitive ca jertfele de pe morminte, până la rugăciunile creștinilor ne arată același sentiment de solidaritate și iubire a genului uman în întregul său. Dar, religia creștină prin învățătura revelată a Domnului Hristos a purificat toate manifestările exterioare înjositoare, crude și grosiere, în legătură cu cultul morților și ne-a învățat modul cel mai înalt de unire între cei vii și cei morți, chipul de a-i cinsti și de a-i ajuta în viața lor dincolo de morminte.

Învățătura creștină referitoare la cultul morților și în special la rugăciunile pentru morți, pleacă de la o serie de idei precise, bazate pe revelația divină, pe care își fundamentează și celelalte manifestări exterioare de solidaritate cu cei morți.

În legătură cu moartea care este un fenomen universal și inerentă naturii umane, revelația creștină ne arată că ea a survenit în lume, în urma păcatului original (Rom. V, 12), dar nu este o distrugere completă a omului, ci numai o despărțire a trupului de suflet. Trupul se întoarce în pământ din care a fost luat, se desface în elementele componente, iar sufletul își părăsește locuința sa, corpul și supraviețuiește în eternitate (Fac. III, 19; Ecl. XII, 7; Matei X, 28; Marcu VIII, 36; Iacov II, 14, 26; II Cor. V, 1—4). Nemurirea sufletului și dănuirea lui în viața de după moarte este o idee fundamentală prin care stă sau cade cultul morților și rugăciunile pentru morți.

«Nemurirea sufletului e mărturisită de revelația divină, dar ea se poate deduce și pe cale rațională prin diferite argumente, ca de ex. argumentul istoric, teologic, ontologic și moral»¹. Nemurirea este afirmată și mărturisită de unii gânditori în chip

1. Cf. Prof. N. Chișescu, Pr. Prof. Isidor Todoran și Pr. Prof. I. Petreună, București, 1958, p. 988.

diferit, ca amintire a înaintașilor prin ideile și operele lor² sau ca o nemurire a genului uman în genere. Alții o neagă complet. «Revelația creștină ne învață că morții dăinuiesc și după moarte prin spiritele lor, au o viață și activitate proprie, în afară de trupuri, pînă la învierea generală»³.

Însă, este surprinzător că există și unii creștini care afirmă că sufletul moare deodată cu trupul și învie la învierea generală. Pentru aceștia orice legătură cu morții este inoperantă și rugăciunile pentru ei sînt inutile. Creștinii respectivi greșiți desigur invocă unele citate din Vechiul Testament care ar arăta că, odată cu moartea trupului survine și moartea spirituală. Sufletul omului, potrivit acestor versete, este sinonim cu singele și precum acesta se strică odată cu moartea trupului, tot astfel și sufletul se stinge, dispare odată cu dispariția corpului omenesc. Astfel, citim: «De aceea, am zis fiilor lui Israel: Să nu mincați singele nici unui trup, pentru că viața oricărui trup este în singele lui: tot cel ce va minca se va stirpi» (Lev. XVII, 14): «Dar ia bine seama să nu măninci singe, pentru că singele are în el viață și să nu măninci viața laolaltă cu carnea» (Deut. XII, 23) și în sfîrșit: «Tot ce se mișcă și ce trăiește să vă fie de mîncare... Numai carnea cu singele ei, în care e viața ei, să nu mincați. Căci eu și singele, în care e viața voastră, îl voi cere de la orice fiară...» (Fac. IX, 3—5).

Însă, este clar, că aici, în versetele respective, este vorba de animale a căror suflet este sinonim cu viața biologică și care la ele se află în singe. Odată cu trupul și singele lor, dispare întreaga lor ființă. Singele omului, în care e și «viața» lui (vers. 5), (viața biologică, animală) dispare odată cu trupul, dar nu și sufletul. Acesta incetează să trăiască pămîntește în trup, fără singe, care-i servește de locuință, dar supraviețuiește singur fără trup și fără singe.

Sufletul și trupul sînt două începuturi de sine stătătoare. Aceasta se vede din felul cum au fost create. Astfel, se spune despre om: «Atunci luînd Domnul Dumnezeu țărîna din pămînt a făcut pe om și a suflat în fața lui suflare de viață și s-a făcut omul ființă vie» (Facere II, 7); adică trupul omului e făcut din țărîna, iar sufletul prin suflare dumnezeiască; pentru care motiv, trupul, după firea sa este material, iar sufletul ceva duhovnicesc. Trupul este o părticică din pămînt, iar sufletul este de origine cerească, astfel că el nici nu este una și aceeași cu singele sau trupul omului⁴. De asemenea, se vede din multe locuri din Sfînta Scriptură, că sufletul este de sine stătător, este ceva deosebit de trup și dăinuiește și după dispariția acestuia. În afară de locurile amintite anterior, mai semnalăm acele versete unde se spune despre Moise, Aaron și Avraam, că au murit și s-au adăugat la poporul lor (Deuteronom XXXII, 49—50; Matei, XXII, 32). Adică s-au adăugat cu sufletele, căci din punct de vedere corporal, au murit în locuri deosebite.

Cît despre animale, ele au fost create în mod deosebit decît omul, ele au fost făcute din pămînt. «Apoi a zis Dumnezeu: «Să scoată pămîntul ființe vii, după felul lor: animale, tîrfitoare și fiare sălbatice după felul lor». Și a fost așa (Facere I, 24). În schimb, omul, precum am amintit, a fost zidit prin suflarea dumnezeiască și are origine divină (Facere I, 2—7).

Se mai afirmă, întru susținerea stingerii sufletului odată cu trupul că el este de esență materială, luîndu-se drept sprijin o serie de expresii biblice unde se spune că sufletul moare, este ucis și că omul moare sufletește odată cu trupul. Astfel, David

2. *Ibidem*. 3. *Ibidem*, p. 946.

4. A. Calincu, *Comparații seculare raționaliste — Despre sufletul omenesc. Natura sa spirituală. Starea conștientă a sufletului după moartea omului*, 1930, p. 4.

spune lui Saul : «...Tu însă cauți sufletul meu, ca să-l iei» (I Regi XXIV, 12), adică să-l omori. Sau : «Pentru aceea, sufletul meu ar vrea mai bine ștreangul, mai bine moartea decît aceste chinuri» (Iov VII, 15). Deci moartea este egală cu nimicirea sufletului.

Se mai găsesc și în alte locuri asemenea expresii. «Blestemat să fie cei ce va lua mită, ca săucidă sufletul și să verse sînge nevinovat» (Deuter. XXVII, 25). Sau expresiile : «a murit săracul», «a murit bogatul» (Luca XVI, 22). «Părinții voștri au mîncat mană în pustie și au murit» (Ioan VI, 49). Acestea ar arăta că oamenii mor în întregime cu suflet și corp. Însă aceste expresii arată că sufletul este strîns unit cu trupul, în vremea vieții pămîntești. De aceea, se spune că sufletul moare, poate fi ucis, că el poate fi căutat, vrea să mănînce. Aceste expresii privesc numai trupul, se referă la moartea trupezască ; sînt expresii alegorice, așa precum lui Dumnezeu îi atribuim membre omenești (I Petru III, 17). De asemenea, expresiile «a murit săracul», «bogatul», «părinții voștri» sînt cuvinte care privesc tot moartea trupului.

De altfel, în Sfînta Scriptură se face distincție clară între suflet și corp. Mîntuitorul spune : «Nu vă temeți de cei careucid trupul, iar sufletul nu pot să-lucidă» (Matei X, 28). Sau : «Că știm că dacă acest cort, locuința noastră pămîntească se va strica, avem zidire de la Dumnezeu, casă nefăcută de mină și veșnică, în ceruri... Avem încredere și voim mai bine să plecăm din trup și să petrecem în Domnul. De aceea, ne și străduim ca, fie că petrecem în trup, fie că plecăm din el, să fim bineplăcuți lui» (II Corint. V, 1, 8—9 ; Filip. I, 21—24).

Deci, distincția sufletului de trup este clar exprimată în Sfînta Scriptură, precum și nemurirea spirituală individuală.

O altă idee ce constituie una din premisele rugăciunii pentru cei morți este aceea de judecată a sufletului după moartea și de recompensă a sa conform faptelor pe care le-a săvîrșit în viață. «Ideea de recompensă, de pedeapsă sau răsplată este mărturisită de toate popoarele vechi. le credeau că după moarte sufletul intră într-o nouă viață, în urma unei judecări»⁵. Doctrina creștină revelată învață în mod expres că sufletul omului după moarte este judecat și recompensat. Astfel Psalmistul afirmă : «Iar Domnul rămîne în veac ; gătit-a scaunul Lui de judecată ; Și El va judeca lumea, cu dreptate va judeca popoarele» (Psalm IX, 7—8 ; XLIX, 7 ; XCV, 12 ; XCVII, 10 ; CIX, 6). De asemenea și Eclesiastul spune : «Teme-te de Dumnezeu și păzește poruncile lui ... căci Dumnezeu va judeca toate faptele ascunse fie bune, fie rele» (Eclesiast XII, 13—14) ; (Daniil, VII, 10).

În învățătura creștină adusă de Mîntuitorul, ideea despre judecata și recompensa omului după moarte constituie ideea de bază a doctrinei sale. Ea străbate ca un fir roșu toată învățătura sa. «Dar zic vouă : Tirului și Sidonului va fi mai ușor în ziua judecării decît vouă» (Matei XI, 22, 24). Sau : «Căci Fiul Omului va să vină întru slava Sa, cu îngerii Săi ; și atunci va răsplăti fiecăruia după faptele Sale» (Matei XVI, 27 ; XXV, 31—46). O învață și Sfinții Apostoli, ca o dogmă fundamentală a creștinismului. «Pentru că (Dumnezeu) a hotărît o zi în care va să judece lumea întru dreptate» (Fapte XVII, 31). Sau : «Căci toți ne vom înfățișa înaintea judecării lui Dumnezeu» (Rom. XIV, 10 ; I Corint. V, 10 ; Evrei IX, 27 etc.).

Ziua judecării lui Dumnezeu este numită ziua miniei (Rom. II, 5), ziua Domnului cea mare și strălucită (Fapte II, 20), ziua judecării și pieirii oamenilor necredincioși

5. Prof. N. Chișescu, *op. cit.*, p. 938.

(II Petru III, 7). Biserica creștină a concretizat dogma judecării oamenilor de către Mîntuitorul, afirmînd în articolul 7 din Simbolul credinței: «Și iarăși va să vie cu mărire să judece viii și morții». Evident, după judecată toți vor primi dreapta răsplată a faptelor lor.

Însă învățătura ortodoxă distinge două judecări în perioada de după moartea trupească: judecata particulară, individuală care urmează imediat după moartea omului și judecata universală, care va fi precedată de venirea întru slavă a Mîntuitorului. Despre aceasta din urmă se spune că la venirea Domnului toți cei morți vor învia, cei vii se vor schimba într-o clipă (I Corint. XV, 21) și vor ieși întru întîmpinarea Mîntuitorului. Astfel, îmbrăcați în corpuri spiritualizate, vor fi judecați, într-o atmosferă de măreție și frică, fiind recompensați spre fericire sau chinuri veșnice (Matei XXV, 31—46). Judecata obștească este mai clar și mai precis exprimată în Sfînta Scriptură.

Totuși pentru tema pe care o dezbatem — rugăciunile pentru morți — judecata particulară are o foarte mare importanță. Căci în legătură strînsă cu judecata particulară și cu starea sufletului de după ea, pînă la judecata obștească intervin rugăciunile pentru cei morți. În acest interval de timp și pentru acest timp, intervin cei vii pentru decedați pentru ameliorarea situației lor sau pentru proslăvirea celor aleși.

Judecata particulară este atestată de Sfînta Scriptură Astfel, Sfîntul Pavel spune: «Este rînduit oamenilor să moară, iar după aceea, să fie judecați» (Evrei IX, 27). Întrucît în cuvintele acestea Sfîntul Pavel nu pune nici un interval de timp între moarte și judecată, urmează că el exprimă prin ele ideea că sufletul, îndată după despărțirea lui de trup este supus judecării particulare⁶. De asemenea, parabola bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr (Luca XVI, 19—31) unde fiecare dintre cei doi își primește, după moarte răsplata vieții pămîntești, înseamnă că ei trebuie să fie judecați pentru a-și primi răsplata. Deci parabola este o mărturie a judecării particulare⁷.

Judecata particulară se deosebește de cea generală, obștească. Aceasta se vede din cuvintele Sfîntului Petru, care spune: «Căci dacă Dumnezeu n-a cruțat pe îngerii care au păcătuit, ci legîndu-i cu legăturile întunecatului în iad, i-a dat să fie păziți pînă la judecată. Aceasta ne învață că Dumnezeu, știe să scape din ispite pe cei binecredincioși, iar pe cei nedrepti să-i păstreze, ca să fie pedepsiți în ziua judecării» (II Petru II, 4—9). Deci, îngerii și oamenii care au păcătuit se vor păstra, «spre a fi judecați în ziua judecării», în mod definitiv. Adică ei au fost pedepsiți în mod provizoriu la judecata particulară și definitiv vor fi judecați la judecata obștească.

De aceea și în Mărturisirea Ortodoxă a lui Petru Movilă se precizează că există o judecată particulară deosebită și altă judecată de apoi (obștească). Nici dreptii, nici păcătoșii n-au primit răsplata desăvîrșită a faptelor lor (după judecata particulară) totuși nu sînt toți în aceeași stare și nu se trimit în același loc⁸.

Judecata particulară se efectuează imediat după moartea omului. Astfel, sufletul decedatului merge însoțit de o serie de îngeri buni și de demoni. El este oprit printr-o serie de locuri (vămii: 20 la număr) unde i se cere socoteală de anumite păcate, fiind acuzat de demoni și apărat de îngeri. Demonii amintesc toate păcatele decedatului, neținînd seama de cele iertate prin pocăință; îngerii apără sufletul decedatului. Dacă la vreo vamă sufletul este găsit cu păcate covârșitoare este luat de demon și dus în iad. Dacă faptele bune covârșesc păcatele el este luat de îngeri și dus în rai. Deci, îngerii au un rol însemnat la judecata particulară a decedatului. Faptul este confirmat

6. Prof. N. Chișescu, *op. cit.*, p. 941.   7. *Ibidem.*, p. 140.

8. *Mărturisirea Ortodoxă*, partea I, întreb. 61, p. 63.

de Sfinta Scriptură : «Și a murit săracul și a fost dus de îngeri în sinul lui Avraam» (Luca XVI, 22). Iar despre îngerii răi se arată că ei pot fi întrebuițați ca instrumente ale miniei divine «împotriva celor păcătoși» (Iov I, 12; Corinteni V, 5)⁹. Totuși Mintuitorul are rolul important în judecata particulară.

Precum s-a afirmat, judecata particulară este provizorie. Ea se face asupra sufletului decedatului și nu asupra sufletului și trupului, cum va fi la judecata obștească, de apoi. Recompensa sau pedeapsa o va suporta numai sufletul. Ea se mai numește provizorie, căci soarta unora dintre păcătoșii pedepsiți pentru pedeapsa iadului nu este definitivă, pentru că ea poate fi modificată în bine, prin rugăciunile Bisericii. Numai după judecata de apoi, păcătoșii vor trece în munca veșnică a iadului. La judecata particulară se vor avea în vedere faptele sale prezente pînă la moarte, starea sa din momentul morții. La judecata definitivă, obștească se vor avea în vedere întregul ansamblu al vorbelor, faptelor și cugetul decedatului cu toate urmările sale funeste sau binefăcătoare.

Totuși după judecata particulară sufletul decedatului se bucură în rai sau suferă în iad, în mod diferit, după faptele săvîrșite în viață¹⁰. «În casa Tatălui Meu multe locașuri sînt» (Ioan XIV, 2) se aplică și la iad și la rai, adică se referă și la fericirea dreptilor din rai și la aceea a păcătoșilor din iad (Romani II, 6—7; Luca XII, 47—48). Oricum, starea sufletelor după moarte și după judecata particulară este o stare de fericire sau nefericire, o stare conștientă «ei sînt la fel cu îngerii» (Luca XX, 36). Cei drepti se bucură de o serie de bunuri pozitive spirituale exprimate în Scriptură prin anumite imagini : sînt în casa și la masa lui Dumnezeu, viețuiesc în lumină, în comuniune cu Dumnezeu etc. Cei păcătoși, imediat după judecata particulară sînt duși în iad. Aici suferă o serie de pedepse ce constau din îndepărtarea de la fața lui Dumnezeu (Matei XXV, 41), muștrări de conștiință și alte diferite neazuri (Luca XVI, 24)¹¹. Aceste pedepse sînt destinate și pentru păcătoșii care vor fi aruncați în iad după judecata obștească, pentru veșnicie, dar le suportă și păcătoșii pedepsiți după judecata particulară. Însă acestea din urmă sînt într-un grad mai mic, mai puțin intense, decît acelea pe care le vor suporta cei holăriți pentru munca veșnică. «Fiecare trebuie să știe aceasta, că precum sufletele dreptilor, deși sînt în ceruri nu primesc încă cununa desăvîrșită, mai înainte de judecata de apoi, tot astfel și sufletele celor osindiți nu sufăr chinul desăvîrșit»¹². «Sufletele dreptilor, în stare provizorie, după judecata particulară, spune Marcu Efeseanul, trăiesc prin nădejde, dar printr-o nădejde din care a dispărut orice nesiguranță, sau sînt ca cei ce stau în fața palatului împăratului și au siguranța că-l vor vedea ieșind»¹³.

«Păcătoșii, după judecata particulară, spune același autor, nu-și cunosc toate urmările păcatelor, nu vin în fața lor ca să-i acuze toți asupra cărora s-a extins influența cea rea. Deci chinul lor e mai mic. Mulți din ei vor ieși prin rugăciunile Bisericii celor vii și n-au pierdut cu totul nădejdea, deși n-au o nădejde sigură. Ei nu sînt în societatea dracilor celor răi care le produce înfricoșare și chin»¹⁴.

Oricum, felul fericirii și nefericirii de după judecata particulară este deosebit de cel de după judecata universală, dar nu se poate bine preciza decît caracterizînd pe cea dintîi ca neperfectă, iar, pe a doua ca perfectă»¹⁵.

9. Prof. N. Chițescu, *op. cit.*, p. 944—945, cf. Hristus Andrutos, *Dogmatica*, p. 440.

10. H. Andrutos, *op. cit.*, p. 435.

11. Prof. N. Chițescu, *op. cit.*, p. 957.

12. *Mărturisirea Ortodoxă*, Intreb. 58, p. 68.

13. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Starea sufletelor după judecata particulară în învățătura ortodoxă și catolică*, «Ortodoxia», 1953, nr. 4, p. 552.

14. *Ibidem*, p. 971.

15. H. Andrutos, *op. cit.*, p. 443.

Ceea ce reiese clar din revelația divină este că viața de dincolo de mormint este o viață conștientă și activă într-un oarecare sens. Cei buni continuă viața lor bună de pe pământ mărindu-și fericirea (I Corint. XIII, 12) cugetînd, simțînd și dorînd (exemplul bogatului nemilostiv și săracului Lazăr (Luca XVI, 19—31). Sufletele celor răi și păcătoși ducînd o viață plină de păcate pe pământ în ură și invidie, continuă această stare și dincolo. Cei ce au iubit aici pe pământ iubesc și dincolo și se apropie de Dumnezeu. La cei păcătoși ura de aici îi împiedică și dincolo să-și ia zborul către Dumnezeu ¹⁶.

Deci, viața celor ce trec dincolo, după judecata particulară nu poate fi o stare de somnolență, pînă la Parusia Domnului, cum învață greșit unii creștini de astăzi. Ei invocă unele citate scripturistice în prrijinul afirmațiilor lor. «Căci nu este întru moarte cel ce te pomenește pe tine. Și în iad cine te va lăuda pe tine» (Psalm VI, 5) sau: «Ieși-va duhul lor și se vor întoarce în pământ. În ziua aceea vor pieri toate gîndurile lor» (Psalm CXLV, 4). Un alt verset invocat de ei este din Iov: «La fel și omul se culcă și nu se mai scoală; și cit vor sta cerurile, el nu se mai deșteaptă și nu se mai trezește din somnul lui» (Iov XIV, 12). Sau: «Tot ce mina ta prinde să săvîrșească, lă cu hotărîre, căci în iadul în care te vei duce nu se află nici faptă, nici punere la cale, nici știință, nici înțelepciune» (Eclesiast IX, 19).

Însă, în toate aceste versete nu este vorba de sufletele oamenilor, ci de trupurile lor. În Psalmul VI, 5 nu este vorba despre starea de inconștiență a sufletelor morților, ci aici psalmistul cere ceva de la Dumnezeu spre a i se da cit este în viață, căci după moarte nu se mai poate ruga, nu mai poate cere nimic. Iar în celelalte citate se arată că trupurile pogorîndu-se în morminte nu mai iau parte nici la știință, nici la iubire, nici la înțelepciune, ele nu se mai scoală din mormint, din somnul lor. Că sufletele sînt conștiente după moarte, nu-și pierde simțirea sau observă din pilda bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr (Luca XVI, 19—31), din apariția lui Moise și Ilie care vorbeau cu Mîntuitorul la Schimbarea la Față (Matei XVII, 3). Nu dormeau nici sufletele oamenilor din Legea veche, care erau în închisoare (iad) și cărora Domnul Hristos le-a vestit Evanghelia (I Petru III, 19—20). De asemenea, erau conștienți sfinții care îi adresau Mîntuitorului rugăciuni (Apocalipsă V, 8; XI, 15—16).

Viața conștientă și activă de dincolo de mormint se dezvoltă avînd ca fundament viața de pe pământ. «Omul avînd libertatea morală a faptelor și locuînd pe pământ, poate după voința sa, să schimbe caracterul său, din bun să devină rău și invers. Dincolo de mormint această schimbare nu mai e posibilă. «Legați-l de picioare și de mîini și-l aruncați în întunericul cel mai dinafară» (Matei XXII, 13). Deci, sufletul nu e liber să înceapă o viață nouă ¹⁷. «Viața de pe pământ este timpul semăntului, iar viața de după moarte e timpul seceratului. Viața de dincolo se pregătește aici pe pământ» ¹⁸.

De aceea, situația celor morți, destinația chinurilor iadului, nu se mai poate întru nimic modifica prin propria lui voință, căci: «în iad cine Te va lăuda pe Tine?» (Psalm VI, 5). Sau: «Nu morții Te vor lăuda pe Tine, Doamne, nici cei ce se pogoară în iad» (Ps. CXIII, 25).

Și adaugă, în continuare, Mărturisirea Ortodoxă (Întrebarea 64) citînd pe Teofilact: «pe pământ se iartă păcatele; cînd sîntem pe pământ, putem să ștergem păcatele

16. Prof. N. Chițescu, *op. cit.*, p. 949; Păr. Mitrofan, *Viața repauzărilor noastre și viața noastră în viața necărilor*. Trad. de la Brașov; de la Institutul Teologic Ortodox, București, 1890, p. 183.

17. Păr. Mitrofan, *op. cit.*, p. 194.

18. Prof. N. Chițescu, *op. cit.*, p. 948.

noastre, însă după ce ne strămutăm de pre pământ, nu mai putem noi înșiși mărturisire să ștergem păcatele noastre fiindcă s-a închis ușa. Și tilcuind cu «legindu-i lui miinile și picioarele» (Teofilact) înțelege puterile de lucru ale sufletului și spune : «Căci în veacul de acum se poate face și lucra ceva, iar în cel viitor se fac toate puterile de lucru ale sufletului și nu se poate face ceva bun spre ridicarea păcatelor» (Explicare la cap. XXII de la Matei). Și mai departe : «Căci nu este timp de pocăință și de lucrare după trecerea din viața de aici» (Explicare tot la Matei, cap. XXV și Luca, cap. XII, vers. 5). Din aceste cuvinte se vede, că după moarte sufletul nu poate să se mîntuiască și să se pocăiască și să facă vreun lucru, cu care să se poată mîntui de legăturile iadului și numai sfințele liturghii, rugăciunile și milosteniile ce se fac de către cei vii pentru dînsul, acelea îi folosesc foarte mult și de legăturile iadului îl izbăvesc¹⁹.

Prin urmare, o reabilitare, o ameliorare a situației celor din iad, a păcătoșilor este posibilă dar nu prin puterile lor proprii, ci prin rugăciunile celor vii, ale Bisericii. Iată necesitatea rugăciunilor pentru cei morți.

De altfel, rugăciunii pentru cei morți, fie pentru a-i cinsti, fie pentru a-i ajuta existau și la păgîni manifestate prin diferite practici mortuare, jertfe pe morminte și alte obiceiuri. Aceste rugăciuni existau și la evrei, fiind semnalate în Vechiul Testament. Astfel Iacov, fiind în Egipt, cere fiului său Iosif, ca atunci cînd va muri să-l înmormînteze în Canaan, iar acesta jură că-i va îndeplini dorința (Facere XLVII, 30—31). De aceea, la moartea lui Iacov fiii săi l-au plîns și l-au jelit șapte zile, înmormîntîndu-l în Canaan (Facere L, 10). Și oasele lui Iosif le-a luat Moise, la ieșirea din Egipt, spre a fi înmormîntate în Canaan (Facere XIII, 19). Locuitorii Galaadului au înmormîntat trupului lui Saul și al fiilor săi, au plîns, au tînguit și au postit pentru Saul și cei din casa lui Israel, care căzuseră de sabie, în lupta cu Filistenii (II Regi I, 12). În cartea Rut (II, 20) se spune că Booz, ajutînd pe Rut a ajutat și pe cei vii și pe cei morți. În cartea judecătorilor (XI, 40) se afirmă că fiicele Galaadului plîngeu în fiecare an timp de patru zile pe fiica lui Ieftae. Proorocul Ieremia socotește blestemați și nedemni de a privi fața lui Dumnezeu pe acei pentru care nu se fac milostenii după îngropare. Deci, rugăciunile și milosteniile aduc mîntuire. În sfîrșit în Cartea II Macabei (XII, 39—46) Iuda Macabeul a dat ordin să se facă rugăciuni pentru cei morți în luptă, spre a li sloboziți de păcate.

În învățătura creștină rugăciunile pentru morți capătă o fundamentare mai precisă. Mîntuitorul venind în lume a înființat Biserica Sa (Fapte XX, 28), care a luat ființă în ziua Cincizecimii (Fapte II, 41 ; IV, 4). Capul ei este însuși Domnul Hristos, iar mădularele trupului fiind toți creștinii (Efes. I, 22—23 ; Colos. I, 18) botezați și care mărturisesc învățătura Sa. Deci, toți creștini formează un tot, o entitate, un organism viu, sînt asemenea unui corp cu multe mădulare. «Așa și noi, cei mulți, un trup sîntem în Hristos și fiecare sîntem mădulare unii altora» (Rom. XII, 5). Mai mult membrii Bisericii fie vii, fie morți sînt uniți în Hristos, fac un tot indisolubil. «Căci, dacă trăim, pentru Domnul trăim și dacă murim pentru Domnul murim. Deci și dacă trăim și dacă murim ai Domnului sîntem. Căci pentru aceasta a murit și a înviat Hristos, ca să stăpînească și peste morți și peste vii» (Rom. XIV, 8—9). Biserica creștină este însuflețită de Duhul Sfînt (Efes. V, 25—27) care o întărește și sfințește pe credincioși și vivificată prin suflul viu al rugăciunilor credincioșilor unii pentru alții.

19. *Mărturisirea Ortodoxă*, Întrebarea 64, p. 64—65.

ei vii și cei morți nu este zid despărțitor, ci rugăciunile unora pentru alții îi unesc pe toți membrii ei, pe toate mădularele trupului lui Hristos. «Căci dacă un membru suferă, toate mădularele suferă împreună și dacă un mădular este cinstit, toate mădularele se bucură împreună» (I Corinteni XII, 26). Deci unitatea de credință și viață a membrilor Bisericii, trăirea în același trup tainic al lui Hristos, apropiere pe credincioșii Bisericii, îi solidarizează, dezvoltă în ei și adâncește dragostea creștină. Creștinul știe că dragostea de Dumnezeu și de aproapele este cea mai mare poruncă a creștinismului (Matei XXII, 37—39). Domnul Hristos a afirmat în mod expres că iubirea de aproapele constituie esența legii morale creștine. «Poruncă nouă dau vouă: Să vă iubiți unul pe altul. Precum Eu v-am iubit pe voi, așa și voi unul pe altul să vă iubiți. Întru aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții» (Ioan XIII, 34—35; XV, 12—13). La fel afirmă și Sfîntul Pavel, spunînd că dragostea cuprinde toată legea creștină (Romani XIII, 9—10) și-i închină cel mai sublim imn, arătînd, că ea nu pierde niciodată (I Corinteni XIII). Sf. Ioan evanghelistul arată, la rîndul său, că dragostea față de Dumnezeu se concretizează și se vădește în iubirea aproapelui (I Ioan IV, 20). Dar această iubire trebuie să fie faptică: «Fiii mei să nu iubim cu vorba numai din gură, ci cu fapta și cu adevărul» (I Ioan III, 18; Iacov II, 15—16).

În baza iubirii către aproapele noi dorim binele moral și material semenului nostru și-l ajutăm să-l înfăptuiască. Evident, printre bunurile spirituale cele mai importante, pentru noi ca și pentru aproapele, este dobîndirea mîntuirii sufletului, dobîndirea «împărăției lui Dumnezeu». «Căci, ce-i folosește omului să cîștige lumea întregă, dacă-și pierde sufletul» (Marcu VIII, 36). De aceea, ajutorarea semenului pentru dobîndirea sufletului, dobîndirea împărăției cerești este un imperativ al iubirii și milosteniei creștine. Căci spune Sfîntul Iacov: «Dacă vreunul va rătăci de la adevăr și-l va întoarce cineva, să știe că cel ce a întors pe păcătos de la rătăcirea căii lui își va mîntui sufletul din moarte și va acoperi mulțime de păcate» (Iacov V, 19—20). Dar nu numai întoarcerea semenului de pe calea păcatului, iertarea greșelilor săvîrșite față de noi (Matei XVIII, 22) ci și rugăciunile pentru aproapele nostru constituie acte de caritate, de iubire pentru semenii noștri. Căci, spune Sf. Iacov: «Rugați-vă unul pentru altul, ca să vă vindecați, căci mult poate rugăciunea stăruitoare a dreptului» (Iacov V, 16). Iar Sf. Pavel adaugă: «Pentru că știu că aceasta îmi va fi mie spre mîntuire, prin rugăciunile voastre și cu ajutorul Duhului lui Iisus Hristos» (Filip. I, 19; Col. IV, 3). Rugăciunea deci este de un real folos întru sprijinul și ajutorul trupesc și mai ales sufletesc al aproapelui.

Dar rugăciunile pentru alții, pentru semeni sînt ele operante au un rezultat real? Rugăciunile făcute cu credință pentru noi și pentru semeni sînt eficace au rezultat, căci Domnul Hristos a spus: «Cereți și vi se va da; căutați și veți afla; bateți și vi se va deschide» (Matei VII, 7) sau: «Și toate cîte veți cere, rugîndu-vă cu credință, veți primi» (Matei XXI, 22). Și în alt loc: «De aceea vă zic vouă: Toate cîte cereți, rugîndu-vă să credeți că le veți primi și le veți avea» (Marcu XI, 24). Sau: «Și orice veți cere în numele Meu, aceea voi face, ca să fie slăvit Tatăl întru Fiul» (Ioan XIV, 13). Mai mult Domnul Hristos și Apostolii Săi răspund faptic la rugăciunile ce li se fac și ajută pe cei pentru care sînt rugați. Astfel, Fiul lui Dumnezeu vindecă pe sluga sutașului (Matei VIII, 5—13); pe fiica canaanencei (Matei XV, 22—26); pe tînrul lunatic (Matei XVII, 14—18); înviază pe fiica lui Jair (Matei IX, 23—25). Toate aceste minuni Domnul Hristos le îndeplinește la rugăciunile celor apropiați, rudele

lor. Sf. Petru înviază pe Tavita în urma rugăciunii credincioșilor apropiați de ea. (Fapte IX, 40—41).

Învățătura creștină revelată ne arată că sînt opererante nu numai rugăciunile pentru cei vii ci și rugăciunile pentru morți. Căci aceștia sînt vii sufletește (Rom. XIV 7—9), fac parte din aceeași Biserică, care este ca un organism cu multe mădulare (I Cor. XII, 27). Iubirea noastră de creștini se îndreaptă și spre ei, prețindu-i și re-unindu-i pe cei care socotim că sînt în rai și îndreptînd rugăcuni către Domnul, pentru ca El cu mila și harul său să ajute și ușureze chinurile celor păcătoși care sînt în iad.

Cei din rai sînt cei care au făcut fapte bune, care s-au pocăit pentru păcatele lor și s-au prezentat la judecata particulară fără de păcate, dreptii, virtușii. Printre ei sînt și cei care din viață au bineplăcut lui Dumnezeu, au colaborat cu harul Său, au făcut acte virtuozose și au suferit pentru credința creștină, au avut o viață desăvirșită. Aceștia sînt sfinții creștini (Ioan XV, 14; Efes. II, 19), sînt aleșii lui Dumnezeu. Ei locuiesc în locuri alese, sînt ca îngerii lui Dumnezeu (Luca XV, 10) și intervin în rugăciunile lor pentru noi (Apoc. V, 8).

Deci, rugăciunile noastre pentru cei trecuți din această viață se îndreaptă către cei din rai — sfinții — lăudînd pe Dumnezeu pentru harul Său revărsat cu abundență asupra lor, rugîndu-i să intervină la Dumnezeu prin rugăciunile lor pentru noi și urmîndu-i ca pilde în viață. (Evr. XIII, 7). «Sfinții se roagă lui Dumnezeu, nu numai în general pentru Biserica luplătoare, ci și pentru fiecare om îndeosebi»²⁰. De aceea și în Mărturisirea Ortodoxă se afirmă că «Sfinții după moarte sînt ca îngerii. Ei pot să cunoască trebuințele noastre și să asculte rugăciunile noastre și să mijlocească pentru noi. Ajutorul de la Dumnezeu printr-înșii îl cerem, după cum a poruncit Dumnezeu prietenilor lui Iov, să pună pe însuși Iov, sluga lui cea credincioasă ca să aducă jertfă și să se roage pentru ei, ca să le ierte păcatul pentru dînsul. De aceea, noi pe sfinții lui Dumnezeu nu-i cinstim cu închinare dumnezeiască, ci îi chemăm ca pe frații noștri și prieteni ai lui Dumnezeu, ca să ceară pentru noi, frații lor ajutorul dumnezeiesc și să mijlocească pentru noi către Domnul... Israeliiți n-au greșit rugînd pe Moise să mijlocească pentru dînșii către Dumnezeu, tot așa nici noi nu păcătuim chemînd ajutorul și rugăciunile sfinților»²¹.

Rugăciunile pentru morții care se chinuie în iad au același fundament scripturistic, izvorăsc din același fond sufletește de iubire creștină. Domnul însuși stabilește fundamentele rugăciunii pentru cei adormiți prin cuvintele: «iubiți, rugați-vă, cereți...». Iubirea se manifestă înainte de toate prin rugăciune, iar rugăciunea pentru repauzați este fructul afecțiunii noastre către ei. Cînd cei vii recunosc starea de păcat a repauzatului, ei se întristează. Ea găsește mîngiere în credința, care dă posibilitatea de a scăpa din iad și de a se uni cu ei dincolo de mormînt»²².

Deci, baza rugăciunii pentru repauzați este iubirea și credința. Credința în nemurirea sufletelor repauzaților și în porunca Domnului — «cereți și vi se va da». Această credință ne obligă a ne ruga și a mijloci pentru ei (c.f., *ibidem*, p. 80). Mîntuitorul a eliberat din iad pe dreptii Vechiului Testament; are puterea de a scoate din iad pe păcătoșii vrednici de acest har. Dumnezeu iartă pe păcătos, îl mîntuiește, dar fără concursul omului mîntuirea este imposibilă. Dumnezeu nu dă decît celui ce

20. H. Andrușos, *op. cit.*, p. 448.

21. *Mărturisirea Ortodoxă*, Întrebarea 52, p. 170—171.

22. Pr. Mitrofan, *op. cit.*, p. 79—80.

se roagă²³. Ori, cum cei morți care se chinuie în iad nu pot face nimic pentru soarta lor datorită semenilor de a se ruga pentru îmbunătățirea soartei lor se impune. Tot astfel nu învață și Mărturisirea Ortodoxă (Întreb. 64) când afirmă că mulți se vor mântui din legăturile iadului, nu cu pocăință sau mărturisirea lor (Ps. b. s; 115, 17) ci prin binefacerile celor vii, cu rugăciunile cele pentru dinșii ale Bisericii și mai ales cu jertfa cea fără de sînge oficiată pentru vii și morți.

Unii creștini, evident greșit, contestă eficacitatea rugăciunilor celor vii pentru cei morți, precum și rugăciunile de mijlocire a sfinților în genere, motivînd că singurul mijlocitor între Dumnezeu și oameni este Domnul Hristos, iar celelalte rugăciuni de mijlocire sînt simple invenții ale Bisericii de mai tîrziu. Sfînta Scriptură, ne arată spun ei: «Căci unul este Dumnezeu, unul este și mijlocitorul între Dumnezeu și oameni: omul Iisus Hristos» (I Tim. II, 5).

Dar, în versetul indicat este vorba despre mîntuirea obiectivă adusă de Mîntuitorul Hristos pentru toată lumea. Mijlocirea sfinților, ca și rugăciunile celor vii pentru cei morți se referă la mîntuirea subiectivă, la ajutorul dat de Mîntuitorul Hristos pentru iertarea păcatelor, pentru însușirea meritelor mîntuitoare adusă lumii întregi, dar pentru însușirea cărora fiecare în parte trebuie să depună un efort spre a le însuși. De altfel, în același cap. este vorba și de mîntuirea subiectivă pe care creștinii și-o pot însuși și se pot ajuta prin rugăciuni. «Vă îndemn deci înainte de toate, să faceți cereri, rugăciuni, mijlociri, mulțumiri pentru toți oamenii» (I Tim. II, 1; Iacov V, 16; Filip. I, 4; I Tes. I, 2).

Se mai invocă, contra rugăciunilor pentru morți și alte versete scripturistice, care ar arăta că Dumnezeu răsplătește fără mijlocire tuturor celor decedați. Astfel: «(Dumnezeu) va da fiecăruia după faptele lui» (Rom. II, 6). Sau: «Pentru că noi toți trebuie să ne înfățișăm înaintea judecării lui Hristos, ca să ia fiecare după cele ce a făcut prin trup, ori bine, ori rău» (II Cor. V, 10). Și în sfîrșit: «Cel ce seamănă în trupul său însuși, din trup va secera stricăciune; iar cel ce seamănă în Duhul, din Duh va secera viață veșnică» (Gal. VI, 8).

Dar cuvintele de mai sus se referă la judecata ultimă, judecata de apoi, cînd nici un ajutor nu poate veni din afară. Iar pînă la această judecată se poate interveni pentru cei morți²⁴.

Rugăciunile pentru morți, precum am văzut, se practicau și în Vechiul Testament, iar obiecțiunile acelor care le socotesc inutile, invocînd cuvintele Profetului Ieremia (XVI, 5—7): «Și iarăși a zis Domnul: Să nu intri în casa celor ce jlesc și să nu te duci să plîngi și să jlești cu ei, căci am luat de la poporul meu acesta pacea mea, mila și părerea de rău, zice Domnul. Și vor muri cei mari și cei mici în pămîntul acesta și nu vor fi îngropați și după ei nimeni nu-și va face tăieturi nici se va tunde pentru ei. Nu se va frînge pentru ei pine de jeb ca mîngiere pentru cel mort; și nu li se va da cupa mîngierii ca să bea după tatăl lor și după mama lor».

Însă aici este vorba despre pedeapsa dată de Dumnezeu pentru închinarea la idoli, ceea ce înseamnă că pentru iudeii cu păcate mai puțin grave să se facă rugăciuni și pomeniri după moartea lor.

Biserica creștină, conform învățăturii Mîntuitorului a făcut rugăciuni pentru cei adormiți dintru început. În Biserica apostolică, Sf. Pavel amintește că în Corint unii creștini se botează în locul altora, morți nebotezați (I Cor. XV, 29). Adică încercau să ajute pe cei morți, botezîndu-se în locul lor. Și în cașacombe existau înscripții

23. *Ibidem*, p. 80—91.

24. *Ibidem*, p. 162.

care arătau încercări de rugăciuni pentru morți. Liturghia Sf. Iacov care este cea mai veche liturghie conține o rugăciune pentru morți. Astfel, aici se spune : «Doamne Dumnezeu duhurilor și al trupurilor, adu-ți aminte de toți dreptii de care ne-am adus aminte de la Avel, pînă în ziua de azi. Dă-le lor repaos în locașurile cerești ale împărăției Tale, în desfătările raiului, în sinul lui Avraam, a lui Isaac și a lui Iacov, sfinții noștri părinți, acolo unde nu este durere, nici întristare, nici suspinare, unde strălucește totdeauna lumina feței Tale»²⁵.

În toate liturghiile începînd de la Sf. Iacov, Vasile, Gură de Aur, Grigore papă al Romei, precum și în liturghiile occidentale, spaniole, galicană ; ale iacobiților, coptilor, etiopienilor, sirienilor, toate cuprind rugăciuni pentru morți²⁶.

În rînduiala liturghiei, ce se află în Constituțiile Apostolice diaconul și episcopul se roagă astfel pentru morți : «Să ierte răposaiților milostivul Dumnezeu orice păcat cu voie și fără de voie și să-i așeze în sinul părinților, proorocilor și apostolilor și pe toți care au făcut bine Lui unde nu este durere, nici scribă, nici suspinare». La această rînduială a liturghiei se dau îndrumări, arătîndu-se că pentru răposaiți trebuie să facem rugăciuni și să aducem prinosuri euharistice, cu împărțirea milosteniei întru pomenirea lor, mai ales în zilele : a treia, a noua, a patruzecia și la un an. La acestea se adaugă următoarele : «dar aceasta vorbim despre cei cuviincioși ; iar în ceea ce privește pe necuviincioși, atunci de vei da tu săracilor toate bunătățile lumii, nici un folos nu vor aduce ele necuviinciosului, căci cine a fost în viață vrăjmașul lui Dumnezeu, evident că acela este vrăjmașul lui Dumnezeu și după moarte»²⁷.

Sf. Ioan Gură de Aur arată trebuința și valoarea rugăciunilor pentru morți, afirmînd : «Nu degeaba au rînduit Apostolii să se facă asupra Tainei înfricoșate pomenirea celor plecați. Știu că multe le folosește multora binefacere aduce aceasta celor morți. Cînd stă tot poporul, plenitudinea preoțească, cu minile întinse și în față stă jertfa înfricoșată, cum nu vor îndupleca pe Dumnezeu pentru cei adormiți ? Dar aceasta numai pentru cei plecați în credință»²⁸.

Așadar, conform învățaturii Domnului Hristos, Biserica creștină se roagă pentru sufletele celor adormiți, prin rugăciuni speciale, adăugînd și fapte de milostenie pentru ei. Rugăciunile le înălțăm către Dumnezeu, mai ales, pentru cei păcătoși, pentru cei care după judecata particulară sînt sortiți să se chinuie în iad. Mai întîi ea se roagă pentru cei care fac parte din Biserică, pentru membrii ei. Însă, în anumite cazuri Biserica face rugăciuni și pentru eterodocși. Astfel, în anul 1869 Patriarhul Grigore al VI-lea din Constantinopol a aprobat printr-o enciclică ca anglicanii din Orient să fie înmormîntați de preoții ortodocși. Deci, s-au făcut rugăciuni pentru morți. Sinodul rusesc și sîrbesc a admis, același lucru pentru toți eterodocșii în anii 1797 și 1800 și respectiv în 1863²⁹.

De drept, Biserica ortodoxă se roagă numai pentru cei care au murit în credința cea dreaptă și pentru cei care nu au avut păcate covârșitoare, păcate prea mari, de ură și dușmănie împotriva lui Dumnezeu. Căci, spune Sf. Ioan : «Dacă vede cineva pe fratele său păcătuiind — păcat nu de moarte — să se roage și Dumnezeu va da viață aceluia frate, anume celor ce nu păcătuesc de moarte. Este și păcat de moarte ; nu zic să se roage pentru așa păcat» (I Ioan, V, 16). Sau : «Celui ce va zice cuvînt

25. *Ibidem*, p. 90—91.

26. *Ibidem*.

27. Silvestru de Canev, *Despre rugăciunile pentru morți*, în vol. V, p. 337, la Calnev.

28. La filipeni, *Omilia 3-a*, la N. Chițescu, *op. cit.*, p. 974 și Andrușoș, *op. cit.*, nota p. 453.

29. Prof. N. Chițescu, *op. cit.*, nota p. 973.

împotriva Fiului Omului, se va ierta lui, dar celui care va zice împotriva Duhului Sfânt, nu i se va ierta lui nici în veacul acesta, nici în cel ce va să fie» (Matei XII, 32). Deci pentru păcatele grave, păcatele împotriva Duhului Sfânt, făcute de repauzați, Biserica nu se roagă. «Nimeni nu trebuie să creadă că va primi după moartea sa, aceea de care el niciodată nu s-a îngrijit fiind viu. Rugăciunile Bisericii și ale tuturor creștinilor nu cuprinde pe acei care au murit în necăință și nepietate, hulitori și mizantropi, ca unii ce au stins cu totul în ei spiritul lui Hristos. Biserica nu se roagă nici pentru sinuciși, eretici, nepocăiți, nici pentru alți păcătoși de acest fel»³⁰. «Potrivit acestor relații Biserica învață îndeobște că ea se roagă pentru cei adormiți în credință, care n-au fost vrăjmașii lui Dumnezeu și care murind pocăiți, n-au putut să-și dea roada pocăinței sau care nu s-au pocăit deplin aici pe pământ. Deci, aceste suflete merg toate în iad și prin rugăciunile Bisericii unele sînt salvate de acolo, iar altele ușurate acolo»³¹. Deci Biserica se roagă pentru sufletele neîmpietrite în păcat și care nu s-au pocăit destul, sau cum spune Pseudo-Dionisie Areopagitul în Ierarhia bisericească: «pentru acei care au avut în ei cîtuși de puțin aluat de virtute dar n-au ajuns să-l prefacă în pline cu toată dorința lor, fie pentru că n-au putut, fie pentru că au fost împiedicați de lene sau neglijență sau fie pentru că au tot amînat de pe o zi pe alta»³². Aceștia, «se coboară în iad și suferă pedepse pentru păcatele făcute... Ei vor căpăta ușurare după bunătatea nemărginită (a lui Dumnezeu) prin rugăciunile preoților și binefacerile făcute, pentru răpoși, dar mai ales, prin puterea jertfei cea fără de sînge, pe care îndeosebi o aduce preotul pentru fiecare creștin și apropiații lui, iar îndeobște pentru toți și totdeauna o aduce Biserica sobornicească și apostolică»³³. De aceea, în mod clar, Biserica se roagă pentru cei din iad, dar care se află acolo pentru păcate ușoare. Pentru cei ce au murit cu păcate de moarte și nici în ultima clipă a vieții lor nu și-au regretat trecutul, nu s-au pocăit, pentru aceia Biserica nu se roagă».

Evident că, dacă în teorie Biserica învață să nu ne rugăm pentru cei împietriți în rău, adică pentru cei care au păcătuit contra Duhului Sfânt, «pentru cei ce s-au lepădat de Hristos ca Fiul lui Dumnezeu, cei ce nu venerază dogma răscumpărării omenirii de către Hristos, cei ce păcătuiesc arbitrar pînă la moarte, cei care mor respingînd rugăciunile pentru morți»³⁵. În practică este foarte greu de a face această distincție între aceste păcate, între starea sufletească pe care o are un creștin la moarte sau orice alt muritor.

De aceea «răspundem că în mod concret nu știm niciodată cu absolută singuranță, cine a decedat cu păcate care nu se pot ierta. Aceasta o știe numai Dumnezeu. Și tocmai pentru că lucrurile stau astfel, noi avem datoria de a ne ruga pentru toți creștinii decedați. Dacă aceștia sînt în rai, ei nu au trebuință de rugăciunile noastre. Dacă cei decedați sînt întinați cu păcate ce pot fi iertate, Dumnezeu va primi rugăciunile noastre făcute pentru ei și-i va scăpa din suferința iadului. Dacă cei decedați sînt împovărați cu păcate ce nu pot fi iertate, Dumnezeu nu va primi rugăciunea noastră în favoarea lor, ci o va întoarce în folosul celor ce o fac (Matei X, 12—13). Căci prin

30. Pr. Mitrofan, *op. cit.*, p. 134.

31. Pr. I. Gh. Chirvase, *Pentru care păcătoși se roagă Biserica* în «Studii Teologice», 1958, nr. 9—11, p. 562. 32. H. Andrutos, *op. cit.*, p. 453, notă.

33. *Epistola Patriarhilor răsăriteni*, la Calnev, *Rugăciunile pentru morți*, p. 62.

34. I. Peceurea, *Rugăciunile pentru morți*, Oradea, 1937, p. 1; Canonul 5, al S.n. I, la Pr. Mitrofan, *op. cit.*, p. 82. 35. M. A. Calnev, *op. cit.*, p. 44.

credința cu care se roagă lui Dumnezeu și prin dragostea ce o arată pentru cei morți îi face să sporească în evlavie și perfecțiune»³⁶.

Modul cum Dumnezeu operează iertarea păcatelor, cum influențează asupra sufletelor celor din iad, pe a căror situație o ameliorează sau îi eliberează de acolo, nu o cunoaștem.

Totuși unii creștini depărtați de la adevărata credință, resping rugăciunile pentru morți, bazați tocmai pe cel mai concludent loc revelațional al vieții sufletești conștiente și active, de dincolo de mormint. Astfel ei spun că în pilda bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr, atunci când bogatul a intervenit la dreptul Avraam să trimită pe Lazăr să-i ușureze chinurile pe care le suferea în iad, Avraam i-a răspuns: «Și peste toate acestea, între noi și voi s-a întărit prăpastie mare, ca cei care voiesc să treacă de aici la voi să nu poată, nici de acolo să treacă la noi» (Luca XVI, 26).

Așadar, nu se poate trece de la iad la rai, nu se pot ușura chinurile celor păcătoși ei trebuind să rămână veșnic în starea în care se află.

Evident, nimeni nu poate trece de la iad la rai și să-și amelioreze situația de după moarte prin voința sa și prin puterile proprii, aceasta fiind și învățătura ortodoxă. Cei păcătoși își pot schimba destinul, își pot îmbunătăți situația prin rugăciunile sfinților și ale celor rămași în viață, adică prin rugăciunile Bisericii. Mai mult, această prăpastie între noi și iad există în Vechiul Testament și pentru oamenii din acea perioadă. În Noul Testament, după venirea Mântuitorului Hristos, el a desființat prăpastia dintre rai și iad, căci cu moartea sa pe cruce «a primit toată puterea în cer și pe pământ» (Matei XXVIII, 18) a dobândit cheile iadului și ale morții (Apoc. I, 18), a eliberat din robie pe dreptii Vechiului Testament, adică a iertat păcatul cu harul său (I Petru, III, 19) distrugând pentru totdeauna prăpastia amintită. «Unde-ți este moarte boldul? Unde-ți este iadule biruința» (I Cor. XV, 55) se întrebă Sf. Pavel. Această putere a fost transmisă Bisericii³⁷.

De unde reiese rostul și eficacitatea intervenției celor vii pentru cei morți prin rugăciunile lor și ale Bisericii.

Cît despre faptul că Avraam n-a voit să ușureze chinurile bogatului și nici să-i asculte rugăciunea sa spre a trimite pe Lazăr să ajute întru îndreptarea fraților săi, fapte invocate de aceiași care contestă utilitatea rugăciunilor pentru adormiți, ele se explică prin aceea că și bogatul și frații săi erau vinovați de păcate prea grave, de împietrire în rău și necredință și deci erau sortii pedepsei veșnice. Pentru frații bogatului nu mai era posibilă o reînțoarcere, chiar dacă ar fi înviat cineva din morți (Luca XVI, 31). Pentru bogat, păcatele îi erau așa de grave, căci murise fără pocăință, fără credință, fără iubire de oameni (Luca XVI, 25) încît orice intervenție din afară era nepermisă, căci era inutilă (Matei XII, 32; I Ioan V, 16).

De asemenea este greșit invocat contra rugăciunilor pentru morți spusele Sf. Pavel: «Pentru că noi trebuie să ne înfățișăm înaintea judecării lui Hristos, ca să ia fiecare după cele ce a făcut prin trup, ori bine, ori rău» (II Cor. V, 10).

În acest loc se afirmă că Domnul Hristos va judeca pe fiecare după dreptate, conform faptelor săvârșite, mai ales, la judecata de apoi. Dar aceasta nu înseamnă că ar fi exclus cu totul folosul de a ne ruga pentru morți³⁸. Căci, precum s-a mai

36. Prof. N. Chițescu, *op. cit.*, p. 977, M. A. Calnev, *op. cit.*, p. 45.

37. M. A. Calnev, *op. cit.*, p. 37.

38. Pr. Dr. P. Deheleanu, *Manual de Sectologie*, Arad, 1948, p. 222.

amintit, în nenumărate locuri din Sfânta Scriptură se recomandă rugăciunile pentru semeni, fără a se socoti că acestea ar altera dreapta judecată divină (Iov XLII, 8); Mîntuitorul se roagă pentru Petru (Luca XXII, 31—32) și pentru ceilalți Apostoli (Ioan XVII, 9), precum și pentru Lazăr, care era mort (Ioan XI, 41—42).

De asemenea, se citează în mod eronat, în sprijinul inutilității rugăciunilor pentru morți și versetele din I Corint. VI, 9—10, unde citim: «Nu știți oare că nedreptii nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu? Nu vă amăgiți: nici desfrînații, nici închinătorii la idoli, nici adulterii, nici sodomenii, nici furii, nici lacomii, nici bețivii, nici bățjocoritorii, nici răpitorii nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu». Deci, cei morți fără pocăință completă nu vor moșteni sub nici un chip împărăția cerurilor. Pentru aceștia este inutilă orice rugăciune, orice intervenție.

Însă, mai departe Apostolul adaugă: «Și așa erați unii dintre voi. Dar v-ați spălat, dar v-ați sfințit, dar v-ați îndreptat, în numele Domnului Iisus Hristos și Dumnezeului nostru (VI, 11).

Deci, în versetele amintite Sf. Pavel arată că «Corintenii înainte de convertire au dus viață de păgîni plină de toate păcatele enumerate aici și trebuie să-și dea seama că revenind la o asemenea stare, nu vor, putea moșteni împărăția lui Dumnezeu». Deci, aici apostolul condamnă atât de aspru reîntoarcerea creștinilor la viața păgînească cu toate păcatele, ei și nu păcatul care ar putea surveni în viața unui creștin adevărat³⁹.

Rugăciunile aduse de cei vii pentru cei morți, pentru mîntuirea lor, spre a fi bine primite și ascultate de Dumnezeu trebuie să fie însoțite de o viață virtuoaasă. Deci, pentru a ne putea ruga pentru alții și ca aceste rugăciuni să aibă rezultate trebuie înainte de toate, să fim noi înșine curați și fără prihană⁴⁰. De asemenea, ele trebuie făcute cu evlavie și credință, observînd toate condițiile de care depinde în general împlinirea rugăciunilor.

Biserica noastră concretizează rugăciunile pentru morți în slujbele pentru înmormîntarea celor adormiți, în parastasele la 3, 9 și 40 de zile; la 6 luni, un an și 7 ani, după moarte. În pomenirile și rugăciunile de la Sf. Liturghie, la simbetele morților (II-a, III-a, a IV-a din postul Paștilor, sîmbăta Rusaliilor și sîmbăta lăsatului sec de carne (moșii de iarnă). La aceasta se adaugă milostenii și pomeni făcute săracilor pentru amintirea și iertarea păcatelor celor morți.

Iubirea față de decedați se manifestă nu numai prin rugăciuni pentru sufletele lor, ci și față de corpurile lor, prin spălarea și îmbrăcarea mortului în haine curate, înmormîntarea creștinească a decedatului, cu cruce, luminări, colivă și cu îngrijirea mormîntului, după înmormîntare.

Luxul la înmormîntări, cu sicrie scumpe, cu cripte de marmură și alte monumente funerare scumpe, nu ajută nimic mortului. Este un lux costisitor și inutil. În schimb milosteniile și pomenile sub orice formă sînt de folos celui adormit⁴¹.

Din mărturiile Sfintei Scripturi și ale Sfintei Tradiții vedem că rugăciunile pentru cei decedați sînt atât de îmbinate cu creștinismul, încît ele fac parte integrantă din însăși esența religiei creștine. Cei ce le neagă sau refuză a le practica știrbesc credința creștină, se leapădă de creștinismul adevărat⁴².

39. Pr. Al. N. Constantinescu. *Sectologia*, București, 1943, p. 112.

40. Pr. Mitrofan, *op. cit.*, p. 130.

41. Pr. I. V. Felea, *Fuhul Adevăratului*, Arad, 1943, p. 124, 135.

42. Pr. Prof. I. Petreună, *op. cit.*, p. 9.

Ele sînt, precum s-a arătat, importante pentru că ușurează suferințele celor din iad, celor plecați dintre noi fără să fi putut a-și curăți complet sufletele de păcate. Ele sînt utile pentru cei care le fac pentru că întăresc comunitatea de iubire cu cei adormiți, ne dă prilej să ne întărim credința în viața de dincolo de mormînt, nutresc venerația pentru cei morți (sfînți) și susțin speranța în mila dumnezeiască⁴³. Sfîntul Ioan Damaschin spune că Dumnezeu «voiește ca toți să fim ajutați de ceilalți atît în viață, cît și după moarte», iar cel ce luptă pentru mîntuirea aproapelui își folosește în primul rînd sieși, apoi aproapelui⁴⁴.

Rugăciunile pentru morți au și o foarte mare importanță pastorală. Ele sînt pe creștin apropiat de Biserică, de credința strămoșească. Preotul trebuie să le țină vii în sufletele credincioșilor, să le cultive cu grijă și respect, să îndepărteze unele superstiții care se strecoară în practicile cultului morților și să fie cu mare atenție întru săvîrșirea lor cu evlavie și fără gînd de cîștig (I Petru V, 1—2).

Pr. Prof. I. CONSTANTINESCU

AXIONUL «ÎNGERUL A STRIGAT», ÎN ARMONIZAREA LUI D. G. KIRIAC*

Analizînd stilul muzicii corale în Biserica Ortodoxă Română, de-a lungul vremii, observăm trei mari curente: curentul datorit influenței ruse, curentul datorit influenței germane și curentul tradiționalist cel original, care a promovat autenticele coordonate ale unei culturi străvechi muzicale, ce a avut la bază cîntecul de strană, cu un aspect modal și o altă organizare ritmică, față de melosul occidental.

În dorința sa de progres și în aversiunea sa față de vechea psaltichie pe care o considera ca un ultim vestigiu al timpurilor fanariote, I. Cuza a dat impuls hotărîtor cultivării cîntării corale. După decretul nr. 101 din 18 ianuarie 1865⁷⁶, care prevede înființarea de coruri bisericești, apare și decretul prin care I. Karl este numit inspector al tuturor corurilor, cu sarcina de a înființa coruri și de a le controla activitatea și de a se îngriji de un repertoriu. De la această dată, cîntarea corală începe să se răspîndească în principalele biserici și orașe⁷⁷.

Încă din această vreme, o evoluție firească a muzicii corale bisericești la români, ar fi fost în direcția creării unui stil polifon, pe baza cîntării de strană, ori în loc de a se crea un astfel de stil, care să-i accentueze caracterul pur melodic al concepției noastre muzicale lineare — s-a adaptat cîntarea corală străină.

Tiberiu Brediceanu în «Raportul cu privire la situația corurilor ardelenesti», spune: «...iară muzica corală bisericească a fost numai străină: sîrbească sau grecească cu textele traduse»⁷⁸. Și cînd spune grecească — după părerea noastră se

43. Andrutos, *op. cit.*, p. 461.

44. *Ibidem*, p. 462.

* Analiza Axionului «Îngerul a strigat», face parte integrantă din referatul: «D. G. Kiriac — Contribuții la armonizarea melodiilor psaltice» (Glasul Bisericii, nr. 7—8/1974, p. 696—705).

76. Monitorul Oficial nr. 17 din 23 ianuarie 1865.

77. Nifon N. Ploșteanu, *Carle de muzică bisericească pe psaltichie și pe note lineare, pentru trei voci*, Ioseph Göbl (Gutenberg) și Carol Göbl, București, 1902, p. 231.

78. Tiberiu Brediceanu, *Muzica și compozitorii români ai Transilvaniei*, conferință ținută în sala eparhială, în ziua de 14 noiembrie 1926, p. 6.

referă la liturgia lui Ranthantinger ⁷⁹, căci, comparînd «Liturgia lui Ioan Hrisostom» litografiată la indicațiile lui Șaguna, fără nici o indicație afară de «Sibiu 1854», am constatat că este o traducere intactă a liturghiei lui Ranthantinger ⁸⁰.

Un mare număr de muzicieni, în frunte cu I. Kart, au pledat pentru un repertoriu autohton, dar în lucrările lor — ne referim la G. T. Burada, Al. Podoleanu, N. Bănulescu, I. Bunescu, I. G. Mugur — se resimte că au neglijat cîntarea de strană. O excepție a constituit-o T. Georgescu, care a fost atras — ca profesor și protopsalt — de acest element muzical autohton, dar tratarea armonică și spiritul general erau cu nuanțe folosite de biserica rusă. Limbajul său armonic anunță dezvoltarea ulterioară a lui G. Muzicescu, cunoscător al lucrărilor lui Lvov Bordneanski, Berzovski, Ceaikovski ș. a. Este interesant că la G. Muzicescu, în armonizarea melodiilor populare, nu întîlnim influența celor menționați, fenomen explicabil prin aceea că la baza acestora a stat cîntecul popular românesc.

Prima lucrare scrisă sub această influență este Liturgia lui I. Kart, publicată în 1865, pentru uzul mănăstirilor Neamțu, Agapia și Văratecul. Dintre cei mai sus amintiți, unii au scris și cîntări în spiritul național și psaltic. Așa, de pildă, Al. Podoleanu scrie răspunsurile pe glasul al V-lea după melodia lui A. Pann, iar I. Bunescu, în 1885, publică Liturgia sa cu cîntări corale în stil psaltic ⁸¹. Și Muzicescu, în perioada de început, scrie cîteva piese în stil psaltic, cum ar fi de pildă Troparele publicate în anul 1871 ⁸², iar în Liturgia din 1900 publică răspunsurile pe glasul al VIII-lea scrise pe melodia psaltică tradițională, cîntate de protectorul său, Mitropolitul Iosif Naniescu ⁸³.

Influențele germane au fost poate cele mai multe. Sub această influență au scris: Ioan-Andrei Wachman (3 liturghii), Ed. Wachman, Al. Flechtenmacher, Carol Miculi (cîte o liturghie), Isidor Vorovchievici (2 liturghii), Eusebie Mandicevski (11 liturghii — dintre care 4 cu text românesc, prima, la 1880, fiind scrisă în game vechi bisericești, care a fost cîntată la Viena și în Bucovina și pe care Kiriac o recomandă

79. Ranthantinger, autor vienez și dirijor al capelei curții Kesaro-Crăiești din Viena — scrie o Liturghie în limba greacă după melodiile vechi ecleziastice, alcătuite de Ioan Haviara — protopsalt la biserica Sf. Treime din Viena, melodii cîntate de către «Comunitatea grecească și valahă» de aici. Această Liturghie, prima pe melodii psaltice și care s-a cîntat la toate popoarele ortodoxe, s-a cîntat multă vreme — mai ales pe vremea imperiului austro-ungar — în Banat, poate din anul 1830, împreună cu Liturgia compozitorului srb Kornelije Stankovici.

80. ὝΜΝΟΙ τῆς ΘΕΙΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ κατὰ τὰς μελωδίας τῆς ἀρχαίας ἡμῶν ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, προτεθεισας ὑπὸ ἸΩΑΝΝΟΥ Χ. Ν. ΧΑΒΙΑΡΑ, Πρωτοψάλτου τῆς ἐκκλησίας τῆς ἁγίας τριάδος, καὶ τετραφώνως μελοποιηθείσας με ἐκούσιον συνοδίαν τοῦ κλειτοχόρου, ὑπὸ Β. ΠΑΝΑΧΑΡΤΙΝΓΕΡ, ὑποδιευθυντοῦ τῆς τῶν ἐν βιέννῃ ἀνακτορίων Κ. Β. Καπέλης, Ἰππέος τοῦ Α. τάγματος τοῦ ἁγίου Λουδοβίκου, κ. τ. λ.

Gesänge der heil LITURGIE, mit Beibehaltung der von dem Vorsänger der griechischien Kirche zur heiligen Dreifaltigkeit IOHANN CH. CHAVIARA angegebenen Original-Melodien für vier Singstimmen, (mit willkürlicher Begleitung des Piano-Forte) in Musik gesetzt von B. RANDHARTINGER, K.K. Vice-Hofkapellmeister, Ritter des L. St. Ludwigordens, etc.

81. A se vedea rev. «Candela» din Cernăuți, noiembrie 1885, cf. Mihail Gr. Postușnicu, *Istoria muzicii la români*, cu o prefață de Nicolae Iorga, edit. Cartea Românească, București, 1920, p. 189.

82. George Breazu, *Gavriil Muzicescu*, edit. muzicală a Uniunii Compozitorilor din R.P.R. Buc., 1962, p. 39; vezi și Pr. Ovid Constantinescu, *Gavriil Muzicescu* în «Glasul Bisericii», an. XIII, nr. 1-2, ianuarie-februarie, p. 96.

83. Gavriil Muzicescu, *Imnele Sfintei Liturghii pentru cor mixt și piano*, Leipzig Litho C. C. Hoede, :900, p. 52-58; vezi și Conf. N. Lungu, *50 de ani de la moartea lui Gavriil Muzicescu*, în «Mitropolia Olteniei», an. VI, nr. 1-3, ianuarie-martie 1954, p. 45.

cu insistență a fi publicată)⁸⁴. Gh. Mandicevski scrie o Liturghie, 3 Axioane și alte piese corale, printre care și Oratoriul din Vinerea Mare — «Era la ora 6». La Ciprian Porumbescu întâlnim o îmbinare de elemente melodice italiene, vieneze, cu vagi elemente ale cîntării de strană (Liturghia pe 2, 3, 4 voci și alte cîntări corale bisericești).

În Transilvania, cîntări corale au scris: D. Cunțan — Liturghia pe 2 voci armonizate în stilul vechilor melodii religioase din Transilvania, al vechilor cîntări de strană; G. Dima⁸⁵, scrie foarte mult sub influența germană, cu excepția celor din a treia perioadă de creație, cînd utilizează vechi cîntări de strană europenizate însă în ceea ce privește înveșmîntarea armonică; Iacob Mureșanu scrie 10 Liturghii și alte piese în stil apusean (german). La Mureșanu apare pentru prima dată tendința — continuată mai pe urmă de Francisc Hubik — de a găsi un stil muzical caracteristic.

În Banat, cîntări corale bisericești scrie Nicolae (Nichi) Popovici (o Liturghie și diferite cîntări corale) după melodia bisericească practică în Banat și Antoniu Sequens (7 Liturghii — dintre care prima este luată de asemenea pe vechile melodii bisericești din Banat).

În afară de acești compozitori care au scris influențați de diferite curente, avem și compozitori — eclecticici — al căror stil prezintă influențele cele mai diverse, fără un caracter bine încheiat, unitar. Printre aceștia, amintim pe I. Vidu (2 Liturghii, imnuri, axioane etc.) și Timotei Popovici ale cărui lucrări, în majoritate, au la bază o melodie de strană sau o melodie din Liturghia greacă a compozitorului vienez Ranthantinger — fără structură lineară, ci armonică.

Cel mai realizat moment din muzica noastră corală bisericească îl constituie **curentul tradiționalist**, curent ce cultivă cu precădere cîntarea de strană.

Primul care transcrie piese din literatura psaltică pentru a le armoniza sau care creează în stil psaltic este Teodor Georgescu (1824—1880). «Pre Tine Te lăudăm» pe glasul V, d. p., publicat în cartea lui Nifon Ploșteanul⁸⁶, este aproape nelipsit și azi din majoritatea repertoriilor bisericești.

George Ionescu este primul compozitor român care a încercat, într-un mod mai extins, să transcrie, să prelucreze și să armonizeze melodii psaltice, publicînd în anul 1885 o Liturghie pe 3 voci egale. Răspunsurile pe glasul V, d. p., sînt exact transcrise, Axionul nr. 1 este creat în stil psaltic, iar Axionul nr. 2 este transcris și armonizat după melodia compusă de Varlaam — cu o rezolvare mai mult armonică decît polifonică. Important este și faptul că armonizarea cîtorva piese ca: «Venii să ne închinăm»; «Sfinte Dumnezeule»; «Crucii Tale» și «Răspunsurile mici» de la sfîrșitul Liturghiei, relevă o îndrăzneală din partea autorului, aceea de a aborda armonizarea glasurilor cromatice, respectiv glasul al II-lea. În orice caz, autorul a fost perfect conștient de marea importanță a cîntării corale bisericești, bazată pe melodiile tradiționale. Multe din compozițiile sale sînt republicate în cartea lui Nifon Ploșteanul⁸⁷. Și Titus Cerne care scrie o Liturghie, cîntări la Te-Deum, și alte diferite imne, merge pe aceeași linie.

84. D. G. Kiriac, *Pagini de corespondență*, ediție îngrijită, prefațată și adnotată de Titus Moisescu, edit. muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1974, p. 144. D. G. Kiriac către episcopul Puiu Visarion al Argeșului; manuscrisul-autograf al acestei scrisori se află în Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, manuscrise românești, corespondență nr. 4933, însoțit de repertoriul întocmit de D. G. Kiriac.

85. Tiberiu Brediceanu, *op. cit.*, p. 7.

86. Nifon Ploșteanul, *op. cit.*, p. 311.

87. *Ibidem*, p. 241—250; 276—287; 292—298.

De acțiunea de întoarcere la vechile melodii bisericești tradiționale ortodoxe și de crearea unui repertoriu coral psaltic sau în stil cult psaltic și-au legat numele T. Teodorescu-Iași, I. Popescu-Pasărea, Gheorghe Popescu-Brănești, Vasile Ciureanu-Bodești, Gheorghe Cucu, I. Croitoru, I. D. Chirescu, N. Lungu, I. Popescu-Runcu, Paул Constantinescu, Sabin Drăgoi, Zeno Vancea, Liviu Tempea, Gh. Șoima și alții care au contribuit din plin la crearea unui repertoriu coral autohton.

Cel care a tras însă inițial semnalul de alarmă — intuind valoarea excepțională pe care tezaurul melodic al stranei o reprezintă, cel în spiritul căruia răsare ideea de școală națională românească creînd un stil muzical religios autohton, este D. G. Kiriac de a cărui «Contribuții la armonizarea melodiilor psaltice» ne-am ocupat într-un studiu special⁸⁸.

Pînă la Kiriac, cu foarte puține excepții, compozitorii noștri credeau că valoarea estetică a unei muzici bisericești evolute nu poate fi garantată decît de un stil armonic apusean⁸⁹.

Înzestrat cu o deosebită sensibilitate muzicală și perfect stăpîn pe tehnica muzicală, a dat prin prelucrarea în stil polifonic-linear al melodiilor noastre de strană, cea mai artistică și mai desăvîrșită soluție a acestei probleme atît de dificile.

Din «Liturghia psaltică» a sa am ales spre analiză Axionul Învierii «Îngerul a strigat», ca reprezentînd — cum spune Prof. Dr. Gh. Ciobanu — un: «summum de realizare artistică atins de Kiriac»⁹⁰.

Melodia imnului lui Macarie Ieromonahul⁹¹ a fost transmisă identic, sau cu unele modificări și în alte tipărituri⁹².

Identică cu cea din Macarie în notație psaltică melodia apare la Dimitrie Suceveanu⁹³; Oprea Demetrescu⁹⁴; K. Hristesku⁹⁵; Oprea Demetrescu⁹⁶; Neagu Ionescu, I. Sburlan⁹⁷; Neagu Ionescu⁹⁸; Ioan Zmeu⁹⁹; Neagu Ionescu și Nae Severeanu¹⁰⁰;

88. Sebastian-Barbu Bucur, D. G. Kiriac, *Contribuții la armonizarea melodiilor psaltice*, Glasul Bisericii an. XXXIII, nr. 7—8, iulie-august, 1974, p. 696—705.

89. Zeno Vancea, *Cîntarea corală bisericească la români*, studiu critic, edit. Mentor, S.A. Timișoara, 1944, p. 31—32.

90. Gh. Ciobanu, *Liturghia psaltică a lui D. G. Kiriac*, referat ținut la Uniunea Compozitorilor în 7 martie 1966 cu prilejul unui veac de la nașterea compozitorului, exemplar dactilografiat, p. 8.

91. Ieromonahul Macarie, *Irmologhion sau Catavasiertu muzicesc*, Viena 1823, p. 29—31.

92. Gh. Ciobanu, (prof. dr.) *Izvoare ale muzicii românești*, studiu dactilografiat, în curs de apariție.

93. Dimitrie Suceveanu, *Irmologhion sau Catavasier muzicesc*, Iași 1848, p. 40—41.

94. Oprea Demetrescu, *Principii elementare ale muzicii bisericești și prescurtare din Anastasimatar*, Imprimeria Mitropolitul Nifon, București, 1859, p. 66—68.

95. K. Hristesku (seminarist), *Culegere de cîntări bisericești ale mai multor cîntăreți*, retipărite acum cu cheltuiala mea, Tip. Nifon Mitropolitul, București, 1860, p. 19—21.

96. Oprea Demetrescu, *Antologie muzico-eclésiastică culeasă și prelucrată de... Romniculu Vlcei*, 1873, p. 188.

97. Neagu Ionescu, I. B. Sburlan, *Irmologhionul...* 1875, p. 406—407.

98. Neagu Ionescu, *Buchetul muzical* ce conține toate cîntările indispensabile unul cîntăreț în tot timpul anului. Buzău 1881, p. 197—198.

99. Ioan Zmeu, *Utrenier și Liturghier* care cuprînde cele mai frumoase și alese cîntări ale mai multor însemnați autori bisericești, aranjate în ordinea tipicului de... Tip. Alessandro Georgescu, Buzău 1892, p. 236—237.

100. Neagu Ionescu și Nae Severeanu, *Anastasiaral, Irmologhionul și gramatica muzicii bisericești*, Tipo-litografia Cărților Bisericești, București, 1897, p. 257—258.

Nectarie (schimonahul) ¹⁰¹; Neagu Ionescu ¹⁰²; Nicolae Severeanu ¹⁰³; Nifon Ploșteanul ¹⁰⁴; Ioan Zmeu ¹⁰⁵; I. Popescu-Pasărea ¹⁰⁶; Vasile Ciureanu-Bodești ¹⁰⁷; I. Popescu-Pasărea ¹⁰⁸; Nicolae Severeanu ¹⁰⁹; Amfilohie Iordănescu ¹¹⁰; Anton V. Uncu ¹¹¹ și Anton V. Uncu ¹¹².

Variante puțin diferite de original apar la: Anton Pann ¹¹³, unul puțin prelucrat și «altul», «mai grabnic, în felul celui grecesc»; Dimitrie Suceveanu ¹¹⁴; Vasile Ciureanu-Bodești ¹¹⁵ și Amfilohie Iordănescu ¹¹⁶ «pentru zile de lucru», prescurtat de autor.

În notația modernă melodia o găsim identică la: Traian Vulpescu ¹¹⁷ și M. Rădescu ¹¹⁸; puțin modificată la Silvestru Morariu Andrievicei ¹¹⁹ și Dimitrie Cunțan ¹²⁰

101. Nectarie (schimonahul), *Antologie care cuprinde cântări pentru Vecernie, Utrenie, Liturghie, Postul Mare*, parte compuse, parte traduse de... protopsaltul schitului Prodromul din Sf. Munte al Athonului. Tip. Cărților Bisericești, București, 1898, p. 82—83.

102. Neagu Ionescu, *Buchetul muzical* care cuprinde în sine toate cântările indispensabile unui cântăreț preste tot anul. Culegere după autorii cei mai însemnați care au existat în țară și compoziții originale de... Tip. Cărților Bisericești, București, 1900, p. 197.

103. Nicolae Severeanu, *Irmologhiono-Catavasier*, cuprinzând catavasile tuturor praznicilor de peste an cu axioanele lor. Tip. Alexandru Georgescu, Calea Unirii 143, Buzău 1900, p. 71—72.

104. Nifon Ploșteanul, *op. cit.*, p. 167—169.

105. Ioan Zmeu, *Catavasierul-muzical*, Tomul Utreniei și Liturghiei, Imprimeria Alexandru Georgescu, Buzău 1907, p. 155—156.

106. I. Popescu-Pasărea, *Colecțiune de cântările Sfintei Liturghii* scrisă pe muzică bisericească, București 1911, p. 44—46.

107. Vasile Ciureanu-Bodești, *Catavasierul* pentru prima oară în tactul îndoit; cf. Vasile Ciureanu-Bodești, *Liturghier*, Chișinău 1928, p. 495.

108. I. Popescu-Pasărea, *Liturghier de strună*, cuprinzând Cântările Sf. Liturghii pe muzică bisericească orientală Tip. Cărților Bisericești, București 1925, p. 67—68.

109. Nicolae Severeanu, *Liturghier ritmic* cuprinzând cântările Sf. Liturghii ale Sfinților Ioan Gură de Aur, Vasile și Grigorie pentru uzul seminarilor și școlilor de cântăreți, ed. I. Buzău 1928, p. 128—129.

110. Amfilohie Iordănescu (ieromonahul), *Buchet de muzică* (psaltichii), Tip. Cărților Bisericești, București, 1934, p. 349—351.

111. Anton V. Uncu, *Cântările Sfintei Liturghii*, București, ... p. 86—87.

112. Idem, *Antologhionul* care cuprinde cântări la Vecernie, Utrenie, Liturghie, Botez, cununie, sfințirea apei mici, Te-Deum, înmormântare și cântări calofonice, București 1947, p. 151—153.

113. Anton Pann, *Heruvico-Kinoncar*, Tom II în tipografia sa de muzică bisericească, București, 1947, p. 83—84; *ibidem*, p. 85—86.

114. Dimitrie Suceveanu, *op. cit.*, p. 38—39.

115. Vasile Ciureanu-Bodești, *Liturghier*, Chișinău, 1928, p. 504—505.

116. Amfilohie Iordănescu (ieromonahul), *op. cit.*, p. 351—353.

117. Traian Vulpescu, *Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur, Troparele și Irmoasele sârbătorilor de peste an* scrise pe note lineare de pe cele mai bune versiuni ale cântării noastre bisericești tradiționale, simplificate și curățite de... Cluj, 1939, p. 61—63.

118. M. Rădescu, *Cântările Bisericii Române*, vol. I, *Liturghie melodică, transpusă de pe muzica orientală și armonizată pe două, trei și patru voci mixte și bărbătești* pentru uzul seminarilor, școlilor normale de învățători, de cântăreți și al corurilor bisericești. Ramuri S.A. (Institutul de Arte Grafice) Craiova (f.an) aprobat de Sf. Sinod al Bisericii Autocefale Române în ședința din 22 oct. 1907, p. 46—47.

119. Silvestru Morariu Andrievicei, *Psaltichia bisericească* așeziată în noate musicale de... Cernăuți 1879, p. 74—75.

120. Dimitrie Cunțan, *Cântările bisericești după melodile celor opt glasuri*, culese și întâi publicate în 1890 de... ed. II, îngrijită și augmentată de Candid Aurel Popovici și Timotei Popovici, Institutul de Arte Grafice, Ios. Drotleff, Sibiu 1925, p. 72; ed. IV îngrijită de Timotei Popovici, Sibiu 1943.

și mai mult modificată la Mihai Ursuleac¹²¹, iar ca variantă foarte îndepărtată la Nicolae Firu¹²².

Armonizată pentru cor mixt de către D. G. Kiriac, această melodie o găsim mai întâi publicată separat de către autor însuși¹²³ încă din 1902, republicată de către Nifon Ploșteanul¹²⁴, apoi de Constantin Brăiloiu — în ediția postumă a Liturghiei lui D. G. Kiriac¹²⁵ de către N. Lungu¹²⁶ în Liturghia Psaltică și de către I. D. Chirescu în «Glasul Bisericii»¹²⁷ și în ediție specială¹²⁸.

Ca text, Axionul «Îngerul a strigat» reprezintă **stihul** plus **irmosul** cîntării a IX-a din «Canonul Învierii» de la Utrenia Paștilor, avînd ca autor pe Ioan Damaschin († 749)¹²⁹.

Intrucît forma muzicală o putem determina pornind de la metrul poeziei, vom apela mai întâi la textul original grecesc pe care-l vom compara cu cel românesc care prin traducere a pierdut versul.

Ritmul imnografiei grecești este strict măsurat și bazat nu numai pe numărul silabelor și pe accentul tonic, ci și pe durata muzicală a silabelor. Multă vreme textele imnelor creștine au fost considerate ca fiind proză poetică. Abia în a doua jumătate a șec. XIX s-a descoperit din întîmplare structura poetică a imnelor (în lucrarea «Hymnographie de l'Eglise grecque» 1867), constatînd că sînt compuse din strofe care sînt alcătuite din versuri de diferite forme. El a sesizat că în aceste imne nu predomină ca în poezia antică cantitatea silabelor, ci silabisirea pe principiul numărării silabelor (accent și neaccent — cantitate-calitate), astfel încît măsura versului antic nu poate fi confundată cu noua versificație bizantină¹³⁰.

De la început muzica și poezia au stat într-o strînsă legătură după principiul accentului practicat în Siria¹³¹.

Întregul imn este format din 15 hemistihuri repartizate în două strofe și o codă.

Prima strofă (A), **Stihul** sau pripeala, este alcătuită din 3 versuri, fiecare cu 2 hemistihuri, iar cea de a doua (B), **Irmosul**, din 2+2 versuri (4+4 hemistihuri), urmată de un hemistih **codă**, astfel încît schema imnului — la care adăugăm textul grecesc, traducerea și cadentele după originalul lui Macarie este următoarea :

121. Mihai Ursuleac (arhid. și prof. de cîntare bisericească la Seminarul clerical arhiepiscopesc din Cernăuți), *Psaltichia românească*, pusă pe note de ... editor Nicolai Adam (chapirografiată), Cernăuți 1914, p. 131—133.

122. Nicolae Firu, *Cîntări bisericești, răspunsurile Sfintei Liturghii, pricesne și alte cîntări pentru sărbătorile de peste an, cele opt glasuri*, scrise pe note de ... Timișoara 1943, p. 100—101.

123. D. G. Kiriac, *Axionul Învierii* armonizat pentru cor de patru voci mixte, după melodia tradițională în Biserica Română, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București 1902.

124. Nifon Ploșteanul, *op. cit.*, p. 373.

125. D. G. Kiriac, *Liturghia psaltică*, *op. cit.*, p. 98—104.

126. Nicolae Lungu, *Liturghia psaltică*, vechile melodii bisericești tradiționale, transcrise pe notația liniară și armonizate pentru cor mixt. Edit. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București 1957, p. 205—217.

127. I. D. Chirescu, *Glasul Bisericii*, an. XXXI, nr. 9—10, septembrie-octombrie 1972, p. 222—230.

128. Idem, *Cîntările Sfintei Liturghii*, după vechile melodii tradiționale psaltice, ce se cîntă la strană în Biserica Ortodoxă Română, transcrise și armonizate pentru cor mixt, ediție specială, p. 222—230, vezi *Glasul Bisericii* nr. 3—12/1972.

129. ΠΡΑ ΨΑΛΜΟΨΑΛΤΕΣ editia M. Σαλιτέρος, Atena, 1950, *stihul*, p. 364 și *irmosul*, p. 662.

130. E. Welles, *Byzantinische Musik*, 1927, p. 37—38. 131. *Ibidem*, p. 38.

AXIONUL ÎNVIERII

A	1	m. 1 — 7	×	m. 8 — 19
		Ἰνгерул а strigat		τῆ χαριτωμένη'
				Δι(Sol) IV
		Celați pline de dar		
	2	m. 19 — 31	×	m. 32 — 44
		Ἀγνή παρθένε Χαῖρε		καὶ πάλιν ἐρῶ Χαῖρε
		Curată Fecioară Bucură-Te	pa(re)I	pa(re)I
		Și iarăși îți voi spune bucură-Te		
3	m. 44 — 50	×	m. 50 — 59	
	Ὁ σὸς υἱὸς ἀνάστη		τριήμερος ἐκ τάφου	
	Că Fiul Tău a înviat	zó(si)VI	pa(re)I	
			A treia zi din mormânt	
B	4	m. 60 — 72	×	m. 73 — 82
		Φωτίζου φωτίζου,		ἡ νέα Ἱερουσαλήμ'
		Luminează-te	pa(re)I zo(si)VI	Di(sol)IV
		Luminează-te		Noule Ierusalime
	5	m. 83 — 88	×	m. 89 — 95
		ἡ γὰρ δοξα κυρίου		ἐπὶ σὲ ἀνέτειλε'
		Că slavă Domnului	Di(sol)IV	pa(re)I
				Preste Tine a răsărit
6	m. 96 — 105	×	m. 106 — 113	
	Χόρευε νῦν		καὶ ἀγάλλου Σιών'	
	Dănuiește acum		Di(sol)IV	
			Și te veselește Sioane	
7	m. 114 — 119	×	m. 120 — 134	
	σὺ δὲ ἀγνή'		τέρπου θειτόκε,	
	Iar tu Curată	Di(sol)IV	pa(re)I ke(la)IV	
			Desfătează-te Născătoare de Dumnezeu	
8 CODĂ	m. 129—150		ἐν τῆ ἐγέρσει τοῦ τόκου σου.	
			Pa(re)I	
			Întru învierea celui născut al Tău	

Fiecare din cele 6 hemistihuri ale A-ului sînt identice în ceea ce privește numărul picioarelor metrice (7), în timp ce irmosul are metrica foarte liberă. În versiunea grecească avem :

A. 7+7, 7+7, 7+7; B 6+7, 7+7, 4+6, 4+6; 9.

În cea românească avem :

A. 6+6, (10+11), (7+7); B. 10+8, 6+8, (6+9, 5+13; 12.

)10+8,)8+7;

)4+8,

Rîndul întîi din versiunea românească reprezintă traducerea strictă a textului grecesc, iar rîndul doi, traducerea mai liberă, adaptată la textul muzical.

În partitura lui Kiriac frazele nu pot fi delimitate întotdeauna precis ca la Macarie, întrucît unele se întrepătrund, cea care urmează începînd înainte de a se termina cea dinaintea ei.

Cadențe avem în **pa** (re) de 6 ori; în **di** (sol) de 5 ori; în **Ke** (la) o dată; în **zo** (si) o dată; în **zo** grav (si grav) o dată, cadența finală fiind în **pa** (re).

Kiriac a respectat în mare măsură cadențele psaltice, cu excepția primei cadențe pe «la» tr. IV, unde face o cadență falsă pe «re» tr. VII.

Transcrierea melodiei pe note liniare este făcută de Al. Podoleanu¹³² care i-o trimite — împreună cu altele — lui Kiriac la Paris și pe care acesta o prelucrează încă din 1898¹³³.

Melodia este scrisă de Macarie psaltul în gl. I un dorian cu tr. VI uneori mobilă, în funcție de unirea sau separarea tetracordurilor

nota caracteristică

Kiriac o scrie transpusă la o secundă superioară, deci într-un dorian pe «mi»

nota caracteristică

față de care el avea o deosebită predilecție și despre care în notițele lui scria: «cel mai important și cel mai iubit mod bisericesc»¹³⁴.

Tema aleasă de Kiriac, de o rară frumusețe melodică, expusă de Macarie în gl. I și nu în gl. V cum de obicei se afirmă n. n.¹³⁵, atrage atenția prin originalitatea motivelor înălțuite de o expresivă asimetrie ritmică — o împletire admirabilă de formule melodice psaltice. Melodia simplă, liniștită, sobră, reținută, de un ton confesional liric, fără prea multe semne ritmice sau ftorale, se scurge lin, de obicei pe trepte alăturate, salturile mari fiind evitate.

Fiind bine inspirat și bine pătruns de înțelesul cuvintelor, Macarie reușește să traducă în muzică adevăratul înțeles al cuvintelor: «Îngerul a strigat... Luminează-Te Noule Ierusalime...».

Frazele muzicale, emanînd căldură și sentiment, sînt pline de conținut și în deplină concordanță cu prozodia muzicală, astfel încît dacă Macarie ar fi scris numai acest Axion, tot și-ar fi meritat pe drept numele de **părinte al psaltichiei românești**.

132. Juarez Movilă, *O răfuală cu Dl. D. G. Kiriac*, în *Gazeta Artelor* seria II, (16—17), nr. 41—42, 15 aprilie—15 mai, 1904, p. 1.

133. D. G. Kiriac, *Liturghia psaltică*, op. cit., p. 1.

134. Ibidem, *Opere alese* ... op. cit., p. 16; George Breazul, op. cit., p. 203.

135. Nicu Moldoveanu, *Cîntarea corală în Biserica Ortodoxă Română în secolul al XX-lea*, Studii Teologice, seria II, an XX, nr. 3—4, martie-aprilie 1968, p. 274.

Melodia lui Macarie a fost perfect prinsă în armonizarea excelentă a lui Kiriac, care n-a schimbat nimic din caracterul religios, înălțător, original, psaltic.

Analizând îndeaproape construcția melodică a imnului «Îngerul a strigat», constatăm că ea urmează cadrul stabilit și obișnuit al ehului I, cu excepția unor cadențe în (zo) și becar grav și si' (zo) sau, cum se spune în psaltichie: trecerea în protovaris, cum ar fi de pildă din re doric în si locric (do diez la Kiriac).

Melodia imnului se mișcă între «la» diez din octava mare și fa² diez la Kiriac și între si grav (becar) și mi² la Macarie.

Din confruntarea cu modelul reies modificări la Kiriac: melodice ornamentale, ritmico-metrice, eliminări, simplificări, concentrări și de așezare de text.

Aceste ultime modificări — cum găsim de pildă în măsurile: 10—13; 18—19; 19—23, etc. — sînt făcute pentru a respecta principiul contrapunctului, astfel încît unele inadvertențe ce ne apar la prima vedere, dispar în contextul celorlalte voci.

Modificările neesențiale ale melodiei sînt făcute:

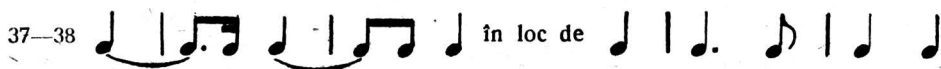
— unele pentru a dinamiza sau ornamenta motivul respectiv, cum găsim în măsurile 92, 117, etc., unde doimea sol a fost dinamizată prin divizarea ei în două

pătrimi, din care prima brodată superior

— altele constau în diminuarea valorilor ritmice, cum găsim în măsurile 19—20, 32—33, 44—45, unde pătrimea devine optime, pregătind mai pregnant accentul expresiv.

Unele modificări sînt de natură ritmică, cum sînt cele din măsurile: 26

si-la-sol-fa-mi

si-la-sol-fa-mi

În model înaintea măsurilor 93 și 124 există patru optimi care sînt eliminate,

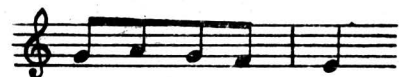
după care formula ritmică

devine

Piesa are caracter armonic-polifonic, procedeele fiind strîns unite: recurențe de celule, imitații libere, diverse combinații ale formulei melodice:

cu eliminări, argumentări, transpuneri pe alte

trepte.

De altfel, dacă vom transfera această primă parte a Axiomului — scrisă în stil argon — în stil irmologic, dezbrăcînd-o de toate ornamentele, A-ul, prima strofă de 3 versuri (6 hemistihuri) va arăta astfel:

1 *mai scurt* *și mai scurt*
În - ge - rul a stri - gat

2 *mai scurt* *și mai scurt*
Cei pli - ne de da - ruri

3 *modul întreg*
Cu - ra - tă Fe - cio - ră bu — cu - ră - te

4 *modul întreg*
Și ia — răși zi — ic bu — cu - ră — te

5
Că Fi - ul Tău a în - vi - a — at

6
A tre - ia zi din groa — pă

Prin acest procedeu am determinat forma strofei ce formează partea întâia a Axionului Învierii.

«Îngerul a strigat, celei pline de daruri», formează prima frază compusă din două secțiuni — antecedentul și consecventul. În antecedent, alcătuit din 6 măsuri, avem un aspect de asimetrie, în sensul că nu mai are loc fragmentarea de 4+4.

Tot materialul din primul hemistih este: la¹, si¹, la¹; și dacă pe primul la¹ îl socotim întârziere a lui si¹, se reduce la două note: si¹, la¹. Adunînd tot materialul din primele două hemistihuri, vom avea patru note

Caracteristic este la început tratarea eterofonică cu isonul bizantin pe vox finalis (mi) care reprezintă fundamentală armonică a eului — repartizat mai întâi la tenor și apoi la alto (10 măsuri) și care «străpunge ca o frigare cursul melodiei», cum zice Bourgault Ducoudray¹³⁶.

Altă caracteristică este evitarea imitațiilor severe și a fugato-ului din missa occidentală.

136. D. G. Kiriac, *Opere alese, op. cit.*, p. 18; George Breazu, *op. cit.*, p. 106.

Este valorificarea modului doric mi cu do diez și jocul fluctuant între do diez și do becar.

Se observă aici înlăturarea ritmiceii complimentare baroce și crearea unor timpi nemarcanți. Întrucît în întregul text muzical psaltic accentuarea este determinată numai de legile melodice, sau cerute de text, ritmul rămîne extrem de liber și cursiv, nesupus vreunei restricții metrice.

Cadențarea armonică a primei secțiuni pe «Re» — în loc de «La» cum credem că ar fi trebuit — este de fapt treapta VII-a a ehului.

A doua secțiune — formată din hemistihul: «Curată Fecioară Bucură-Te» — este concepută ceva mai armonic (m. 19—32).

Acordurile la care Kiriac recurge sînt alese cu cea mai mare atenție, pentru ca pe de o parte să nu altereze particularitățile modale ale melodiei, ci dimpotrivă să le afirme, iar pe de altă parte să stabilească legătura dintre linia melodică principală și cele ce i se contrapunțează, făcînd coeziunea ansamblului și realizînd unitatea lui organică.

Și aici putem observa același joc de do diez — do becar, modul de mi (gl. I) ca și folosirea mai monocromă a vocilor bărbătești pe un început de imitație la cvartă (tenor prim la-re apoi bas re-sol) după care tenorul prim și cu baritonul evoluează în sexte paralele pe isonul ținut de bas (m. 22—26) dublat peste două măsuri (m. 24—26) de tenor secund, care pregătesc cadența pe si cu quinta goală (fără terță) pe jumătatea hemistihului. În continuare, tenorii reuniți cîntă melodia care

evoluează în ambitusul unui hexacord descendent

iar ceilalți țin isonul, mai întii basul (m. 27—35), apoi alto (m. 29—32) cadențînd la unison pe «mi».

În cea de-a treia secțiune «Și iarăși zic bucură-te» (m. 32—44) cu un vădit caracter eterofonic, melodia se desfășoară la sopran pe pedala basului (mi) dublată de tenor, pentru ca după trei măsuri (m. 33—35) basul să întrerupă isonul (continuat de tenor) și să se facă o contramelodie tot în stil (m. 36—38)

și ia — răși zic .
după care urmînd ușoare contrapunțări la vocile grave, se face cadența plagală

cu subton

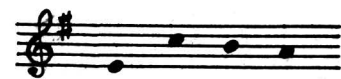
specifică ehului I (m. 43—44) de asemenea cu quinta goală (fără terță).

De observat că această frază expune în întregime modul în coborîre.

Cea de-a patra secțiune «Că fiul Tău a înviat a treia zi din groapă» care încearcă o sinteză între mersul primei secțiuni și cea de-a treia, începe cu o sextă

mică ascendentă — frecvent întrebuințată în muzica psaltică (m. 44—46),

urmată de formula tetracordală (m. 45).

Turnura de cadență a ultimei fraze (m. 43—44)

o regă-

sim imediat tot ca formulă cadențială (m. 47).

Ca un element nou de asimetrie se remarcă schimbul de măsuri 3/4; 2/4 cu mare subtilitate ritmică, ca și valorificarea unor triolete.

Și aici apare jocul fluctuant între do diez — do becar și elemente de eterofonie¹³⁷ cu accentuarea isonului la bas pe nota «la» (m. 45—50). Alto încearcă o

imitație (m. 45)

apoi tenorul (m. 47)

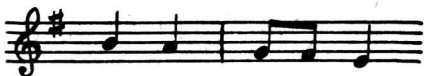
de fiecare dată intervalul fiind modificat: 1) sextă,

2) quartă, 3) terță, toate cu auftat, după care urmează o tratare quasi armonică, armonia fiind dictată de melodia psaltică, prin do diez creîndu-se luminozitate pe cuvintele «a înviat» care reprezintă climax-u (mi²) și care se rezolvă treptat descendent cu do becar (m. 47—50) alternanța lui do diez și do becar fiind prezentă și în linia alto-ului sol, fa becar, mi,

fa diez (m. 47—50).

În continuare remarcăm la soprano un pentacord descendent (m. 51—52)

în timp ce basul are o mișcare tetracordală

ascendentă precedată de un auftat (m. 51—52)

137. Eterofonia este un fel de tulburare impovizatorică a cursivității unimelodice, plasată între etape de unison (octava); este pendularea unu. ansamblu de țimbruri între două stări distincte :

care se reia tot la bas în măsurile 55—56 în diminuție

Dacă la început am vorbit de o cadență pe «re», de alta spre «mi», de alta «de subton» (fa, mi, re becar, mi), în încheierea părții întâi a axionului, formula întreagă (m. 55—59) cadență-plagală, — specifică cadențelor perfecte din muzica psaltică, — repartizată numai la sopran, se desfășoară pe isonul bizantin ținut de bas și alto (m. 57—59) și pe quinta goală a tenorului.

B. În partea a doua a imnului așteptam un fugato care însă nu are loc, compozitorul preferind imitația liberă.

Întreaga strofă este tratată mai mult într-o polifonie omofonă¹³⁸ (contrapunctul lui Palestrina), cromatizările fiind considerate ca elemente pasagere, armonia rămânând în fond diatonică.

La început un întreg hemistih «Luminează-te, luminează-te», repartizat jumătate la bas, jumătate la tenor — este cântat la unison, probabil din cauza cadenței pe «si», care i-ar fi putut crea dificultăți. Este interesantă aici modulația din mi în do diez, creîndu-se apoi intervalul de terță arabă (re-si diez) prin care se trece

în varis (m. 71) reliefindu-se trecerea de la obscur la

claritate, de la întuneric către lumină.

Urmează un nou climat melodic — al doilea și al treilea hemistih — «Nouele Ierusalime, că slava Domnului» (m. 73—82) în care simțim un mod de La cu treapta a doua alterată, si diez și care creează secunde mărite, la-si diez, neexistente în model (Macarie), dar care sînt folosite în practică, cu o tratare mai armonică și apoi ceva mai polifonică și durează pînă la măsura 85, cînd se pregătește cadențarea în «la» minor armonic (m. 86—88). De relevat în această secțiune este jocul fluctuant al treptelor do diez cu do becar ; si diez cu si becar ; fa diez cu fa becar ; sol diez cu sol becar.

În cel de al patrulea hemistih, «Preste tine a răsărit» (m. 89—95) se face trecerea în modul inițial (gl. I) cadențînd pe «mi». Este interesant de observat aici cum pe o pedală de «mi» repartizată la alto (m. 89—91) apoi la tenor (m. 91—92) reluată la octavă de tenor (m. 93—95) — se desfășoară melodia la sopran pe un sextacord descendent și cum același material identic (do, si, la, sol, fa, mi) se aude mai întîi simultan la tenor într-un lanț de sincope în armonie și contrapunct (m.

a) starea ramificării timbrurilor într-o desfășurare monomelodică sau univocală (unison sau octavă) ;

b) starea ramificării timbrurilor într-o desfășurare plurimelodică sau multivocală tipică — eterofonia propriu-zisă — caracterizată prin distribuția simultană la diferitele voci suprapuse a unui același material muzical, prezentat în diverse variante pentru fiecare voce în parte.

Mai pe scurt, eterofonia este pendularea între starea monovocală și cea plurivocală, adică alternanța între unison și plurimelodie.

138. Prin omofonie înțelegem factura unei piese muzicale în care o voce deține melodia, iar celelalte o susțin, o întregesc armonic.

preia încă o dată acest sextacord, do, si, la, sol, fa, mi, stabilind modul.

Secțiunea următoare (m. 96—119) «Saltă acum și te bucură Sioane» (versul 6) se dezvoltă în cadrul modului mai înainte restabilit (ehul I) cu fluctuații de «la» spre «mi» (m. 101) și cu alternanțe între do diez și do becar, după care simțim din nou modul de «la» cu treapta a doua urcată (la-si diez) care de fapt este un Re

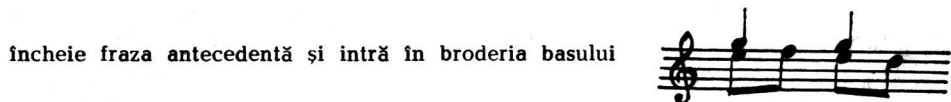

pregătind apoi cadențarea pe la minor armonic (dominantă) fără terța acordului (m. 113).

În ultima secțiune (versul 7) «Iar Tu, Curată Născătoare de Dumnezeu» (m. 114—126) se reia identic întregul material din versetul 5 «că slava Domnului preste Tine a răsărit» (m. 83—95).

Ultimul hemistih: «Veselește-te întru învierea Celui născut al tău», considerat de noi o codă, este o melodie amplificată cu același material reluat și tratat polifonic, prin contrapunct dublu la 2 voci.

Tema este expusă mai întâi la tenor (m. 126—139) care nu așteaptă să se

auzită cu o măsură mai înainte în formula de cadență de la sopran.

În continuare motivul

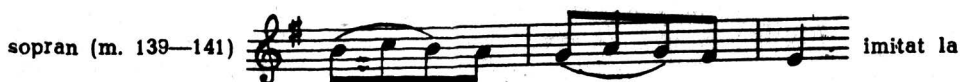
de la tenor din măsurile 129—133, — care pregătește o lungă și interesantă pedală pe treapta a V-a si (m. 132—138) este reluat în întregime de către sopran (m. 134—138) în timp

la sopran în măsurile 129—133, este reluat identic de către alto în măsurile 133—138. Alt material sonor care umple cele două motive — din melodie — ce se împletesc între

pentacordul auzit mai întâi la alto într-un lanț de sincope (m. 131—133), apoi la tenor, si, la, sol (m. 133—135) completat în alto — fa-mi (m. 135—136) și încă o dată în alto, atacînd acum și subtonul — si, la, sol, fa, mi, re becar, mi (m. 136—138), după care același pentacord se aude foarte clar chiar în melodie la

tenor (m. 140—143), pregătindu-se astfel o trecere hotărîtă spre **mi** cadența plagală finală — cu quinta goală.

Recapitulînd, reliefăm următoarele caracteristici generale :

1. Melos modal cu trepte mobile ;
  2. Asimetrie în construcție și evitarea quadraturii de tip Haydn și Mozart. Melodia este liberă, formată dintr-un lanț de fraze, fiecare frază fiind tratată polifonic foarte variat ;
  3. Cadențe de o rară frumusețe cu un pregnant caracter modal, cînd plagale (de IV—I), cînd de șubton (re becar — mi), cînd un caracter cromatic (do diez — si diez) de aspect frigian, cînd sub formă de pedală sau ison psaltic ;
  4. Pe lîngă ritmica simplă, într-un fel de tip palestrinian — se relevă și pregnanța unor schimbări de măsuri tipice în muzica psaltică. Deci, ritm liber, nemăsurat ;
  5. Evitarea încărcăturii baroce, a valorilor repezi, a ritmicii complimentare ;
  6. Evitarea punctelor culminante prin secvențe ;
  7. Predominarea înlănțuirilor armonice diatonice în concordanță cu spiritul modal al melodiei ;
  8. Unitate între orizontal și vertical. Din verticalizarea liniilor orizontale rezultă armonia. Celelalte voci nu aduc elemente noi motivice, ci melodia însăși ;
  9. Evitarea relațiilor tonică-dominantă, dominantă-tonică, tipice în muzica barocă și clasică ;
  10. Evitarea dezvoltărilor ;
  11. Evitarea tipurilor arhitecturale clare de A.B.A., de rondo sau sonată și introducerea unor forme libere ;
  12. Polifonie simplă, mai apropiată de eterofonie, departe de rigoarea fugii sau a pasacaliei. În genere, nu avem o tratare strict polifonică severă, ci numai imitații incidentale, parțiale, pe suprafețe mici, afară de final, unde — după cum am văzut — este folosit puțin contrapunctul dublu la două voci ;
  13. Scriitură corală cu o maximă economie de mijloace, simplă și isonul valorificat din plin ;
  14. În general, un ton confesional, liric, o nuanță hieratică, o monotonie voltă, cu alte cuvinte o muzică interiorizată.
- Admirabila împletire de melodii psaltice din axionul «Îngerul a strigat» va rămîne vreme îndelungată un model de armonizare a melodiilor noastre bisericești.
- Cu trei ani înainte de a-l preluca, Kiriac simțea lipsa unui astfel de Axion, scriind de la Paris lui Ștefănescu : «Deocamdată mi-ar trebui un Axion pentru Paște (Îngerul a strigat) și un Lăudați»¹³⁹.

139. D. G. Kiriac, *Pagini de corespondență...* op. cit., p. 45 ; D. G. Kiriac către Ștefănescu, Paris 5/17 martie 1895. Manuscrisul-autograf al acestei scrisori se află în colecția lui Gabriel Ștefănescu, fiul compozitorului G. Ștefănescu.

Mult mai târziu, în 1926 (17 mai), Kiriac scrie lui Nicolae M. Popescu — președintele societății Carmen — «Pentru duminică (23 mai) Societatea Compozitorilor Români dă un concert la Ateneu, la ora 11 dimineața. Ne-au rugat să ne dăm și noi concursul cu coruri românești. Am pus **Îngerul a strigat** al meu și un imn de Cucu apoi coruri de Vidu și alții.

Am credința că coana Frosa nu s-a supărat pe mine (chestea discursului) și că o să mai zică o dată **Îngerul a strigat**. Vezi, acest **Înger a strigat** pentru prima oară în 1899 la Paris și mai strigă și azi. A avut viață... Să nu-l lăsăm să se stingă»¹⁴⁰.

Maestrul I. D. Chirescu, care a prelucrat și armonizat toate Axioanele praznicale ale lui Macarie psaltul, pe acesta nu l-a armonizat, mărturisindu-mi că la ceea ce a făcut Kiriac aici nu se mai poate adăuga nimic.

Respectînd aproape întru totul melodia psaltică, după cum singur afirmă: «Pe cît s-a putut mai aproape de melodia Ieromonahului Macarie»¹⁴¹, D. G. Kiriac a creat o adevărată piesă de artă bisericească.

Intenția lui de a se ocupa mai mult și de sectorul muzicii bisericești se vede din scrisoarea trimisă de el lui Nicolae M. Popescu la 2 august 1927, cu cîteva luni înainte de moarte: «Lupt din toate puterile să-mi păstrez sănătatea cel puțin încă un an, ca să-mi pun în ordine și corurile și cîntările bisericești»¹⁴².

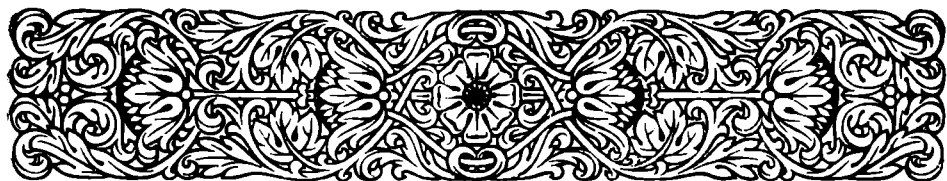
Cu toate acestea «el rămîne — după afirmația muzicologului Doru Popovici — poate primul compozitor care a redat cu o puternică expresie simțirea românească, într-un discurs muzical deosebit de interesant și unitar, în care nu se mai poate face o separație între stilul laic și religios, deoarece melosul de o mare finețe și în același timp de o generoasă cantabilitate, armonia și polifonia modală, precum și subtila variație ritmică, alcătuiesc un tot inseparabil»¹⁴³.

Lector SEBASTIAN BARBU-BUCUR

140. D. G. Kiriac, *Pagini de corespondență...* op. cit., p. 183. D. G. Kiriac către Nicolae M. Popescu, București 17 mai 1926. Manuscrisul-autograf al acestei scrisori se află în colecția lui Mihai Anastasescu, fost carmenist. 141. Nifon Ploșteanu, *op. cit.*, p. 373.

142. D. G. Kiriac, *Pagini de corespondență...* op. cit., p. 203. D. G. Kiriac către Nicolae M. Popescu, Comănești, jud. Bacău, 2 august 1927. Manuscrisul-autograf al acestei scrisori se află în colecția lui Ion D. Chirescu.

143. Doru Popovici, *Muzica corală românească*, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor din Republica Socialistă România, București 1966, p. 343.

DOCUMENTARE

PRIMELE TRADUCERI ROMÂNEȘTI ALE CĂRȚILOR DE RITUAL SECOLELE XVI — XVIII.

(Studiu istoric, liturgic și lingvistic, partea a III-a)

2. — TRADUCERI DIN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XVII-LEA.

Veacul al XVII-lea este veacul marilor voievozi făuritori de cultură și al marilor cărturari precum Udriște Năsturel, Constantin Stolnicul Cantacuzino, frații Greceanu, Nicolae Milescu și alții. În această sută de ani hotarele înguste ale culturii sud-slave nu au mai fost încăpătoare pentru năzuințele de cultură ale poporului român, tinzând către noi zori de cultură. Slăbind încă și respectul față de limbile care fuseseră socotite sfinte, precum și împrejurările istorice favorabile, graiul românesc a năvălit cu binecuvîntarea și silințele tuturor, în Biserică, prin porțile cele mari. Acum limba textelor din cărțile bisericești se netezește, se rotunjește, pierde mult «din vigoarea ei cam sălbatică și smucită», dar capătă o însușire care-i răscumpără toate slăbiciunile și neajunsurile: limpede cu desăvîrșire, ea poate fi înțeleasă de oricine din neamul nostru. Acum, deci, totul este gata pentru marea aventură¹²⁵.

Cărțile românești tipărite de Coresi și de contemporanii lui s-au împrăștiat și cam după 1580 nu s-au mai tipărit cărți românești. Opera de traducere s-a reluat în 1635 și a durat cam 20 de ani, pînă în 1656.

Aciunea românească și ortodoxă a fost dezvoltată în Țara Românească cu sprijinul lui Matei Basarab și în Moldova cu cel al lui Vasile Lupu. Matei Basarab este înțliul domnitor posesor de tiparnițe, el considerînd-o «o comoară mai scumpă decît toate comorile pe pămînt»¹²⁶.

Publicarea cărților bisericești în limba română în toate țările românești în același timp este de ordin social și politic; boierii noi, orașenii, boierimea mică, cîștigă lupta sub oblăduirea celor doi domnitori, care încearcă o domnie centralizată, pe o bază socială mai largă¹²⁷. Domniile lui Matei Basarab și Vasile Lupu, lungi, relativ mai liniștite și mai fericite, au înlesnit dezvoltarea învățăturilor sub influența puternică a Ardealului, Poloniei și Kievului.

125. Tit Sîmedrea, *op. cit.*, p. 1114.

126. Virgil Molin, *Criterii de orientare la identificarea bibliografică a vechilor cărți bisericești*, în «Mitropolia Banatului», an. XVI, 1966, nr. 7—9.

127. P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 195.

Cartea românească tipărită și-a reluat cursul după o întrerupere de mai mult de un deceniu, în luptă cu slavonismul agonizant după 1639, reluându-și totodată rolul de consolidare a unității naționale, lingvistice, spirituale și culturale.

Promotorii acestei acțiuni complexe prin cartea bisericească, în prima jumătate a sec. al XVII-lea, au fost mitropolii Teofil și Ștefan și umanistul Udriște Năsturel în Țara Românească, mitropolitul Varlaam în Moldova și Simion Ștefan în Transilvania.

a) Cartea bisericească în Țara Românească

În prima jumătate a veacului, Matei Basarab, voievodul Țării Românești, a adus de la marele prelat ortodox și român de neam domnesc, Petru Movilă, mitropolitul Kievului, tipografia și tipografi, «oameni învățați pe de-o parte în Sfintele Scripturi și pricepuți pe de alta în meșteșugul acesta al tipografiei», cum spune în scrisoarea de închinare a primei cărți tipărite în 1635, la minăstirea din Cîmpulung, urmată de altele (1642—1650); o altă tipografie a fost așezată la Govora, unde s-au tipărit cărți în 1637, 1640, 1642, apoi la Minăstirea Dealul în 1644, 1645, 1647 și la Tîrgoviște în 1646, 1649, 1651, 1652¹²⁸.

Dintre înaintașii săi, Matei Basarab și-a ales ca model pe Neagoe Basarab (1512—1521), iar dintre contemporani pe Petru Movilă, mitropolitul Kievului, dîrz apărător al credinței ortodoxe prin carte și școală slavonă, împotriva propagandei catolice și calvine¹²⁹.

Petru Movilă, fiu al lui Simeon Movilă, cobora din vestita familie a Moveștilor. Încă de tînr a fost inclinat spre monahism «el, înstăritul și învățatul fiu de domn moldovean, cunoscut și prețuit chiar de către cei de altă lege ca om curat, temător de Dumnezeu, ascultător și înțelept»¹³⁰. De la făclia de cultură aprinsă de la Kiev, am primit și noi lumina care va străluci apoi cu raze nepieritoare și la alte neamuri ortodoxe vecine. Căci tipografiile lui Matei Basarab de la Cîmpulung, Govora și Tîrgoviște și a lui Vasile Lupu de la Trei Ierarhi din Iași au fost dăruite de Petru Movilă sau cumpărate de domni români de la Kiev¹³¹.

Pe măsura dezvoltării literaturii în limba română scad cunoștințele de slavonă, în Biserică totuși menținîndu-se încă limba slavonă. «Dar chiar și în sînul bisericii se încinge o luptă mocnită împotriva limbii slavone... Deși tradiția e încă puternică... graiul strămoșesc cîștigă redută după redută și sfîrșește prin a cîștiga o victorie definitivă și în lăcașul de închinare»¹³².

Activitatea intensă tipografică a domnitorului muntean, Matei Basarab, a fost diminuată de insistența lui de a se păstra ca limbă de cult limba slavonă. În pofida manifestării puternice a influenței slave, el nu a contestat rolul scrierii în românește, în afara cultului, ca dovadă apariția în limba română a pravilelor, documentelor și în general a tuturor scrierilor laice. Între 1635—1652, din tipografiile lui Matei Basarab au ieșit 17 cărți dintre care: 9 slavone, 5 românești, și 3 bilingve. Din cele 9 cărți în slavonă, 6 sînt cărți de slujbă: Liturghia, Molitvenicul, Antologhion sau Mineiul Ales, Triodul înflorit sau Penticostarul.

128. Ioan Blanu, *Despre introducerea limbii românești în biserica românilor*, Discurs rostit la 21 martie (3 aprilie) 1904, în ședință solemnă.

129. Virgil Cîndea, *L'Humanisme d'Udriște Năsturel et l'agonie des lettres slavonnes en Valachie*, în «*Revue des études sud-est européennes*», București, VI, 1968, nr. 2, p. 246—247.

130. *Istoria Bisericii române*, vol. II, București, 1968, p. 7.

131. *Ibidem*, p. 10.

132. Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 80.

Între 1650—1652, s-au tipărit 3 cărți, pentru slujbe bisericești: «*Inmormintarea preoților*» (Pogribania) — 1650, «*Botezarea și miruirea*» — 1651 și «*Sfințirea bisericilor*» (Tirnosania) — 1652, în care doar arătările tipicului adică instrucțiunile de cum trebuie să se facă slujba sînt românești, cîntările și rugăciunile au rămas în slavonește.

Dar prelații bisericii nu au tolerat mult timp întărirea curentului slavon.

Mitropolitul Teofil al Țării Românești (1637—1648), fiu de țaran din părțile Olteniei, fost mai întîi egumen la mînăstirea Bistrița și episcop de Rîmnic, om cult și patriot diplomat al domnitorului Matei Basarab, a inițiat de pe poziția lui de cap al Bisericii curentul românesc de introducere a cărții românești în Biserică, în educația și cultura poporului. Tipografiile din timpul său și al succesorului său, Ștefan (1648—1653; 1656—1688), din Cîmpulung, Govora, Mînăstirea Dealu și Tîrgoviște, înzestrate de Petru Movilă pentru tipărirea de cărți slavonești a imprimat și un număr impresionant de cărți românești¹³³.

Mitropolitul Teofil a tipărit în teascurile tipografiei de la Govora din 1639 «*Paraclisul Născătoarei de Dumnezeu*». Este o carte liturgică și de educație, căci «după laudele către Fecioară, după rugăciunile zilnice de seară și dimineață — în limba română, ca să înțeleagă cel care va citi, ceea ce ele spun» — cartea cuprinde sfaturi elementare, religioase și morale, asupra «*justiției naturale*», asupra «*justiției legii*». La sfîrșitul cărții s-a atașat un Gromovnic de 13 pagini — carte de astrologie populară¹³⁴.

Sub păstoria lui Teofil încep să se tipărească cele dintîi cărți în limba română în Țara Românească¹³⁵. În 1640, s-a tipărit la Govora un Ceaslov românesc, iar în 1642 s-a tipărit tîlmăcirea românească a Cazaniei («*Evanghelia învățătoare*»), care a apărut cu un an mai înainte la Kiev, fiind precedată de Predoslovia lui Udriște Năsturel, iar peste cîteva luni, la Cîmpulung s-a tipărit o Cazanie pe scurt (de 60 de foi) cuprinzînd «*Învățăturile preste toate zilele*»¹³⁶ de către călugărul grec Melchisedec, egumenul mînăstirii din Cîmpulung, care a tradus-o din greacă și slavonă. În prefață se arată că această carte se adresează «*tuturor blagostivilor creștini*» și într-o limbă românească cursivă, destul de mlădioasă se subliniază folosul învățăturilor pentru înfrumusețarea sufletului.

Mitropolitului Teofil îi revine meritul de a fi unul dintre ctitorii culturii românești.

Această curajoasă luare de poziție față de tradiția slavonă a fost continuată cu succes de urmașii Mitropolitului Teofil și anume de Ștefan (1648—1653; 1656—1668).

Ca și predecesorul său, a fost omul de nădejde al voievodului. Sub mitropolitul Ștefan, cartea bisericească românească și-a făcut începutul și în slujbele bisericești: «*Pogribania preoților*» (1650) la inițiativa și cu cheltuiala diaconului Mihail din Tîrgoviște; importanța acestei cărți rezidă în faptul că atestă nevoia de carte de ritual în românește și pe de altă parte în sprijinul acordat de mitropolitul Ștefan tipăririi unor asemenea cărți. Nu trebuie uitat să se sublinieze caracterul didactic al fiecărei cărți tipărite — rezultat al convingerii înaltului prelat că omul se înobi-

133. *Istoria Literaturii Române*, vol. I, București, 1964, p. 338; Virgil Cîndea, *op. cit.*, p. 250.

134. Virgil Cîndea, *op. cit.*, p. 265.

135. *Istoria Bisericii Române*, vol. II, București, 1957, p. 13.

136. *Ibidem*.

lează prin cultură. Cărțile lui sînt tocmită pentru «spăsenia sufletului tău și a tuturor creștinilor»¹³⁷.

Pentru preoți, mitropolitul Ștefan a tipărit în românește cu cheltuiala sa cartea *Mystirio sau Sacrament*, la Tirgoviște în 1651, în care dă învățături preoților despre primele două taine creștine: Botezul și Mirungerea căci s-a uitat «cinurile, socotelile, obîrșirile, chipurile, nemeririle și toate rînduielele și tipicurile Sfințelor Taine... pentru aceia gîndiu să iau în puterea batjocoririilor de asupra aceștii țărișorii... de în cele șapte taini ale besericii scos-am două la lumină: Botezul zic și Myrulă, cu toate învățăturile, rînduialele și teremiiile lor»¹³⁸.

Acțiunea lui Ștefan, Mitropolitul Ungro-Vlahiei, este curajoasă căci paralel cu textul slavon al rugăciunilor dă în românește nu numai tipicul ci și exorcismele Botezului, marcînd astfel începutul introducerii limbii române în ritualul Bisericii Țării Românești.

Nu mult timp după apariția la Tirgoviște a cărții «Îndreptarea legii» s-a tipărit pentru slujitorii altarului o nouă carte menită să remedieze necunoașterea limbii slavone. Este vorba de «Tirnosania» (1652), traducere din greacă și slavonă făcută și tipărită de Mitropolitul Ștefan, cu cheltuiala sa, cuprinzînd molitvele și regulile tipiconale la sfințirea bisericilor noi sau restaurate. Pentru prima dată mitropolitul Ștefan a tradus în românește crezul.

Meritul mitropolitului Ștefan constă în faptul de a fi tradus și tipărit cele dintîi cărți românești de slujbă și de învățătură pentru cler și pentru marea masă a popoului și de a fi deschis calea tipăriturilor bisericești de ritual, continuată de succesorii săi: Teodosie (1668—1672; 1678—1708) și Varlaam al Țării Românești (1672—1678) însă în ondiții mai prielnice afirmării limbii române.

b) Cartea bisericească românească în Moldova

În Moldova, introducerea tiparului și primul efort susținut de răspîndire a cuvîntului scris s-a datorat tot Bisericii: avînd ca prim reprezentant pe mitropolitul Varlaam (1632—1653), fost egumen al mînăstirii Secu, duhovnic al lui Miron Barnovschî, sol al acestuia la Moscova, ridicat prin cultură din rîndul țărănimii și diplomat al voievodului Vasile Lupu și sol al acestuia în Țara Românească la Matei Basarab în 1644, Varlaam se dovedește a fi un mitropolit cărturar, care a tradus și tipărit cîteva cărți bisericești ca: «Leatsvița lui Ioan Scărarul» — rămasă în manuscris, «Carte românească de învățătură» Iași 1643, «Șapte taine a besericii» Iași 1644, «Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc» 1645, probabil la Mînăstirea Dealu de lingă Tirgoviște¹³⁹ — o lucrare polemică în întregime originală — ele fiind tipărite cu excepția celei dintîi în tipografia domnească de la Biserica «Trei Ierarhi» din Iași.

Tot în tipografia aceasta patronată de șeful Bisericii Ortodoxe, mitropolitul Varlaam, a apărut și cartea bisericească liturgică recent descoperită și atribuită lui Varlaam, «Paraclisul Născătoareii de Dumnezeu» Iași, 1645, cuprinzînd și 48 de versuri despre pedepsirea necredincioșilor, evidențiile înclinația autorului pentru poezie, și două povestiri pe teme din Vechiul Testament. În 1646 s-a tipărit în aceeași tipografie «Cartea românească de învățătură» sau Cazania, sau Pravila lui Vasile Lupu. Una din cele mai importante cărți datorate lui Varlaam este «Cartea românească

137. *Mystirio*, 1651, Prefață apud Ion Bianu și Nerva Hodoș, B.R.V.I., București, 1903, p. 181. 138. *Mystirio*, op. cit. p. 181—182.

139. *Istoria Literaturii Române*, București, p. 359.

de învățătură»¹⁴⁰, fiind un comentariu al evangheliilor, tradus din izvoare străine, în cea mai mare parte după versiunea slavonă a Omiliilor patriarhului Calist.

Cazanica din punct de vedere literar prezintă un interes deosebit, ea cuprinzând primele pagini de proză artistică în limba română. Textul propriu-zis al Cazanicii este precedat de două prefețe. Din titlu și după cele două prefețe reiese interesul sporit al autorului, preocuparea sa, de a folosi o limbă înțeleasă de toți românii, o limbă aleasă pentru a oferi prin carte «un dar limbii românești». Iar în prefața a doua Varlaam mărturisește că l-a determinat să tipărească această carte nevoia imperioasă care se simțea de carte «pre limba noastră românească» (e vorba de cartea de învățătură bisericească). Conținutul Cazanicii este în primul rând omiletic (cuprinde predici partea I și a II-a), liturgic (predicile fiind însoțite de Evangheliile respective) și hagiografic (prezintă câteva vieți de sfinți, în partea a II-a).

«Fie și în ipoteza că, de la un capăt la altul, ar fi traduse sau compilate, cele peste 100 de pagini de text ale Cazanicii, prezintă cea mai îngrijită formă de exprimare a limbii române din prima jumătate a secolului al XVII-lea. Contribuția lui Varlaam este incontestabilă... Prin cunoașterea aprofundată a limbii române și prin talentul său de orator Varlaam a reușit să dea mai multă expresivitate limbii «comune» a predecesorilor său»¹⁴¹.

Limba Cazanicii lui Varlaam este mult mai degajată ca cea a textului coresian din 1581; fraza lui se desfășoară în general liber, lăsând la o parte fraza modelului și «sinteză a normelor limbii române literare din această epocă, limba lui Varlaam se prezintă unitar pe plan fonetic, lexical, morfologic și sintactic»¹⁴², fără să fie însă scutită de o serie de inconsecvențe, care în marea lor majoritate se datoresc începuturilor limbii române literare.

Valoroase în această carte sînt învățăturile scoase din Evangheliile, pe care le citeau preoții la Sfînta Liturghie, într-o limbă românească clară și armonioasă, ca de exemplu în pasajul în care Mîntuitorul o mîngîie pe sora lui Lazăr mort: «au nu ți-am zis că Eu sînt Dîmnzău și poci să înviu pe fratele tău, și nu numai pe fratele tău ce-i împuștit și de patru zile în groapă ci și pe morții aceia ces morți de înveci și sămt numai țărănă și prea aceia poți să înviu»¹⁴³.

Varlaam a folosit textul lui Coresi dar de cele mai multe ori l-a îndreptat și rareori l-a preluat talem qualem; a introdus pentru prima dată cuvîntul «a să smeri»¹⁴⁴.

Prin compararea a două texte paralele iese mai clar în evidență exprimarea mai naturală, mai liberă a lui Varlaam față de Coresi.

Coresi — Titlul evangheliilor.

«Zise domnul: Cine va vre după mine să meargă, să se lepede de sine, și să ia cruce lui, și după mine să viea cine amu să ară vre sufletul său să mîntuiască piardel va, iară cine va piarde sufletul lui drept mie și evglie, acela mîntuil va».

Varlaam — Carte românească de învățătură.

«Zise Domnul ucenicilor săi: hiecarele ce va vre să ie după mene, ca să se lepede de sine și săși ia crucia sa și să vie după mene că cela ce va vria săși izbi-

140. *Cartea românească de învățătură*, 1646, ediție critică, București, Editura Academiei R.S.R., 1961, Introducere, p. 5—27.

141. *Istoria Literaturii Române, I*, Editura Academiei R.P.R., București, p. 364.

142. *Varlaam, Carte românească de învățătură*, 1643, p. 83.

143. *Ibidem*, f. 1.

144. N. Iorga, *Istoria literaturii religioase*, p. CLIX.

vească sufletul său piardel va iară cela ceși va pierde sufletul său pentru mene și pentru evglie, acela va afla».

Adevăratele valoare de scriitor și-a dezvăluit-o Varlaam în proză, fiind primul nostru povestitor moldovean. Limba lui Varlaam nu e alta decât limba de la țară, pe care n-o puteau stăpâni străinii și curtenii din Țara Românească, dar care era singura limbă, pe care o întrebuința cu particularitățile ei dialectele moldovenești — acest fiu de țăran, care-și trăise pînă la bătrînețe viața în mijlocul «unui ținut de țărâtime mîndră și vitează»¹⁴⁵.

Pentru a fi înțeles de toți românii apelează la bogăția de mijloace de expresie a limbii populare fără să neglijeze nici limba cărturarilor (ca dovadă influența slavonismelor savante). Lucrarea a avut o largă și rapidă circulație în toate regiunile locuite de români, nu numai în forma tipărită ci și sub formă de copii, manuscrise, contribuind într-o foarte mare măsură la consolidarea limbii române literare.

«Cartea românească de învățătură» a lui Varlaam a fost folosită efectiv ca model în multe alte Cazanii, tipărite ulterior. Astfel, redactorii ediției a III-a a Cazaniei de la Govora (1642), tipărită la Mînaștirea Dealu în 1644, folosesc intens și reproduc multe vieți de sfinți din Cazanua lui Varlaam apărută cu un an mai înainte (1643), iar Chiriadodromionul de la Bălgrad (1699) și edițiile acestuia de la București (1732, 1765, 1768 etc.) nefiind decât reeditări ale Pravilei mitropolitului Varlaam, folosită în toate bisericile românești pînă aproape în zilele noastre¹⁴⁶.

În prețuirea tuturor lucrărilor apărute în tipografia din Iași, de la Trei Ierarhi, trebuie să se țină seama de faptul că ele nu sînt scrieri moldovenești, ci ele se îndreaptă către tot neamul¹⁴⁷.

Merită subliniat faptul că Pravila cea Mare sau Cartea românească de învățătură (1643) a Mitropolitului Varlaam este cea mai frumoasă carte tipărită, cuprinzînd numeroase ilustrații printre care reprezentarea chipului Sfîntului Ioan cel Nou de la Suceava, scena Nașterii Domnului în care ciobanii poartă frumoase costume naționale¹⁴⁸.

c) Cartea bisericească românească în Ardeal

Personalitatea marcantă a primei jumătăți a sec. al XVII-lea în Ardeal, a fost mitropolitul Simion Ștefan. Numele lui se leagă de două lucrări religioase importante și anume: Noul Testament (1648) și Psaltirea (1651) tipărite la Bălgrad. Cartea de căpătîi a mitropolitului Simion Ștefan și cea mai reprezentativă tipăritură românească a Bisericii din Transilvania din întreg secolul al XVII-lea este Noul Testament de la Bălgrad, tipărit în 1648 la Bălgrad. Cartea are o importanță excepțională în primul rînd pentru problemele teoretice de limbă literară pe care le ridică prefața către cititori. În al doilea rînd prin însăși limba folosită în traducerea acestei voluminoase cărți. Lucrarea a fost tipărită «cu îndemnarea și porunca de împreună cu toată cheltuiala a mării sale Gheorghe Racoți, Craiul Ardealului prociia» cu scopul de a atrage pe românii din Transilvania la Calvinism.

Noul Testament din 1648 este prima traducere integrală a Noului Testament făcută din limba greacă (inițiatorul, ieromonahul muntean Silvestru, tălmăcise după

145. Al. Rosetti, Boris Cazacu, *Istoria limbii române literare I*, București, 1971, p. 105. *Istoria literaturii române...*, p. 369.

146. N. Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor pînă la 1688*, București, 1904, p. 161.

147. Gabriel Popescu, *Artă tipografică de ocîmăoară*, în «Mitropolia Olteniei», 1957, nr. 5-6.

148. *Noul Testament*, Bălgrad, 1648, B.R.V.I., p. 170.

o versiune greacă), slavonă și latină. Traducătorii însă s-au ghidat mai mult după prima versiune așa cum și spune de altfel «de (cartea) cea grecească nu ne-am de-părtat». Cartea are două Predoslovii. În prima «Predoslovie către măriia sa craiul Ardealului» se elogiază principele Gheorghe Racotți și este iscălită: «Slugă mai mică și plecată a mării tale, Simion Ștefan, arhiepiscop și mitropolitul scaunului Belgradului și a Vadului și a Maramureșului și a toată țara Ardealului». În «Predoslovie către cetitori» se dezbate probleme legate de limbă. Conștiința originii comune române și a unității tuturor românilor aflăți răspinșiți în cele trei Țări Românești, a mitropolitului ardelean se evidențiază prin încercarea de a stabili o limbă literară unitară, care să poată fi înțeleasă de toți: «Românii nu grăiescu în toate țările într-un chip, încă nici într-o țară toți într-un chip. Pentru aceea cu nevoie poate să scrie cineva să înțeleagă toți grăindu un lucru unii întrunu chipu, alții întrațu chipu... Noi dreptu aceea ne-am silit de încit am putut, să izvodim așa cum să înțeleagă toți; iară să nu vor înțelege toți, nu-i de vina noastră, ce-i din vina celui ce au răsfirat rumînii printralte țări de și-au amestecat cuvintele cu alte limbi de nu grăiescu toți întrunul chipu»¹⁴⁹.

Conștient, că românii trebuie să înțeleagă limba traducerii a adoptat un principiu deosebit de important și anume cel al circulației cuvintelor: «Bine știmu că cuvintele trebuie să fie ca banii, că banii aceia sânt buni carii imblă în toate țările, așa și cuvintele acelea sint bune carele le înțelegu toți»¹⁵⁰. Tălmăcitorii rezolvă corect problema neologismelor lăsind netraduși o serie de termeni cu circulație largă și în celelalte limbi ca: (synagogă, publicană, gangrena, pietre scumpe și nume de oameni și veșminte)¹⁵¹.

«Ceea ce caracterizează limba Noului Testament de la Bălgrad este apropierea ei de limba populară, de limba vorbită. În acest sens subliniem grija deosebită pentru un vocabular accesibil, pentru o expunere clară, pe înțelesul tuturor cititorilor, grija pentru o normă literară. Abaterile traducătorilor de la această «normă» sint relativ puține la număr»¹⁵². Grija pentru o normă supradialectală se observă în adnotarea neologismelor și a cuvintelor mai puțin înțelese de toți românii cu sinonime pe marginea textului¹⁵³.

Noul Testament de la Bălgrad s-a răspândit în toate ținuturile locuite de români contribuind efectiv la dezvoltarea și la unificarea limbii române literare vechi — ca expresie a unei conștiințe etnice unitare.

În 1649 s-a tipărit la Bălgrad în românește, Psaltirea, tradusă din ungurește și latinește de parohul maghiar din Lugoj — Ștefan Fogarași, iar sub patronajul lui Simion Ștefan s-a tipărit la Bălgrad în 1651 o Psaltire care după unele afirmații, a fost tradusă din ebraică. Mitropolitul a tipărit și un Liturghier românesc.

În concluzie, se poate spune despre Cartea Bisericii în prima jumătate a sec. al XVII-lea că ea s-a tipărit simultan în limba poporului, în toate țările românești. În această perioadă au trăit și și-au desfășurat activitatea mari prelați ai Bisericii românești: în Țara Românească — Teofil și Ștefan, în Moldova — Varlaam, iar în Ardeal — Simion Ștefan, toți ridicați din mediul țărănesc și care prin rodnicia lor activitate și-au manifestat dragostea pentru neamul și credința lor. O caracteristică

149. *Ibidem*. 150. *Ibidem*, p. 169. 151. Al. Rosetti, B. Cazacu, *op. cit.*, p. 80.

152. G. T. Pop, *Contribuții la studierea limbii și literaturii vechi — sinonimele în Noul Testament de la Bălgrad*, în «Biserica Ortodoxă Română», 1962, nr. 7—8, p. 746—755.

153. Virgil Cândea, *Popor, cultură, aspirații seculare*, p. 3.

a cărților tipărite acum este cel didactic, de învățătură în Biserică, dar și în afară Bisericii. Prin tălmăcirile din această perioadă, cărturarii, înalte fețe bisericești, au pus bazele unei limbi literare subliniind ideea originii și continuității poporului nostru ca și a unității lui de neam.

Cartea Bisericească românească, expresie a conștiinței unității etnice a românilor și rezultat al unui fenomen social general românesc, apărând simultan și circulând în cele trei țări românești, a promovat unitatea spirituală ortodoxă, culturală și lingvistică a neamului românesc, dincolo de vremelnica lui despărțire statală¹⁵⁴.

3. TRADUCERI DIN A II-A JUMĂTATE A SEC. AL XVII-LEA.

a) În Moldova

În a doua jumătate a sec. al XVII-lea, activitatea literar-religioasă care a stagnat după perioada rodnică a lui Matei Basarab în Țara Românească și a lui Vasile Lupu în Moldova, aproape un sfert de veac a fost reluată în Moldova, de cărturarul Dosoftei, episcop de Huși și de Roman, apoi 15 ani mitropolitul țării (1671—1673; 1675—1693). Om de cultură poloneză, se pare că de aici a primit probabil mitropolitul unele idei protestante. El a întreprins o acțiune organizată de introducere și generalizare a limbii române în locul celei slavone în cultul Bisericii românești.

Dosoftei a tipărit în Mitropolia din Iași, în românește, principalele cărți necesare serviciului liturgic, cum sînt: *Psaltirea de-nțeleș* a Sfintului împărat prooroc David (1680), *Molitvenic de înțeleș* (1681), *Molitvenicul cel mic și Sfînta Liturghie* (1679—1683). Cărțile le-a tipărit în noua tipografie cu literă măruntă, rotundă și frumoasă, primită de la patriarhul Ioachim al Moscovei.

În 1679 a apărut prima ediție a Sfintei Liturghii sub titlul Dumnezeiască Liturghie, tiparul fiind executat de Vasile Stadnicki, șeful tipografiei din Uniew, Polonia¹⁵⁵. «Dumnezeiasca Liturghie» acum întii tipărită românește, cu multă osirdie, să înțeleagă tot spasesiia lui dzău. cu întreg înțeleș»¹⁵⁶ este primul Liturghier tradus și tipărit în întregime românește de către un mitropolit, deci era, față de modestul diacon Coresi, a cărui carte probabil că a avut o circulație restrînsă, neavînd binecuvîntarea Bisericii și mai ales într-o vreme cînd încă numai trei limbi erau considerate sfinte și anume: greaca, latina și slavona. O a doua ediție a Liturghierului s-a tipărit în 1683 ca dovadă a epuizării rapide a primei ediții. Cartea cuprinde cele trei Liturghii obișnuite în Biserica ortodoxă, la care a mai adăugat slujbele îndătinate: cînd se aduce pîrga de fructe în Biserică, la aria cea de piine, la culesul viilor, la binecuvîntarea mîțișoarelor în Duminica Floriilor etc.

Liturghierul lui Dosoftei a suferit influență slavonă în afară de limbă în intercalarea formală a pomenirii repauzaților după ectenia ce urmează citirii Evangheliei de la Liturghie. El folosește termenul «oglaşenici» (cei ce învață) pentru catehumeni și aduce o notă originală în Proscomidia de către diacon. Prin liturghier, Dosoftei a pus la îndemîna preoților cea mai importantă carte de slujbă, cel mai important mijloc de românizare a cultului. Cu Dosoftei a ajuns limba română limbă liturgică. Astfel, a tipărit în 1681 Molitvenicul de-nțeleș, prin care se dau în românește rugăciunile și slujba obișnuită de logodnă, cununie, maslu, înmormîntare, la care a adăugat

¹⁵⁴ *Istoria literaturii române...*, p. 439.

niște rugăciuni făcute de el. La sfârșitul cărții a dat și o cronologie în versuri a domnitorilor Moldovei de la Dragoș pînă la Gheorghe Duca¹⁵⁷. În Molitvenic, Dosoftei a întrebunțat de 21 de ori termenul molitvă și niciodată rugăciune. Spre deosebire de molitvenicul lui Coresi, care are 9 capitole, molitvenicul lui Dosoftei are 45 de capitole plus liturghii.

În anul 1683 a tipărit «Paremiile de preste ani», cuprinzînd bucățile din Vechiul Testament ce se citesc în Biserică și «Octoihul» cuprinzînd cele 8 glasuri cu toate cîntările, obișnuite la slujbele din Duminici și sărbători.

Din cele relatate mai sus se desprinde dorința neostoită a mitropolitului de a înzestra Biserica Moldovei cu cărți în limba română, atît pentru preot cît și pentru strană. Însuși Dosoftei în Predoslovnia Psaltirii slavo-române din 1680, pe care a tipărit-o pentru a împăca încercarea de învoire cu Tradiția, deci pentru a pune de acord noul cu vechiul și care-i slujse la alcătuirea Psaltirii românești în versuri, 1673, motivează acțiunea sa de traducere a cărților bisericești necesare în oficierea Sfintei Slujbe: «Grădină încuiată și fintină pecetluită de ce folosu-i? precum scrie acela marele și vestitul Ptolomeu, milostive și luminate Doamne! Caria noi, cetînd erminile și tilcovaniile Sfintei Scripturi, aflăm că o zice pentru închisul înțelesului, cari o vedem în vremile noastre, că și aciia puțină sîrbie ce o învâța de-nțălăgeia, încă s-a părăsit în țară... că mai mare-i cela ce spune de-nțeles, decît cela ce grăiaște în limbă (neînțeleasă de popor)... că în Biserică mai voia mi-i cinci cuvinte cu mintea mea să grăiesc ca și pre alții să învăț, decît ziace mii de cuvinte într-altă limbă». El era convins de necesitatea introducerii limbii române în slujba bisericească. Faptul că a dat text paralel subliniază încă o dată dorința și încercarea lui de a convinge clerul românesc de veridicitatea traducerilor românești după cele slave.

Mitropolitul Dosoftei este totodată primul care încearcă să lămurească pe clerici că «săvîrșirea Sfintelor slujbe în limba înțeleasă de popor, departe de a fi o rătăcire în apele ereziilor, este dimpotrivă, în duhul tradiției Sfintei Scripturi și a Bisericii Ortodoxe însăși»¹⁵⁸.

În 1683, a publicat un Molitvenic, urmat de Liturghia lui Ioan Gură de Aur, în românește, după care urma învoirea patriarhului de Alexandria Parthenie de a se cînta Liturghia românește¹⁵⁹.

Între 1682—1686, Dosoftei a tipărit «Viața și petrecerea sfinților» în patru volume mari, la traducerea căreia a lucrat 25 de ani. Mitropolitul cărturar a tradus cartea după izvor grecesc și slavon, folosind prelucrarea nouă greacă a Mineelor bizantine, alcătuite și tipărite de episcopul Citrei, Maximos Margunios, precum și o serie de legende hagiografice, cuprinse în cronografele bizantine ale lui Dorotei de Monembasia și ale lui Matei și Gala,¹⁶⁰ din care a scos anumite amănunte istorice, urmărind și tradiția textelor medio-bulgare. În munca sa de un sfert de veac, Dosoftei a fost ajutat de învățatul călugăr tipograf, care în 1683 a ajuns datorită vredniciei sale episcop de Huși și anume Mitrofan.

Dosoftei, ca bun cunoscător al limbilor slavonă, polonă, greacă și latină, s-a folosit de aceste limbi în traducerile pe care le-a făcut. În scrierile sale se găsec

155. B.R.V. I, p. 223. 156. *Ibidem*, p. 239.

157. *Istoria Bisericii Române II*, București, 1957, p. 78—79.

158. *Ibidem*, p. 80.

159. P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 224.

160. *Istoria Bisericii Române II*, București, 1957, p. 81.

multe cuvinte latinești ca : creatură¹⁶¹, să învingești¹⁶², infige¹⁶³, depunem¹⁶⁴, vip-turi¹⁶⁵. Deși a tradus din greacă a avut întotdeauna înainte textul slavon, ca dovadă numărul mare de cuvinte slavonești ca : Jrătvă, jrătăvnic¹⁶⁶, «altar», blagocestivi¹⁶⁷ «evlavioși», iscusenie¹⁶⁸ «ispită», săbornică¹⁶⁹.

Dosoftei folosește și un număr de cuvinte grecești : clirul = clerul¹⁷⁰, ana-foră¹⁷¹, har¹⁷², desăuitoriu¹⁷³.

Totodată Dosoftei a încercat să îmbogățească vocabularul cu cuvinte create de el : «întregăte credinței»¹⁷⁴, «străluminează»¹⁷⁵, «cuvîntul adevăratății»¹⁷⁶. De re-marcat la mitropolit, serioase înclinații cărturărești, folosirea unui grai pronunțat moldovenesc.

Dosoftei ne-a lăsat o comoară prin traducerea cărților de cult în limba română, în limba poporului, în special prin tălmăcirea Liturghierului. Cunoscînd toate tex-tele anterior tipărite le-a întrebuițat pe toate, ca să dea o sinteză a lor, deci un text românesc cit se poate de bun.

Dosoftei și-a dat toată silința să dea cărți religioase în limba poporului și chiar dacă n-a reușit în întregime, totuși ne-a lăsat o mulțime de fragmente bine traduse pe care le păstrăm cu sfințenie și azi, ca de exemplu : «Într-untăi pomenește domnu pe arhiepiscopul nostru cutarele... pe carele dăruiaștel svintelor tale besiarici în pace întreg, cinstit, sănătos, lungzilit, drept îndereptînd cuvântul adevărului tău»¹⁷⁷.

Dosoftei a pus în mîinile preoților români cărțile necesare în sfînta slujbă în graiul poporului, consacrinđ limba română ca limbă de cult, deci de pe poziții de ierarh a luat atitudine pentru românizarea cultului.

«El a contribuit mai mult decît oricare scriitor bisericesc din sec. al XVII-lea la pătrunderea și stabilirea definitivă a graiului strămoșesc în toate slujbele și în toate bisericile românești, la clarificarea ideii de unitate națională și religioasă a noastră»¹⁷⁸.

În a doua jumătate a sec. al XVII-lea, literatura religioasă circula în trei limbi : slavonă, română și greacă. Aceasta este însă perioada biruinței treptate a limbii ro-mâne în cultura noastră.

Traducerea principalelor cărți bisericești și stăpînirea lor pe calea tiparului în toate țările românești au contribuit în cea mai mare măsură la progresul limbii ro-mâne ca limbă a culturii scrise și care la rîndul ei a contribuit la întărirea unității etnice în conștiința românilor.

b) În Țara Românească

Un pas hotărîtor în introducerea limbii române în Biserică, s-a făcut odată cu reluarea activității tipografice în anul 1678.

În timpul domniei lui Șerban Cantacuzino (1678—[1688]) s-au adus și s-au înstatat în chiliile mitropoliei din București o tipografie și meșteri tipografi noi. Meritul în-ființării, în 1678 a tipografiei în București, i-a revenit mitropolitului Varlaam Rîm-niceanul care poate fi numit pe drept cuvînt părintele tipografiei bucureștene.

161. *Moltvenic*, f. 5. 162. *Psaltirea de-nșeles*, ps. 50.

163. *Liturghier* citat la *Proscomidie*, p. nenumărotat. 164. *Ibidem*, f. 28.

165. *Ibidem*, f. 13. 166. *Liturghierul*, 1679, f. 12. 167. *Ibidem*, f. 7.

168. *Ibidem*, f. 29. 169. *Ibidem*, f. 20. 170. *Ibidem*, f. 2. 171. *Ibidem*, p. 20.

173. *Liturghier*, citat la *Proscomidie*, p. nenumărotat. 174. *Liturghier*, 1679, f. 32.

175. *Ibidem*, f. 32. 176. *Ibidem*, f. 25. 177. *Ibidem*, f. 26.

178. Sp. Căndăa, *Limba noastră veche bisericească, factor de unitate națională și reli-gioasă*, în «Mitropolia Ardealului», 1957, nr. 9—10, p. 689.

Varlaam a tipărit o singură carte «cheia înțelesului» care «să chiamî slaventește **Ключъ Разумства**»¹⁷⁹ care constituie începutul tiparului în București și care a pus la îndemna credincioșilor înțelegerea cuvîntului evanghelic, fiind o carte de predici. Predicile au fost traduse din opera învățatului cleric ucrainean, Ioanichie Geleatovschi. Pe versoul foii de titlu se află stema Mitropoliei Ungrovlahiei și zece stihuri în cinstea mitropolitului Varlaam, urmează apoi 18 cazanii la unele duminici și sărbători de peste an (din cele 64 cite avea originalul). În prefața cărții îi îndemna pe păstoriți: «Căutați și ispițiți scriptura aceasta că veți afla viață și îndreptare către înpărâția ceriului» căci «într-această carte sfintu învățături cu bună tocmire alcătuite și cu adevărate mărturii dentru Sfinta Scriptură a Legii cei vechi și a Legii noai, dăruindu-le această carte «ca pe o grădină sufletească plină de flori cu bună mireasmă a Duhului Sfint»¹⁸⁰.

Un alt cărturar destoinic, continuator al trudei mitropolitului Varlaam a fost Teodosie. «Ne găsim într-o epocă de tranziție, în care limba română nefiind deplin pregătită să ia locul limbii slavone, se simțea nevoia a se introduce în Biserică săvîrșirea slujbelor în limba grecească, ceea ce părea cu atât mai firesc, cu cît Liturghia grecească era însăși izvorul Liturghiei slavone. A răspîndi cunoașterea limbii grecești în poporul nostru, însemna deci, pentru acel timp, a întări Biserica și viața religioasă a poporului, ba chiar Ortodoxia însăși»¹⁸¹.

În aceste timpuri de răscruce, cînd preoții nu mai puteau mînuî limba slavonă, iar limba română nu era încă pregătită să pătrundă în altar, a început să se introducă în unele biserici mari de la orașe și pe la minăstirile închiriate, săvîrșirea slujbei în limba greacă, dar limba aceasta nu era înțeleasă de marea masă a poporului și nici chiar de cler, încît limba română trebuia neapărat să-și croiască drumul spre altar și să ajungă limba Bisericii.

S-au tipărit cărți de slujbă cu textul slavon și cu tipicul românesc continuînd calea deschisă de mitropolitul Ștefan.

Cărți de ritual în două limbi — cu tipicul în românește, iar slujba în slavonește — a tipărit mitropolitul Teodosie Veștemeanul (1668—1672; 1678—1708). Prima carte tipărită de Teodosie este Liturghierul în 1680, în București, din următoarele motive: «aceasta dară văzînd și noi, că necum lipsește în limba noastră de a fi să înțeleagă norodul, ce încă și mulți, de numai mulți preoți și alalt cin bisericesc de a cunoaște orînduiala și ceremoniei ei cum a să sluji trebuie, și fieștecare la vremea ei, de a se zice și de a să glăsuî, putincioși nu sînt... Precum și noi acum pentru folosul cunoscînd al neamului nostru, mai virtos al cetii besericești nevoit-am de ceastă dată de am dat în lumină Liturghia»¹⁸².

Deși este conștient de necesitatea cărții de slujbă în limba română, tradiția slavonă este încă așa de puternică încît Teodosie se simte obligat să explice în prefață acțiunea sa ca nefiind ruptă de tradiție: «Și nu mai multă alta am făcut, fără cît tipicul ei tot di pe izvod grecesc pre orînduiala lui, pre limba noastră am întocmit pentru ca preoții și diaconii, măcar cît de puțin ar ști, lesne să se povățuiască, de a putea cunoaște ce iastă a face și a sluji. Iată Liturghia toată a o prepune pre limba noastră și a o muta, nici am vrut, nici am cutezat»¹⁸³.

Tipicul este tradus iar partea cîntată și rugăciunile sînt în slavonește, fiind totuși traduse în românește cîteva rugăciuni:

179. B.R.V. I, p. 220.

180. *Ibidem*, p. 220—221.

181. *Istoria Bisericii Române...*, p. 111.

182. *Ibidem*, p. 113.

183. *Ibidem*, p. 113.

- rugăciunea pentru binecuvîntarea colivei (vii și morți f. 88—90).
- rugăciunea binecuvîntării pîinilor de la litie (f. 103).
- ectenia mare și rugăciunile de la Pogorîrea Sfîntului Duh (f. 114).

În tipografia din București s-a imprimat în întregime în românește Sfînta Evanghelie în 1682 — cea dintîi ediție în limba română a acestei sfînte cărți tipărită cu binecuvîntarea Bisericii și introdusă oficial în sfînta slujbă.

În Evanghelia din 1682, Evangheliile sînt rînduite după cum se citesc în Biserică, începînd de la Duminica Învierii (Evanghelia lui Ioan) și pînă la Duminica a șasea a Postului Mare, care este Duminica Floriilor (Evanghelia lui Marcu) — spre deosebire de Tetraevangelul de tip slavon în care Evangheliile se succed astfel: Matei, Marcu, Luca și Ioan. Textul cărții este tipărit pe două coloane, volumul cuprinzînd cîteva frontispicii și patru gravuri de mărimea paginii, reprezentînd pe cei patru evangheliști. Adevărații traducători ai textului din greacă au fost învățații: ieromonahul Damaschin Gherbest și probabil frații Radu și Șerban Greceanu, ieromonahul Atanasie Moldoveanu și alți cărturari¹⁸⁴.

S-a constatat că există asemănări între textul Evangheliei (1682) și textul Noului Testament de la Bălgrad, dar ea nu a fost copiată după aceasta din urmă, ci de fapt s-a tradus din greacă. Asemănarea este explicabilă într-o vreme cînd limba română era puțin nuanțată și mai ales cînd traducătorii foloseau ca metodă de traducere «cuvinte nu fraze»¹⁸⁵.

În 1683, s-a tipărit «Apostolul» în românește tradus de Damaschin Gherbest, ale cărui inițiale sînt date la numele tipografului. Volumul are cinci plus 199 foi, cîteva frontispicii și trei gravuri pe toată pagina.

Teodosie nu a fost un mare cărturar, dar a fost animat de sentimente curate față de neam și față de Biserică; el chiar dacă a avut rezerve în legătură cu traducerea Sfîntelor cărți a lăsat pe alții să lucreze și să se afirme — e vorba aici de Damaschin Gherbest sau Dascălul.

Opera cea mai frumoasă, care domină veacul al XVII-lea și chiar cele următoare este Biblia de la București din 1688, asupra căreia nu stăruim, ea nefiînd o carte de slujbă.

Din cele relatate reiese că deși se tipăriseră pînă în a doua jumătate a secolului al XVII-lea cărțile fundamentale ale cultului în românește și se obținuse învoirea conducătorilor Bisericii Ortodoxe pentru aceasta, totuși limba slavonă nu fusese înlăturată decît în parte. Călători străini trecînd prin țară au consemnat cu mirare faptul că limba română se folosea ca limbă liturgică în Biserică.

Astfel, călătorul sirian Paul de Alep a constatat că Domnitorul Vasile Lupu, văzînd că moldovenii nu înțeleg limba slavonă a pus de s-au tipărit cărți românești, iar în capela lui Matei Basarab la Tîrgoviște, se cînta la dreapta în grecește și la stînga în românește¹⁸⁶.

Del Chiaro, secretarul italian al lui Constantin Brîncoveanu, în istoria sa, spune că românii folosesc liturghia în limba slavonă «aproape în toate bisericile lor», totuși, în unele biserici au adoptat limba română, fapt care este considerat «un abuz religios introdus în zilele noastre»¹⁸⁷.

Spre sfîrșitul sec. al XVII-lea a depus o intensă muncă tipografică episcopul Mitrofan, care tipărise cărțile românești de slujbă ale mitropolitului Dosoftei, dar

184. N. C. Turcu, *Din trecutul Bisericii noastre*, în «Biserica Ortodoxă Română», 1966, nr. 1—2, p. 100—129. 185. Tit Sîmedrea, *op. cit.*, p. 1112—1119.

186. P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 225. 187. *Ibidem*.

care n-a avut curajul să pășească pe urmele acestuia, ci a luat pildă de la mitropolitul Teodosie al Țării Românești, tipărind în românește numai rînduielele de tipic, traduse din grecește, în cărțile pe care el le-a tipărit în Episcopia Buzăului: *Molitvenic* în trei ediții: 1699, 1701 și 1702, *Triodul și Octoiul* (1700), *Penticostarul* (1701) și *Liturgierul* (1702)¹⁸⁸.

Un merit deosebit îi revine lui Mitrofan în tipărirea Mineielor (1698), în care pe lângă orînduielele de tipic a dat în românește și *Viețile Sfinților*, la traducerea cărora se pare să fi lucrat și logofătul Radu Greceanu¹⁸⁹.

Mitrofan a făcut doar un început, căci chiar mitropolitul Teodosie, în prefața cărții a încercat să limpezească situația «Pentru că erau învățăturile tipicului și ale orînduielelor la Minei scrise cu mîna, pre limba slovenească, iară preoții noștri de pre la sate nicidecum înțelegînd limba cea, orînduielele Bisericii nu se făceau deplin, nici Viețile Sfinților se citeau, ascultătorii neînțelegînd și prooroceștile citiri aramă sunînd era au țimbele strigînd să auzea».

Cu activitatea timidă, dar meritorie de traducere a cărților de cult, în limba română, în Țara Românească, a episcopului Mitrofan (1691—1702) se încheie sec. al XVII-lea.

c) Traduceri și tipăriri transilvănene din a doua jumătate a sec. al XVII-lea

Intensa activitate de traducere și tipărire a Cărții Bisericești în limba română, din Țara Românească și Moldova, a impulsionat și pe cărturarii ardeleni, după aproape jumătate de secol de inactivitate în domeniul tipăririi de cărți bisericești (de la Noul Testament tipărit la Bălgrad în 1648).

De-abia în 1683 protopopul Ioan din Vinț a tipărit la Sas-Sebeș o carte de predică pentru morți, numită «*Sicriul de Aur*». Tot el a inițiat înființarea unei tipografii cu slove chirilice la Bălgrad (Alba Iulia), sub conducerea meșterului tipograf Popa Chiriac din Moldova. În 1685, s-a tipărit aici un *Ceaslovăț* «țalmăcit de protopopul Ioan din Vinț și Gheorghe din Daia, închinat mitropolitului Varlaam al Bălgradului.

S-au tipărit apoi: «*Rînduiala diaconstvelor*» (1687) și un *Molitvenic* (1689), prefațat de protopopul Ioan din Vinț și închinat aceluiași mitropolit. În 1696, meșterul tipograf Chiriac și ucenicii săi, Oprea, Mihai, Banci și Toma au tipărit o nouă ediție a *Ceaslovățului* de la Bălgrad, de astădată închinat mitropolitului Teofil. În 1688 s-a coplat (probabil și tradus) un *Molitvenic* românesc de Popa Ursu, în Transilvania — cu un an deci înainte de ediția de la Bălgrad în 1689. Manuscrisul care se găsește în Biblioteca Academiei R.S.R. sub cota nr. 4216, cuprinde o rînduială a Botezului cu totul originală, simțindu-se puternice influențe catolice.

Începutul și toate cite se zic în momentul sfințirii apei sînt la fel cu cele din ediția de la Bălgrad.

Apoi rînduiala se deosebește și manuscrisul prevede schimbări multiple. În acest manuscris procedeul de spălare și tundere în a opta zi după Botez este numit «obicei sîrbesc».

Pe baza asemănărilor verbale, pînă în momentul sfințirii apei, a molitvenicului manuscris cu cel din 1635 se poate presupune că popa Ursu s-a folosit de acesta sau de o copie ulterioară a acestuia. Manuscrisul 4216 în mod greșit prevede ca întîi să se boteze pruncul și apoi să se ungă cu untdelemn (pentru sfințirea cărui nu are nici o rugăciune). E vorba de mirungere, care se administrează după Botez.

188. *Istoria Bisericii Române...*, p. 114.

189. *Ibidem* p. 115.

În 1689 popa Ioan Zoba din Vinț a tipărit la Bălgrad un *Molitvenic românesc*. Spre deosebire de Molitvenicul lui Dosoftei, cel al preotului Zoba, tradus din slavonește, a fost mult căutat și întrebuințat. Edițiile de la Buzău din 1699 și 1701 ale lui Mitrofan, au fost prelucrate cu oarecare schimbări după el, iar numeroase manuscrise au folosit acest izvod. Molitvenicul popii Ioan Zoba din Vinț dă în românește doar tipicul și citirile, textul rugăciunilor fiind redat în limba slavonă.

În 1696, meșterul tipograf Mihail Istvanovici, ucenicul lui Antim Ivireanul, a reluat activitatea tipografică din Bălgrad, tipărind în 1699 un *Chiriacodromion* sau *Evanghelie învățătoare* închinată lui Atanasie Anghel și un Bucovar, cuprinzând diferite rugăciuni.

În veacul al XVII-lea, epoca de glorie a lui Matei Basarab și Vasile Lupu s-au introdus în Biserică doar Cazania și Tipicul în românește. Cazania nu este propriu-zis o carte de slujbă, iar tipicul constă în lămurirea slujbei, nefiind citit credincioșilor, ci fiind urmărit de preoți sau cîntăreți ca să-l poată sluji după rîndulă. Nici sub Vasile Lupu, nici sub Matei Basarab nu s-a tipărit nici o carte românească de ritual, de slujbă adevărată.

În timpul lui Șerban Cantacuzino, s-au introdus lecturile biblice în românește: Psaltirea, Paremiile, Apostolul și Evanghelia.

În 1688 a apărut după ani de trudă, traducerea integrală a Bibliei. Pentru faptul că Sfînta Scriptură se putea citi și în afară de Biserică, i s-a făcut loc și în Biserică. Astfel, s-au tipărit în românește: *Evanghelia* (1682, 1697), *Apostolul* (1683), *Paremiile* (1683) și *Psaltirea* (1694).

Pentru a veni în sprijinul inovației prin folosirea limbii române în Biserică a apărut și o serie de ediții bilingve: în 1680 o *Psaltire slavo-română*, iar în 1693 o *Evanghelie greco-română*.

Mitropolitul Moldovei, luminatul cărturar Dosoftei, a tradus și tipărit în românește *Liturgia* (1679, 1683), *Molitvenicul* (1681) și *Octoiul* (1683).

Dar slavonismul în Biserica moldovenească a mai dăinuit un timp relativ scurt.

Ierarhii din Țara Românească, Teodosie și Mitrofan, n-au cutezat să preună în limba română decît tipicul, restul slujbei păstrîndu-l în slavonește și aceasta pentru sărăcia limbii noastre, cît și pentru opoziția pe care ierarhii inovatori o întîlneau în calea lor, din partea apărătorilor limbii slavone.

Situația limbii române în epoca respectivă, este veridic înfățișată, în 1698, de patriarhul Dositei al Ierusalimului, către episcopul Atanasie al Ardealului, cînd i-a poruncit ca toată slujba Bisericii să o facă în slavonește sau elinește și nu în românește. *Evanghelia* să se citească slavonește sau românește; predica să fie slavonească pentru sîrbi și ruși, românească pentru români¹⁹⁰.

Deci, la sfîrșitul sec. al XVII-lea, erau obținute în limba română trei lucruri: tipicul, citirile și Sfînta Scriptură, Psaltirea, Parimiile, Apostolul, *Evanghelia* și *Cazania*. Pentru biruința deplină, definitivă a limbii române ca limbă liturgică în Biserica românilor mai trebuiau obținute: rugăciunea, adică slujba și cîntarea.

Tot în veacul al XVII-lea în domeniul artei tipografice, s-au obținut realizări importante ca: s-a stabilit forma grafică și s-au perfectat elementele ornamentale și ilustrative; s-a introdus foaia de titlu, numerotarea foilor și a paginilor — prima carte

190. *Op. cit.*, p. 123.

numerotată a fost «*Evangelhia învățătoare*» de la Govora 1642. Foile de titlu sînt împodobite cu medaliaone și colonade inspirate din arhitectura autohtonă iar pe a doua pagină a foii de titlu s-a imprimat stema țării sau a mitropoliei, cu versuri — dedicații¹⁹¹.

IV. — TRIUMFUL CĂRȚII DE SLUJBĂ ÎN ROMĂNEȘTE ÎN PRIMA JUMĂTATE A SEC. AL XVIII-LEA

1. — Antim Ivireanul

Domnia lui Constantin Brîncoveanu acoperă sfîrșitul sec. al XVII-lea și un deceniu și jumătate din începutul sec. al XVIII-lea (1688—1714). Sfîrșitul veacului a fost marcat de începutul decăderii imperiului otoman. Turcii pierdeau tot mai multe bătălii — la Viena, Seghedin, Mohaci, Zenta — în favoarea unei noi forțe politice, Austria care se afirmă după pacea de la Karlovitz (1699). Poarta otomană făcea eforturi disperate pentru a-și menține stăpînirea în teritoriile subjugate, cu deosebire în cele nord-dunărene. Țările Române ies, din luptele de veacuri, istovite dar cu o dorință permanentă de eliberare de sub jugul turcesc, care constituia o frînă în calea dezvoltării lor din toate punctele de vedere.

Din punct de vedere religios poporul român își ațintea privirile spre țările creștine; cu toate acestea situația țărilor noastre era neclară, Austria devenea tot mai periculoasă pentru Țările românești prin tradiția ei de catolicizare a teritoriilor anexate.

Domnul Țării Românești, Constantin Brîncoveanu a folosit tactica unei bune diplomații și a unei intense activități culturale. Dorința lui era ca domnia lui să strălucească fapt pentru care avea nevoie de pace. În perioada lui au fost create condiții prielnice de dezvoltare a culturii¹⁹².

Domnitorul a fost ctitor al multor așezăminte de biserici și minăstiri, de palate și de școli, s-a îngrijit de dezvoltarea tiparului.

La curtea lui se încrucișau două influențe: 1. cea italiană, venită din Occidentul catolic; 2. cea grecească, venită din sud-estul ortodox. Influențele erau exercitate de străinii aflați în număr mare la curtea luminatului voievod, dintre care se pot cita: Anton Maria del Chiaro, secretarul lui Brîncoveanu pentru limbile occidentale, doctorul Iacob Pylarina, predicatorul grec George Maiota, patriarhii Dionisie IV Seroqlanul al Constantinopolului, Dositei și Hrisant Notares al Ierusalimului, Gherasim Paladas al Alexandriei¹⁹³.

Pe lingă învățații străini, își desfășoară activitatea și cîțiva oameni de carte munteni, ca Stolnicul Constantin Cantacuzino, frații Radu și Șerban Greceanu, cronnicarul Radu Popescu, episcopii Mitrofan și Damaschin de Buzău.

Brîncoveanu a înființat în 1694 Academia Domnească de la Sftntul Sava cu limba de predare greaca veche.

Tipografia sprijinită de domnitor ia avînt, înființîndu-se noi tipografii în afară de cea de la București (1678) la Buzău în 1691, la Snagov, Rîmnic și Tîrgoviște.

191. Gabriel Popescu, *Arta tipografilor de odinioară*, în «Mitropolia Olteniei», 1957, nr. 5—6.

192. Mihail Gabriel Popescu, *Mitropolitul Ungro-Vlahiei, Antim Ivireanul, cîrmuitor bisericesc și propovăduitor al Evangheliei*, în «Studii Teologice» 1969, nr. 1—2, p. 9—10.

193. Mircea Păcurariu, *Importanța Mitropolitului pentru Biserica și cultura românească*, în «Mitropolia Banatului», 1966, nr. 7, p. 493—494.

În această perioadă a luat naștere și un stil propriu în artă, arhitectură, numit stilul brîncovenesc.

Iubitorul de cultură Constantin Brîncoveanu a inițiat un vast plan de înflorire a culturii românești. În acest proces creator de cultură, inițiat de umaniști români și străini, sub protecția domnitorului, s-a încadrat și Antim Ivireanul, care a fost un veritabil om al Renașterii, prin talentele multiple cu care fusese înzestrat: tipograf, autor de lucrări originale, traducător, predicator, păstor de suflete, gravor, ctitor de biserici, sprijinitor înfocat al Ortodoxiei.

Antim Ivireanul înțelegînd că elementul principal care putea asigura realizarea întregului program preconizat era tiparul, a luat asupra sa organizarea capacității de tipărire, a continuității tipăririi și a subordonării tiparului Statului și Bisericii.

Cel de al doilea element component al programului îl constituiau calitățile limbii în care erau scrise cărțile românești tipărite.

Antim Ivireanul a contribuit la progresul limbii române punînd la baza ei limba vie a poporului, întărind și înmulțind elementele populare din limbă, a întărit viața unor arhaisme a căror dispariție ar fi sărăcit limba, dar a introdus și neologisme slavonești și grecești îmbogățind-o și înfrumusețînd-o; a întărit caracterul muntenesc al limbii literare. Pe drept cuvînt, Antim Ivireanul poate fi socotit ctitor al limbii noastre liturgice¹⁹⁴.

Lui Antim îi revine meritul de a fi încetățenit la noi meșteșugul tiparului și de a fi tipărit numeroase cărți, determinînd astfel un curent de cultură religioasă.

El a fost conducător al tipografiei din București, după plecarea lui Mitrofan, numit episcop de Buzău, pe urmă a întemeiat prima tipografie la Rîmnic și a organizat o tipografie la Tîrgoviște.

Chiar a lăsat cu blestem, în testament, păstrarea cu sfințenie a tradiției tiparului și folosirea lui nu împotriva Bisericii și legii ci «pentru folosul țării»¹⁹⁵.

Pentru o mai bună elucidare a muncii neostenite a mitropolitului Antim Ivireanul este necesară o scurtă prezentare a vieții înaltului prelat, care a sfîrșit ca un mucenic.

Antim era de neam georgian și a venit în Țara Românească chemat de la Constantinopol de Domnitorul Constantin Brîncoveanu.

Pe numele de mirean Andrei, a fost robît de turci și s-a răscumpărat datorită multiplelor sale talente, activînd pe lingă Patriarhia ecumenică. În scrisoarea de apărare trimisă lui Brîncoveanu, în ianuarie 1712, spune clar că nu a venit aici din voia lui, nici de vreo sărăcie sau lipsă, ci a fost chemat în țară prin 1690, cînd a întemeiat noua tiparniță la București, numele lui figurînd pentru prima oară în 1691 pe o carte tipărită în tiparnița domnească.

Se pare că Antim cunoștea această nouă artă la venirea lui în țară și—că a preluat și experiența aflată aici, contopînd măiestria lui cu arta tipografică existentă¹⁹⁶.

Antim Ivireanul era cunoscător al mai multor limbi: georgiana, greaca, turca, româna, slavona.

Între 1690—1694 a lucrat în tiparnița din București, în 1694—1701, a trecut egumen la Mînăstirea Snagovului (înființîndu-se o nouă tiparniță), 1701—1705 din nou la tiparnița din București.

194. Ioan Bălan, *Limba cărților liturgice*, Blaș, 1914, p. 221.

195. Antim Ivireanul — așezămînt.

196. Mihail Gabriel Popescu, *op. cit.*, p. 13.

În martie 1705 a fost ales episcop de Rîmnic în locul lui Ilarion. În 1708, murind la București, Teodosie, «cel ce a fost mitropolit 40 de ani», a lăsat prin dietă ca în scaun să-i urmeze episcop Antim al Rîmnicului «bărbat de cinste și evlavios, îmbodit cu virtuțile ce se potrivesc cu vrednicia arhierescă»¹⁹⁷.

«Fiind mitropolit, vreme de peste 8 ani, Antim a desfășurat o activitate plină de strălucire ca păstor duhovnicesc și înțîistătător al Bisericii din Țara Românească, a sprijinit pe frații ortodocși din Transilvania și Ortodoxia răsăriteană în general, iar opera lui predicatorială ocupă locul de frunte în tezaurul omiletic al trecutului nostru»¹⁹⁸. S-a ocupat de tipărirea de cărți, de caligrafie și gravură, cu ctitoria, dintre care demnă de semnalat este minăstirea care-i poartă numele (1713—1715).

Dragostea lui față de țară și ura împotriva jugului otoman i-au adus dușmănia asuprașilor.

În urma conflictului ruso-turc de la Stănilești, Constantin Brîncoveanu pentru a potoli Poarta, care era pornită împotriva lui, a hotărît schimbarea lui Antim. Pe Antim l-au învinuit cerîndu-i să demisioneze, dar acesta a rezistat presiunilor și și-a alcătuit o apologie în 12 puncte, în ianuarie 1713, urmată de o scrisoare de apărare, adresată domnitorului (februarie 1713). Constantin Brîncoveanu s-a împăcat definitiv cu mitropolitul său.

Vara anului 1714 a adus sfîrșitul tragic al domnitorului și al familiei sale, urmat în scaun de Ștefan Cantacuzino pînă în 1716.

Odată cu decapitarea lui Ștefan Cantacuzino a început și trista epocă fanariotă care consta în numirea de către Poartă a domnitorilor Principatelor Române dintre grecii din Fanar. Primul domnitor fanariot a fost Nicolae Mavrocordat, instalat la București în 1716.

Iubitor de cultură Nicolae Mavrocordat și în special de cultură greacă, s-ar fi putut apropia de mitropolitul Antim Ivireanul, înzestrat cu multe și frumoase daruri, dar ceea ce îi despărțea era ura nestînsă a lui Antim pentru jugul turcesc.

Duhovnicul curții, Mitrofan de Nissa l-a persecutat mult și cît a fost în viață și după moarte. Într-o scrisoare din 1716 îl acuza pe Antim, Mitropolitul Ungrovlahiei, că sprijină tipărirea de cărți grecești în Capitala Țării Românești. Urmîndu-i în scaun Mitrofan, după moartea lui martirică, a dispus să se cerceteze gestiunea pe care a avut-o Antim, să se sechestreze bunurile acestuia și chiar averea minăstirii, ctitorită de mitropolit. Cît despre bunurile personale ale lui Antim, se știe că el n-a agonisit nimic pentru sine, ci a așezat totul la temelie ctitoriiilor sale, la temelie tiparnițelor și la tipărirea altor cărți, mare parte din ele, fiind împărțite în dar.

Conflictul dintre domnitorul Nicolae Mavrocordat și Mitropolitul Antim Ivireanul, s-a încheiat cu moartea tragică, cu uciderea acestuia din urmă. Înștiințat de pătrunderea unor trupe austriece în părțile Craiovei și înspăimîntat de veștile care anunțau apropierea acestor trupe de București, Mavrocordat a părăsit orașul luîndu-l cu el și pe mitropolit. Pe drum, Antim a cerut să se întoarcă la oile lui, căci, «păstorul nu-și părăsește turma în astfel de împrejurări»¹⁹⁹. Antim s-a întors în București. Neadeverindu-se știrile referitoare la înaintarea austrieșilor, Nicolae Mavrocordat, foarte minios, a revenit în Capitală, executînd pe noul domnitor Pătrașcu Brezoianu și întemnițîndu-l pe mitropolit. Odată cu închiderea lui, Mavrocordat a cerut la Constantinopol să-l caterisească. Scrisoarea de caterisire a sosit repede, acuzîndu-l pe Antim

197. Scrisoarea patriarhului ecumenic Ciprian în Hurmuzaki, *Documente*, XIV, 1, p. 402.

198. M. G. Popescu, *op. cit.*, p. 16. 199. *Ibidem*, p. 13.

de «vina revoluțiunii și a răscoalei» și că «a întreprins meșteșuguri dezaprobatе și satanicești». Actul se încheia cu hotărîrea ca Antim «să fie depărtat de toată lucrarea și ordinea arhierescă și dezbrăcat de harul divin și scos din catalogul arhieresc și lipsit de tot venitul bisericesc, rămînînd și zicîndu-se monahul Antim, fără drept de liturghisire și amenințînd cu afurisenia pe toți cei ce ar fi avut relații cu dînsul.

Semnal 11 mitropoliți (în loc de 12), membrii ai Sinodului Patriarhiei ecumenice²⁰⁰.

Actul de caterisire al Mitropolitului Antim are valoare nulă căci nu era semnat decît de 11 membrii ai Sinodului, acuzațiile nu erau însoțite de dovezi și nici inculpatul n-a fost chemat să se apere. Antim Ivireanul a fost repede caterisit și pornit spre Muntele Sinai, dar pe drum a fost ucis mișelește și trupul lui sffrtecat a fost aruncat într-un afluent al fluviului Marița.

În toamna anului 1966, împlinindu-se 250 de ani de la moartea martirică a Mitropolitului Antim Ivireanul, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, a cerut Patriarhiei Ecumenice să ridice osînda nedreaptă pronunțată la Constantinopol.

În august 1716 Sinodul Patriarhiei Ecumenice a ridicat această grea osîndă. Cu prilejul vizitei pe care a făcut-o Bisericii noastre, în octombrie 1967, Sanctitatea Sa Patriarhul Atenagora I al Constantinopolului, aflîndu-se în Minăstirea Antim, a ținut să spună: «Este firesc și omenesc să fie greșeli, dar este dumnezeiesc să se repare greșelile. Noi, cei dinții ne bucurăm de repararea greșelii ce s-a făcut cu Mitropolitul Antim Ivireanul, cu 250 de ani în urmă», iar ca semn al deplinei cinstiri, Sanctitatea Sa, intrînd în chiliile minăstirii, s-a apropiat cu evlavie de portretul Mitropolitului-martir, sărutîndu-i mina²⁰¹.

Antim Ivireanul a fost un cărturar veșnic treaz și conștient de misiunea sa: «Am datoria să priveghez cu osîrdie și fără de lene ziua și noaptea și în tot ceasul, pentru folosul și spăsenia tuturor de obști»²⁰².

Antim a fost un vajnic apărător al ortodoxiei și al Bisericii Române, fiind alături de ortodocșii din Transilvania în lupta lor împotriva uniției prin cărți tipărite anume pentru ei și trimise-n dar; a apărat drepturile minăstirilor românești, pe care Hrisant Patriarhul Ierusalimului le dorea închinatе Ierusalimului și în care să nu se mai pomenescă la slujbe și numele Mitropolitului locului ci numai pe acela al Patriarhului de la Ierusalim.

De asemenea a sprijinit ortodoxia răsăriteană prin litere și tipografi trimiși în Iveria (Georgia) și cărți tipărite pentru bisericile ortodoxe siriene; Evanghelie — 1709, Liturghier — 1710, Liturghier Grec-Arab — 1701 și Ceaslovul grecesc și arăbesc — 1702.

Antim a fost un caligraf desăvîrșit, ca dovadă capodopera «*Chipurile Vechiului și Noului Testament*», carte în care se îmbină scrisul cu minunata podoabă miniaturală, decorativă și portretistică.

A fost un sculptor și un xilograf talentat. Nu degeaba Nicolae Iorga l-a numit «marele ilustrator al cărții românești»²⁰³.

Dar meritul cel mai important îi revine lui Antim Ivireanul pentru contribuția lui la desăvîrșirea limbii române literare și în special la aportul lui în biruința limbii române literare și în special la aportul lui în biruința limbii române ca limbă de cult, prin tipărirea mai tuturor cărților de cult în limba română.

Mitropolitul Antim a folosit propovăduirea Evangheliei în sensul comunicării prin viu grai a adevărilor de credință, ridicîndu-se deasupra oratoriei și retoricii,

200. Ibidem, p. 22

201. Ibidem, p. 24.

202. Ibidem, p. 26.

203. Aceasta o am zis cînd m-am făcut mitropolit — la ediția Ștrempel, p. 75.

prin materia ei relevantă, prin slujitorii ei sfințiți, prin scopul suprem și ultiim pe care-l proclamă și către care călăuzește: Mintuirea.

Predica lui Antim a deschis o cale nouă în oratoria religioasă, înlocuind predicile stereotipe, bune pentru orice prilej, lipsite de putere de concretizare, de interesare și în special de aplicare la nevoile credincioșilor români.

Didahiile sînt un monument de limbă și literatură, în plus o frescă a lumii politice și sociale a timpului. Ele sînt și un tratat de teologie exegetică și practică, imbinat cu elemente de teologie morală, predicile fiind alese din viața înconjurătoare, observînd binele și răul.

Asemănările pregnante ale predicilor lui Antim cu cele ale predecesorilor și contemporanilor săi se explică prin izvoarele comune ale predicii și anume Sfînta Scriptură și scrisorile Sfinților Părinți.

Antim Ivireanu a tipărit în patru limbi: română, greacă, slavonă, arabă.

Ca un adevărat păstor de suflete, frămîntat fiind de soarta turmei sale, s-a preocupat în primul rînd de îndrumarea și luminarea clerului și credincioșilor prin intensa activitate de traducere și tipărire a cărților bisericești în limba română. Și mai înainte se încercaseră transpuneri de cărți liturgice în limba română, dar nu erau traduceri integrale că «nice am vrut, nice am cutezat o propune totul pre limba noastră» după cum mărturisește mitropolitul Teodosie în prefața Liturghierului (1680).

Lui Antim îi datorăm tipărirea în românește a principalelor cărți de ritual.

În 1693 a tipărit *Evanghelia greco-română*, la sfîrșitul căreia s-a simțit obligat să ceară iertare pentru «greșelile neștiinței și a nesocotinții sale». Un an mai tîrziu, în 1694, a scos «pre limba românească» prima sa carte — *Psaltirea*, fiind destinată nu numai preoților ci și credincioșilor ca să învețe carte după ea. Cartea avea pe verso foii de titlu stema țării și opt versuri închinat lui Constantin Brîncoveanu, iar pe foaia următoare o scrisoare de dedicație adresată de tipograful Antim domnitorului pe care-l elogia pentru interesul față de tipărirea cărților sfinte.

Evanghelia bilingvă tipărită în 1693 avea menirea să pregătească calea traducerilor românești prin dovedirea că tîlmăcirea seamănă cu originalul. De aceea în 1697, la Snagov, a scos o *Evanghelie românească*.

În istoria Cărții bisericești se cunosc cîteva filcuiuri de *Evanghelia* începînd cu *Tetraevanghelul* sau *Evangheliarul* românesc, Brașov 1561, care nu a avut binecuvîntarea Bisericii, fiind folosit de către preoții ardeleni și avînd o circulație restrînsă, și pînă la *Evanghelia* de la București 1682, prima apărută cu binecuvîntarea Bisericii sub îndrumarea mitropolitului Teodosie. De la această *Evanghelie* a pornit Antim cînd a tipărit cele două ediții de *Evanghelia*:

1693 greco-română la București.

1697 românească la Snagov.

Ca dovadă asemănarea textelor din *Evangheliile* lui Antim cu cel din *Evanghelia* din 1682, care reiese și din exemplul de mai jos:

Evanghelia din 1682:

(Ioan XIII, 31. 32.)

Acum se-au proslăvit fiul omenesc și Dumnezeu se-au proslăvit Dumnezeu întru el și Dumnezeu va proslăvi pre el întru sine și numai decît va proslăvi pre el.

Evangelia Snagov, 1697

Acum s-a proslăvit fiul omenesc și Dumnezeu s-au proslăvit întru el. Iar deacă s-au proslăvit Dumnezeu întru el și Dumnezeu va proslăvi pre el întru sine și îndată îl va proslăvi pre el.

Textul lui Antim a rămas temei și îndreptar și model pentru edițiile succesive din 1722 și 1723 de Evanghelii tipărite și diortosite de popa Stoica Iacovici în București.

În 1701 a tipărit la Snagov prima carte cu litere arabe și anume: Liturghierul greco-arab, Antim însuși, îngrijindu-se de literele arabe, necesare tiparului, tipărind cartea pentru intrajutorarea creștinilor din țări străine; așa se face că a trimis pe unul din cei destoinici ucenici tipografi, pe Mihai Istvanovici în Georgia (Iviriă), țara lui de baștină, unde acesta a înființat o tipografie la Tiflis în 1709 și a imprimat o Evanghelle.

Fiind ales episcop de Rîmnic în 1705, Antim caută să-și pună în aplicare planul de românizare al limbii cultului bisericesc, dînd la iveală o serie de traduceri de cărți de slujbe, începînd cu Antologhion adecă Floarea Cuvintelor sau Mineiul pe tot anul.

Cartea cuprinde rînduiala sărbătorilor și serviciile comune ale sfinților de peste an, ale profeților, apostolilor, martirilor și martirelor, mărturisitorilor, preamărîndu-se împreună cu sfințul a cărui amintire se serbează și ceata celorlalți sfinți la care aparține el.

Antologhionul este o prescurtare a celor 12 mineie, avînd 406 foi, zeț, pe două coloane, tipar în două culori (negru și roșu) și o legătură foarte solidă.

Toate acestea concură la realizarea unei cărți reprezentative atît ca act editorial cît și ca realizare typo-tehnică fiind o lucrare excepțional de îngrijită, căci Antim a adus la Rîmnic nu numai tipografia ci și atelierul de legătorie, de unde ne-a rămas poate și tradiția de artă a legătoriei, care a caracterizat Rîmnicul ca producător de carte bisericească gata legată.

În 1706, sub îndrumarea lui Antim, ipodiatonul Mihail Istvanovici, a tipărit un Evhologhion sau Molitfelnic, tradus din grecește de Antim Ivireanul. Faptul că această tipăritură și-a aflat o bună primire este atestat de nevoia de a reedita după un timp relativ scurt un nou Evhologhion, îndreptat și revizuit, în 1713 la Tirgoviște.

Mitropolitul Antim, om luminat, a socotit cum că «alalte toate ce s-au scos românește pînă acum, spre trebuința preoților și norodului, au fost de folos foarte, iară încă și aceste mai tare a socotit, căci nu ca alte cărți bisericești ieste a sluji în vremi rînduite, ci putem zice în tot ciasul. Cuprinde întrînsa toată slujba vieții omului pravoslavnic... din ciasul nașterii și pînă în ciasul morții și după îngropăciune», mărturisește el în prefața Molitfelnicului de Rîmnic 1706.

Învorul folosit de Antim Ivireanul după propria lui mărturisire a fost cel grecesc, rînduielele fiind adaptate la practica vremii lui, dar și frumos concepută.

Molitfelnicele editate de mitropolitul Antim (1706—1713) au constituit baza tuturor edițiilor ulterioare pentru Taina Sfințului Botez.

Din izvoarele cercetate reiese că în cele mai vechi molitvenice slave și românești anterioare lui Dosoftei și Antim, nu existau două rînduiele distincte — una pentru ziua întâi și alta pentru a opta zi de la nașterea pruncului. Aceste rugăciuni se rosteau în aceeași zi, aducă după indicațiile ediției din secolul al XVI-lea, în a opta zi, iar după 1635, 1699 și 1701, în ziua întâi.

Începînd cu ediția Dosoftei 1681, Antim 1706 și toate celelalte ediții de pînă azi rînduielele pentru aceste două zile se despart.

Se observă creșterea numărului rugăciunilor și dispariția din uz a altor rugăciuni mai vechi.

Antim Ivireanu a îmbogățit rînduiala Botezului cu condacul «Cela ce ai sfințit Pînteccele Fecioarei», restul rămînînd neschimbat pînă azi. Tot la Taina Sfîntului Botez, referitor la formulele și formele de manifestare, editura lui Dosoftei, Antim și toate cele ulterioare sînt mai complete, adică prevăd formele separate pentru «îngerea la piept «de iscelanie» (vindecarea sufletului și trupului), la ureche «de azul cre-dinței...», la picioare «să meargă în pașii Tăi...», la miini «mîinile Tale facerea mea».

Începînd cu ediția 1706 se poate vorbi de definitivarea rînduiei Botezului în forma pe care o avem pînă azi, dar Antim a lăsat preotului libertatea să procedeze după cum va fi obiceiul locului» (1706).

Molitfelnicul lui Antim Ivireanu este o carte de volum, avînd 454 pagini și format portativ de 20 × 17, a folosit un tipar curat, în două culori, pe verso foii de titlu se află stema Țării Românești în tiparul Brîncoveanului. Inițialele sînt gravate. A folosit frontispicii vechi, gen medalion în număr de trei: Iisus, Sfîntul Ioan Gură de Aur și Sfîntul Vasile cel Mare²⁰⁴, deasupra căreia e scris:

«Stihuri politice asupra stemelor luminatului și înălțatului d(omn) Ioan Constantin Basarab Voievod». Pe foaia a doua se află două versete 6 și 19 din cap. XIV al primei Epistole către Corinteni, ce privesc limba folosită în biserică la sfintele slujbe. Iată unul din versete: «Iară acum, fraților, de voi veni către voi grăi voao au întru descoperire, au întru înțelegere, au întru pro(o)r(oc)ie, au întru învățătură». Pe foile 3—5 urmează prefața întocmită de Ipodiaconul Mihail Istvanovici și închinată dascălului său, episcopului Antim al Rîmnicului, scoțîndu-se în relief calitățile sufletesti și talentele lui, făcînd aluzie la activitatea tipografică mai ales, pe care o desfășura.

Cuprinsul cărții începe chiar pe pagina I și înăuntrul ei se află numai materiale specifice unui Molitfelnic obișnuit, și se întinde pînă la pagina 448. Pe pagina 452 s-a imprimat cererea de iertare pentru greșelile de tipar ce s-ar întîlni în text. Cheltuiala tiparului a fost suportată de însuși Antim, episcopul Rîmnicului.

Molitfelnicul, carte rituală de căpetenie a preotului, a răspuns multor nevoi duhovnicești ale credincioșilor creștini. Nici unul din cei intrați în comunitatea creștină nu a scăpat influenței sale harice.

De-a lungul veacurilor s-a adunat între scoarțele ei afumate de luminări, o comoară de binecuvîntări.

În anul 1706 la Rîmnic s-a tipărit «Adunarea slujbei Adormirii Născătoarei de Dumnezeu».

Slujba Adormirii Maicii Domnului consta în vecernia mică, paraclisul Maicii Domnului, vecernia cea mare, utrenia, Apostolul de la Liturghie, Evanghelia praznicului. În afară de acestea mai cuprinde Rînduiala polieleului, la care se cîntă psalmii cei obișnuiți, canoanele sîmbetelor, ale octoihului de la toate glasurile cu svetiine și hvalite, și cu stîhoavne și cu slovele lor.

Tipicul, paremiile, apostolul, evanghelia și sinaxarul sînt în limba română, celelalte stihiri și cîntări în limba slavonă.

Tot în 1706, s-a tipărit și un octoih slavo-român, «cu ostrdia și cheltuiala prea cinstiului de bun și mare neam a lui Mihai Cantacuzino, vel spătar», cărturar cu

204. N. Iorga, *Ornamentația vechii cărți românești*, în «Scrisori despre Artă», *Antologie de Barbu Theodorescu*, București, 1968, p. 196.

studii în străinătate și cu resurse financiare apreciabile, care a finanțat și un remarcabil și voluminos Antologhion, la Rîmnic în 1705.

Trăsătura de bază caracteristică pentru stilul de lucru al lui Antim ca editor o constituie faptul că reușește ca să cointerezeze la tipărire sau să determine pe autori să-și finanțeze comenzile, să suporte cheltuielile de tipar, chiar dacă sînt înalte fețe bisericești²⁰⁵.

Titlul Octoihului este: «Octoihos, adecă osmoglasnic, care are în sine toată slujba ce se cuvine a văscr(e)nelor împreună și o săptămînă cu toate ale ei rinduale».

Pe verso foii de titlu se află stema țării mărginită de un chenar cu podoabe florale, ce se aseamănă mult cu sculpturile în piatră de la stîlpii pridvorului bisericii minăstirii Antim.

Octoihul a fost tipărit pe două coloane și în două culori (negru și roșu). Indicațiile tipiconale, apostolele și evangheliile sînt în limba română, iar cîntările în limba slavonă.

Textul este înfrumusețat cu frontispicii, viniete, litere ornate, frumos lucrate²⁰⁶.

În 1708, fiind ales mitropolit al Țării Românești, cu reședința la Tîrgoviște, a înființat o nouă tipografie, unde a scos în 1710 «Învățătura bisericească la ceale mai trebuincioase și mai de folos pentru învățătura preoților» și «Psaltirea» — amîndouă în limba română²⁰⁷.

În 1712, Antim a tipărit «Octoihul» și «Rugăciuni în toate zilele săptămîinii».

Cel dintîi Octoih imprimat în Țara Românească, în românește, a fost opera lui Antim Ivireanul. În prefața Octoihului, Gheorghe Tipograful Radovici cu smerenie se închină tuturor celor ce se află și țîn de Eparhia Țării Românești, cucernicilor și cinstiților preoți²⁰⁸ și arată că a fost tălmăcită «de pre vorbe grecească și slavonească pre limba noastră cea Rumînească».

Se sublinia importanța Octoihului pentru preoți, cuprinzînd multe cunoștințe ale blagosloveniei și taine ale credinței noastre.

Scopul traducerii și tipăririi Octoihului, era ca să poată și «ceata bisericească și copiii creștinilor cari să nevoesc la învățătura Sfintei Scripturi, să o cîștige pre lesne, și să o citească nu numai în școală, și în casele sale, ci și în Sfintele Biserici, spre lauda Pre Slăvitului Dumnezeu»²⁰⁹.

Octoihul a fost imprimat în timpul voievodului Constantin Brîncoveanu și a mitropolitului Antim Ivireanul și cuprinde numai serviciile glasurilor celor opt Duminiци. La sfîrșit s-au mai adăugat — Serviciile Vesperinelor, Ortrinelor, Troparele Troicînice, Sfetelmele troparelor troicînice, Troparele Voscresnelor, Sfetelmele și Evangheliile Voscresnelor.

Este un octoih mic mai mult pentru candidații ce se pregătesc pentru preoție și mai puțin pentru Biserică. Importanța Octoihului (1712) constă în faptul că textul său a rămas ca normă în Biserica noastră pînă azi cu foarte mici schimbări. Iată de pildă: Stihirea I de la Glasul I «Rugăciunile noastre cele de sară primește-le, Sfinte Doamne, și ne dă nouă ertarea păcatelor; ca tu însuși ești cel ce ai arătat în lume Învierea»²¹⁰.

205. Tit Sîmedrea, *Evanghelia carte liturgică în limba română*, în «Biserica Ortodoxă Română», 1958, anul LXXVI, nr. 12, p. 114.

206. Virgil Moln, *Antim Ivireanul, editor de tipograf la Rîmnic (1705—1708)* în «Mitropolia Olteniei», nr. 9—10, f. 1966, p. 825—834. 207. *Ibidem.* 208. *Ibidem.*

209. *Ibidem.*

210. Blănu-Hudoș — B.R.J.L. p. 167, I.V. p. 213. Pr. N. Șeroănescu, *Mitropolitul Antim Ivireanul 1718 septembrie—1966 septembrie*, în «Mitropolia Olteniei», nr. 9—10, 1966, p. 730.

An de an, din grija și dragostea neadormită a Mitropolitului s-au tipărit cărți de cult, completând cuceririle secolelor anterioare în domeniul traducerilor și desăvârșind limba lor.

În anul 1713, Antim a tipărit un Liturghier, un Catavasier trilingv (slav, român, grec) și s-a reeditat Molitfelnicul din 1706. Constatăm așadar separarea celor două cărți de slujbă: a Liturghierului și a Molitfelnicului, tipărite pînă aici în același volum.

Din 1714 datează un Catavasier și un Ceaslov slavo-român. Titlul Catavasierului este «Psaltichie ruminească» care cuprinde întru sine: Catavasierul în toate trebuitorile cîntări ale Bisericii, ce se cîntă preste tot anul. Anastasima cu propedia și cu tot meșteșugul, cu eothinele și checrozare, Slihirarul cu toate Samoglasnicile prasniciilor celor stăpînești și ale sfinților celor mari, care se prăsnuiesc preste tot anul; Slihirarul Penticostarului ce serbătorile Pașcelor, de la Simbăta lui Lazăr, pînă la Duminica Mare, aședate cu meșteșugul Psaltichiei pe glasuri grecești, în dilele prea luminatului și de Dumnedeu Înălțatului Domnului Io Constandin Băsărab Voevod, la al 25 an al dăruitei de Dumnedeu Măriei Sale; păstorind în arhierescul scaun al Mitropoliei Prea Sfințitul și de Dumnedeu trimisul Mitropolit Chir Anthim Ivoreanul. La anii de la facerea lumii 7222 (1714) luna dechembrie 24. De smeritul întru ieromonahi Filotheiu, în Sfînta Mitropolie.

Cartea este închinată voievodului și anume lui Io. C. Br., adică lui Constantin Brîncoveanu, și s-a tălmăcit din îndemnul și cu blagoslovenia mitropolitului Antim.

Urmînd pilda Proorocului David, care în psalmul XLVI zice: «Cîntați cu înțelegere», autorul s-a străduit ca cele ce se cîntă în Biserică nu numai să se cînte dar să se și înțeleagă.

Psaltichia începe cu Catavasiile de peste an și anume cu cele de la Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos. După catavasiile urmează serviciul utreniei, apoi evoluțiile «Bine — ești cuvîntat Doamne», toate cîntările fiind puse pe note de psaltichia și chiar serviciile liturgice ale Sfîntului Vasile cel Mare și Grigore Decalogul.

La pagina 43 verso, manuscrisul are și cîntări proprii obiceiului românesc care sînt intitulate: «Acestea se cîntă cînd rădică păhar pentru Domnul Ungro-Vlahiei (heretisire).

— «Întru pofala (lauda) Mitropolitului Ungro-Vlahiei» amintindu-se numele lui Antim.

— «La pofala boierului mare» — nu se pomenește nimeni. Urmează apoi Paraclisul Născătoarei de Dumnezeu, dar numai textul în românește, fără psaltichie.

Tot din 1714 datează și un Ceaslov sau Orologiu, care este o colecție de rugăciuni zilnice citite la Vecernie, Pavecerniță, Miezonoptica, rînduiala Ceasurilor, Utrenie binecuvîntarea mesei, canonul Născătoarei de Dumnezeu, rugăciunile celor ce merg spre somn, apoi cuprinde troparele învierii, condace, rechimene, calendarul, in-dictionul, acatistele, paraclisul Mormîntului Domnului, felurite canoane. Ceaslovul este carte pentru strană fiind folosit în serviciul divin²¹¹.

Nevoile veacului în care a tipărit Antim au fost multe și felurite, drept urmare și cărțile lui au fost multe pentru măsura timpului și variate ca limbă și cuprins.

Cărturarul muntean, înaltul prelat Antim Ivoreanul, a tipărit și supravegheat tipărirea a 64 de cărți din care circa 38 au fost lucrate de el însuși.

211. C. Erbiceanu, *Cel dintîi Octoth imprimat în Valahia, în românește*, în «Biserica Ortodoxă Română», în sec. XVI, 1892—1893.

În ceea ce privește limba tipăriturilor apărute în timpul lui Antim Ivireanul o sumară statistică reliefează că au apărut :

— 30 în limba greacă, 24 în română, una în slavonă, opt în cite două limbi, cinci slavo-române, una în 3 limbi : greaca, slavona, română.

Lupta lăuntrică a domnitorului și a osirdnicului mitropolit era să aducă în cuprinsul graiului și cugetării românești, marile valori ale gândirii timpului, îndeosebi pe cele religioase. Prin aceasta s-a deschis largi căile tălmăcirilor, înprospătării culturii și șlefuirii limbii. Antim Ivireanu s-a străduit ca mitropolit pentru introducerea completă a limbii române în slujbele bisericești, căci pînă la sfîrșitul secolului al XVII-lea se introduseseră în biserică în românește : Tipicul, Cărțile din Sfînta Scriptură, Psaltirea, Paremii, Apostolul, Evangheliul și Cazania la care neobositul mitropolit a adăugat rugăciunea, adică slujba și cîntarea. În felul acesta odală cu tipărirea în românește a ultimelor cărți de cult s-a desăvîrșit biruința limbii române în Biserică. Meritul de a fi încununat această luptă de veacuri îi revine neobositului truditon pe ogoarele sfîntelor cărți, căci din grija lui și prin străduința lui s-au tradus și tipărit principalele cărți, de slujbă bisericească.

Prin munca lui a făurit vechea noastră limbă bisericească, reușind să dea limbii o mlădiere și o frumusețe nemaiîntîlnită și care de secole își păstrează prospețimea.

Limba folosită în traduceri este de cele mai multe ori aproape neschimbată față de limba literară de azi. De pildă, troparul Născătoarei de Dumnezeu în Octoihul din 1712 a fost tradus astfel : «Prea blagoslovită ești de Dumnezeu Născătoare Fecioară, că prin cel ce s-au întrupat din tine, iadul s-au robît, Adam s-au chemat, blestemul s-au pierdut, Eva s-au slobozit, moartea s-au omorît și noi am înviat.

Pentru aceasta cîntînd strigăm : Bine ești cuvîntat Hristoase Dumnezeul nostru, cel ce bine ai voit așa, mărire Ție» sau Troparul Sfîntelor Paști din Catavasierul din 1715 a fost tradus astfel : «Hristos au înviat din morți, cu moartea pre moarte călîcind și celor din mormînturi viață dăruindu-le» sau «Troparul de la Glasul I din Octoih (1712). «Piatra fiind pecetluită de jidovi și ostașii străjuind precurat trupul tău, înviat-ai a treia zi, Mîntuitorule, dăruind lumii viață. Pentru acesta puterile Cerurilor strigă ție, dătătorule de viață, Mărire învierii tale Christoase, Mărire Împărăției Tale, Mărire Purtării tale de grijă, unele iubitorule de oameni».

Au rămas valori de necontestat Psaltirea din 1694 de la Snagov, Octoihul din 1712 de la Tîrgoviște și Liturghia din 1713 tot de la Tîrgoviște, în care se recunosc și astăzi descătușarea limbii românești, cursivitatea ei, bogăția cuvintelor cunoscute de toți. Iată cît de frumoas sună românește cuvintele consacării : «Luați, mincați, acesta este trupul meu care se frînge pentru voi, spre ertarea păcatelor, Beți dintru acesta toți, acesta este singele meu, al legii cei noao care pentru voi și pentru mulți se revarsă spre ertare păcatelor»²¹².

Traducerile în românește ale lui Antim Ivireanul au înlocuit în mare parte curentul slavon, atît pînă în cancelarii și în Biserică pînă în pragul veacului al XVII-lea și apoi pe cel grecesc de la curțile Cantacuzinilor și a Brîncoveanului.

Opera lui a îmbrățișat aproape întreaga slujbă bisericească : altar și strană, precum și sfintele îndatoriri ale preoților în limba română.

Dar, cu tot efortul depus în epoca lui Brîncoveanu nu s-a putut ajunge la scoaterea definitivă a limbii slavone din slujba bisericească și chiar din cancelaria domnească. Chiar Antim a tipărit în 1697 o gramatică slavonească. Totuși, el și-a dat

212. C. Erbiceanu, *op. cit.*

seama de necesitatea, de utilitatea cărților bisericești românești și nu a întârziat să dea în românește o însemnată parte din cărțile de slujbă, căutând să dea textului un curs lesne de înțeles. De sub condeiul lui a ieșit o limbă românească mlădioasă și plină de frumusețe, de naturalețe.

Limba română a început să aibă o fluiditate naturală, înlăturându-se veștmîntul grecesc, topica rigidă, străină și cuvintele neînțelese de toți. Din această cauză, limba textelor lui a constituit model pentru urmașii lui. Chiar și azi, după mai bine de două veacuri și jumătate, limba unora din cărțile lui bisericești se apropie foarte mult de limba cărților bisericești din zilele noastre. De la Antim ne-a rămas și redactarea Crezului în actuala lui formă românească. Toate acestea se explică prin corecta însușire a limbii române de către mitropolitul Antim Ivireanul și prin descătușarea de construcția frazelor limbii din care traducea.

Antim a tălmăcit majoritatea tipăriturilor sale din grecește pe românește, ca semn al dragostei pentru limba țării care l-a adoptat. Dragostea sa nemărginită pentru luminarea poporului l-a făcut să scrie în testamentul său cu limbă de moarte pentru generațiile următoare :

«Las cu blestem și aciasta, Să aibă datorie tipograful să învețe meșteșugul tipografiei unul de la altul, pentru ca să nu piară acest meșteșug din țară, nici să se părăsească lucrul cărților pentru folosul țării» (din Așezămînt).

Trăind în mijlocul poporului, el a știut felul lui de vorbire, puterea lui de înțelegere și gusturile lui, în ceea ce privește graiul, Mitropolitul Antim nu s-a depărtat niciodată de vorbirea poporului tocmai pentru a-l putea sluji și tocmai în aceasta constă contemporaneitatea limbii sale. Pe drept cuvînt este socotit unul din făuritorii limbii române literare.

Circulația intensă a cărților lui Antim Ivireanul în Ardeal, în Moldova, fiind dedicate tuturor românilor, a dus la făurirea unei limbi literare românești unitare și totodată a dus la întărirea sentimentului de unitate națională a tuturor românilor, ceea ce a pregătit unirea lor de mai tîrziu într-un singur stat național român.

Arta tipografică a lui Antim este uimitoare pentru epoca aceea. Prețuirea cărții era foarte mare, iar meșteșugul era socolit ca o slujire a lui Dumnezeu. Mai toate tipăriturile sînt in-folio, cu sute de file, pe hîrtie vîrgată din zdrențe și cirpe de bumbac. Corpii de literă sînt mari, înalți și zvelți, îndeosebi la cartea de slujbă sau cartea de strană — chirilicele veacului, folosite de Antim, sînt citețe și aliniate ca într-o frescă de mult preț. Cartea este legată în piele și scoarță de copac, deschizîndu-se pe o potă împodobită, în dosul căreia s-a tipărit stema între inițialele voievodale și dedesubt cu versuri de închinare. Cuprinsul este presărat cu frontispicii, icoane și semne xilografice semnate de săpătorii lor, iar fiecare capitol se sfîrșește în scară, cu un termen de coborîre.

În concluzie, cărțile traduse și tipărite de Mitropolitul Antim Ivireanul constituie monumente de limbă română bisericească și literară și totodată adevărate valori de artă tipografică.

Referindu-se la limba și stilul operei lui Antim, cercetătorul G. Ștrempel scrie : «Stilul Mitropolitului Antim Ivireanu este natural : cum a gîndit așa a și scris. El a știut să-și nuanțeze stilul cu imagini artistice în așa fel încît să fie ascultat cu plăcere și cu interes. Unele din aceste imagini sînt atît de plastice și atît de frumoase, încît par ieșite de sub pana vreunui mare scriitor contemporan... Stilul său se caracterizează și printr-o pronunțată notă de ironie, de pamflet la care recurge foarte adeseori, pentru a obține efectele dorite în predicile sale...

Limba lui Antim Ivireanu este o limbă naturală, pe înțelesul tuturor, lipsită de frazeologie inutilă, fără tirade și exagerări...

Limba vioaie, cu bogăția de procedee artistice face din opera lui Antim Ivireanu un prețios monument de limbă românească ce se citește cu plăcere și astăzi, după un sfert de mileniu de la data când a fost elaborată»²¹³.

De la curajoasa întreprindere a diaconului Coresi pînă la tipăriturile episcopului și apoi mitropolitului Antim Ivireanu a trecut un secol și jumătate, iar de la acesta pînă în zilele noastre mai bine de un sfert de mileniu. Totuși distanța care ne desparte de Antim Ivireanu ni se pare cu mult mai mică ca cea care ne desparte de Coresi în ceea ce privește limba.

Mai bine-zis diferența dintre limba textului coresian și cea a textului mitropolitului este mai mare decît cea a limbii acestuia din urmă și limba noastră bisericească de azi, deși timpul este invers proporțional cu distanța. Faptul aceste este pe deplin explicabil. Coresi, însuflețit de dorința de a avea și creștinii ortodocși carte bisericească românească, a încercat să înlăscă din limbi considerate sfinte (slavonă și greacă) și să traducă pe limba noastră. Dar această dorință deschidea o cale, era o încercare de-a înobilă limba noastră cu darul de a fi liturgică, sfîntă. Limba română se naștea ca limbă literară. Ostenitorii care au urmat și au trudit pe tărîmul cărților bisericești prin traduceri lor au contribuit la dezvoltarea limbii, ajungînd la un moment de înflorire maximă în timpul mitropolitului Antim Ivireanu.

Pentru a se putea vedea progresul limbii lui Antim față de predecesorii lui, este necesar să se facă o paralelă. Dintre înaintașii demni de atenție pentru strădania lor de a da românilor carte bisericească românească, au fost Coresi, care este un punct de plecare valoros, și Dosoftei, primul care a desfășurat o largă muncă de românzare a cultului. Textul comparat este scos din Liturghier, una din cărțile de căpătîi ale preotului. Iată, de exemplu, cîteva fragmente din cei trei autori bisericești din limba cărora se va putea trage o concluzie semnificativă :

1. Liturghierul lui Coresi 1570

Ectenia mare

«— popa : bl(a)gosloviti împăriție tatălu și fiulu și sf(i)ntulu dhu și acmu și pururea și veaci de veaci, diaconulu să zici diaconstfele :

— lumiei domnulu să rugămu, de susu pace și de spășenia sufletelor noastre domnului să ne rugămu.

— de păcea a toati lumea și de dulce tocmeale sf(i)ntele domnului béasereci și de împreunarea tuturor domnului să ne rugămu.

— de sf(i)nta casa aciasta și de ceia ce cu credinți și cu dulce smerenie și cu frica lu Dumnezeu ceia ce nbli întrinsi domnul lui să ne rugămu.

— de mai marele episcopulu nostru imr și de curata preuție ce sântu de hs. slujbe de toati încetînirea și oamenii domnului să ne rugămu.

— de dulce cinstiți și de dumnezeu păziți, împărații noștri de toate curțile și de voinicii lor domnului să ne rugămu.

— de să se supuie și să se lease totu vrășmașulu și nepriitoiulu suptu picioarele noastre domnului să ne rugămu.

— de sfîntulu loculu acesta și de toate cetîntile și în laturile și de ceia ce cu credinți întru jale lăcziescu domnului să ne rugămu.

²¹³. Antim Ivireanu — *Predici* — Editura critică, studiu introductiv și glosar de G. Ștrempele, Ed. Acad. R. P. R., 1962.

— de bună mestecarea a văzduhului, de mulțirea rodului pământului, și de vrea-me, domnului să ne rugăm.

— de notitorii și cale făcitorii neputincioșii ceia ce se chinuescu prindații, de spăsenia lor, domnului să ne rugăm.

— a ne izbăvi noi de toată scirba, mânia și nevoia, domnului să ne rugăm.

— foloseaște, spășeaște, miluiaște și fereaște noi domn cu a ta dulceați.

— prea sf(i)nti, curati și preabin(a)goslovit, despueoarea noastră și curati fati Maria cu toți sf(i)ntii pomeniri și unulu altuia și toati viața noastră lu hs. domnului să dămu.

— popa să strige : că cadeți se toată măriia, cinste și inchiniciune tatilu și fiulu și sf(i)ntulu dhu, acmu și pururea și in veacii de veacu ²¹⁴.

2. Liturghierul lui Dosoftei.

«— Blsvitii, împărăția tatălui și fiului și a svntului dh., acmu și purure și-n vecii de veci amin.

— Cu pace Domnului să ne rugăm Poporul, Doamne miluiaște.

— Pentru acia de sus pace și speeniia sufletelor noastre, D.S.n.r.

— Pentru pacii a toată lumia, bună starie, svntelor lui Dumnezeu besiarici. și a tuturor uniciune, D.S.n.r.

— Pentru svnta casa aciasta și carii cu credință și cu bună veghiare și cu frica lui Dumnzău intră întru dânsa, D.S.n.r....

— Că ți se cuvine toată slava, cinstia și inchinăciunea tatălui și fiului și svntului dh acmu și purure și in veci de veci amin».

3. Liturghia lui Antim 1713.

«— Blgsvită e împărăția Tatălui, și a Fiului și a Sfintului dh, acum și purure și în vecii vecilor, Amin.

— Cu pace Domnului să ne rugăm.

— Pentru pace de sus și pentru mîntuirea sufletelor noastre, D.S.n.r.

— Pentru pace a toată lume și pentru bună stare sfntelor lui Dumnezeu beserici și pentru unire tuturor, D.S.n.r.

— Pentru Sfînta Bésereca aceasta și pentru aceia ce cu credință și cu bună cucernicie și cu frica lui Dumnezeu intră întrinsa, D.S.n.r.

— Că ție să cuvine toată mărire, cinste și inchinăciune, Tatălui, și Fiului, și Sfîntului Dh, acum și purure și în vecii vecilor, Strana Amin» (liturghierul lui Antim, p. 66—68).

Din fragmentele prezentate mai sus (privind ectenia mare) se desprind cîteva trăsături specifice pentru cei trei diortisitori ai cărților de ritual în limba română :

Din limba românească folosită de Coresi ne dăm seama de greutatea exprimării, de strînsa legătură dintre topica originalului și topica traducerii și de dorința permanentă de a se exprima pe înțelesul tuturor.

Mitropolitul Dosoftei al Moldovei păstrează în limba lui, greoaie, numeroase regionalisme, dînd limbii sale un puternic caracter dialectal, spre deosebire de Antim, care reușește să înveșmînte ideile în straie alte de potrivite încît ele rămîn valabile pînă în zilele noastre.

²¹⁴. Prof. Dr. Badea Cireșanu, *Tezaurul liturgic al Sf. Biserici creștine ortodoxe de răsărit*, Tomul II, București, 1911 — despre Ceaslov.

Cu Antim Ivireanul s-a desăvîrșit limba românească, limba literară românească avînd ca unul dintre principalii ei ctitori pe acest neobosit mitropolit cărturar. Dar tipăriturile lui Antim se deosebesc de cele ale lui Dosoftei nu numai prin limbă ci și prin prezentarea grafică: regulile slujbei, rîdicile, sînt tipărite separat cu culoare roșie și face o asemenea prezentare încît se vede clar care e partea preotului, a diaconului și a stranei.

Din toate cărțile liturgice traduse și tipărite de Antim se vede grija lui de a se face înțeles de toți. Este un merit incontestabil acest permanent control al clarității, armoniei și al bogăției limbii românești folosită în cărțile de ritual, căci cu el s-a desăvîrșit biruința limbii române în Biserică, deci limba română a devenit limbă liturgică. El a folosit o limbă firească, naturală, potrivită cu graiul poporului și tocmai din această cauză limba lui ni se pare atît de modernă.

Pentru că sfințele cărți sînt traduse în limba poporului, limba lor a fost înțeleasă de toți românii și a servit ca bază pentru cărțile liturgice, deci Antim Ivireanul, ilustrul tipograf, gravor, xilograf, arhitect, pictor, episcop și mitropolit, poate fi considerat creator al limbii bisericești.

Pe calea larg deschisă prin neostenita rivnă de mitropolitul martir Antim Ivireanul, în secolul al XVIII-lea, au mers alți cărturari din cele trei țări române, continuînd, completînd și desăvîrșind opera de traducere și tipărire a cărților românești de cult.

În secolul al XVIII-lea volumul tipăriturilor a crescut vertiginos (numai în șapte decenii s-au tipărit 198 de cărți, în special în tipografia din București, înființată de mitropolitul Varlaam al Țării Românești în 1678)²¹⁵.

Alături de această tipografie mai funcționau și alte tipografii puternice la Rîmnic. Antim Ivireanul a adus aici de la Snagov litera și legătoria, fiind o tipografie nici domnească, nici eparhială, ci una personală a episcopului Antim al Rîmnicului și la Tîrgoviște (fiind numit în 1708 mitropolit, a luat cu sine tot utilajul tiparului, dovadă deci că era proprietate personală).

Prof. Cornel RĂDULESCU

MANUSCRISE MUZICALE BIZANTINE CU NOTAȚIE ANTECHRYSANTICĂ DIN BIBLIOTECA SF. SINOD ȘI BIBLIOTECA PALATULUI PATRIARHAL DIN BUCUREȘTI

I. BIBLIOTECA SF. SINOD

Printre cele circa patruzeci-cincizeci de manuscrise muzicale cu notație psaltică ce se află în biblioteca Sfîntului Sinod și în biblioteca Palatului Patriarhal din București am găsit un număr de șapte — patru la prima și trei la cea de a doua bibliotecă — unele cu notație cucuzeliană sau neobizantină (sec. XV—XIX), iar altele cu notație de tranziție de la cea cucuzeliană la cea chryzantică (sec. XVIII—XIX)*.

215. Antim Ivireanul, *Liturgie*, 1713, p. 97.

* În ceea ce privește periodizarea notațiilor bizantine, a se vedea:

Rév. T. D. Petrescu. *Études de paléographie musicale byzantine*. Editura Uniunii Compozitorilor, București, 1967.

Amintim în treacăt că manuscrise muzicale bizantine — și vechi și noi — se găsesc în aproape toate bibliotecile mari și mici, publice și mănăstirești (excluzând pe cele particulare) din țara noastră, ele depășind poate cifra de o mie, în afară de cele slave în notația rombică pe portativ cu patru sau cinci linii și de cele în notația krjuki, folosită și astăzi la noi în bisericile de rit vechi (lipoveni).

Dintre cele vechi (până la 1814) bizantine, cu text grecesc, românesc sau bilingv, două sute trei manuscrise — cite am găsit în toată țara — le-am făcut cunoscute în teza mea de doctorat. Ulterior însă s-au mai adăugat la acestea încă două din secolul al XVIII-lea, donate de curînd Bibliotecii Centrale de Stat din București de către părintele diacon prof. Grigore Panțiru.

Cele de care ne ocupăm în studiul de față fac parte din numărul celor vechi (205 la număr).

La biblioteca Sf. Sinod trei manuscrise datează din secolul al XVIII-lea și sînt cu notație cucuzeliană, iar unul datează de la începutul secolului al XIX-lea, în notația de tranziție.

La biblioteca Palatului Patriarhal sînt două din secolul al XVIII-lea și unul de la începutul secolului al XIX-lea.

Dat fiind faptul că tiparul nu are semnele diacritice prin care se redau accentele, spiritele sau silabele lungi conform normelor internaționale de transliterație elaborate în 1968 de Societatea ISO, textele grecești le vom reda în original și nu în transliterație latină, păstrînd forma grafică originală.

Numele autorilor le vom reda la nominativ și nu la genitiv, cum se obișnuiește la greci. În paranteză, după fiecare autor, dăm și numărul de cîntări cu care figurează aceștia în manuscrisul respectiv.

Autorii cîntărilor din aceste manuscrise sînt, în general, cei cunoscuți, începînd cu Ioan Cucuzel, Ioan Glikes, Manuel Hrisafes, Mpalasie (Balasie) preotul, Xeniu Korones, Petru Lampadarie, Petru Bizantie Bereket, Gherman arhierul Neon Patron (din Patrasul Vechi) și alții.

Pe lângă aceste nume arhicunoscute vom găsi, totuși, și altele mai rar întîlnite ca: Fratzes Rodios, autor de cîntări și copistul manuscrisului grecesc nr. 206 din biblioteca Palatului Patriarhal; Konstantinos Tyros, copistul manuscrisului grecesc nr. 43 din biblioteca Sf. Sinod.

Ne-a atras atenția și un alt autor și copist, pe care, de altfel, l-am întîlnit și în alte manuscrise muzicale bizantine de la Biblioteca Academiei R.S.R., anume Dionisie Batahos sau Moraitul sau Dionisie din Patrasul cel vechi din Peloponezul Ahaiei, care pe la 1797 se afla în București, așa cum reiese din însemnarea făcută chiar de el în manuscrisul grecesc 778, f. 134 r de la Biblioteca Academiei: «Εγγραφήτη παρ' ἐμῆ Διονυσίῃ τῷ Παλαιῶν Πατρῶν τῆς ἐν Πελοποννησῶν Ἀχαΐας εὐρισκομένου ἐν Βουκουρεστίῳ ἀψφζ ιαβία

Idem, *Les Idéomes et le Canon de l'Office du Noël*, Paris, 1932 (Librairie Orientaliste Paul Geuthner).

Grigore Panțiru, *Notația și ehurile muzicii bizantine*. Editura Uniunii Compozitorilor, București, 1971.

Pentru bibliografia străină a se vedea lucrările menționate în teza mea de doctorat: *Izvoare ale cîntării psaltice în Biserica Ortodoxă Română* — manuscrise muzicale vechi bizantine (grecești, românești și româno-grecești) din România. În «Biserica Ortodoxă Română» XCII (1974), nr. 1—2, p. 131—280.

te» [«S-a scris de către mine Dionisie din Patrasul cel vechi din Peloponezul Ahaiei aflindu-mă în București 1797 iunie 15»].

Acest Dionisie a stat un timp în Țara Românească, unde dedică manuscrise muzicale copiate cu mîna lui unor persoane cu vază de aici, cum este cazul cu manuscrisul grecesc 185 din biblioteca Palatului Patriarhal (a se vedea titlul) dedicat marelui vistier Constantin Filipescu și paharnicului Ștefan Pelios.

*
* *

Vom prezenta acum manuscrisele muzicale vechi-bizantine din Biblioteca Sf. Sinod și apoi¹ pe cele de la Palatul Patriarhal în ordine cronologică.

I. București-Biblioteca Sf. Sinod (B-SIS)

1. Manuscrisul grecesc 46

Titlu: «Ἐιρμολόγιον συν θεῷ ἀγίῳ νεωστραλλωπισθην παρά το τιμιωτάτω νομοφύλακος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τῷ ἐν ἱερευσι κυρ Μπαλασιου συνετεθη δε καθως τὰ νῦν ἀσματομελωδεῖται ἐν Κωνσταντινῶπόλει μετα πληστης ἐπιμελίας».

Copistul și locul unde a fost scris nu se cunosc. Se știe însă, dintr-o însemnare de pe f. 1 r, că manuscrisul datează dinainte de anul 1742: «Καὶ το δε προς τοῖς ἄλλοις Γεωργίου ψαλτης 1742 [- «Și aceasta este dintre celelalte (cărți) ale lui Gheorghe psaltul 1742»].

Autorul celor 1109 cîntări din acest manuscris este, după cum reiese din titlu, Mpalasie preotul și nomofilaxul mării biserici (Sf. Sofia) din Konstantinopol.

Format: 16 × 11 cm. **File:** 246 + 1 = 247. **Rînduri pe pagină:** 11.

Notăție cucuzeliană cu text în limba greacă medievală, cerneală neagră și roșie, ornamentații pe filele: 1 r, 37 r, 128 r; inițiale împodobite. Legătură veche de lemn îmbrăcat în piele cu chenare și ornamentații geometrico-florale presate; urme de închizători.

Cuprins: f. 1 r—213 r: Irmoasele canoanelor învierii pe cele opt glasuri; f. 213 r—223 r: Prosomiile (podobiile) celor opt glasuri; f. 223 r—232 v: Cathismalele (sedelnele) învierii pe cele opt glasuri; f. 232 v—242 v: Antifoanele glasurilor; f. 242 v—246 r: Cele unsprezece exapostilarii, eotinale sau stihirile evangheliilor învierii; (f. 246 v) însemnare din anul 1823; (f. 247 albă).

Observații: Una filă lăiată între f. 57—58. Cote vechi: 75.842/968.

2. Manuscrisul grecesc 43

Titlu: «Ἀρχη συν θεῷ ἀγίῳ τῆς παπαδικῆς τεύχης» + ἀρχη τῶν ἀναστασίμων + Heruvico-chinonicar.

Autori: Anonim (160), Πετρος Μπερεκετης πρωτοψαλτης τῆς μεγάλης ἐκκλησίας (42), Petros (50), Ἰωαννης Γλυκης, Λεον ὁ σοφος (11 — text), Γαζης (3), Αντωνιος ἱερευς (8), Χρισαφης (9), Δημητριος Μητιλιναιος (1), Γυτα (1), Μπαλασιους ἱερευς (2), Ἰωακειμ Βυζιτης (3).

Copist: Konstantinos Tyros. **Loc:** Moshopoleos (Moskopole din Macedonia). Din însemnarea de pe fila 151 v reiese că manuscrisul a fost copiat la 1782 de către copistul menționat mai sus.

Format: 16 × 10,5 cm. **File:** 159. **Rînduri pe pagină:** 11.

Notație cucuzeliană cu text în limba greacă medievală, cerneală neagră și roșie, inițiale împodobite. Legătură veche de lemn îmbrăcat în piele.

Cuprins: F. 1 r-v: Cîteva însemnări și notație psaltică fără text; f. 2 r—3 v: Troparele deniilor (numai text); (f. 4—6 albe); f. 7 r: dedicație; f. 8 r—13 r: Propedie (Gramatică psaltică); f. 13 v—101 r: Anastasimatar (stihiri) de la Doamne strigal-am, stihoavnă și laude pe cele opt glasuri — împerechiate două cite două (autentic-plagal): 1—5, 3—7, 4—8, 2—6; irmos calofonic, kekragare (Doamne strigal-am), dogmaticile, slavele de la stihoavnă, pasapnoare (Toată suflarea mică) pe cele opt glasuri; f. 101 v—116 r: Cele unsprezece voscresne; f. 116 r—130 v: Polieule, pasapnoare, Ton despotin, Aghios; f. 130 v—150 r: Heruvice și chinonice; f. 150 r—151 r: Să se îndrepteze... și heruvicul de la Liturgia darurilor mai-nainte sfințite; f. 151 v—159 v: Însemnări, cîntări fără text; (f. 153—155, 157 albe).

Însemnări: f. 7 r: «Ofer această carte cu muzică (eleno-greacă) orientală iubitelui meu preten Preotului Ghe. Petcu, Sf. M. Bogdana (adăugat: J. Bacău), spre semn de amintire în veci neuitat. Cîntăreș Spiridon Belceanu fostului coleg de bancă Episcopiea de Roman 1938 apriele 19. Slobozea Melului Com. Ripile jud. Bacău; f. 8 r (sus): «Cartea datează de la anul 1893» (sic); f. 151 v: «Αυτη η μουσικοβιβλος υπαρχει του Δημητριου κυριου Ναουμ εξαρχου τε και προεστος της παρουσης κλιμακος και προταρχον». Γραφησα δια χειρος του ελαχιστου διδασκαλου αυτου Κωνσταντινου Τυρω του εκ Μοσχοπολεος και εστο εις ενθυμειν τον μετεγγνεστερον εις 1782 φεβ. 8 ετελιοθη»; f. 159 r: «Η τουτο υπαρχει του διακονου μεθοδιου βατοπεδινου εγρον ουχι το βιβλιον αλλα το κονδιλιον».

3. Manuscrisul grecesc 28

Titlu: «Αρχη συν θεῷ ἀγιῶ τῶν σημαδίων τῆς ψαλτικῆς τέχνης τῶν τε ἀνιόντων καὶ κατιόντων σωμάτων τε καὶ πνευμάτων μετὰ πάσης χειρονομίας καὶ ἀκολουθίας συντεθημενης εἰς αυτην παρὰ τῶν κατα καρούς ἀναδειχθεντων ποιητῶν παλειῶν τε καὶ νέων» + «αρχη... τῶν κεκραγαριῶν καὶ τῶν στιχηρῶν ἀναστασίμων καλοπισθέν των ὑπό τοῦ ἁ ψάλτου κυρ χρυσάφου».

Autori: Χρυσάφης ἁ [πρωτο] ψαλτης (208), Ἰωαννης Γλυκῆς (11), ἀγιοριτικὰ (16).

Copistul și locul unde a fost scris nu se cunosc. Se poate determina, în schimb, data copierii acestui manuscris — înainte de 1787 — conform însemnărilor de pe f. 1 r care conțin anii: 1787 și 1798.

Format: 16,5 × 11,5 cm. *File:* 7 + 129 + 1 = 137. *Rînduri pe pag.:* 10.

Notație cucuzeliană cu text în limba greacă medievală, cerneală neagră și roșie, ornamentații florale pe filele: 8 r, 17 r, 28 v, 40 v, 52 v, 66 r, 81 r, 93 v, 105 r, 117 r; inițiale împodobite. Legătură veche de lemn îmbrăcat în piele, cu chenare și ornamentații geometrico-florale în bronz; urme de inchișători.

Cuprins: F. 1 r: însemnări; (f. 1 v—7 v albe); f. 8 r—16 v: Propedie (Gramatică psaltică); f. 17 r—116 v: Anastasimatar (kekragare, stihiri, stihoavnă, laude etc.) pe cele opt glasuri; f. 117 r—131 r: Cele unsprezece voscresne; f. 131 r—136 r: Kekragare aghioritice (f. 136 v—137 v albe).

Observații: Provine din Biblioteca Facultății de Teologie din București. Cote vechi: D. 1324; B.F.T.B. Nr. 550/1947; 4529; 246. Una filă tăiată între f. 24—25.

4. Manuscrisul grecesc 10

Titlu: «Αρχη συν θεῷ ἀγιῶ καὶ τῶν καταβασιῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ», + Anastasimatar + Liturghier.

Autori: Anonim (105), Πετρος λαμ[παδαριος] (35), Δανιηλ Πρωτοψαλτης (37), Πετρος λαμπαδαριος Πελοποννησιος (87), Μανωηλ Χρυσσαφης (2), Ιωαννης Κωνσταντινου (16).

Copistul și locul nu se cunosc. Este copiat la 1817, așa cum reiese din însemnarea de pe fila 240 r: «Τέλος καὶ τῷ παναγαθῷ θεῷ δοξα 1817».

Format: 16,5 × 12 cm. File: 240 + 1 = 241. Rînduri pe pagină: 8.

Notație de tranziție cu text în limba greacă medievală, cerneală neagră și roșie, inițiale împodobite. Legătură de carton îmbrăcat în piele cu chenare și ornamentații florale presate.

Cuprins: F. 1 r—58 r: Catavasiile sărbătorilor împărătești; f. 58 r—62 r: Evloghitare (Binecuvîntările învierii); f. 62 r—68 v: Chinonice; f. 68 v—78 r: Heruvice; f. 79 v—91 r: Chinonice pe opt glasuri; f. 91 r—107 v: Cîntări de la liturgia Sf. Vasile cel Mare; troparele deniilor; f. 107 v—115 r: Cîntări de la Acatistul cel mare; f. 115 r—158 r: Chinonice pentru tot anul; f. 158 r—240 r: Ziua învierii, doxologii, polieleu, aliluie, Ton despotin, axioane (Străin lucr, Cuvine-se); f. 240 v—241: însemnări.

Observații: Provine din Biblioteca Facultății de Teologie din București. Cote: B.F.T.B. Nr. 1305/1959; 251; 4510; D. 1305. Două file tăiate la început și trei la sfîrșit.

Însemnări: F. 78 v: «ultima voință a prea iubitului meu tată Dragomir Constantinescu, fiind aceea de a dona această carte Bibliotecii Societății «Crucea» a Cîntăreților bisericești din România, fac o pioasă datorie respectînd'o și prin D-l Pană C. Brănianu, Președintele Societății, o donez 12 iunie 1901. Vasile Dragomirescu» (stampila Societății Cîntăreților din România).

II. BIBLIOTECA PALATULUI PATRIARHAL (B-PPh)

1. Manuscrisul grecesc 206.

Titlu: Kalofonicon +Theotocar + Kralimatar.

Autori: Θεοδωλος μοναχος (1), Ιωαννης Κωνσταντινου (8), Μπαλασιος ιερευς και νομοφύλαξ (86), Μανουηλ Χρυσσαφης (20), Ιωαννης Γλυκης (1), Χρυσσαφης ο νεος και πρωτοψαλτης (45), Πετρος (45), Νικολαος Ανδριανοπολιτης (1), Δανιηλ άγιοριτης (1), Ιωαννης λαμπαδαριος Κλαδας (2), άγιοριτικόν (8), έκκλησιαστικόν (3), Πετρος ο μωσικος (2), Γερμανος αρχιερευς Νεων Πατρών (13), Πετρος Μπερεκετης [Βυζαντιος sau Μελοδος] (57), Ιωαννης Κλαδας (3), Πρασιнос (1), Γριγοριος Αλυάτος (1), Αρσενιος ιερομοναχος [ό μικρος] (5), Θεοφανος Καρικης (2), Χρυσσαφης ιερευς (2), Παναγιωτος Χαλατζογλος και πρωτοψαλτης τής μεγάλης έκκλησίας (2), Μελετιος (2), Δαμιανος ιερομοναχος (1), Αθανασιος πατριαρχος (2), Δημητριος Βλατιρος (1), Γεωργιος (1), Ιωαννης λαμπαδαριος (1), Φρατζης Ροδιος (53), Καλλητος (1), Κυριλλος προηγνίος (1), Δανιηλ λαμπαδαριος (1), Αναστασιος Ραφανιωτος (1).

Copist: Fratzis Rodios. Data copierii: 1758 (vezi însemnarea de pe f. 264 r). Format: 19,5 × 15,5 cm. File: 281. Rînduri pe pagină: 12—15.

Notație cuzelziană cu text în limba greacă medievală, cerneală neagră și roșie, inițiale împodobite. Legătură veche de lemn îmbrăcat în piele, cu chenare și ornamentații florale presate (în bronz), pe ambele coperți avînd scena răstignirii.

Cuprins: F. 1 r—2 r: Cîntare calofonică; (f. 2 v—4 v albe); f. 4 v—5 r: Fie numele Domnului; f. 4 r—66 v: Theotokare (cîntări calofonice în cîntea Maicii Domnului, pe cele opt glasuri, în mai multe variante); f. 66 v—157 r: Irmoase calofonice

la sărbătorile împărătești, ale Maicii Domnului și ale Sfinților mari de peste tot anul; f. 157 r—193 v: Irmoase calofonice din perioada Triodului; f. 193 r—220 v: Irmoase calofonice din perioada Penticostarului; f. 220 v—239 v: Kratime (cîntări pe larg) pe opt glasuri; f. 240 r—272 v: Irmoase calofonice diverse; (f. 273 r—277 r albe); f. 277 v—278 r: Cîntări (numai text); (f. 278 v—280 r albe); f. 280 v—281 v: însemnări.

Insemnări: F. 264 r: «Ἐίληφε περας η παρουσα ασματομεληρηρητοφτογος βιβλιος ητις αυθη της παπαδικης τοις αρχαιοις κεκλητε παρ' εμου Φρατζη Ροδιου οι ευτοιγχανονταις δε το μικρο του το πονεματη μεμνεσθε χαμου του ευτολους συγραφαιος οπος η ξομεν παρα θεου μεθον εν τη ημερα της κρισηος αμην. 1758 μαρτιου ζ [7]».

Observații: Lipsește începutul; una filă tăiată între f. 13—14. Colă veche: M. 219.

2. Manuscrisul grecesc 235

Titlu: «'Αρχη συν θεῷ ἀγίω τῶν σημαδιω[ν] μουσικης εἰς πιστιμης των ανιόντων και κατιόντων σωματων τε και πνευματων και πασης Χηρονομίας παρα τῶν κατα κερυς ἀναδειχθεντων ποιητῶν παλαιῶν τε και νεων» + Anastasimatar.

Autori: Anonim (177), Πητρος λαμπαδαριος (4).

Secolul XVIII (sfârșit). Format: 16,5 × 10,5 cm. File: 120. Rînduri pe pag.: 10.

Notație de tranziție cu text în limba greacă medievală, cerneală neagră și roșie, ornamentații pe filele: 2 r, 8 r, 21 v, 34 v, 47 r, 61 v, 78 r, 103 r, 117 v; inițiale împodobite. Legătură veche de carton îmbrăcat în piele cu chenare florale în bronz.

Cuprins: F. 1 r-v: Axion la Bunavestire; f. 2 r—7 v: Propedie cu roata glasurilor și exerciții de paralașisire; f. 8 r—114 r: Anastasimatar (stihirile de la Vecernie, stihovăni și laude pe cele opt glasuri); f. 114 v—117 v: Heruvic duminical, chinonice; (f. 118 r—119 r albe); f. 119 v—120 r: Însemnări care conțin anii: 1822 și 1889.

Observații: Din cărțile lui C. N. Mateescu din Rimnicu-Vilcea. Colă veche: M. 248. Una filă tăiată între f. 116—117.

3. Manuscrisul grecesc 185

Titlu: «Δοξαστικαριον νεον, περιεχον ἅπαντα τὰ τῶν ἑορτῶν τῷ ἐνιαυτοῦ δοξαστικὰ συντεθέν κατ' ἕφος ἐνοηματικόν, δὲ ρυθμον και φτορικόν παρ' ἐμῷ Διονυσίῳ Βατάχῃ, τῷ ἐκ Παλαιῶν Πατρῶν τῆς ἐν Πελοποννησῷ Ἀχίας, πρὸς Χάριν τῷ πανευγενεστάτῳ τε και περιφανεστάτῳ ἀρχιμεγάλῳ Βιστιαρ κυρ Κωνσταντίνῳ Φιλιππεσῳ, τῷ ευμενεστάτῳ μοι κί ευεργητικωτάτῳ ἐν Βερεσσιῳ τῆς εγγρο Βλαχίας τῷ ᾠθ [1809]» + «Ἀναστασιματαριον νεον»... [dedicat paharnicului Ștefan Pelios].

Autor: Dionisie Batahos din Patrasul Vechi. Copist: Idem. Data: 1809 (vezi titlul). Format: 20,5 × 15 cm. File: 245 + 9 = 254. Rînduri pe pagină: 15.

Notație de tranziție cu text în limba greacă medievală; cerneală neagră și roșie, ornamentații florale pe filele: 7 r, 122 r, 159 r, 184 r, 240 r; inițiale împodobite. Legătură de lemn îmbrăcat în piele roșie cu ornamentații și chenare florale presate (în bronz). Pe coperta I, în mijloc, sint inițialele D.N., iar pe coperta II, inițiala F.

Cuprins: (F. 1—4 albe); f. 5 r—6 r: Prefață semnată de autor (copist): Dionisie Batahos; f. 6 v: Versuri; f. 7—121: Doxastarul (Slavele de la Vecernie, stihovăne, laude etc.) din perioada Octoihului; f. 122 r—158 r: Doxastarul din perioada Triodului; f. 159 r—173 v: Doxastarul din perioada Penticostarului; f. 174 v—176 r: Pinax (cuprinsul manuscrisului); (f. 176 v—183 v albe); f. 184 r—239 v: Anastasimatar (ke-

kragare, stihuri, stihiri, dogmatici, stihioavne, laude pe cele opt glasuri); f. 240 r.-245 r.: Cele unsprezece voscresne; f. 246-254 albe.

Insemnare pe f. 245 r.: «Το δε υπαρχει συνθημα εμου Διονουσιου εκ των Πατρων της Πολεως, του Πελοποννησιου. Οπερ προς Χαριν γεγρονε των φιλομουσων μονον οτινες κρινουσιν ορθος και νοημα και τονον. Το υφος εχει συντομον δε ρυθμους τας συνθεσεις το μελος κατα νοημα, μι φθορικας το θεσεις. Μανθανειν εξεστι λαιπον λογιους καλοφονους αλλ'ου τοις αμαθεσι, δε αμα και κακοφονους και εστη εις μνημοσυνον, του φιλομουσου, οντος αιτιου τε και προς τρεπτου καμου του κοπιοντος».

Observație : Cotă veche : M. 198.

*

* * *

Aceste șapte manuscrise sînt copiate, în general, pe hîrtie groasă cu dungi albe pe vertical sau pe orizontal, avînd diverse filigrane.

Diac. Lector Nicu MOLDOVEANU

CHIPURI DE IERARHI: COMPOZITORI, TRADUCĂTORI, PRELUCRĂTORI ȘI MARI CÎNTĂREȚI AI MUZICII BISERICEȘTI

I

Perioada 1813 — 1909

Episcopul Ghenadie Țeposu-Argeșiu; Mitropolitul Silvestru Andrievicei Morariu și Mitropolitul Moldovei Iosif al II-lea

Cercetînd răbojul vremurilor aflăm cum unii dintre Ierarhii bisericii noastre s-au mai ocupat, în afară de îndatoririle sacerdotale și pastorale, și cu multe alte îndeletniciri. Au alcătuit, au tradus, sau au tipărit cărți bisericești, multe dintre ele vîzînd lumina tiparului chiar prin a lor agonisită. Au fost renumiți tipografi și iscusiți făuritori de tipare. Alții, și-au dăruit din timp pentru mișala caligrafiei și a miniaturii, împodobind manuscrise și cărți bisericești. Unii și-au lăsat numele lor, spre pomenire, ca ctitori de locașuri sfinte sau de școli bisericești. Alții, au înflăcărat, sau au sprijinit din avutul lor, opere culturale sau filantropice. Unii au luptat pentru introducerea și unificarea limbii românești, ca să poată fi înțeleasă de românii de pe toate meleagurile românești. Alții, au pus început versificației românești. Au scris cronici, cărți de învățătură și de zidire sufletească. Au mers în fruntea soliilor domnești, în misiuni diplomatice, semnînd chiar tratate încheiate între noi și alte țări. Adesea, au stat în fruntea sfaturilor domnești; au pomăzuit pe domnitori sau au fost duhovnicii lor. Au fost președinți ai Eforiei școalelor românești...

Începînd cu acest articol ne vom ocupa de cîteva figuri de Ierarhi, care în trecele vremi, au fost: compozitori, traducători, prelucrători, mari cîntăreți bisericești,

precum și despre cei care au fost sprijinitori sau ocrotitori, contribuind cu obolul lor la susținerea și dezvoltarea acestei muzici care a fost în trecut «cel mai puternic factor de răspindire al culturii în masele credincioșilor și a înlesnit pasul către valorificarea limbii românești»¹.

Episcopul Ghenadie Teposu-Argeșiu

S-a născut la 13 aprilie 1813, în satul Potoceni din județul Buzău, unde tatăl său — Nicolae — era preot. Prin taina sfântului botez a primit numele de Gheorgho. De mic copil, rămânând orfan de tată, mama sa — Elena — neavînd mijloace pentru întreținerea familiei, l-a luat pe el și încă pe un frate puțin mai mare decît el și s-a dus la Cîmpulung, în comuna Aninoasa, unde avea un frate cu o situație gospodărească mai bună. În această comună tinărul Gheorgho a învățat să scrie și să citească, fiind ajutat și de o familie instărită, din acea comună, care văzîndu-l înzestrat cu multă agerime de minte l-a luat să-l crească intrucît nu avea moștenitori.

După curgerea unei vremi, tinărul Gheorgho fiind atras de cele bisericești, s-a dus la schitul Nifon din județul Buzău ca să-și petreacă acolo o viață duhovnicească, potrivit înclinărilor lui sufletești. După un scurt timp de viețuire, în acel schit, a intrat în monahism, primind numele de Ghenadie. Tot în această vatră călugărească, a învățat și limba greacă.

Intrat în călugărie este «hirotonit diacon de către Arhiereul Timotei Troadas, pe seama minăstirei Sfîntul Ioan, din Focșani, iar după aceea îl găsim în București, la Udricani, unde era metocul minăstirei din Focșani. Cîțiva ani după aceea, la 1837, îl aflăm în postul de cîntăreț la minăstirea Mărgineni, județul Dimbovița. Dela Mărgineni vine în București, unde este numit în postul de cîntăreț la biserica Sfîntul Ioan cel Mare. La această biserică, se cînta și se vorbea grecește. Lui Ghenadie i se ivi prilejul, ca acolo, să învețe perfect limba greacă de la vestitul cîntăreț de strană — Feri — iar după puțin timp este chemat, tot în calitate de cîntăreț, la vestita biserică bucureșteană Sfîntul Ilie Gorgani».

Talentul său deosebit în oficierea serviciilor divine, bogatele sale cunoștințe în cîntarea bisericească, la care s-a mai adăugat și o purtare demnă, l-au îndreptățit pe epitropul bisericii, care era și epitropul capelei din Lipsca, să-l recomande mitropolitului Nifon, al Ungro-Vlahiei, ca să fie numit preot la Capela din Lipsca, cu obligația să săvîrșească slujbele bisericești și în grecește și în românește, nu numai în grecește după cum procedau acolo preoții greci, fiind capela lor. Dorința de a se sluji și în românește era a negustorilor români. Această dorință era o necesitate, mai ales, pentru tinerii negustori români care mergeau la Lipsca pentru a aduce marfă în țară și nemiînțelegînd limba greacă cînd luau parte la slujbele bisericești oficiale acolo nu mai pricepeau nimic. Mitropolitul Nifon îndeplini cu bucurie legitima dorință a negustorilor români și în acest scop hirotoni preot, pe diaconul Ghenadie, învrednicindu-l și cu rangul de protosinghel și apoi cu cel de arhimandrit.

După îndeplinirea acestor rînduiești bisericești, se duse la Lipsca și chiar după oficierea primei slujbe în limba greacă «grecii care erau de față l-au întrebat dacă nu cumva este grec de origină. El le răspunse că este român, trăit numai în țară și că nici Dunărea n-a văzut-o». După puțin timp Arhimandritul Ghenadie depune o

1. Nifon, Episcopul Dunării de Jos, *Dare de seamă asupra mersului școlii de cîntăreți bisericești din Galați*, București, 1912, p. 7.

deosebită stăruință, la care s-a adăugat ajutorul material al negustorilor români «și pune început capelei românești din Lipsca, laolaltă cu cea grecească, slujind în ambele limbi»². Astfel, arhimandritul Ghenadie, viitorul Episcop de Argeș, a fost primul preot român și superior al Capelei române din orașul Lipsca. De la el ne-a rămas un scurt istoric al bisericii și tot el a alcătuit și statutele de organizare a sfântului locaș, compuse din 14 capitole, după care avea să se administreze capela. În acele statute, la capitolul II, pune aceste condiții: «limba slujbelor va fi cea națională, preotul va fi român, din țara românească, fiind ales de epitropii capelei și recunoscut de mitropolitul din București, iar cîntăreții vor fi recrutați dintre linerii fără mijloace, obligați să cînte la capelă și să studieze școlile din Lipsca»³. Cît timp a funcționat, arhimandritul Ghenadie, ca preot și superior al bisericii române din Lipsca, a studiat teologia și filosofia și a învățat limbile: germană, franceză și ebraica.

Întorcîndu-se în țară este numit superior și predicator la biserica Sfîntul Gheorghe Nou, din București, unde cu vocea lui «puternică, sonoră și penetrantă» era ascultat de credincioșii bucureșteni. În cursul săptămîinii ei vorbeau despre cuvîntările și cîntările lui, ca despre cel mai mare eveniment al zilei și pe toți îi auzeau îndemnîndu-se reciproc, spunînd: «să mergem duminică să-l ascultăm pe Ghenadie».

În anul 1864 Ghenadie este trimis locotenent al Episcopiei de Buzău. Publicul bucureștean a simțit un gol sufletesc, prin plecarea lui. Regretul este redat prin cuvintele: «La București, ninge, plouă/Iar la Buzău pică rouă»⁴.

Ca locotenent al Episcopiei de Buzău a funcționat pînă la sfîrșitul anului 1864, deoarece este hirotonit Arhiepiscop și numit Episcop al Argeșului, în locul lui Neofit Scriban. Ca Episcop al Eparhiei Argeșului n-a stat mult timp căci în anul 1868 demisionează și se retrage la București. De la această Episcopie i-a rămas și numele de «Argeșiu».

La 1 octombrie 1874 apare în București Revista «Biserica Ortodoxă Română», ca organ oficial al Sfîntului Sinod. Ghenadie Argeșiu, delegat de Înaltul for bisericesc, face parte din primul comitet de redacție, ca președinte, avînd colaboratori-redactori pe Ghenadie Enăceanu și Silvestru Bălănescu, episcopii de mai tîrziu. În anul 1875, este de asemenea delegat de Sfîntul Sinod, ca împreună cu Episcopul Melchisedec, al Romanului, să ia parte la conferința de la Bonn unde catolicii aveau să dezbată unirea vechilor catolici și a anglicanilor cu Biserica ortodoxă a răsăritului.

În anul 1877, luna aprilie Arhiepiscopul Calist demisionează din postul de vicar al mitropoliei Ungro-Vlahiei. În urma acestei vacanțe «mitropolitul Calinic Miclescu încredințează acest post Episcopului Ghenadie Argeșiu, care funcționează scurt timp în acest post deoarece la 30 noiembrie, același an, a încetat din viață și a fost înmormîntat la minăstirea Cernica»⁵.

În afară de faptul că Episcopul Ghenadie Argeșiu a fost un teolog apreciat, un predicator excelent, și un adevărat poliglot, ceea ce a făcut să fie cunoscut și savanților din afara țării noastre, a mai fost și un adînc cunoscător al cîntărilor noastre bisericești. Datorită acestui fapt a dat la lumină, în anul 1875, o lucrare cu cîntări de psaltichie, intitulată «Albina Muzicală», tipărită cu binecuvîntarea mitropolitului pri-

2. Pr. Dr. V. Pocitan, *Capela românească din Lipsca*. Extras din «Biserica Ortodoxă Română», nr. 7, iulie-august, 1927, p. 415. 3. Pr. Dr. V. Pocitan, *op. cit.*, p. 418.

4. Pr. Dr. V. Pocitan, *op. cit.*, p. 459.

5. Arhiepiscopul Dr. Veniamin Pocitan Ploesteanul, *Arhieriei vicari în Biserica Ortodoxă Română, Vicari: Arhiepiscopiei Eucureștiilor, Mitropoliei Ungro-Vlahiei și Patriarhiei Române, București, 1937, p. 36.*

mat, Calinic Miclescu. Cartea cuprinde tipurile cele mai uzitate ale Prosomiilor (Podobiilor) celor 8 glasuri făcute a se cînta întocmai ca în grecește și sărbătorile sărbătoriale din Triod, Penticostar și Minee... alcătuită pe măsură metrică, avînd VII + 216 p.

În cuvîntul introductiv autorul după ce spune că muzica bisericească «este aceea putere ce atrage și ține pe credincioși în biserică; că ea umilește inima și totodată o înveselește și o înalță către Dumnezeu, «afirmă că de ea s-a simțit nevoia chiar de la începutul bisericii creștine, de aceea, sfinții Părinți în lipsă de cîntări proprii au adoptat a se cînta Psalmii lui David...».

Ce l-a îndemnat pe Ghenadie Țeposu să tipărească această carte? Răspunsul îl dă chiar el, spunînd: «Masa cîntăreților și a seminariștilor necunoscînd limba greacă...încet, încet, cei mai mulți dintre dinșii s-au depărtat cu totul de la adevăratele melodii eclesiastice și cîntă care cum li vine, încît putem zice că aceasta este prima cauză care a răcit și depărtat pe credincioși de la biserică... Această necalculabilă pagubă suflătească văzînd eu că nimeni nu ia inițiativa de a umplea această mare lacună, în sistemul cîntărilor noastre bisericești, am zis «Cruce ajută!» și apucînd pînă în mîină și cu ostenele mele am isbitut a face tipurile prosomiilor celor 8 glasuri a se cînta întocmai ca în grecește... și luptînd cu dificultăți enorme am terminat în acest volum cîntările cele mai indispensabile din Triod, Penticostar și Octoih și cîteva din Minee...».

La alcătuirea acestei lucrări autorul a întîmpinat multe și mari greutăți «la fiecare pas, atît din cauza lipsei de accent la silaba propopenultimă, cît și mai mult din cauza prolificității limbii române, provenită din neapacitatea ei de a forma vorbe compuse, ca în cea grecească; căci silabele compuse în grecește, dau în românește cantitate de silabe îndoită și întreită, încît nu încăpeau toate silabele în scurtul pasagiu al melodiei și a trebuit să aleg cît încăpeau și care da și accentul cerut de nota melodiei și înțelesul textului. Cei cunoscători de ambele limbi vor vedea cît de scrupulos am fost a da înțelesul originalului în această traducție, adesea mai inteligibil decît în proza veche. Însă cu toată silința mea de a face cît s-ar fi putut mai bine, recunosc că am trebuință de multă indulgență din partea celor competenți, pe care li rog frățește să treacă cu vederea oarecare inversiune de sintaxă și transpozițiune de vorbe, pe care nici un alt chip nu le-am putut înconjura...». După această mărturisire termină cu speranța că «Albina Muzicală» va fi lira indispensabilă a fiecărui cîntăreț ce-și respectă sacra sa profesiune...».

După aproape șase decenii, de la apariția lucrării «Albina Muzicală», Episcopul Melchisedec al Romanului, prezintă Sfîntului Sinod un memoriu despre situația cîntărilor bisericești în România, arătînd cauzele decăderii acestor cîntări, propunînd soluții pentru îmbunătățirea lor. Cu acest prilej, face și o analiză asupra cîntărilor din «Albina Muzicală», spunînd: «Autorul menționînd în totul și fără nici o schimbare în notele muzicale ale textului original elin, s-a cercat a modifica și crea textul român, întocmai după metru silabic al textului original. Încercarea este foarte lăudabilă și ar avea de rezultat a înlesni mult cîntarea și învățarea prosomiilor precum este aceasta și în grecește», dar spune el mai departe că «această încercare n-a reușit și osteneala a fost mai puțin prețuită, pe deoparte, pentru că textul cîntărilor din această carte nu mai este cel din cărțile, pe care se cîntă și se citește în biserică, iar pe de altă parte, pentru că autorul a introdus multe cuvinte noi, neobișnuite în cărțile bisericești. Această reformă muzicală a prosomiilor și-ar avea locul numai atunci cînd textul metric s-ar introduce în cîntările prosomiace, la revizia ce are a

se face cărților noastre bisericești. Atunci ideea răposatului nostru Arhiereu s-ar realiza și osteneala lui muzicală va fi binecuvîntată»⁶.

Pentru a scoate în evidență cele afirmate de Episcopul Melchisedec, despre introducerea unor cuvinte noi, în cîntările bisericești, reproducem cîteva texte din sedelnele învierii, de la utrenie, cit și din stihirile fericirilor, de la liturghie, făcînd o paralelă între textele din «Albina Muzicală» publicată de Episcopul Ghenadie Teposu și cele din Catavasierul sau Octoihul mic, ediția a zecea, anul 1970, tipărit cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

Text din «Albina Muzicală» — Sedelnele Învierii —: «Ostașii alergînd la mormîntul tău Doamne, ca morți s-au făcut lulgerați de vederea Arhanghelului ce vestea la mueri învierea ta, Pre tine te mărîm, pre pierzătorul stricăciunii, fie toți cădem, celui sculat din groapă, unic Dumnezeu fiind» (p. 152).

Text din Catavasierul... ediția a zecea, 1970: «Mormîntul tău Mintuitorule, ostașii străjuindu-l, morți s-au făcut de strălucirea îngerului ce s-a arătat, care a vestit lemeilor învierea. Pe tine te mărîm, pierzătorul stricăciunii, la tine cădem, cel ce ai înviat din mormînt și unul Dumnezeuul nostru» (p. 36).

Text din «Albina Muzicală»: «Marie, tu fiind a stăpînului maică, ridicîndu-ne pre noi cei căzuți în adîncul cumplicitei desnădăjduiri, a robiei păcatelor, tu ești creștinilor mîntuire și sprijin. Tu ești pururea scutitoare, pre noi miluiești-ne» (p. 154).

Text din Catavasierul..., ediția a zecea, 1970: «Marie, ceea ce ești cinstit locaș al stăpînului și ridicîndu-ne pe noi, cei căzuți în prăpastia cumplicitei desnădăjduiri și a greșalelor și a necazurilor; că tu ești mîntuitoare și ajutătoare a păcătoșilor și ocrotește și mîntuiește pe robii tăi» (p. 37).

Reproducem, tot pentru exemplificare, două texte din fericirile de la liturghie. Din «Albina Muzicală»: «Prin mîncare de demult a scos din Rai vrăjmașul pe strămoșul Adam, iar prin cruce a băgat în același și Hristos pre tîlhar, pomenește-mă strigînd și pre mine în împărăția ta» (p. 155).

Text din Catavasierul... ediția a zecea, 1970: «Prin mîncare a scos vrăjmașul pe Adam din Rai, iar prin cruce a adus Hristos întrînsul pe tîlharul, care striga: pomenește-mă cînd vei veni întru împărăția ta» (p. 57).

Asemenea exemple se mai pot da încă. Noi, însă, trebuie să avem în vedere faptul că «Albina Muzicală» a fost publicată de Episcopul Ghenadie Teposu-Argeșiu într-un timp cînd în țara noastră limba greacă nu mai era înțeleasă nici de elevii seminariilor, nici de cîntăreții bisericești și nici de credincioșii care participau la slujbele bisericești, săvîrșite în limba greacă.

Moritul acestui ierarh este destul de mare deoarece prin munca și strădanile lui, traducînd și publicînd acele cîntări bisericești a dat posibilitatea să se împodobească slujbele noastre religioase, iar prin textul lor românesc, pe de o parte, a înlesnit pe credincioși să înțeleagă ceea ce se cînta în biserică, iar pe de altă parte, a contribuit și el la introducerea limbii române în biserică, întocmai cum s-au străduit și alți ierarhi ai bisericii noastre. Lucrarea aceasta «Albina Muzicală» publicată acum o sută de ani a umplut o lacună, în cîntarea noastră bisericească, de pe acele vremi.

6. Episcopul Melchisedec, *Memento pentru cîntările noastre bisericești în România, București, 1882, p. 27—28.*

Mitropolitul Silvestru Andrievici-Morariu

Mitropolitul Silvestru Andrievici-Morariu s-a născut în anul 1818, în metocul Dragomirnei, unde tatăl său era preot. Prin taina sfântului botez a primit numele de Samuil. După absolvirea școlii poporale din Suceava urmează cursurile gimnaziale, apoi studiile teologice, iar după terminarea lor se căsătorește și este hirotonit preot.

Murindu-i soția se călugărește, în anul 1874, cu care prilej i se schimbă numele din Samuil în cel de Silvestru. În anul 1879, prin hirotesia, i se acordă rangul de arhimandrit și tot în același an Facultatea de teologie, din Cernăuți, luând în considerare bogata lui pregătire teologică îi decernă titlul de «Doctor honoris causa».

Dând dovadă de multă pricepere în însărcinările care i-au fost încredințate, ca: asistent consistorial, referent la Consistoriul protopopesesc din Cernăuți, Arhimandrit diecezan și vicar general, ca delegat în comisia instituită la Viena, pentru tipărirea cărților de slujbă bisericească etc., a fost ridicat în scaunul de Arhiepiscop și mitropolit al Bucovinei și Dalmației, în anul 1880, fiind hirotonit Arhiereu în orașul Viena. În această calitate păstorește pînă în anul 1895, cînd își dă obștescul sfîrșit.

Mitropolitul Silvestru Morariu a desfășurat o vastă operă culturală pe teren publicistic, cu lucrări: didactice, religioase, sociale și de muzică bisericească, lucrări tipărite în limba română și în limba germană. Din seria cărților didactice menționăm câteva: Carte de cetire sau «Micul Comenius»; Carte de cetire sau «Legendariu»; Carte de cetire sau «Lecturariu românesc»; Aritmetică pentru școlile satești; Metoda calculaciunii cu cifre...; din seria cărților religioase, menționăm: Sfinta Liturghie, Micul Catehișm, Istoria vieții Mintuitorului, Istoria sfintă a Testamentului vechi și nou cu aplicarea la învățura religiei bisericii drept credincioase a Răsăritului; Tipiconul Bisericii ortodoxe orientale pentru rînduiriile liturgice; Cuvîntări bisericești, și altele. Cărți de muzică bisericească: Psaltichia bisericească așezată pe note muzicale liniare, tipărită la Viena în anul 1879; Gramatica; Anastasimatarul; Irnologhionul, etc.»⁷. Dintre lucrările publicate de mitropolitul Silvestru Morariu ne vom ocupa numai de cele din latura cîntărilor bisericești, pentru că el a fost și un iscusit psalt și ca profesor s-a străduit «pentru a înlesni predarea cîntărilor bisericești române și spre a le face accesibile tuturor muzicanților, a pus pe note muzicale liniare cîntările bisericești cele mai importante și mai necesare. Acest motiv l-a îndreptățit să publice «Psaltichia bisericească» pe note liniare. «Lucrarea» a fost precedată de niște scurte reguli pentru cunoașterea și aplicarea notelor la cîntare. Opera aceasta este de mare preț: a) Pentru înlesnirea ce a produs la învățarea cîntărilor române; b) Pentru că a dat puțința de a se ști cum se cîntă în biserica Bucovinei; c) Pentru că orice muzicant poate să le studieze și să le cînte»⁸. Ca muzicant și un bun cîntăreț «a tradus cel dintîi, pe note liniare, o bună parte din cărțile noastre bisericești»⁹.

Despre Psaltichia bisericească, pusă pe note liniare Episcopul Melchisedec face următoarele observații, spunînd: «Autorul a așezat cîntările pe note după cum le-a învățat el în tinerețe și le-a practicat timp îndelungat, ca paroh la satul Ceahor, în curgere de 20 ani și fără a cunoaște semnele psaltichiei noastre și a se folosi de

7. Badea Cireșanu, *Tezaurul liturgic al Bisericii ortodoxe de răsărit*, București, 1911, tom. II, p. 527.

8. Episcopul Melchisedec, *op. cit.*, p. 20.

9. Badea Cireșanu, *op. cit.*, Vol. II, p. 527.

cărțile noastre de psaltichie. De aceea cîntările acestea, ca toate cîntările păstrate tradițional și nelucrate de artă, au numai defectul, că adeseori este sacrificat melo-diei accentul cuvintelor textelor. Aceasta s-a înlîmplat și la noi, de exemplu, cu can-onul Floriilor, cînd el a fost pus pe semne de psaltichie, cîntat după auzul tradi-țional»¹⁰. Mitropolitul Silvestru era un mare iubitor de fast și de cîntare bisericească «totdeauna cînta axionul, împreună cu clerul, în mijlocul bisericii, pe soleea dina-intea icoanelor împărătești».

În cursul anului 1881, Episcopul Melchisedec a făcut o vizită mitropolitului Sil-vestru, de la care a plecat cu impresii foarte frumoase, din convorbirile avute, des-criindu-l ca «un bătrîn foarte respectabil pentru virtuțile și pentru cultura sa»¹¹. Între cei doi Ierarhi s-au înnodat legături de prietenie ceea ce a dat prilejul unei bogate corespondențe între ei. Astfel, la 5 decembrie 1881, Episcopul Melchisedec trimite o scrisoare Mitropolitului Silvestru în care, printre altele, îi spunea și acestea: «Odată cu aceasta vă trimit un Memoriu despre cîntările bisericești pe care eu, în această sesiune le-am celit în Sinod, împreună cu un Proiect de îmbunătățirea acestui ram. Am plăcerea a vă comunica, despre acest Memoriu că a fost bine primit și Sinodul a votat un Regulament în cuprinderea ideilor propuse de mine». Tot în cuprinsul acestei scrisori, îi comunică mitropolitului că locuiește în casele sinodale, din curtea bisericii Sfîntul Dumitru¹², puse la dispoziția Ierarhilor cînd veneau la Sinod sau pentru treburile eparhiei.

La cele scrise de Episcopul Melchisedec, Mitropolitul Silvestru răspunde: «...După sosirea mea acasă, aflînd Memoriul pentru cîntările bisericești, pe care P. S. Voastră avusără-ți bunătatea de a-l mi-l trimite, l-am citit cu multă interesare și plăcere, fără a mă scula de pe scaun pînă nu fini citirea. Vă felicitiez din toată inima la această idee salvatoare și compunere eminentă. Dacă Sfîntul Sinod, precum nu am îndoiala că va vota Proiectul de lege, iar d-l Ministru de Culte va executa cele decise, va rezulta mult bine pentru cultul liturgic, nu numai cît în Regatul României, cît și în alte țări locuite de Români, unde fără îndoială, se va adopta această reformă, a cîntărilor liturgice».

Episcopul Melchisedec, îngrijorat că Sfîntul Sinod n-a luat nici o măsură cu pri-vire la problema cîntărilor bisericești, la 23 decembrie 1881 scrie iarăși Mitropolitului Silvestru spunîndu-i: «Pe mine mă ocupă foarte mult chestiunea cîntărilor bisericești. Sinodul a admis ideile mele și a votat Regulamentul propus. Nu știu rezultatul prac-tic la care vom ajunge. Am nevoie de sprijinul moral al I.P.S. Voastre. Sînteți un bărbat cult, cu conștiință de înaltă misiune, aveți împrejură-vă mulți bărbați lumi-nași și cu o Societate Filarmonică¹³. Puteți face ca să se scrie în «Aurora Bucovi-nei» tratate despre cîntarea noastră bisericească, cu arătarea despre reformele ne-cesare și Regulamentul făcut de Sinodul nostru și indemnînd guvernul nostru a-l pune în aplicare, cît mai neîntîrziat. Puteți scrie deadreptul și Ministrului de culte,

10. Episcopul Melchisedec, *op. cit.*, p. 28.

11. Constantin C. Dinulescu, *Din corespondența Episcopului Melchisedec ... București, 1909*, p. 71.

12. Biserica Sfîntul Dumitru — astăzi numită Sfîntul Dumitru-Postă din București.

13. Societatea Filarmonică cu denumirea «Armonia», înființată de Mitropolitul Silvestru Morariu. Foi din înșirăviva iul a luat filiață: Societatea Studențească semiharială «Academia Ortodoxă» și «Revista Candela».

îndemnându-l a sprijini și realiza o frumoasă reputație...». În continuare Episcopul Melchisedec scrie: «Ca prezent de Anul nou, vă trimit Idiomețarul, o carte cu cîntări, făcută de cel mai bun cîntăreț Dimitrie Suceveanu¹⁴ din Iași. Eu iubesc mult aceste cîntări și de aceea le comunic I.P.S. Voastre. Puteți să le cunoașteți și să vă informați de dinsele, dacă nu le cunoașteți, pînă acum, îndatorînd pe Ierodiaco-nul Timuș¹⁵, ca să vi-le cînte. Ași avea mare bucurie dacă acest mic prezent v-ar face plăcere».

La rîndul său, Mitropolitul Silvestru, care era un mare iubitor al muzicii bisericești, scrie Episcopului Melchisedec, în ianuarie 1882, făcîndu-i cunoscut că a scos la lumină «Psaltichia bisericească» pe note liniare¹⁶, și-l roagă ca să servească drept intermediar pentru înmînarea unui exemplar d-lui V. A. Urechia, ministrul cultelor. În scrisoarea trimisă Episcopului Melchisedec adresîndu-i-se îi spune: «În prea stimată-va epistolă din 23 decembrie a.l. (anul trecut), mi-ați amintit că pentru Excelența sa, domnul V. A. Ureche, ministrul de culte, să trimit au mijlocit Excelenței Sale, au sub adresa Prea Sfinției Voastre, cite un exemplar de «Psaltichie bisericească cu note liniare» și de rîndulă pentru prepararea și sîntirea Mîrului». «Ne cutezînd a mă adresa deadreptul către Excelența Sa, trimit alătura amintitele exemple și vă rog ca să binevoiți, Prea Sfinția Voastră, a le prezenta Excelenței Sale, cu respectămîntul de stimă și venerațiune deplină din partea umilînței mele... Binevoiți Prea Sfințite, și cu această ocaziune, a primi asigurarea respectului deplin de care e însuflețit, Al Prea Sfinției Voastre, voitorul de bine în Cristos frate. Silvestru Arhiepiscop, 13/25 ianuarie 1882»¹⁷. Episcopul Melchisedec, pentru respectul ce-l avea față de Mitropolitul Silvestru, dă curs rugămînții făcute și la 19 ianuarie 1882 adresîndu-se Ministrului de culte, îi scrie: «Știînd interesul ce-l purtați pentru cîntările noastre bisericești... am rugat pe Mitropolitul Bucovinei să vă trimită cite un exemplar din opera sa de cîntări bisericești, puse pe note liniare... Mitropolitul n-a îndrăsnit să vi le trimită deadreptul, ci vi le trimite prin mine. Eu deci vi le trimit odată cu această scrisoare și vă rog pentru cîntările bisericești să stăruîți ca să se sancționeze Regulamentul votat de Sinod, ca să se poată săvîrși îmbunătățirile cerute prin el, pentru cîntarea noastră bisericească. În Proiect sînt prevăzute toate principiile, după care are a se progresa în această ramură. Veți lua un nume frumos în biserica națională, ca să se îmbunătățească cîntul nostru bisericesc în sensul Regulamentului votat. Nu ascultați pe oamenii neexperiențați sau retrograzi, care v-ar face alte propuneri»¹⁸.

Toate încercările făcute de marele Melchisedec de a se transpune și anumite cîntări bisericești de pe notele psaltice pe notele liniare au rămas fără rezultat favorabil, cum a rămas la început și intervenția maestrului Gavriil Muzicescu, către Sfîntul Sinod, cînd a solicitat aprobarea de a transpune cîntări bisericești de pe psaltichie pe note liniare. Viitorul și-a spus însă cuvîntul în această privință. Astăzi, în bisericile noastre se cîntă și pe note psaltice și pe note liniare.

Mitropolitul Silvestru Morariu și-a cîștigat un loc de frunte, pe acele vremuri, mari merite, luptînd pentru binele și cultura poporului.

14. Dimitrie Suceveanu, considerat cel mai bun cîntăreț și compozitor al Moldovei.

15. Atunci student al Facultății de teologie din Cernăuți, mai tîrziu ajunge Episcop al Argeșului cu titlatura de Gherasim Timuș-Piteșteanu.

16. Notele psaltice nu erau cunoscute pe acele meleaguri.

17. Constantin Dinulescu, *op. cit.*, p. 28.

18. *Ibidem*, p. 29.

Mitropolitul Iosif Naniescu

S-a născut «la 15 iulie 1818 în Rezalia (Soroca) din părinți pravoslavnici, ereu Anani, i Teodosia». Data nașterii este luată «după certificatul de naștere a copilului Ioan al lui Nane»¹⁹. În comuna natală copilul Ioan al lui Nane a urmat și terminat cursurile primare și gimnaziale, iar pe cele seminariale le-a urmat la Buzău, în «Școala practică de muzichie» înființată pe la 1830 de către Episcopul Chesarie; în anul 1833 frecventau această școală un număr de 20 de elevi. La această «școală, de muzichie», cum se numea pe atunci, acel seminar, «aflăm ca profesor de cîntări bisericești pe vestitul cîntăreț Macarie Ieromonahul»²⁰. În acest seminar și de la acel mare cîntăreț a învățat Iosif Naniescu frumoasele cîntări bisericești. Apoi de la Buzău a venit la București ca să urmeze cursurile Colegiului Sfîntul Sava, cea mai înaltă școală de cultură din țara noastră pe acele vremuri.

Pe timpul cînd Ioan Naniescu era elev al seminarului din Buzău s-a remarcat cu un deosebit talent în executarea cîntărilor bisericești, avînd un glas duios și o voce aleasă. Aceste talente i-au atras atenția, în mod deosebit, Episcopului Chesarie care vîzînd la el și o înclinare către cele sfînte, îl călugărește, dîndu-i numele de Iosif, în locul celui de botez, de Ioan. În scurt timp după intrarea în monahism, tot Episcopul Chesarie, însuși îl hirotonisește diacon, pe seama catedralei din Buzău. În această catedrală tînărul diacon, cu glasul său melodios și puternic, a devenit po-doaba slujbelor bisericești, atrăgînd în jurul lui mulțimea credincioșilor și mai ales pe iubitorii de muzică.

Pentru ca să-și poată însuși și mai bine cîntarea bisericească protectorul său, Episcopul Chesarie, îl trimite la București, în anul 1839, ca să audieze pe marii maeștri ai cîntărilor psaltice. Aceasta reiese din însăși mărturisirea lui, pe cînd era mitropolit al Moldovei, mărturisire făcută maestrului Gavriil Muzicescu, spunînd: «Pe cînd eram diacon tînăr la Buzău, protectorul meu, fericitul Episcop de Buzău, Chesarie, apreciîndu-mi talentul meu la cîntare, m-a trimis la București, să ascult pe maeștrii cîntărilor bisericești, din timpurile acelea. Aceasta a fost în septembrie 1839. Instalîndu-mă în metocol Episcopiei Buzăului²¹, a venit la mine răposatul Anton Pann, cu care am făcut cunoștință și prietenie. În una din zilele luni septembrie 1839, el mi-a scris cu mîna lui acest cîntec pe notațiunea psaltichiei. Manuscrisul original îl păstrez și astăzi». După curgeri de vremi, în urma multor insistențe Gavriil Muzicescu a primit din partea Mitropolitului Iosif Naniescu manuscrisul amintit mai sus, cu următoarea apostilă²²: «Din sinul maicei mele/Născut în griji, necazuri/Spre stînci am fost gonit...», a cărei melodie a fost pusă pe note bisericești de însăși mîna răposatului Anton Pann, care mi-a dat-o mie, cînd am făcut cunoștință cu el, în ziua dată, în anul 1839, la începutul luni lui septembrie, în București, unde mersesem pentru oarecare trebuință din Buzău, aflîndu-mă atunci diacon la Episcopie. 1894, iunie 22. Iosif Mitropolitul Moldovei»²³. Această deosebită atenție acordată de marele cîntăreț, Anton Pann, diaconului Iosif Naniescu, dovedește cu prisosință aprecierea la-

19. Protosinghelul Vasile Vasilache, *Iosif Naniescu strălucit mitropolit al Moldovei*, cu o prefață de I. P. S. Patriarh Nicodim, Mînăstirea Neamțu, 1940, p. 121.

20. Mihail Gr. Poslușnicu, *Istoria muzicii la Români...* cu o prefață de N. Iorga, București, 1928, p. 63.

21. Ioan C. Filitti, *Biserica Sfîntul Dumitru, din București, «a fost dată metoh Episcopiei de Buzău»*, București, 1832, p. 4.

22. Poezie de Grigore Alexandrescu.

23. Mihail Gr. Poslușnicu, *op. cit.*, p. 405-406.

lentului cu care era înzestrat încă din tinerețe, ajungând cu timpul un vestit cîntăret bisericesc. Deși, Iosif Naniescu a fost elev al lui Macarie Ieromonahul de la care a învățat «cu teme muzică psaltică, nouă și veche, și de a cărui metodă de executare și interpretare s-a folosit în slujba sa de cîntăret desăvîrșit», totuși, «apreciind în mod deosebit opera muzicală a compozitorului și poetului Anton Pann introduce liturghia acestui renumit cîntăret»²⁴, la seminarul din Buzău.

Episcopul Chesarie remarcînd «pe Ierodiaconul Iosif Naniescu ca un profund cunoscător al psaltichiei îi încredințează pe tînărul Teodor Georgescu spre a-l învăța psaltichia, singura muzică ce se cultiva pe acea vreme la noi în țară. Împreună cu Teodor Georgescu a mai avut ca elevi și pe: Nae Mateescu, Dobrică, Ghiță Ionescu, Dumitrache Iconomescu, pe care învățîndu-i psaltichia și cîntările practice bisericești, deveniră mai în urmă cîntăreți desăvîrșiți; cel dintii la biserica Sfîntul Spiridon-Nou; al doilea la Domnița Bălașa; al treilea profesor de psaltichie la Seminarul Central; iar cel din urmă, cîntăret la biserica Albă din Calea Victoriei»²⁵.

În afară de funcția de profesor pe la diferite școli secundare, Iosif Naniescu, a mai îndeplinit și unele însărcinări administrative, ca: egumen, ultima dată la biserica Sărindar din București, director la Seminarul Central și încă altele. Pe lângă toate acestea el s-a mai remarcat și ca un slujitor de elită, împodobind slujbele bisericești cu cîntare aleasă și prestață în ținută. Prin această prezentare a atras «la biserica Sfîntul Dumitru, — cunoscută azi sub numele de Sfîntul Dumitru-Postă — nu numai mulțime de credincioși, ci tot ce capitala avea mai distins. Prin cariera sa didactică, pietatea și cuvioșia sa și-a atras iubirea și simpatia tuturor și mai ales a Mitropolitului, Nifon al Ungro-Vlaheiei, care mai întîi l-a cinstit cu rangul de protosinghel și arhimandrit, iar la 23 aprilie 1872 l-a ridicat la treapta arhieriei, cu titlul de Mireon»²⁶.

Nu trecu, însă, mult timp și este numit Episcop al Argeșului. În această eparhie, în afară de obligațiile ca episcop, a săvîrșit slujbe arhiericești pline de farmec și piozitate. Vocea sa sublimă de tenor lejer care «ajungea pînă la nota «Mi», din a treia gamă a vocii sale și cu citirea Evangheliei în «La», din a doua gamă a intensității sale, a îndreptățit pe credincioșii — admirații săi — muzicali, să-i atribuie supranumele de «Privighetoarea Argeșului»²⁷. Despre lucrarea lui în eparhie istoricul Nicolae Iorga a scris această scurtă și cuprinzătoare frază: «L-am văzut ca Episcop de Argeș, înviind vremurile cuvioase ale lui Iosif cel dintii»²⁸. Numai doi ani au trecut de la numirea ca Episcop al Argeșului și este ales în scaunul de mitropolit al Moldovei și Sucevei, în locul lui Calinic Miclescu, care a fost numit Mitropolit primat în urma morții Mitropolitului Nifon, fost primul mitropolit primat al României.

Iosif Naniescu ocupînd scaunul mitropolitan păstorește cu blîndețea și modestia care-l caracteriza, «în adevărat spirit creștinesc, cu pace și iubire, silindu-se din

24. Badea Cireșanu, *op. cit.*, vol. II, p. 528.

25. Nifon N. Ploșteanu, *Carte de muzică bisericească pe psaltichie și pe note liniare, pentru 3 voci*, București, 1902, p. 72.

26. *Jubileu de 25 de ani de Arhiepiscopie a Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop și Mitropolit al Moldovei... Iosif al II-lea, serbat la Iași, în ziua de 6 iulie 1900, Iași, 1901*, p. 7.

27. Mihail Gr. Poslușnicu, *op. cit.*, p. 90.

28. N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vîilei religioase a Românilor*, Ediția II-a, vol. II, București, 1939, p. 242.

toate puterile sale, a împlinea aceste mari virtuți creștinești în inimile tuturor credincioșilor săi sufletești și al clerului eparhiei, predișându-le pururea și făcându-se pildă prin însăși viața și faptele sale»²⁹. Ca un adevărat cunoscător al muzicii bisericești «s-a ocupat de acest ram³⁰ al frumuseților bisericești», și a acordat toată atenția muzicii bisericești, știind că el însuși a fost îmbrățișat sufletește de către protectorii săi. De aceea, acest ram al cîntării l-a «înfățișat apoi în toată strălucirea lui în mantia mitropolitană, cînd frumusețea slujbelor izvorită din o sinceră evlavie, cucerea sufletește și pe cel mai indiferent dintre credincioși. Grija lui de păstor a fost îndreptată și în privința selecționării — pentru catedrală — a unui sobor de preoți, diaconi și cîntăreți, pe cît se poate mai vestit. Astfel în vremea lui a strălucit vestitul cîntăreț, Dimitrie Suceveanu³¹. Din multele realizări înfăptuite de el, ca mitropolit al Moldovei, amintim doar cîteva: Corul mitropolitan, care pînă la venirea lui era «compus numai din bărbați, tineri și copii. «Acestui cor îi dă el altă structură în alcătuirea lui, admișînd să facă parte din cor și elementul feminin, încredinșînd conducerea noii formații maestrului Gavriil Muzicescu. Este primul pas care se face în Biserica Ortodoxă Română, la 15 ianuarie 1876. La reușita acestei inovații bisericești, pentru acel timp, de a se introduce femei în corul bisericesc au contribuit și documentatele-argumente aduse de Arhiepiscopul Athanasie Craioveanul, care a considerat aceasta o operă folositoare pentru biserică. Desigur, cum era și normal, s-a deschis o polemică, atît în Sinod, cît și în presă, purtată pe temeiul canoanelor.

Totuși, Iosif Naniescu a reușit. La discuția raportului în legătură cu această problemă spinoasă, mitropolitul, în ședințele sinodului a adus printre altele argumente și acestea spunînd: «...i-am aprobat să aibă în cor și femei și iată pentruce: pentru că femeile sînt acelea care au servit Apostolilor, ele sînt acelea care au alergat din noapte la mormîntul Domnului și care au adus vestea că Hristos a înviat. Apoi la mînăstirile noastre din țară, cel puțin așa ne-am pomenit noi și mai cu seamă eu, de cînd eram copil și pînă la vîrsta în care mă găsesc, știu că toate femeile cîntă la mînăstiri. Pentru aceste motive am dat voie să cînte femeile în cor chiar în Catedrala mitropoliei Moldovei, mai ales sub direcțiunea unui maestru ca d-l Muzicescu³². Odată înființat acest cor mixt a fost permanent sprijinit material de către acest mare Ierarh, considerîndu-l ca o operă folositoare care nu poate dăinui fără un real sprijin material, de aceea, la veniturile extra bugetare ale Mitropoliei, «chema ca părtaș de drept» și instituția corului.

Mitropolitul Iosif Naniescu nu a fost numai un renumit cîntăreț ci a fost un asiduu ostentor al muzicii psaltice, compunînd, traducînd sau prelucrînd diferite cîntări pentru a împodobi slujbele bisericești. Dintre acele cîntări reproducem din lucrarea publicată, în anul 1908, la Tipografia «Cărților Bisericești», cu titlul «*Culegere de cîntări bisericești*», în a cărei introducere Gherasim Saffirin spune: «Aceste cîntări bisericești le-am de la elevul Înalt Prea Sfinției Sale, Prea Cucernicul Iconom stavrofor Ioan Stănescu, preot la Catedrala Sfintei Episcopii a Rimnicului Noului Severin și Președinte al Spiritualei Consistoriu, pe cînd mă aflam la Rimnicul Vilcea, ca Arhiepiscopul cu titlul de

29. *Jubileul de 25 de ani de Arhiepiscopire...*, p. 7.

30. *Ram*, ramură muzicală.

31. Protosinghel Vasile Vasilache, *op. cit.*, p. 121—123.

32. Gavriil Muzicescu, *Intîmpinare la raportul comisiei Sfîntului Sinod discutat în ședința de la 25 mai 1899 relativ la înlocuirea semnelor psaltice prin notațiune liniară*, Iași, 1900, p. 50—51.

Craioveanu. Reproducem, în acest articol, acele cîntări menționînd și pagina la care se găsesc. «*Slavă și acum...* glas 8, după Evanghelia utreniei, începînd cu Duminica I a Triodului, p. 3; *Miluiiești-mă Dumnezeu!*... glas 6, p. 6; *La mulțimea laptelor mele!*... gl. 6, p. 6; *Condacul canonului din postul mare!*... gl. 2, p. 7; *Slavă și acum! În sînta și marea miercuri a patimilor!*... gl. 8, p. 8; *Slava de la laude, în Duminica Sfinților Părinți!*... gl. 8, p. 12; *Cele unsprezece Eotinale!*, gl. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, p. 14—36; *Binecuvîntează suflete al meu pre Domnul!*... gl. 8, p. 36—40; *Laudă suflete al meu pre Domnul!*... gl. 7, p. 41—43; *La vohod, Veniți să ne închinăm!*... gl. 2, p. 43; *Doamne mîntuiește pre cei bine credincioși!*... gl. 8, p. 44; *Cîți în Hristos v-ați botezat!*... gl. 8, p. 44; *Slavă și acum!*... gl. 8, p. 44; *Aleluia!*... gl. 8, p. 45; *Heruvic!*... gl. 1, p. 45; *Răspunsuri pe gl. 8*, p. 48 și 50. Aceste răspunsuri au fost prelecrate din grecește, în românește și date mai întii la Seminarul Sfintei Episcopii a Buzăului, iar prin anii 1875—1876 fiind mitropolit le-a modificat, vezi p. 50—51; *Axioane!*, gl. 1, 2, 7, 8, p. 52—57; *La Liturghia mai înainte sfințită, Să se îndrepteze!*... gl. 1, p. 58; *Heruvic, Acum puterile cerești!*... gl. 6, p. 59; *Chinonicul, Gustați și vedeți că bun este Domnul!*... gl. tetrafon, în «*ke*» p. 59; *Unul Sînt!*... glas lat, în «*ni*» și *Fie numele Domnului!*... glas lat, în «*pa*», p. 62—63. Pentru aceste cîntări am menționat numai glasul în care se vor cînta. Cei care vor căuta să se documenteze, să cerceteze lucrarea «*Culegere de cîntări bisericești*» tipărită în anul 1908, la București, de Gherasim Saffirin, Episcopul Romanului. Unele din «*Răspunsurile de la Liturghie*», glas 8 au fost modificate de marele cîntăreț Ștefan Popescu, după originalul Mitropolitului Iosif Naniescu; un «*Axion*» gl. 1, prelucrat de Iosif Naniescu a fost cîntat de diaconul Atanasie Enescu, fost la biserica «*Domnița Bălașa*»³³.

Mitropolitul Iosif Naniescu s-a remarcat, în mod deosebit, nu numai în cîntări bisericești, pentru care i s-a dat numele de «*Privigheloarea Argeșului*», ci el s-a remarcat cu prisosință și pe teren gospodăresc: a restaurat Catedrala mitropolitană, din Iași, începută de Mitropolitul Veniamin Costache; a pus pe eminentul pictor Gheorghe Tattarescu să-i împodobească zidurile; a mutat Seminarul, prin mari eforturi și stăruinți, din chiliile minăstirii Socola, în Palatul fostului domnitor Mihail Sturdza; a deschis școala de muzichie bisericească, desființată, contribuind din propriul său salariu, pentru retribuirea personalului și speșele de întreținere...»³⁴; a restaurat minunatele biserici, Sfinții Trei Ierarhi și Sfîntul Nicolae Domnesc; a zidit din nou Palatul mitropolitan și a zidit numeroase biserici în cuprinsul Moldovei»³⁵; a fost ocrotitorul maestrului Gavriil Muzicescu, fapt care reiese din multele scrisori adresat sprijinitorului său.

Mitropolitul Iosif Naniescu, prin sfințenia vieții sale, prin largă sa operă de caritate creștină, după obștescul sfîrșit, a rămas în memoria Iașului de odinioară cu numele de «*Iosif cel sfînt*».

Diac. GEORGE DINCĂ

33. Nifon N. Ploeșteanu, *Carte de muzică bisertcească!*... p. 131—133; 135—136.

34. *Buciumul Român*, Fole lunară, anul I, Iași, 1875, p. 467.

35. Protosighelul Vasile Vasilache, *op. cit.*, p. VII.

MANUSCRISE LITURGICE DIN BIBLIOTECA PATRIARHIEI ROMÂNE

În fondul de cărți al Bibliotecii Patriarhiei Române se află înregistrate un număr mare de manuscrise românești, grecești și slavone. Aceste manuscrise sînt provenite, în majoritate, de la mînăstirea Căldărușani (foste la fondul Internatului Teologic și al Seminarului Central din București).

Conținutul lor e diferit. În cele ce urmează, vom face prezentarea manuscriselor liturgice românești, existente în Biblioteca Patriarhiei Române.

1. TRIOD (143)*

Sec. XVII; hîrtie; 265 foi + 2 foi de hîrtie vorsatz la început, iar la sfîrșit jumătățile a două foi; 29 × 18; textul este scris pe două coloane, cu cite 32 rînduri pe pagină; scrierea, cu cerneală neagră, imită tiparul, titlurile și indicațiile tipiconale scrise cu cerneală roșie; titlul și începutul manuscrisului încadrat într-o poartă liniară, lucrată din peniță cu cerneală neagră; copist: Preotul Ștefan¹; corecturi de la prima mînă; legătură veche cu scoarțe de lemn îmbrăcate în piele. Manuscrisul a fost cumpărat în 1961 de Biblioteca Patriarhiei Române de la moștenitorii preotului Dr. Gh. Ciuhandu.

Pentru istoria traducerilor în românește a cărților noastre de slujbă, manuscrisul acesta este de o deosebită însemnătate; el ne transmite o versiune românească a Triodului, anterioară cu cel puțin 40 de ani celui dintîi Triod românesc tipărit la Rîmnic, în 1731. În manuscrisul de față lipsesc sinaxarele Triodului, iar slujbele sînt prescurtate prin eliminarea unor cîntări; sînt însă și cazuri cînd avem cîntări în plus.

2. MINEI LA PRAZNICILE ÎMPĂRĂTEȘTI ȘI LA SFINȚII CEI MARI DE PESTE TOT ANUL (ANTOLOGHION) (145)

Sec. XVII; hîrtie; 213 foi; 30 × 19; 29 rînduri pe pagină; scrierea cu cerneală neagră imită tiparul; titlurile, inițialele și indicațiile tipiconale, cu cerneală roșie; flori finale cu cerneală roșie și neagră, la sfîrșitul slujbelor praznicelor sau la sfîrșitul lunilor; pe marginea foilor diferite trimerite și indicații tipiconale scrise cu cerneală roșie sau cu cerneală neagră; un singur condei; corecturi de la prima mînă; legătură veche deteriorată; scoarțe de carton îmbrăcate în piele; cumpărat în anul 1962 de la Anticariatul de Stat.

3. OCTOIH MIC (141)

Sec. XVII; hîrtie; 29 foi; 19,6 × 15,5; 18 rînduri pe pagină; scriere cu cerneală neagră; titlurile cu cerneală neagră și roșie; inițialele și indicațiile tipiconale cu cerneală roșie; un singur condei; din legătura veche, posterioară vîrstei manuscrisului, a rămas numai tartașul din spate: scoarță de lemn îmbrăcată în pînză. Manuscrisul este fără început, fără sfîrșit și cu multe foi lipsă în interior. În starea lui inițială cuprindea și alte slujbe de peste an, care anume nu putem ști. A fost cumpărat în 1961 de la moștenitorii preotului Dr. Gh. Ciuhandu.

* Cifrele din paranteză reprezintă numărul de înregistrare al manuscrisului.

1. Despre copist vezi: Dr. Gh. Ciuhandu, *Dici și manuscrise vechi din Bihor*, în «*Tri-buna*», Oradea, nr. 46-49, 1919.

4. OCTOIH MIC (131)

Sec. XVII; hîrtie; 187 foi; 19×16 ; 18 rînduri pe pagină; scrierea imită tiparul, cerneală neagră; titlurile și inițiale cu cerneală roșie; colontitlurile cu cerneală neagră; textul încadrat într-un chenar simplu liniar; frontispicii simple din cerneală neagră; la f. 73 și 103 titlurile glasurilor 1 și 4 încadrate în părți; copist: diac. Gheorghe²; legătură veche deteriorată cu scoarțe de lemn îmbrăcate în piele. Manuscrisul a fost cumpărat în 1961 de la moștenitorii Pr. Dr. Gh. Ciuhandu.

Octoihul acesta ne transmite altă traducere și altă structurare a rînduiei stuj-bei decît octoihurile mici tipărite.

Insemnări de la prima mină :

F. 175 v. Sfîrșitul laudă începutul. Az mnogo greașnii diac. Ghiorghie Vartolomeiu, Ioan, Maria, Isaac, Dumitri.

5. DIACONUL CORESI. TILCUL EVANGHELIILOR ȘI MOLITFELNICUL (125)

Sec. XVII (mijlocul secolului); hîrtie; 241 foi; $30 \times 20,5$; scriere cu cerneală neagră; între 22 și 27 rînduri pe pagină; inițiale majuscule, în general, imitații după inițialele tipăriturii; un frontispiciu pe f. 224 și o rozetă cu cerneală neagră și maro; un singur condei; al diacului Ioan din Pociovlești³; legătură deteriorată, în table de lemn îmbrăcată în piele; primele 8 foi și ultimele 15 desprinse din legătură. Manuscrisul a fost găsit de Pr. Dr. Gh. Ciuhandu la biserica din Surugiu, comuna Mierlău, județul Oradea; i-a fost dat de Pr. Petru Bogdan de la acea biserică. În 1961 a fost cumpărat de Biblioteca Patriarhiei Române.

După cum indică titlul, lucrarea are două părți distincte: 1. Tilcul Evangheliilor și 2. Molitfelnicul. Pe noi ne interesează partea a doua, Molitfelnicul care cuprinde: rînduiala Botezului, a Cununiei; Cuminecătura beteașilor; petrecitura morților; cîntece creștinești scoase din psalmi cu înțeles; vecernia și slujba de dimineață. Apoi următoarele rugăciuni: de dimineață, de seară, de păcate, despre pace; rugăciunea pre răsapa păgînilor; blagoslovenia mesei și prînzul; în ce chip trebuiește pe bolnavi a-i ispovedi și a-i cuminica; Liturghia lu I(isus) H(ristos), ce au făcut îngioi mari cu doisprezece ap(o)s(to)li.

Pe f. 224, 80 v, 164 v, 210 v, 69 v, 132, 184 v, 202 v, mai multe însemnări.

6. ANTOLOGHION, ADICĂ FLOAREA CUVINTELOR (77)

Sec. XVIII (1785, 1799); hîrtie; 149 foi; 23×18 ; foile 1—89; 23 rînduri pe pagină; foile 90—147, între 14 și 17 rînduri pe pagină scriere cursivă cu cerneală neagră; titlurile, colontitlurile, inițialele și indicațiile tipiconale, cu cerneală roșie; în prima parte a manuscrisului (f. 1—89) frontispicii și podoabe finale din peniță cu cerneală neagră și roșie; două condeie; primul condei (f. 1—89), condei de caligraf; al doilea condei (f. 90—147), condei neinstruit, al lui Gheorghe Almori; legătură veche în hîrtie, cu piele la cotor și colțuri. A aparținut minăstirii Căldărușani. Numere vechi de bibliotecă: pe cotor, 89.

F. 1 Antologhion, adică Floarea Cuvintelor, care cuprinde în sine slujba praznicilor dumnezeiești și ale Sfintei Născătoare de Dumnezeu și ale altor sfinți ce să prăznuiesc foarte pe scurt, pentru zăbava scrisori(i).

2. Despre diacul Ghiorghie să se vadă: Pr. Dr. Gh. Ciuhandu, *idem*...

3. Mai pe larg despre diacul Ioan și localitatea Pociovlește, vezi Pr. Dr. Gh. Ciuhandu, *op. cit.*, nr. 46, 1919.

În acest Antologhion, ca de altfel în toate Antologhioanele de slujbă, avem o prescurtare a slujbelor sărbătorilor mari de peste an; sînt lăsate afară: unele stihuri de la vecernie și utrenie, paremiile, canoanele și sinaxarele.

Insemnări de la prima mîină:

F. 144: Dumnezeu milostivindu-se, m-am învrednicit și Duhul Sfînt m-au luminat de acest lucru; cu osteneală, dar cu drag l-am și gătat, Prea Sfîntei) Născătoarei de Hristos și mie nevread(nicului); adecă Preacistii mă voi ruga și mie la mai multe ca aceste lucruri voiesc a-mi ajuta rugîndu-mă cu plecăciune, închinîndu-mă Cei de Dumnezeu blagoslovitei Preacistei. Eu cel smerit Gheorghe Almorî iberaiter fiind în crăiasa Hătinție de la Ibrașfalău. La anul 1799 luna lui Maiu 31 ... May 1799. Elisabetopoli⁴.

7. EUSTRATIE ARGHENTIE, DESPRE BOTEZ (94)

Sec. XVIII (1792); hîrtie, 44 foi, 23 × 17; 20 rînduri pe pagină; scriere cursivă, cu cerneală neagră; un singur condei; corecturi făcute de prima mîină și de mîini posterioare; legătură veche, deteriorată, în hîrtie cu piele la cotor; a aparținut mînăstirii Căldărușani. Numere vechi de bibliotecă: pe cotor 138.

Carte prea frumoasă pentru sfîntul botezu, despărțită în 32 de capitole, ce să numește povățuitoare celor rătăciți, alcătuită de deofortul Chir Evstratie Arghentie Hiotul⁵, de dumnezeiasca rîvnă fiind pornit, ca luminat întru dînsa să arate cum că cu neputință iaste într-alt fealiu darecum a să săvîrși botezul cel de la Dumnezeu dat apostolilor, fără numai în trei afundări, după cum de la aceia dogmaticeste Sfînta lui Hristos soborniceasca, apostoleasca și a răsăritului pravoslavnică Biserică au primit și plină acum face. Iar acum în tipariu fiind dată cu cheltuiala prea sfîntului a toată lumea Patriarhului Chiriu Chir Chiril, în Țarigrad, în anul mîntuirii 1756, Martie în 1⁶. Este deci, o copie de pe tipăritură.

Cuprinde: taina Sfîntului Botez cu indicațiile tipiconale respective.

Insemnări scrise de prima mîină:

F. 43 v. Sfîrșit și celui în Troiță slăvit și de toate făpturile închinat, prea bunului și prea milostivului Dumnezeuului nostru slavă acum și pururea și în veci amin. S-au tîlmăcit în anul 1791 în Sfînta Mînăstire Neamțul și o am prescris cu mult păcătosul Savva ieromonah în sfînta sihăstrie Procovul, întru acestaș an 1791, în luna lui August sau sfîrșit în 26. Amin. Și după acea prescriere am scris și noi pe aciasta aici în schitul Cernica la leat 1792 Fevr(uarie) 1.

Insemnări posterioare:

F. 2, pe marginea de jos a foi: De opște a Sfîntei) M(ă)n(ăstiri) Căldărușani.

8. IRMOLOGHION (96)

Sec. XVIII; hîrtie; 190 foi + 2 foi hîrtie de vorsatz la început și 1 foaie la sfîrșit; 22 × 16; 17 rînduri pe pagină; scriere cursivă cu cerneală neagră; titlurile, colontitlurile, inițialele și însemnările tipiconale de pe margine, cu cerneală roșie; două frontispicii florale în două culori, roșu și negru, pe foile 1 și 159; un condei; corecturi de la prima mîină; legătură veche în piele. A aparținut mînăstirii Căldărușani. Numere vechi de bibliotecă: pe cotor, 125.

4. Cuvîntele: May 1799 Elisabetopoli, scrise cu litere latine.

5. Despre Evstratie Arghentie și lucrarea aceasta, vezi: Const. Satha, *Νεοελληνική φιλολογία*, Atena 1888, p. 469—470.

6. Vezi manuscrisul lui Evstratie Arghentie, *Despre botez*, f. 2—2 r.

Irmologhion cu Dumnezeu, care cuprinde dogmatici și -toate irmoasele a opt glasuri și la praznice stăpânești și a Maicii lui Dumnezeu peste tot anul.

Se deosebește în oarecare măsură de Irmologhionul tipărit la Minăstirea Neamțu în 1827.

Insemnări posterioare: f. 1, pe marginea de jos: 1863. De opște a sf(i)n(tei) M(ănăstiri) Căldărușani.

9. PENTRU BOTEZUL ERETICILOR (101)

Sec. XVIII (1796); hîrtie; 138 foi; 28 × 16,5; 16 rînduri pe pagină; scriere cursivă cu cerneală neagră; titlurile și inițialele cu cerneală roșie; un frontispiciu simplu, din peniță, cu cerneală neagră pe foaia 2; pe marginea manuscrisului, indicația izvoarelor; un singur condei; legătură veche în piele. A aparținut Minăstirii Căldărușani. Numere vechi de bibliotecă: pe cotor 119 și 158.

F. 2—2 v. Că pre toți ereticii să cuvine a-i boteza pe cei ce nu s-au botezat după amîndouă stăpîneștile porunci, după cea înaintea învierii adică, și după cea după înviere.

Insemnări de la prima mîna: f. 137 v la sfîrșitul manuscrisului: 1796 Oct(ombrie), apoi în criptogramă numele copistului.

10. SLUJBE DIN TRIOD ȘI ALTE SLUJBE (104)

Sec. XVIII; hîrtie; 166 foi; 23 × 19; între 21 și 28 rînduri pe pagină; de la f. 66 înainte, textul pe două coloane; scriere cursivă cu cerneală neagră; titlurile, stihurile și indicațiile tipiconale cu cerneală roșie; mai multe condeie; legătură nouă în piele la cotor și hîrtie. Numere vechi de bibliotecă; pe cotor, 125.

Conține: Prohodul Domnului Hristos; Canoanele și laudele din sfînta și marea Simbătă; Începutul Canonului învierii; Slujba ceasurilor Nașterii lui Hristos; Canonul Sfîntului Andrei Criteanul; troparul Sfîntului Varlaam și a lui Ioasaf.

Insemnări la prima mîna:

f. 164 v. Mărirea lui Dumnezeu atotputernicul Celui slăvit în Troiță, Carele mi-au ajutat de am început și am sfîrșit.

Insemnări posterioare: f. 1 v. Această carte iaste a lui Irinei monah.

11. MINEI LA PRAZNICILE ÎMPĂRĂTEȘTI ȘI LA SFINȚII CEI MARI DE PESTE TOT ANUL (ANTOLOGHION) (126)

Sec. XVIII (1737); hîrtie; 156 foi; 33 × 21; între 32 și 40 rînduri pe pagină, pe două coloane; scriere frumoasă de caligraf, lipsită de ornamentații; textul cu cerneală neagră; colontitlurile, inițialele și indicațiile tipiconale cu cerneală roșie, decolorată în majoritatea cazurilor de vreme; un singur condei, al Dascălului Pavel Rusu din Muncaci⁷, legătură deteriorată, în scoarțe de lemn imbrăcate în piele. Manuscrisul a fost cumpărat în 1961 de Biblioteca Patriarhiei Române de la moștenitorii preotului Dr. Gh. Ciuhandu. Acesta l-a răscumpărat, după cum însuși spune, de la biserica din Bucea⁸.

Insemnări la prima mîna: f. 46 v: 1737, dria 29 Iulia; f. 51 v: Pavel dascăl din Muncaci am scris această carte în satul Volcov în anul 1737 luna lui Iun(ie) în ziua întîia; f. 138: Dascăl Pavel Rusu din Muncaci am săvîrșit această scrisoare anume mineu, luna lui August în zi(le) 5, 1737.

7. Despre acest copist: Pr. Dr. Gh. Ciuhandu, *op. cit.*, nr. 50, 1919.

8. Satul Bucea ține de Comuna Negeru, jud. Cluj.

12. LITURGHIER ȘI MOLITVE LA TOATE TREBILE (128)

Sec. XVIII (1700, 1699); hîrtie; 135 foi; 18 × 15; 17 rînduri pe pagină; scrierea imită tiparul; cerneală neagră; indicațiile tipiconale cu cerneală roșie; colontiturile cu cerneală neagră; inițialele cînd cu cerneală neagră, cînd cu cerneală roșie; frontispicii liniare simple din cerneală roșie, verde și neagră; în corpul al doilea al manuscrisului, titlul cu cerneală roșie, verde și neagră, iar inițialele cu cerneală verde și roșie; copist: dascălul Vasile Sturze Moldovanu⁹; legătură veche, cu scoarțe de lemn îmbrăcate în piele. Manuscrisul a fost cumpărat în 1961 de la moștenitorii Pr. Dr. Gh. Ciuhandu.

Cuprinde: Proscomidia; Sf. Liturghie a Sf. Vasile cel Mare; învățătură pentru Sf. Liturghie a Sf. Vasile; învățătură pentru Sfîntul agneț la Joia Mare; otpusturile la praznicile împărătești; rugăciunea vohodului de la vecernie; molifte la toate treburile.

Insemnări la prima mîină: f. 55 v. Scris-am eu dascălul Vasile Sturze Moldovanu) Roj(destve Hristova) 1700, Iun(ie) 29.

13. LITURGHIER (129)

Sec. XVIII (1717); hîrtie; 110 foi; 19 × 15; 22 rînduri pe pagină; scrierea imită tiparul; cerneală neagră; inițialele și indicațiile tipiconale cu cerneală roșie; textul încadrat într-un chenar simplu liniar; frontispicii și flori finale cu cerneală neagră și roșie; colontiturile cu cerneală neagră; foile 1—104 v scrise de popa Chiril; legătura veche deteriorată, cu scoarțe de lemn îmbrăcate în piele; scoarța din față ruptă la jumătate, iar din cea de la sfîrșit a rămas numai o jumătate. Manuscrisul a fost cumpărat în 1961 de Biblioteca Patriarhiei Române de la moștenitorii Pr. Dr. Gh. Ciuhandu.

Cuprinde: Proscomidia, Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur; a Sf. Vasile cel Mare; învățătură pentru sfîntul agneț în Joia Mare; otpusturile pentru toate zilele, la praznice împărătești și la sfînții mari; otpustul pentru ziua de Paști.

Insemnări de la prima mîină: f. 32 v. Scris-am eu popa Chirilă, februar 11; f. 100 v: Scris-am eu popa Chirilă ot selo Apatiu anii 1717 în zile(le) 7 din.

14. LITURGHIER (130)

Sec. XVIII; hîrtie; 88 foi; 22 × 17; între 26 și 28 rînduri pe pagină; scrierea imită tiparul; cerneală neagră; colontiturile, inițialele și indicațiile tipiconale cu cerneală roșie; frontispicii și flori finale simple și stîngace cu cerneală neagră; un singur condei; legătură modernă, cu recondiționarea foilor rupte cu hîrtie de calc. Manuscrisul a fost cumpărat în anul 1961 de la moștenitorii preotului Dr. Gh. Ciuhandu.

Textul acestui manuscris reproduce aproape întocmai liturghiile în uz în bisericile noastre.

15. CEASLOV MIC (132)

Sec. XVIII (1738); hîrtie; 191 foi; 19 × 15; între 15 și 19 rînduri pe pagină; scrierea cu cerneală neagră, imită tiparul; titlurile, inițialele și indicațiile tipiconale

⁹ Despre dascălul Vasile Sturze Moldovanu să se vadă: Pr. Dr. Gh. Ciuhandu, *op. cit.*, nr. 48—49. 1919.

cu cerneală roșie; textul ceaslovului (f. 7—188 v) scrise de Moga Toader din Soca; restul scris de altă mână; corecturi la prima mână; legătură veche deteriorată; scoarțe de lemn îmbrăcate în piele. Manuscrisul a fost cumpărat în 1961 de Biblioteca Patriarhiei Române de la moștenitorii preotului Dr. Gh. Ciuhandu.

16. CARTE DE SLUJBE PENTRU TOT ANUL (133)

Sec. XVIII; 438 foi; 13, 5 × 7,5; între 20 și 24 rânduri pe pagină; scriere foarte frumoasă de caligraf, imită tiparul, cu cerneală neagră; titlurile, colontitlurile și indicațiile tipiconale cu cerneală roșie; inițialele frumos ornamentate; mai multe frontispicii florale, dintre care unul cu Maica Domnului rugătoare în mijloc (f. 47) iar altul cu o cruce în mijloc (f. 113); textul încadrat în chenar liniar; un singur condei; legătură veche deteriorată; scoarțe de lemn îmbrăcate în piele; legătura a avut păftăluțe. Manuscrisul a fost cumpărat în 1961 de la moștenitorii preotului Dr. Gh. Ciuhandu.

Cuprinde: Rugăciunile din toate zilele; începutul utreniei; ceasurile; obednița; pavecernița; sinaxarele.

17. CARTE DE SLUJBE (134)

Sec. XVIII; hîrtie; 24 foi; 14 × 9,5; 17 rânduri pe pagină; scriere cursivă cu cerneală neagră; titlurile, colontitlurile și inițialele cu cerneală roșie; frontispicii liniare simple de peniță, cu cerneală neagră; flori finale simple; un singur condei; scoarțele legăturii s-au pierdut. Manuscrisul a fost cumpărat în 1961 de la moștenitorii preotului Dr. Gh. Ciuhandu.

18. SLUJBE ȘI RUGĂCIUNI DIN MOLITFELNIC (136)

Sec. XVIII (1739); hîrtie; 26 foi; 16 × 12,5; 21 rânduri pe pagină (foile 1—4) și 17 rânduri pe pagină (foile 5—25 v); scrierea cu cerneală neagră, imită tiparul; titlurile, inițialele și indicațiile tipiconale cu cerneală roșie; două frontispicii liniare (f. 7 și 21) din peniță; cu cerneală neagră; copiiți: popa Iosif din Beiuș și o altă mână. Popa Iosif din Beiuș scrie foile 7—25 v, așa precum însuși spune în însemnarea de la f. 26; restul, f. 1—4 și f. 26 v este scris de o altă mână, tot în secolul XVIII. Manuscrisul a fost cumpărat în 1961 de la moștenitorii preotului Dr. Gh. Ciuhandu.

Cuprinde: Învățătură pentru ispovedanii la oameni; Molitfelnic, București 1937, p. 52—54; Molitfa de blestemuri și pe sine cu jurămînturi sau legat — *Ibidem*, p. 319—320; deslegare de blestiame; *Ibidem*, p. 320—321; Molitfa la 40 de zile după ce naște femeia.

19. SLUJBA SFINTELUI STELIAN (146)

Sec. XVIII—XIX; hîrtie; 15 foi + cîte o foaie de hîrtie de vorsatz la început și la sfîrșit; 23 × 17; 22 rânduri pe pagină; scriere cursivă cu cerneală neagră; titlurile, colontitlurile și indicațiile tipiconale cu cerneală roșie; un frontispiciu floral (f. 2) din cerneală roșie, verde și neagră; titlul manuscrisului, scris pe o pagină întreagă, încadrat într-un chenar floral simplu, din cerneală roșie și neagră; un singur condei; corecturi de la prima mână; legătură nouă din plînză și hîrtie; cumpărat de la Anticariatul de Stat în 1961.

F. 1. Slujba cuviosului și purtătorului de D(um)nezeu părintelui nostru Stelian, acum întîiu tipărită în zilele prea înălțatului nostru D(omn) Io Nicolae, Petru Mavro-

ghene Voevod. Și s-au tîlmăcit de pe limba elenească pe limba ruminească de Prea Sf(i)nția Sa Părintele Chir Filaret Episcopul Rîmniceului. Dată la stambă în tipografia Prea Sf(i)nții Sale în anul de la nașterea lui H(risto)s 1786 Noem(vrie) 22. S-au tipărit de Climent Ierom(onahul) Tipograful Rîmniceanul. (Copie de pe tipăritură).

Manuscrisul este copia unei tipărituri rîmnice, din care nu se cunoaște nici un exemplar. Bibliografia românească veche de Ioan Bianu și Dan Simonescu, vol. IV, București 1944, p. 266, o semnează după manuscrisul Academiei Române, fondul Goster; Nr. 40, f. 20—35. Manuscrisul din Biblioteca Patriarhiei Române, ar fi a doua mărturie despre existența tipăriturii rîmnice. Menționăm că manuscrisul nostru dă ca an al tipăriturii anul 1786, pe cînd manuscrisul de la Academia Română anul 1787.

20. CANON CĂTRE NĂSCĂTOAREA DE DUMNEZEU ȘI ACATISTUL ADORMIRII (154)

Sec. XVIII¹⁰; hîrtie; 31 foi + cîte o foaie de hîrtie de vorsatz la început și la sfîrșit; 20 × 16,5; 23 rînduri pe pagină, scriere cursivă cu cerneală neagră; un singur condei, legătură cu piele la cotor.

21. SLUJBA ȘI PARACLISUL SFINTEI FILOFTEIA (157)

Sec. XVIII; hîrtie; 36 foi; 23 × 17,5; între 18 și 20 rînduri pe pagină; scriere cursivă cu cerneală neagră; titlurile, inițialele și indicațiile tipiconale cu roșu. O icoană cu două scene din viața Sf. Filofteia, lucrată din cinci culori; mai multe condeie, legătură deteriorată, cu piele la cotor. Manuscrisul a fost cumpărat de la Anticariatul de Stat în 1960.

22. TIPIC BISERICESC (3)

Adică împlinirea bisericeștii urmări în Ierusalim a Sfintei Lavre a prea cuviosului și de Dumnezeu purtătorul Savei părintelui nostru. Tot această urmare se face și în celelalte cinstite lăcașuri în Ierusalim, asemenea și în celelalte sfinte ale lui Dumnezeu biserici.

Sec. XIX (1811—1813); hîrtie; 158 foi, paginație originală. La legat au fost amestecate cele două corpuri ale manuscrisului; s-au legat întîi foile 56—158, apoi foile 1—55 (între acestea un număr, 33, sărit). Amîndouă corpurile fără sfîrșit: 33 × 22; scris cursiv, cu cerneală neagră și roșie. Un condei: Natanail, 30—32 rînduri pe pagină. Legătura mîncată de carii, posterioară manuscrisului.

Cuprinde: Rînduiala vecerniei cei mici; a vecerniei cei mari, adică a privegherii cei de toată noaptea și a utreniei; rînduiala Panaghiei care se face prin mînștiri în toate zilele; pentru sfinții cei ce au bdenie de să vor întîmpla Duminecă; rînduiala blagosloveniei colivei, adică a cutiei sau a griului fiert amestecat cu miere și cu alte felii de poame și semințe dulci împodobite, ce se aduc în biserică întru cinstea și pomenirea praznicilor dumnezeiești sau sfinților lui Dumnezeu. Pentru Sfinții ce are polieleu, de se va întîmpla dumineca, neavînd polieleu; pentru sfinții cari să cîntă pe 6, de să vor întîmpla dumineca, neavînd polieleu; pentru privegherile de toată noaptea, care să fac peste tot anul. Pentru Psaltire, cum sîntem datorii a o ceti preste tot anul, din Dumineca Antiposhii, carea iaste a Tomei și pînă la

10. Însemnarea cu data anului 1789 de pe tartajul din spate nu indică vîrsta manuscrisului; este o însemnare a unei mîni posterioare; manuscrisul este anterior anului 1789.

dumineca Înălțării cinstitiei și de viață făcătoarei cruci Domnului. Arătare pentru Psaltire, cum sintem datori a o celi în sfântul și marele post. Pentru peasne, cum să stihoslovesc; pentru catavasiile care să cîntă întru domneștile Stăpînului și ale Născătoarei de Dumnezeu praznice și în zilele Învierii și la numiții sfinți preste tot anul; rînduiei pentru cînd să cîntă cea mai cinstită și cînd nu să cîntă; pentru cînd să zice: obednița și cînd antifoanele.

23. TIPIC BISERICESC (TRIOD, PENTICOSTAR) (4)

Începutul secolului XIX; hîrtie, 2 f. nenum. + 85 foi; pînă la foaia 76 paginație originală; numărul 27 e sărit; fără sfîrșit; 34 × 23,5 scris cursiv, cerneală neagră și roșie; 32 rînduri pe pagină; legătură în plele; un condei, poate al lui Natanail.

Cuprinde: Rînduială pentru Duminica întru care să citește Sfînta Evanghelie a pildei fiului celui păcătos; indicații tipiconale ce se săvîrșesc pînă la Duminica 5-a din postul mare; în Duminica a 5-a a sfîntului post, rînduiala asemenea ca și în celelalte duminici, întru care cîntăm și slujba sfîntului ce se va întimpla la minei, iar alți mai pe urmă au așezat să se cînte întru această duminică slujba prea cuvioasei maicii noastre Maria Egipteanca; de la f. 41 pînă la f. 56 — slujbele din fiecare zi inclusiv slujba Sfîntelor și Mîntuitoarelor Patimi ale Domnului nostru Iisus Hristos.

Manuscrisul cuprinde și slujbele Penticostarului începînd cu sfînta și Marea Duminică a Paștilor dimineața și să sfîrșește la Duminica Tuturor Sfinților.

24. TRIPESNIȚELE DIN PERIOADA PENTICOSTARULUI (37)

Sec. XIX; hîrtie; 78 foi + 3 foi hîrtie de vorsatz, una la început și două la sfîrșit; 23 × 19; scris cursiv de caligraf cu cerneală neagră; titlurile, colontitulurile și inițialele cu cerneală roșie; 21 rînduri pe pagină; un condei; corecturi de la prima mînă și de la una posterioară; legătură veche în piele. Numere vechi de bibliotecă: pe cotor «Manus 45».

Cuprinde: Tripeasnițele ce se citesc în fiecare zi la pavecerniță împreună cu canonul Maicii Domnului întru toată Cincizecimea (adică, începînd cu Duminica a doua după Paști și sfîrșind cu Vineri seara în săptămîna Cincizecimii).

25. SF. IOAN GURĂ DE AUR, DUMNEZEIASCA LITURGHIE (58)

Sec. XIX; hîrtie; 66 foi + la început 3 foi; hîrtie vorsatz; 20,5 × 14; scriere cursivă, cu cerneală neagră; inițialele și indicațiile tipiconale cu cerneală roșie; 19 rînduri pe pagină; un singur condei; corecturi de la prima mînă; legătură veche în piele; manuscrisul a fost legat cu o tipăritură, un liturghier grec — tipărit la Veneția, 1814. A aparținut Mînăstirii Căldărușani. Numere vechi de bibliotecă pe cotor «Manus. 25».

Cuprinde: Dumnezeiasca Liturghie a celui dintru sfinți Părintele nostru Ioan Zlatoust. Scoasă după grece; rînduiala vecerniei; litia; utrenia; molifta punerii înainte; rînduiala pregătirii sfinților slujitori pentru începutul Dumnezeieștii Liturghii. Troparul și condacul Sf. Ioan Gură de Aur; molifta colivei; otpusturile praznicilor împărătești ce să zic la vecernie; utrenie și liturghie; vozglasurile din Duminica luminată a Paștilor după fiecare piasmă a canonului.

26. SF. NICODIM AGHIORITUL, SLUJBA SF. SIMEON NOUL TEOLOG (73)

Secolul XIX (1813); hîrtie; 28 foi; 22 × 16; 21 rînduri pe pagină; scriere cursivă de caligraf, cu cerneală neagră; titlurile, inițialele și indicațiile tipiconale cu cerneală roșie; inițialele înflorate; două frontispicii florale din peniță cu cerneală neagră și roșie; manuscrisul a fost scris de Natanail; legătură veche în piele și hîrtie. La legat s-a întrebuintat ca hîrtie de vorsatz foi dintr-un manuscris; autograf al unuia din traducătorii noștri din slavonește; două foi cu traducere din Lunovnicul cel mare. A aparținut Mînăstirii Căldărușani. Numere vechi de bibliotecă: pe color, 106.

F. 1. În luna lui Octombrie în 12 zile, prăznuim pomenirea prea cuviosului părintelui nostru Simeon Noului Cuvîntătorului de Dumnezeu.

F. 1—25 v. Slujba Sfîntului Simeon Noul Teologul; vecernia cea mică; vecernia cea mare, fără paremii, dar cu trimiteri la paremiile Sf. Nicolae; utrenia fără sinaxar, dar cu această scurtă notiță după peasna a șasea: «Întru această lună în 12 zile, pomenirea prea cuviosului și de Dumnezeu purtătorului părintelui nostru Simeon Noului Bogoslavul, care s-a mutat din 12 ale lunii lui Martie, întru care s-au săvîrșit, pentru căci zioa aceia cade în postul patruzecimei cei mari»¹¹.

Insemnări de la prima mînă :

F. 27 v : 1813 Oc(tom)v(rie) 8 s-au scris Natanail p(ă)c(ătosul).

Insemnări posterioare :

F. 1, pe marginea de jos a foi : De obște a Sf(intei) Mînăstiri Căldărușani.

27. MOLITFE DIN AGHIAZMATAR (84)

Sec. XIX; hîrtie; 24 foi; 19,5 × 14; 21 rînduri pe pagină; scriere cursivă cu cerneală neagră; colontitlurile, titlurile și inițialele cu cerneală roșie; frontispicii simple liniare în două culori, roșu și negru; un singur condei; legătură veche în piele¹². A aparținut mînăstirii Căldărușani. Numere vechi de bibliotecă: pe color: «Manus. 51».

Cuprinde: f. 3—14. Rînduiala osfeștanii cei mici — Aghiazmatar, București, 1937, p. 139—156.

Rînduiala ce să face la locul sau casa ce iaste supărată de farmece sau din careva descîntece; rugăciunea care o citește arhiereul sau duhovnicul, de iertarea tuturor păcatelor celor de voie și la tot jurămintul și blestemul; rugăciunea pentru cei ce sînt întru blestemuri și pre sine cu jurămint sau legat; rugăciune la dezlegare de blestem; molitva de iertăciune.

Insemnări posterioare :

F. 3, pe marginea de jos a foi : De opște a s(fintei) mon(astiri) Căl(dărușani).

28. CANOANELE NĂSCĂTOAREI DE DUMNEZEU DE LA PAVECERNIȚA

Glasul 1 (87). Sec. XIX; hîrtie; 35 foi, 21 × 6; 17 rînduri pe pagină; scriere cursivă cu cerneală neagră; corecturi și completări de mîini posterioare, legătură în carton. A avut numărul 2361.

Cuprinde canoanele Prea Sfintei Născătoarei de Dumnezeu, începînd de sîmbătă seara și sfîrșind cu vineri seara.

¹¹ Vezi manuscrisul : Sfîntul Nicodim Aghioritul, *Slujba Sf. Simeon Noul Teolog*, f. 20.

¹² Manuscrisul este legat cu o tipăritură : *Prăvditoard cu învățtură bisericască de taina ispovedanii*, București, 1781.

29. PATIMILE DOMNULUI NOSTRU IISUS HRISTOS (105)

Sec. XIX (1860); hîrtie; 115 foi; 19 × 12,5; 14 rînduri pe pagină; scriere cursivă cu cerneală neagră; litlurile, colontitlurile, inițialele și unele cuvinte din text cu cerneală roșie; un frontispiciu floral, f. 3, în trei culori; un singur condei; legătură veche în piele. Numere vechi de bibliotecă: pe cotor «Manus. 71».

Insemnări de la prima mînă: f. 112, 1860, Septembrie 5.

30. SFINȚIREA BISERICII (150)

Sec. XIX (1813); hîrtie; 112 foi + cîte o foaie de hîrtie de vorsatz la început și la sfîrșit; 21 × 15; cîte 16 rînduri pe pagină; scrierea cu cerneală neagră, imită tiparul; titlurile, colontitlurile, inițialele, indicațiile tipiconale, cu cerneală roșie; titlul cărții poartă (f. 4), încadrat într-un chenar floral, din cerneală roșie și neagră; frontispicii florale din două culori; roșu și negru; textul manuscrisului încadrat în chenar; cîte două linii în partea de sus și în exteriorul foii, cîte o linie în partea de jos și în interiorul foii; un singur condei; Schimonahul Chiril de la mînăstirea Secul; corecturi de la prima mînă; legătură veche în piele; a aparținut obștei pa-siene, apoi mai tîrziu, mitropolitului Calinic Miclescu. A fost cumpărat în 1961 de la Anticariatul de Stat.

Redăm titlul complet:

F. 4 — Tîrnosaniia ce s-au scos de pe elenie în limba românească, cu toată osîrdia și cheltuiala a preaosfințitului Chiril Chir Iacov mitropolit a toată Moldavia, în zilele prealuminatului și prea înălțatului D(omnului nostru Io Constantin Mihail Racoviței Voevod, de Duca Sotorioviu, tipograf de la Tasos, întru a sa tipografie, la veleat 7260, iar acum s-au prescris în mînăstirea Secului, în zilele sf(î)nției sale Chir Silvestru Arhimandritul și Starețul a sf(î)ntelor Mînăstiri Neamțului și Secului, veleat 7321, s-au scris această cărtică, ce se numește Trînosirea Bisericii, de păcătosul Chiril schimonahul în Secul.

31. ARHIERATICON (151)

Sec. XIX (1833); hîrtie; 105 foi + 1 foaie de vorsatz la început, 19 × 14; 16 rînduri pe pagină; scriere cursivă cu cerneală neagră; titlurile, colontitlurile, inițialele și indicațiile tipiconale cu roșu; un singur copist: Rafail monahul de la mînăstirea Căldărușani; corecturi de la prima mînă; legătură veche în piele; a aparținut Bibliotecii Seminarului Nifon Mitropolitul.

32. SFINȚIREA BISERICII (152)

Sec. XIX: hîrtie; 30 foi + cîte o foaie de hîrtie de vorsatz la început și la sfîrșit; cîte 20 de rînduri pe pagină; scriere cursivă cu cerneală neagră; titlurile, colontitlurile, inițialele și indicațiile tipiconale cu roșu; un frontispiciu floral și cu insigne arhieresti, artistic lucrat, din cerneală neagră (f. 3), textul încadrat într-un chenar liniar dintr-o singură linie, legătura din carton și hîrtie. A fost cumpărat în anul 1961 de la moștenitorii preotului Dr. Gh. Ciuhandu.

33. ACATISTIER (153)

Sec. XIX (1831); hîrtie; 50 foi + cîte o foaie de hîrtie de vorsatz la început și la sfîrșit; 23 × 16,5; 24 rînduri (f. 2—45) și 20 rînduri (f. 46—50) pe pagină; scriere cursivă cu cerneală neagră; titlurile, inițialele și indicațiile tipiconale cu cerneală roșie; unele inițiale cu flori, din negru și roșu, crescute din ele și întinse uneori pe

întreaga pagină; un frontispiciu floral din cerneală roșie și neagră (f. 2); două icoane dintr-o singură culoare, neagră: icoana Adormirii Maicii Domnului (f. 1v) și icoana Sf. Nicolae (f. 28 v); două condeie, legătură veche cu piele la cotor și colțuri.

34. PARACLIS CĂTRE SFÎNTA ANA (155)

Sec. XIX (1860); hîrtie; 8 foi; 22 × 17; 22 rînduri pe pagină; scriere cursivă cu cerneală neagră; un singur condei, probabil al tălmăcitorului: Teodosie Monahul; legat împreună cu o tipăritură¹³, a aparținut arhierelui Sofronie Craioveanul.

35. ACATISTUL ȘI VIAȚA SFINTEI MUCENIȚE VARVARA (156)

Sec. XIX; hîrtie; 65 foi + 1 foaie hîrtie vorsatz la început; 21 × 15; 16—20 rînduri pe pagină; scriere de caligraf cursivă cu cerneală neagră; titlurile, colontitulurile, inițialele și indicațiile tipiconale cu cerneală roșie; două frontispicii, unul floral (f. 1) și altul geometric (f. 42) din cerneală roșie și neagră; textul manuscrisului încadrat în chenar liniar din două linii; un singur condei; legătură veche în piele; a aparținut arhierelui Sofronie Craioveanul, apoi Seminarului Nifon Mitropolitul.

36. SLUJBA SFINTEI MUCENIȚE TATIANA (158)

Sec. XIX (1839); hîrtie; 22 foi; 28 × 18; 26 rînduri pe pagină; scriere cursivă cu cerneală neagră; titlurile, inițialele și indicațiile tipiconale cu cerneală roșie; un singur condei; legătură cu piele la cotor și colțuri.

37. PARACLISUL SFÎNTULUI MARELUI MUCENIC DIMITRIE (159)

Sec. XIX (1857); hîrtie; 12 foi; 21 × 16; 20 rînduri pe pagină; scriere cursivă cu cerneală neagră; titlurile, colontitulurile și indicațiile tipiconale cu cerneală roșie; un frontispiciu floral (f. 1) din trei culori; copist: Ghimnasia Monahul, legat împreună cu două tipărituri, a fost cumpărat în 1960 de la Anticariatul de Stat.

38. PROHODUL DOMNULUI (160)

Sec. XIX (1860); hîrtie; 24 foi; 20 × 16; între 19 și 22 rînduri pe pagină; scrierea cu cerneală neagră, imită tiparul; titlurile, inițialele și unele stihuri cu cerneală roșie; copist: Isac Monahul; broșat; cumpărat în 1960 de la Anticariatul de Stat.

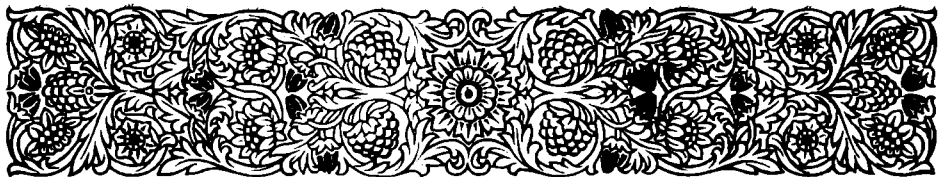
*

* * *

Adinci recunoscători ai limbajului și gîndirii teologice sau simpli și vrednici ostenitori în ogorul Liturghiei creștine, acești dascăli au încălzit cu focul dragostei lor generații de clerici. Moștenirea lor scrisă adesea în grele condiții materiale a fost preluată și îmbogățită de gîndirea teologică a zilelor noastre. Astăzi multe din lucrările lor par învechite, supărătoare chiar, pentru ochii unui versat cunoscător de teologie, dar gîndul nostru trebuie să se îndrepte mai mult spre rivna de care au fost cuprinși aceștia și această rivnă cere să-și găsească imitatori.

Diac. Doctorand MARIN N. PANĂ

13. Panahidă împreună cu literă mică. Cartea cuprinde în sine toată rînduiala pentru cei morți, ce se face vinerile, după vecernie, peste tot anul.

COMEMORĂRI

COMEMORAREA MITROPOLITULUI NIFON LA 100 DE ANI DE LA MOARTEA SA

Una din trăsăturile cele mai specifice ale Bisericii noastre Românești o constituie legătura ei cu credincioșii și cu întregul popor român căruia îi aparține și în mijlocul căruia și-a desfășurat activitatea ei mîntuitoare. Biserica Ortodoxă Română nu a fost niciodată o Biserică feudolă, privilegiată, căci o astfel de Biserică n-ar fi putut să găsească niciodată drumul spre inima poporului. Ea a fost totdeauna o Biserică care, prin preoții și ierarhii ei luminați s-a identificat cu aspirațiile de dreptate, libertate și progres ale întregii obști românești.

Marii ierarhi ai Bisericii străbune s-au născut și au crescut în sinul unor familii modeste. Așa au fost spre exemplu, mitropolitul Grigorie IV Miclescu Dascălul, fiul unor țărani săraci; Nifon Mitropolitul, fiul unor modești meseriași din mahalaua Oțetarilor; Miron Cristea, primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, fiul ciobanului Gheorghe Cristea din Toplița Transilvaniei; Nicodim Munteanul, al doilea patriarh, fiu de țărani din Pipirig-Neamț și întîistălătorul de astăzi al Bisericii noastre, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, fiul țăranului Marina din Cernegeștii-Vîlcii, Oltenia. Mulți dintre aceștia și-au încălzit mintea și inima din fragedă copilărie la flacăra molcomă, liniștită a minăstirii, în respectul pravilei și canoanelor și în smerită ascultare. Dar aleasa viață duhovnicească trăită de ei în minăstire sub raza fulgurantă a harului divin nu i-a izolat de popor, ci le-a transfigurat ființa și le-a aprins în suflete cu sporită intensitate dragostea față de țară și popor, transformîndu-i în ostentori pentru propășirea Bisericii și a neamului românesc.

Se spune, de obicei, că evenimentele de altă dată rămîn mute, dacă nu vine cronicarul să le dea glas, evocîndu-le; și într-un fel a da glas înseamnă a reinvia faptul istoric și a-l face să se perpetueze din generație în generație, din veac în veac, printr-o continuă retrăire și reinviere a lui. Urmînd îndemnul Apostolului: «Aduceți-vă aminte de mai marii voștri», ne vom strădui, cu ajutorul Bunului Dumnezeu și cu încredința Dumneavoastră, să reinviem, cu mintea și inima noastră, figura impunătoare a vrednicului de pomenire ierarh al Bisericii noastre, Nifon Mitropolitul Ungrovlahiei și Primat al României, sub semnul celor 100 de ani de la trecerea sa la cele veșnice.

Nifon Mitropolitul s-a născut în 1789 în București, ca fiu al bătrînului Rusail și al soției acestuia, Apostă, din mahalaua Oțetari, originari din Castoria Macedoniei.

A purtat din pruncie numele de Nicolae, și ca sfântul din Mira Lichiei, al cărui nume îl poartă, a fost în timpul vieții sale «îndreptător credinței și chip blindețelor, învățător înfrînării, câștigînd cu smerenia cele înalte și cu sărăcia cele bogate». După ce a luat contact cu cartea și cu psaltichia de la arhimandritul Iason și de la nepotul acestuia, călugărul Sofronie, din mahalaua Oțetari și ulița Teilor, el s-a dedicat vieții monahale luînd numele de Nifon, de la vîrsta de 17 ani, începînd ca smerit frate la Mînăstirea Cernica, împreună cu cel care avea să fie episcopul și sfântul Calinic.

Datorită aleșelor sale calități de bun administrator, econom și gospodar, dar remarcîndu-se și prin cultura pe care și-a însușit-o ca autodidact, Nifon monahul parcurge firesc treptele ierarhiei bisericești și ajunge rînd pe rînd egumen al mînăstirii Cozia (1839), vicar al Mitropoliei Ungrovlahiei (1841), fiind hirotonit ca arhieru cu titlul de «al Sevastei», «ocîrmuitor provizoriu» al Episcopiei de Rîmnic (1849), pentru a-și încununa viața și activitatea ca mitropolit al Ungrovlahiei (14 sept. 1850) și mai apoi Mitropolit Primat al României. După o arhipăstorie îndelungată, de un sfert de veac «fără vreo patru luni», perioadă rodnică în care a dat la iveală alese realizări, izvorite din sufletul său luminos și mare, de mare ierarh și adevărat român, Mitropolitul Nifon a adormit, în Domnul la 5/17 mai 1875, fiind înmormîntat în cripta din cimitirul Mînăstirii Cernica și pomenit cu recunoștință, an de an, de conducerea Așezămîntelor «Nifon Mitropolitul» și de elevii și absolvenții Seminarului care îi poartă numele. A trăit o viață îndelungată de 86 de ani, de multă și continuă sîrguință și de bogată dăruire personală, în slujba lui Dumnezeu, a Bisericii și a neamului românesc.

Se implinesc astăzi 100 de ani de la trecerea spre cele veșnice a Mitropolitului Nifon, dar faptele sale, izvodite, într-o epocă de mari prefaceri pentru țară și Biserică, înfruntă timpul și constituie cel mai strălucit elogiu care se poate aduce acestei remarcabile personalități bisericești. De aceea, să zăbovim puțin asupra lor.

Mitropolitul Nifon a avut rol important în lupta pentru Unirea Principatelor. Ca președinte al Divanului ad-hoc din Țara Românească, în 1857, Nifon Mitropolitul a exercitat o influență salutară asupra partidelor din Adunare, împărțite în tabere dușmănoase: partida unionistă și partida antiunionistă, cerîndu-le să îndepărteze patimile politice din suflete și să adopte un punct de vedere comun cu privire la Unirea Principatelor într-o singură țară unitară și puternică: «Gîndiți-vă cu dreptate și cu bunăvoință la urmașii Dumneavoastră. Uniți-vă în același cuget frățesc și național. Faceți ca interesul tuturor să ia locul intereselor în parte și cu cuget senin, cu statornică credință în Cel Atotputernic, puneți cu curaj și liniște bazele marelui și gloriosului edificiu al poporului român». La 24 ianuarie 1859, cînd deputații se găseau iarăși împărțiți în tabere și peșitorii la domnie erau mulți, Mitropolitul Nifon cu crucea în mînă și cu Sf. Evanghelie pe masa prezidiului și în fața icoanei Sf. Treimi, i-a conjurat și hotărît pe toți ca să voteze, în unanimitate, ca domn al Munteniei, pe același Colonel Alexandru Ioan Cuza, ales domn și de moldoveni la 5 ianuarie 1859. Cu ochii plini de lacrimi și cu minile ridicate pentru invocare spre icoana Sf. Treimi și cu voce tremurîndă, Mitropolitul Nifon s-a rugat așa: «Doamne Dumnezeu! Părinților noștri, aruncă-ți privirea Ta asupra inimilor noastre și nu slăbi curajul fiilor Tăi! Unește-i pe toți într-o cugetare și într-o simțire și fă ca inimile tuturor să aibă aceeași bătaie pentru țara lor. Prințul Cuza este unsul Tău pentru noi și pentru dînsul jurăm toți că îl vom susține».

Mitropolitul Nifon a avut în vedere totdeauna în chip nedespărțit atît interesele Bisericii cît și cele ale poporului, ca una care a sprijinit interesele și aspira-

țiile legitime ale poporului. «Pentru a înlesni statului mijloacele cu care să-și asigure autoritatea și independența», Mitropolitul Nifon dă Domnului și Sfatului țării la 13 decembrie 1863, binecuvîntarea pentru secularizarea averilor minăstirești, nu numai ale minăstirilor închinatelor locurilor sfinte de către domnitorii veacurilor XV—XVIII, ci și ale celorlalte minăstiri din țară, în număr de 250 de moșii mari, cu un venit considerabil, care adesea lua calea străinătății. Iar cînd Patriarhul Ecumenic Sofronie a protestat cu vehemență împotriva acestui act național, amenințînd pe mitropolit cu schismă, Nifon mitropolitul a răspuns cu curaj și demnitate că apără interesele țării și că prin aceasta, nu atacă cu nimic dogmele sfinte ale Bisericii, cărora le rămîne credincios pînă la moarte. Pentru binele țării, după propria-i mărturisire, «s-a înfrînt pe sine».

În adoua jumătate a arhipăstoriei sale, Mitropolitul Nifon a întreprins o serie de măsuri bine venite pentru organizarea și unificarea Bisericii Ortodoxe a României și a unor instituții ale ei. Este vorba de: Legea pentru organizarea Sfîntului Sinod și modalitatea alegerii episcopilor și mitropoliților, Regulamentul pentru disciplina clerului; sporirea legăturilor canonice cu Patriarhia Ecumenică și cererea Bisericii Ortodoxe Române pentru autocefalia ei, care s-a realizat efectiv după moartea sa, în aprilie 1885. Înainte de realizarea organizării unitare sinodale a Bisericii și de dobîndirea oficială a autocefaliei ei, domnitorul Alexandru Ioan Cuza îi acordase mitropolitului Nifon, la 1 ianuarie 1865, titlul de Mitropolit Primat al României care anticipa și prevestea autocefalia canonică a Bisericii noastre.

«Bun următor al datinelor de ctitorie și cultură», cum îl numește marele istoric N. Iorga, Mitropolitul Nifon a reînființat, încă din martie 1851, tipografia Cărților Bisericești care căzuse în ruină și ajunsese «grajd de cai și cotineafă pentru păsări». Cunoscută mult timp sub numele de Tipografia «Nifon» aceasta a îndestulat bisericile cu aproape toate cărțile de cult și tot în aceasta, din inițiativa Mitropolitului Nifon, a apărut revista «Biserica Ortodoxă Română», editată neîntrerupt pînă astăzi.

Mitropolitul Nifon a creat și un așezămînt de binefacere, cu scopul de a ajuta pe elevii săraci dar merituoiși, să ofere burse de studii, în țară și peste hotare, să vină în sprijinul preoteselor văduve, să ajute fetele sărace spre a-și înjgheba un cămin, să acorde milostenie de tot felul. Acest așezămînt dispunea de două fonduri: un fond testamentar pentru învățămînt și un altul pentru acțiuni de binefacere. Venitul celor două fonduri proveneau din mari donații. Prin buna administrare a Eforiei, averea Așezămîntului «Nifon» a sporit și după moartea sa. Din anul 1875 pînă în 1942, acest Așezămînt de binefacere a împărțit ajutoare de peste trei milioane lei.

Mitropolitul Nifon a fost ctitor și înzestrător de biserici. Mergînd să viziteze Eparhia prin județul Prahova, și găsind micul schit Zamfira în deplină părăsire și ruină, el a refăcut acest schit în întregime, înzestrîndu-l cu tot ce trebuie pentru existența lui ca minăstire. Pictată de marele N. Grigorescu, biserica acestei minăstiri de maici a dobîndit și o înaltă valoare artistică.

Pe lângă biserica din Letca Nouă pe care a zidit-o cu toată cheltuiala sa și a înzestrat-o cu cele necesare Mitropolitul Nifon s-a îngrijit și de biserica Oțetari din București. Aceasta este biserica copilăriei sale și a părinților săi care îi dăruise o icoană de argint în 1866. Mitropolitul Nifon a contribuit cu o muncă însemnată pentru terminarea lucrărilor ei de restaurare și înnoire. El însuși a sfînșit-o în toamna aceluiași an, iar de aci înainte, pe lângă ajutoarele pe care i le trimitea, corul Seminarului Nifon dădea răspunsurile la slujbele din duminici și sărbători. Chipul lui este zugrăvit în locul destinat ctitorilor.

Ctitoriile sale ne dezvăluie o latură care a întregit atât de fericit și armonios plămădirea într-un tot a virtuților sale creștinești și românești.

Seminarul din București care i-a purtat numele, pe tot parcursul existenței sale de 76 de ani, este însă ctitoria cea mai reprezentativă pe tărîm cultural-teologic a Mitropolitului Nifon. Înființarea seminariilor teologice în deceniul al IV-lea al secolului al XIX-lea, cerute de Mitropolitul Grigorie IV Miculescu-Dascălul și stipulate chiar în Regulamentul Organic a constituit un eveniment epocal în lucrarea de instruire și educare a viitorilor preoți pentru a răspunde chemării lor, bisericesti și patriotice. Datorită frământărilor revoluționare ale anului 1848, seminariile și-au închis porțile. Multe din cele reînființate în 1851 la București, Buzău, Curtea de Argeș, Râmnicu-Vâlcea și-au încetat repede activitatea din lipsa de fonduri pentru întreținere. Constatînd necesitatea imperioasă a pregătirii teologice a clerului la nivelul cerințelor culturale și spirituale ale epocii și observînd că «preoțimea noastră zace în întunericul cel mai gros, din care va putea ieși numai dacă va începe să simtă și să-și înțeleagă înalta sa chemare, Mitropolitul Nifon a pus temeliele unui nou seminar la București în anul 1872, menit să răspundă imperativelor religioase și patriotice ale vremii. «Toată averea mea părăntescă, toate îndelungatele mele economii ce mi-am impus, tot ce am agonisit din frageda mea vîrstă pînă acum le consacru cu inima voioasă la învățămîntul fiilor prezenți și viitori ai României, scumpa și mult iubita mea Patrie». Mitropolitul Nifon a pus la temelie acestui seminar nu numai «nesfîrșita sa dragoste de neam și de Biserică, după cum însuși mărturisea, ci și adîncă sa înțelegere pentru nevoile noastre românești care cereau un învățămînt complex ... care să facă din absolvenții lui ... niște adevărați apostoli, pregătiți să înfrunte cu succes nevoile și lupta pentru existență și să dea și neamului o parte din sufletele lor». Domnitorul Țării aproba înființarea Seminarului în 31 ianuarie 1872, pentru a servi «spre îmbunătățirea clerului Patriei noastre».

Înființînd Seminarul Mitropolitul Nifon a dorit ca absolvenții lui să aibă «nu numai strălucirea, dar și libertatea de alegere a carierei, pe care copilul nu o poate avea la intrarea lui în școală» sau, cu alte cuvinte, să aibă «cit mai multe posibilități de orientare în viață, putînd îmbrățișa și alte cariere în afară de preoție». Din această pricină, în programul școlii Mitropolitul Nifon a adăugat tot ce era mai bun și mai de folos în programele liceului Sf. Sava, Școlii normale a societății pentru învățarea poporului român și Seminarului Central, existente și ele în București. Seminarul cuprindea în programa lui catedre și discipline «prin care se împlinea un curs liceal complet».

Timp de 76 de ani de existență și funcționare (1872—1948), de pe porțile acestui seminar au ieșit peste 1600 de absolvenți cu diplomă, din care s-au ridicat pleiade de ierarhi și clerici de toate treptele, precum și absolvenți care au îmbrățișat și alte profesii. Aceasta se datorește într-o largă măsură corpului profesoral care își recrutase membrii din tot ce avea mai bun învățămîntul secundar și universitar din București.

Fiecare dintre noi am trăit opt ani din veacul lui de glorie. Sînt sigur că oricare dintre noi ori de cîte ori ar trece prin fața porților lui, retrăiește clipe de duiosă amintiri, purtîndu-se cu gîndul la anii copilăriei, la mediul formării lui, la profesorii și vremurile petrecute pe băncile școlii.

Alături de toți cei ce, ca și mine, fac parte din marea familie nifonistă, simt cum toate amintirile mă răvălesc. Trece iarăși din clasă în clasă și din dormitor în dormitor, îmi sună încă în urechi cîntecul straniu al focurilor din sobe în care se ardea

lemne de cer aduse din pădurea seminarului din Letca Vlăsiei, mă văd în orele meditațiilor de dimineața și seara, mă desfată șezătorile literare de sâmbătă seara, ce uneori, din lipsa unei săli speciale, se desfășurau în sala de mese, cînt din nou frumoasele rugăciuni de noapte cu ecouri nesfîrșite pe lungul coridor de la parter sau, primăvara, printre teii și castanii din curte, mă văd aplecat peste pupitre și resimt visurile adolescenței, cum cu planuri de viitor, zboară pînă departe spre diferite unghere ale țării, mă bucur iarăși de trofeele corului nostru, smulse la întrecerile cu celelalte școli și de izbînzile faimoasei noastre echipe de oină, revăd cununile și brațele de cărți cucerite de unii din elevii la «Tinerimea Română» și la alte concursuri de știință și literatură, resimt emoția serbării patronului nostru de la 19 noiembrie, mă copleșește încă duhul de evlavie și reculegere, trăit an de an în o zi din luna florilor lîngă mormîntul marelui fondator, cu prilejul pomenirii lui, aici la Cernica și parcă din nou văd licărînd discret lumina candelelor din fața tîmplei și-mi simt parcă mirosul mîngîiat de rotoagoalele miresmei de tămîie de la slujbele de sâmbătă seara, săvîrșite în modestul nostru paraclis de lîngă birourile eforiei. Attea amintiri și bucurii din vremea clipelor trăite în anii copilăriei și ai adolescenței în așezămîntul Mitropolitului Nifon.

*

Seminarul Nifon și-a dus pînă la capăt, cu aleasă vrednicie și cu mare folos pentru cler și cultură în general, misiunea pe care i-a încredințat-o fondatorul său, Mitropolitul Nifon. Flacăra învățămîntului teologic, purtată timp de aproape opt decenii la nivel înalt de ctitoria lui Nifon, pentru luminarea preoțimii românești, continuă să ardă astăzi, în noile instituții de învățămînt ale Bisericii Ortodoxe Române prin purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, organizatorul lor și a chiriarhilor locali: 6 seminarii teologice, 1 seminar special și 2 Institute teologice universitare, București și Sibiu.

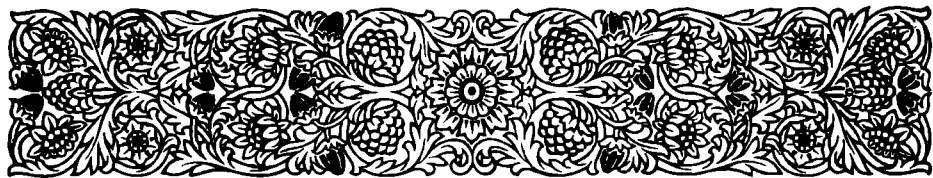
Biserica noastră dispune astăzi, sub raportul pregătirii teologice a clerului, de tot ce a gîndit și dorit Mitropolitul Nifon și se bucură de un mare prestigiu în rîndul Bisericilor Ortodoxe surori și a celorlalte Biserici creștine. Visul acestui mare ierarh, ctitor neîntrecut de școală teologică, s-a împlinit sub ochii noștri, în condițiile bunelor și rodnicelor raporturi dintre Stat și Biserică, din scumpa noastră țară, Republica Socialistă România.

Nifon, primul Mitropolit Primat al României, se odihnește în cripta refăcută și înnoită, prin osîrdia și prețuirea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian față de inimosul, luminatul și vrednicul său înaintaș din cimitirul Mînăstirii Cernica. Sufletul lui și-a găsit răsplata bine meritată în lăcașurile Tatălui Ceresc iar amintirea lui este vie printre noi.

De aceea în acest ceas de taină, Părintele Mitropolit Nifon, noi beneficiarii binefacerilor tale, veniți aci, la locul tău de odihnă, te asigurăm că sinodia noastră a nifoniștilor va cinsti pururea, cu recunoștință, nemuritoare-ți strălucire și vom răspîndi cuvîntul sfînt spre cît mai luminoase acțiuni și realizări, spre folosul Bisericii străbune și spre propășirea Patriei și poporului nostru dreptcredincios, așa cum duhul tău ne-a îndrumat în așezămîntul de cultură înființat acum un veac în urmă. Și așa cum fapta și lumina ta au fost și sînt menite să strălucească nu numai ieri, nu numai astăzi, ci și în viitor.

Ție se cuvine laudă, cinste, netrecătoare pomenire și caldă recunoștință în veci de veci.

Pr. Prof. DUMITRU POPESCU

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

BISERICA DIN PAROHIA GHEBOAIA — JUDEȚUL DÎMBOVIȚA

Duminică 31 august a.c. s-a săvârșit slujba de sfințire a bisericii din parohia Gheboaia, Protoieria Titu, județul Dîmbovița.

După lucrările de reparații exterioare — acoperiș, zugrăveli, împrejmuire, trotuare, etc. — și după cele de repictare a bisericii, actualul preot care suplinește parohia Gheboaia, preotul Ion Popescu din parohia Mărcești a hotărît împreună cu Consiliul parohial ca sfântul locaș să fie redeschis cu tradiționalul ritual de resfințire, în acea zi.

A păstorit parohia Gheboaia, zeci de ani, preotul Ioan Secăreanu și s-a ostenit cu aceste lucrări pînă cînd, în urma unei grele și necruțătoare boli, la sfîrșitul lunii mai a.c., a trecut la cele veșnice, neputînd să se bucure cu enoriașii săi de munca sa și a acestora, pentru înfrumusețarea sfintei lor biserici.

Terminarea lucrărilor și osteneala pentru organizarea resfințirii bisericii au fost încredințate, cum am spus, vrednicului și venerabilului preot Ioan Popescu-Mărcești, care în ciuda celor peste 80 de ani ai săi a reușit să ducă la bun sfîrșit aceste sarcini.

Slujba de resfințire a fost oficiată de Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomîțeanul — Vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor. La ora 9 dimineața, Prea Sfinția Sa însoțit de doi Consilieri ai Sfintei Arhiepiscopii sosește la biserica din Gheboaia, unde este întîmpinat de P. C. Protoiereu Nicolae Dumitrescu de la Titu, de preoți de la parohiile vecine și de credincioșii veniți să ia parte la această sărbătoare creștinească.

După ce, în fața bisericii, Prea Sfințitul Episcop săvîrșește sfințirea apei, împreună cu clerul slujitor și credincioșii prezenți face înconjurul bisericii cu cîntările și rugăciunile obișnuite la o astfel de sărbătoare. Intrînd în biserică, se citește documentul încheiat cu prilejul acestei festivități, se face sfințirea picturii celei noi și se începe Sfînta Liturghie. Predica zilei este ținută de preotul Vasile Popescu de la parohia Băleni-Sîrbi. Răspunsurile la Sfînta Liturghie au fost date de mulțimea credincioșilor. Atmosfera din timpul slujbei a fost înălțătoare.

La sfârșitul Sfintei Liturghii întreg clerul iese pe solee.

Primul ia cuvîntul *P. C. Protoiereu Nicolae Dumitrescu*, care spune printre altele : «Credincioșii parohiei Gheboiaia au fost ridicați astăzi la o înaltă tensiune sufletească, pentru că au avut fericirea să-și vadă încununată munca și osteneala lor depuse pentru lucrările executate aici și izvorite din dragostea față de Casa Domnului. Osteneala acestor credincioși s-a împletit cu a păstorului lor, preotul Ioan Secăreanu căruia nu i-a fost dat să trăiască bucuria acestei zile. El a fost un slujitor cu multă dragoste pentru Casa lui Dumnezeu. Am încercat să împlinim golul lăsat de el prin mutarea sa la cele veșnice, numind aici suplinitor pe părintele Ioan Popescu.

La Protoieria Titu am făcut un program gospodăresc pentru reînnoirea bisericilor.

Primul factor în sârvișirea acestor lucrări sînt credincioșii noștri, care cu inimă largă își dau întotdeauna obolul lor pentru bisericile respective, lor să le mulțumim deci, în primul rînd.

Precum sîntem datori să mulțumim respectuos Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și Sfintei Arhiepiscopii care a acordat ajutoare bănești pentru aceste lucrări, ca și Departamentului Cultelor care ne-a dat tot sprijinul pentru executarea lor.

Aducem astăzi calde mulțumiri *P. S. Episcop Roman Ialomițeanul* care a venit aici cu toată dragostea să sfințească lucrările împlinite la această biserică și să mărească frumusețea acestei sărbători.

În continuare ia cuvîntul *Pr. Ion Popescu-Mărcești* care mulțumește lui Dumnezeu că în al 57-lea an de pastorație, l-a învrednicit să termine lucrările de restaurare de la Gheboiaia și să înzestreze acest sfînt locaș cu diferite obiecte noi necesare cultului. Mulțumește *P. C. Protoiereu* care l-a recomandat să suplinească această parohie, dîndu-i astfel prilej să-și dovedească și aici, la Gheboiaia, dragostea față de Casa lui Dumnezeu. Mulțumește apoi Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru ajutorul acordat acestei parohii în vederea executării atîtor lucrări de amploare. Mulțumește Departamentului Cultelor pentru ajutorul dat, înlesnind executarea lucrărilor cu procurarea de materiale etc. Mulțumește, în sfîrșit, *P. S. Episcop Roman* pentru dragostea cu care a răspuns invitației Consiliului parohial de a lua parte la această sărbătoare a parohiei Gheboiaia.

Îa cuvîntul apoi credinciosul *Costache Nicolae*, care în numele enoriașilor își arată bucuria că li s-a dat prilejul pentru ca prima dată în viața lor să ia parte la o slujbă de sfințire de biserică și la o Sfîntă Liturghie oficiată de un Episcop în satul lor.

La sfîrșit ia apoi cuvîntul *P. S. Episcop Vicar Roman*. Printre altele, Prea Sfinția Sa spune : «Am primit cu bucurie invitația de a sfinți biserica din această parohie. Am avut o deosebită plăcere să trec prin aceste locuri, unde în trecutul neamului nostru s-au petrecut fapte importante. Mă bucur cînd pot să constat că duhul strămoșilor noștri pulsează și în viața celor de astăzi, aceasta dovedindu-se în dragostea lor față de Biserică și Patrie.

Totodată, iubiții mei, vă aduc binecuvântările Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și urările Prea Fericirii Sale, pentru voi toți, de sănătate și mult spor duhovnicesc.

Mă bucur, de asemenea, nespus de mult, când văd că credința voastră este puternică și lucrătoare, căci, iată, v-ați străduit și ați reușit să înfrumusețați biserica voastră, în care s-au închinat atâți înaintași ai voștri. Pentru toate aceste fapte și gânduri bune, dau binecuvântarea mea tuturor celor ce și-au jertfit din munca și banul lor și au dat cu inimă largă tot ce li s-a cerut, pentru ca biserica lor să fie astăzi atât de frumoasă.

Țin să felicit pe părintele Ion Popescu, care, deși suplinitor și octogenar, în semn de omagiu pentru fostul paroh al vostru, preotul Ioan Secăreanu, vecin și prieten cu sfinția sa, a înțeles să-i continue lucrarea și a făcut ca munca lui să fie încununată de succes. De aceea, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, ținând seama de toate acestea, a acordat părintelui Ioan Popescu rangul de «Iconom Stavrofor» și «Crucea Patriarhală».

Iubiții mei, Proorocul David rostește undeva în Psalmii săi: «Cit de iubite sînt lăcașurile Tale, Doamne al puterilor! Dorește și se sfîrșește sufletul meu după curțile Domnului». Proorocul iubea Templul lui Dumnezeu unde se găseau tablele legii și curțile acestui templu în care se aduceau jertfe lui Dumnezeu. Dacă acest templu era iubit de Prooroc și de credincioșii Vechiului Testament, cu cît mai mult Biserica noastră, care este lăcașul în care primim darurile Duhului Sfînt, trebuie să fie iubită de noi? Cum să n-o iubim, cînd în ea se făurește viața cea veșnică a noastră? Pentru că, iubiții mei, în fața noastră stă viața veșnică, noi vom trăi în veci, iar această viață veșnică se naște, se începe aici pe pămînt și în biserică. În ea ne-am început această viață prin baia botezului; în ea harurile Sfîntului Duh se revarsă peste noi, fiii acestei Biserici; pentru această viață ne pregătim aici, în biserică, în prezența Domnului Hristos pentru că în biserică, pe Sfîntul Altar este mereu prezent Domnul Hristos în Sfînta Euharistie; aici, trăim în atmosfera de sfințenie pe care ne-o creează pe lîngă prezența Mîntuitorului și aceea a Maicii Sale Sfînte și a Sfinților care sînt zugrăviți pe icoane și pe pereți și care în chip nevăzut, la rugăciunile noastre fierbinți, ne ajută să ne mintuim, să trăim în veci în lumea dreptilor plăcuți Domnului. Mai mult, în Sfîntul Altar, sărbătoare de sărbătoare, se săvîrșește în timpul Sfîntei Liturghii jertfa Domnului Hristos pentru noi și noi luăm parte la această jertfă a Sa.

Cîtă bucurie și mîngîiere ne dă Biserica! Venim în ea și Duhul Sfînt ne dă aici pacea.

Viața noastră, iubiții mei, are ridicări și căderi. Sufletul omului bolește și el, se îmbolnăvește și el, are și el bolile lui. Care sînt aceste boli? Păcatele pe care omul le săvîrșește. Sufletul omului dorește și el vindecare de aceste boli. Unde găsește vindecare? Aici în lăcașul lui Dumnezeu. Aici venind și mărturisind păcatele, văzînd regretul nostru, căința noastră pentru săvîrșirea lor, Dumnezeu ne dă iertare. Pen-

tru trupul nostru avem nevoie de aer și de hrană. Și sufletul omului are nevoile lui. Aerul și hrana sufletului este rugăciunea pe care orice creștin este dator s-o facă. Ea ne umple de bucurie, ne ușurează de oboseala noastră, ne dă putere și curaj pentru munca și viața noastră. Rugați-vă deci și veți vedea cum vă veți întări! Hrăniți-vă cu Trupul și Sângele Domnului, prin Sfânta Împărtășanie și veți vedea cit curaj și câte puteri sufletești veți dobîndi în lupta cu boala sufletului, cu păcatul.

Iată pe scurt, pentru ce trebuie să venim la biserică. Să ne uitați că în chip nevăzut sfinții îngeri, prezenți în biserică, ne ajută și ei, ne întăresc puterile pentru a duce pe pămînt o viață care să se îndreptățească să dobîndim viața de veci, în care să trăim în lumea sfinților, a dreptilor.

Ați făcut aici un lucru bun. După cum vă îngrijiți de casele voastre care au nevoie din cînd în cînd de reparații și îmbunătățiri, tot așa trebuie să vă îngrijiți și de Casa Domnului, care este în același timp a voastră a tuturor.

Dumnezeu să vă binecuvînteze, să vă asculte și să vă îplinească rugăciunile pe care le veți face în această Casă a Sa înfrumusețată de voi.

Harul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți, Amin!»

După cuvîntări, P. S. Episcop Roman și clerul slujitor au oficiat un Polihroniu. P. S. Episcop hirotesește apoi în «Iconom Stavrofor» pe venerabilul preot I. Popescu-Mărcești, căruia îi înmînează și «Crucea Patriarhală», acordată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian pentru vrednicia și meritele sale.

Iar la sfîrșit s-a săvîrșit un parastas pentru ctitorii și ostenitorii acelei biserici, adormiți în Domnul.

Cîțiva clerici au făcut apoi o rugăciune la mormîntul încă proaspăt al fostului preot al acestei parohii Ion Secăreanu, trecut la cele veșnice cu trei luni în urmă.

Cu aceasta a luat sfîrșit festivitatea prilejuită de resfințirea bisericii din parohia Gheboiaia.

ASISTENT

† PREOTUL GHEORGHE POPESCU — LAHOVARI

În ziua de 10 octombrie 1974 clopotul bisericii parohiale Herăstrău anunța în-cetarea din viață a preotului Gheorghe Popescu-Lahovari, după o grea și destul de îndelungată suferință.

Fiu al preotului Ion Popescu, decedatul s-a născut în anul 1903 februarie 27 în comuna Buteasca (Siliște), județul Vlașca.

După terminarea școlii primare în comuna natală, a urmat cursurile Seminarului Central din București. Absolvind Seminarul, a intrat ca funcționar la Ministerul Sănătății, iar în anul 1925 s-a hirotonit preot pe seama parohiei Herăstrău-București, unde a păstorit timp de 48 ani. În acest interval de timp a îngrijit biserica, introducând în ea lumină electrică, a pictat-o, a ridicat clopotniță și a îngrijit și de bisericile — monumente istorice — din vecinătate Sf. Sofia-Floreasca și Pipera, care mult timp n-au avut preoți.

A contractat boala diabetului, care în cele din urmă i-a adus orbirea completă. Determinat de această cruntă încercare a fost pensionat în anul 1970.

Slujba înmormintării a fost oficiată de Părintele Consilier Cristache Ion, Părintele Protoiereu Iuliu Man și alți confrați colegi a părintelui decedat.

Au vorbit Părintele Consilier, Părintele Protoiereu și Preotul paroh Alexandru Bușilă.

Toți au evidențiat meritele și activitatea decedatului și au adus mingieri familiei îndoliate.

Decedatul preot a fost înmormintat în curtea bisericii, iar ulterior pe mormintul său, Consiliul parohial la cei 48 ani de pastorație, în memoria și în cinstea sa, i-a ridicat un monument frumos din fondurile bisericii.

Veșnică să-i fie amintirea!

ASISTENT

---

† PREOTUL IOSIF MUȘATESCU

În ziua de 1 martie 1975, s-a stins din viață, după o lungă boală, dar scurtă suferință, unul din cei mai vrednici și valoroși slujitori din protopopiatul Cîmpulung-Muscel, preotul pensionar Iosif Mușatescu de la parohia Suslănești.

Sicriul cu rămășițele pămîntești a fost transportat în biserica din comună Suslănești, iar slujba înmormintării s-a oficiat în ziua de 6 martie 1975, orele 13, de un sobor impunător de preoți, în frunte cu neobositul Părinte Vicar Alexandru Ionescu, P. C. Protoiereu Dudu de la Cîmpulung-Muscel, P. C. Preot Stan Dimancea și Ion Fiacrașu din București.

Pe un timp călduros, sub razele mîngîietoare ale soarelui, adiat de un zefir mîresmat de parfumul zambilelor, ghiocelilor și tîmboarelor, mulți credincioși din parohie au venit să ia parte la slujba prohodirii, pentru a săruta mîna dreaptă a părintelui lor care i-a botezat, cununat și binecuvîntat în toate ocaziile creștinești, învățîndu-i numai lucruri bune și de folos.

După terminarea slujbei înmormîntării, au luat cuvîntul, omagiînd memoria celui dispărut: P. C. Protoiereu de la Cîmpulung-Muscel, Dudu; Pr. Cățoiu din Suslănești; învățător pensionar Ion Grecu din Mățău; Gheorghe Cașcaval, epitrop parohial la Suslănești; Pr. Stan Dimancea din București; prof. Mihai Mușatescu și P. C. Vicar Alexandru Ionescu care a încheiat șirul cuvîntărilor.

Profesorul Mihai Mușatescu, luînd cuvîntul, a spus, printre altele: «A plecat din viața pămîntească preotul Vică Mușatescu. Născut în anul 1895, în comuna Mățău, jud. Muscel, dintr-o rodnică familie de preoți cu 17 copii — 5 băieți și 12 fete — a urmat clasele primare în satul natal, apoi a fost îndrumat la seminarul din Rîmnicu Vilcea, pe care l-a absolvit în anul 1918, după terminarea primului război mondial, la care a luat parte avînd gradul de sublocotenent.

În anul 1919, la 20 februarie, face cununia religioasă cu Maria Grigorescu, învățătoare din Cîmpulung, care i-a fost o aleasă, înțeleaptă și devotată soție și tovarăse de viață. Este hirotonit preot imediat, pe seama parohiei Mățău II și Suslănești, unde și-a fixat definitiv domiciliul și pe care a păstorit-o 50 de ani.

Tînărul și inimosul preot și-a început activitatea în condițiuni grele, după primul război, care adusese mari necazuri și suferințe, lăsînd îndoliate mii de familii, cu nenumărate văduve și orfani.

Înzestrat de Dumnezeu cu alese virtuți creștinești, de dragoste, credință, milă și răbdare, «s-a făcut tuturor toate, ca pe toți să-i dobîndească». A mărit și a înfrumusețat sfîntul locaș de închinăciune, care era neîncăpător, l-a consolidat, l-a acoperit, l-a tencuit pînă la cărămidă, a pictat din nou toată suprafața interioară a bisericii. Pentru toată osteneala, munca și truda sa, a fost distins de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian cu rangul de «iconom stavrofor».

Fiu, nepot și strănepot de preot, părintele Iosif a îmbrățișat cu toată competența drumului ascendenților săi. El a înțeles că a fi preot nu este a avea o meserie, o îndeletnicire oarecare, ci că preoția este un sacerdoțiu. Oricine poate deveni orice ca ocupație, nu oricine poate fi preot.

Prezența la slujba înmormîntării a însăși Prea Cucerniciei Voastre, Părinte Vicar, dovedește prețuirea pe care Sfînta Patriarhie i-a acordat-o. Țin să vă mulțumesc personal și în numele familiei pentru cinstea ce i-ați făcut și ne-ați făcut, Prea Cucernice Părinte Vicar, asigurîndu-vă personal și ca reprezentant al Înaltului For ce onorați, de sentimentele noastre de deosebită prețuire și respect, ca oameni și dreptcredincioși ai Bisericii noastre creștine ortodoxe.

Șase generații de preoți, culminînd cu mutatul dintre noi, au cinstit altarul bisericii, unde au slujit.

Popa Sima-Mușat, căsătorit cu Uța, descendentă — Grigorie Zuia, Drăgomiș-Neacșu-Badea-Trufin-Oprea, Voicu Lupu, îl duce pe defunctul Preot Iosif-Mușatescu, descendent din Badea Românul, documentar cetățean al Mățăului-Muscel la 1583.

Descendent din Diaconul Simion-Mușat, venit din Sercaia românească a Făgărașului, care la 1730, a născut pe Simion Mușat — preot răstrăbunic, care la rîndul său, a născut fiu un alt Simion Mușat, tot preot, străbunicul defunctului.

Un alt străbunic Preotul Ion Mușat fost și învățător în com. Mățău la 1838, a murit de holeră la 1848; iar bunicul lui Preotul Simlon Mușat hirotonit la 1851, din care se naște Preotul Ghiță Mușatescu tatăl defunctului, care a păstorit comuna Mățău, pînă în anul 1919 dînd locul fiului său, Preotului Iosif Mușatescu.

Și acum, încheind această scurtă cuvîntare, rog pe Bunul Dumnezeu să primească slujba cucernicilor slujitori ai altarului și să așeze sufletul scumpului nostru Părinte Iosif de-a dreapta Tatălui, în cortul dreptilor, unde merită să stea, iar țărîna să-i fie ușoră ca un fulg.

După ocolirea sfîntului locaș — potrivit rînduielilor canonice — răposatul preot Iosif Mușatescu a fost înmormîntat în curtea bisericii, lingă altarul căruia i-a servit cu vrednicie preotească peste 50 ani.

Fie-i neștearsă amintirea!

ASISTENT

---

† PREOTUL VASILE R. IONESCU

La 26 aprilie 1975, la margine de București, în comuna Pantelimon, pe patul suferinței, s-a stins din viață preotul Iconom Stavrofor Vasile R. Ionescu, numai la cîteva zile înainte de a împlini vîrsta de 73 de ani.

Născut pe plaiurile Argeșului, în satul Șerbănești, crescut în mari greutăți cu încă 6 frați mai mici, la vîrsta de 18 ani a rămas orfan de tată, de cînd a trebuit să-mpartă grijile casei cu mama sa, greu încercată, și împovărată cu rostuirea copiilor săi, toți mici.

A urmat cursurile școlii primare în satul natal. După absolvirea Seminarului de la Curtea de Argeș, a venit apoi la București unde s-a înscris la facultatea de Teologie. În timpul studiilor teologice a fost numit ca Secretar-Contabil la Protoieria regretatului Protoiereu Georgescu-Silvestru, care l-a recomandat Înaltei Chiriarii pentru postul de preot din Pantelimon, devenit vacant în această vreme.

Timp de aproape 40 de ani a desfășurat aici o activitate gospodărească demnă de toată lauda: a consolidat biserica și i-a adăugat balconul din față; a renovat complet pictura bisericii; a făcut împrejmuire nouă la biserică, iar curtea bisericii a fost amenajată cu alee și arbuști ornamentali, oferind bisericii o înfățișare plăcută.

Cimitirul parohial a fost împrejmuț cu gard de prefabricate, iar în interior, terenul a fost sistematizat, avînd în prezent un aspect frumos. De curînd a fost introdusă încălzirea centrală în biserică, vitrouri la ferestre și străni noi în sfîntul locaș.

Obștescul sffrșit l-a sosit tocmai cînd erau în proiect și alte lucrări necesare la parohie.

Cu prilejul acestui moment funebru a fost subliniată activitatea preotului defunct.

În necrologul său, prezentat cu vădită emoție, preotul Teodor Moldoveanu, slujitor la această parohie, îl caracteriza astfel: «era omul faptelor, plin de energie. Orice lucrare era supravegheată de el pînă în cele mai mici amănunte. Îl pasiona să vadă că se lucrează și cum se lucrează. Îl vedeai cît suflet punea pentru tot ce se lucra, fie la suprafața pămîntului, fie aproape de înălțimea turlurilor. Iubea cu nețărmurită pasiune ordinea și disciplina. Îl încînta frumosul. Atenția sau dragostea altora îl încălzea și-l entuziasma; gîndurile-i prîneau aripi».

P. C. Părinte Protoiereu Iuliu Man, documentînd cu exemple biblice din viața Patriarhilor Vechiului Așezămînt, i-a făcut o magistrală caracterizare «de om ales al lui Dumnezeu», chemat aici ca să poată efectua opere de importanță deosebită la această parohie.

Din partea colegilor a vorbit preotul Popescu-Argeș din București, care amintea de momente din viața școlărității, exprimîndu-și regretul că la întrunirea colegială din anul 1976, unul dintre colegi nu va mai răspunde «prezent».

Preotul pensionar V. Colăcescu, fost slujitor la această parohie, de asemenea a făcut mențiune despre unele merite ale defunctului, — cu aprecieri de distins gospodar.

Din rîndurile credincioșilor a vorbit un enoriaș, care, în citeva stihuri și-a exprimat admirația și dragostea pentru bunul lor părinte.

În încheiere a luat cuvîntul P. C. Părinte Vicar Alexandru Ionescu, care a scos în evidență calitățile preotului defunct, deja cunoscut cu mulți ani în urmă, ca om ales de Dumnezeu, om al faptelor și un factor social de înaltă înuță.

Părintele Vasile Ionescu lasă în urmă o soție îndurerată și un fiu îndoliat, un nepot mult iubit, frați și multe alte neamuri, pe lângă fiii săi duhovnicești, pe care i-a păstorit aproape patruzeci de ani cu inima duiosă a bunului păstor.

Purtat pe umeri de preoți în jurul sfîntului locaș, trupul neînsuflețit al celui dispărut a fost coborît în cripta de lângă biserică, sub privirile înlăcrimate ale fiilor sufletești, veniți să-și ia rămas bun de la preotul lor.

Veșnică să-i fie pomenirea !

ASISTENT

---

† PREOTUL GHEORGHE DINCĂ

În seara zilei de 6 mai 1975 — a treia zi de Paști — după ce oficiase Sfînta Liturghie în toate cele trei zile ale Paștelui, s-a stins fulgerător din viață preotul Gheorghe Dincă de la parohia Merenii de Sus, județul Teleorman, în vîrstă de 65 ani.

Născut la 24 aprilie 1910 în comuna Popești, — din fostul județ Vlașca — din părinți agricultori, rămîne orfan de tată la vîrsta de 8 ani, urmînd ca educația și crearea unui rost în viață să i-l facă mama sa.

Urmează cursul primar în satul natal, apoi absolvete cursurile Seminarului Central din București în 1932, iar în anul 1936 își ia licența în teologie.

S-a căsătorit în anul 1934 cu Florica Popescu din București, din care căsătorie au rezultat 4 copii : doi băieți și două fete.

Este hîronit preot în 1935 la parohia Schitu — fostul județ Vlașca —, unde păstorește 22 ani, iar în 1957 se transferă la cerere la parohia Merenii de Sus, pe care a păstorit-o pînă în ceasul morții.

Slujba înmormîntării a fost oficiată de un sobor de 18 preoți în frunte cu P. C. Pr. Marin Stoica, Protoiereu Protoieriei Videle-Teleorman.

Au evidențiat activitatea defunctului, preotul Dumitru Vlad de la parohia Merenii de Jos — fiu al satului, arătînd că «preotul Gheorghe Dincă a iubit preoția și Biserica, reușind prin muncă și perseverență și în perfectă colaborare cu enoriașii să înfrumusezeze biserica parohială, cu o pictură frumoasă, lumină electrică. Împrejmuieste cimitirul și curtea bisericii. Totodată a îmbogățit parohia cu o casă parohială — așezată în mijlocul unei gospodării pline de flori, pomi și vie».

Pensionarul Neacșu Păun a arătat părerea de rău ce o încearcă parohia Merenii de Sus, prin pierderea harnicului preot Gheorghe Dincă, suflet bun, soț bun, tată bun și preot distins.

Preotul Ioan Fierbințeanu, secretarul Protoieriei Videle, scoate în evidență meritele defunctului, ca preot, ca soț, ca foarte bun gospodar.

Preotul pensionar Giurcan din București, arată că preotul Dincă lasă în urmă un nume bun, mângîind pe credincioși că «nu v-a lăsat singuri, ci cu sfatul lui, cu dragostea lui, care vor fi un permanent imbold, de a merge pe calea mîntuirii».

Șirul vorbitorilor îl încheie preotul M. Stoica, care arată, în calitate de Protopop, că prin moartea preotului Dincă, Protoieria Videle pierde un preot de elită, bine pregătit, dotat cu alese calități sufletești și intelectuale și încheie cu un cuvînt de mîngîiere familiei.

Apoi corpul neinsuflețit este depus în mormîntul proaspăt, plins de toți enoriașii parohiei, care uimiți de acest sfîrșit atît de neașteptat, veniseră să însotească pe ultimul drum, pe iubitul lor păstor.

Veșnică să-i fie amintirea!

ASISTENT

---

† PREOTUL IOAN D. VOINESCU

În ziua de vineri — 9 mai 1975 — Praznicul Izvorului Tămăduirii și Hramul Bisericii «Cișmeaua Mavrogheni» din București, s-a mutat la cele veșnice nonagenarul preot al acelei biserici, distinsul și bisericașul preot Ioan Voinescu, care vreme de 40 de ani slujise la hramul Bisericii sale și într-o zi ca aceasta a fost chemat la Domnul.

Preoții colegi și credincioșii bisericii veniți să ia «aghiasma sfîntă, dintr-o tradiție seculară de la Cișmeaua Mavroghenilor» au fost adînc mișcați de moartea bătrînului lor păstor.

Născut la 8 martie 1886 în comuna Călinești județul Argeș, dintr-o familie de țărani credincioși, tînărul Ioan Voinescu vede lumina cîrții în satul natal și mai apoi, voind să se pregătească pentru misiunea preoțească urmează cursurile fostului seminar «Nifon Mitropolitul» din București. Dornic de a-și desăvîrși pregătirea teologică merge la Facultatea de Teologie din Capitală, pe care o absolvete în anul 1911, luîndu-și convenita licență în Teologie, lucru mai rar în vremurile acelea.

Gospodar înnăscut, spirit practic, bun slujitor al altarului și gustat orator bisericesc, a fost apreciat de autoritățile Bisericii și promovat la parohia «Mavrogheni, unde păstorește aproape patruzeci de ani. În timpul primului război mondial, pentru meritele sale a fost decorat cu «Coroana României» și «Virtutea militară».

Ales părinte sufletesc al credincioșilor săi din această parohie Preotul Ioan Voinescu și-a legat viața și sufletul său de viața și propășirea spirituală și culturală a credincioșilor dați în păstoria sa. A contribuit cu munca și cu banul său la înfrumusețarea bisericii și la toate operele inițiale de către parohie. A fost un bun coleg și preot adevărat, pe care credincioșii și colegii preoți îl regretă sincer. Conducerea Bisericii, apreciînd munca sa i-a acordat rangul de iconom stavrofor.

Slujba înmormintării a avut loc în biserica parohială, fiind oficiată de un sobor de preoți în frunte cu P. C. Pr. vicar mitropolitan, Alexandru Ionescu, P. C. Pr. Iuliu Man, protoiereul Circ. II Capitală, care a adus omagiul de prețuire a întregii preoțimi din protopopiat pentru pierderea regretatului preot Voinescu Ion, precum și cuvinte de mângiere familiei sale.

P. C. Pr. vicar Alexandru Ionescu a ilustrat figura distinsă, de preot ales, bun slujitor și duhovnic a preotului Ioan Voinescu și a adus mărturisirea regretului unanim al tuturor celor ce l-au cunoscut de la Centrul eparhial.

În numele parohiei, al preoților slujitori, al organelor parohiale și al credincioșilor a adus cuvânt de omagiu preotul Virgil Tacu, parohul bisericii, care a arătat meritele preoțești și părintești ale decedatului preot, menționând regretul tuturor pentru pierderea suferită de parohie. Prezintă condoleanțe familiei și tuturor celor care l-au iubit și prețuit.

Cu stingerea din viață a distinsului preot Ioan Voinescu mai dispăre unul dintre vechii slujitori și părinți duhovnicești ai Capitalei.

ASISTENT

---

† PREOTUL CONSTANTIN M. PETRE

S-a stins din viață la frumoasa vîrstă de 84 de ani, unul dintre preoții distinși și cei mai reprezentativi ai orașului Ploiești, Iconomul Stavrofor Constantin M. Petre, fost la parohia Sfîntul Haralambie din acel oraș.

Născut în satul Mihăilești, județul Argeș, a urmat școala primară în comuna natală și, răspunzînd chemării sufletului său, a continuat cursurile fostului «Seminar Central» din București. Pentru deplina sa pregătire teologică a urmat Facultatea de Teologie din București, avînd colegi și prieteni apropiați pe veștitul cărturar mitropolit de mai tirziu Tit Sîmedrea și pe eruditul profesor de Istoria Bisericii universale, Teodor Popescu.

Hirotonit preot la 1 octombrie 1916 pentru parohia Adîncata-Dîmbovița, trece în anul 1921 ca preot slujitor la parohia Sfîntul Haralambie din Ploiești, la al cărei altar slujește pînă în ajunul morții sale. Pentru integritatea sa și pentru pregătirea sa intelectuală și profesională Conducerea bisericii i-a încredințat unele sarcini administrative, fiind subprotoiereu și apoi protoiereu al județului Prahova.

Preotul Constantin M. Petre, cu spiritul său analitic și pătrunzător, ca un vizionar peste vremi, a sesizat încă de mult nevoia și necesitatea ecumenismului practic, promovînd înțelegerea și prietenia dintre cultele religioase și însușind în conștiința credincioșilor săi duhul păcii, al cinstei, al prețuirii omului, al slujirii și al evlaviei.

Suflet distins, ales slujitor al altarului, bun predicator al Evangheliei, regretatul preot a fost iubit și apreciat mult de enoriașii săi, de toți cei care l-au cunoscut, colegi și prieteni.

Viața lui, vreme de peste o jumătate de veac, a fost închinată altarului Bisericii și slujirii omului. S-a îndeletnicit cu scrisul și a lăsat numeroase articole în revistele bisericesti și oficiale. Cunoscător al limbilor clasice era de multe ori un mentor și un model de dascăl.

Conștient de misiunea sa preoțească și de îndatoririle sale pastorale pe care le solicită viața preoțească, preotul Constantin M. Petre și a desfășurat viața sa ca «un adevărat slujitor al lui Hristos». Din punct de vedere gospodăresc a construit două case parohiale. Prin pierderea sa preoțimea ploieșteană, credincioșii parohiei Sfântul Haralambie, colegi și cunoscuți plîng dispariția unui bun sfătuitor, unui părinte și un prieten.

Slujba înmormîntării a fost oficiată de un sobor de preoți în frunte cu P. C. Pr. Ștefan Săvulescu, protoiereul orașului Ploiești, în prezența tuturor credincioșilor participanți.

După ceremonia rituală a luat cuvîntul protoiereul orașului, care după ce a adus omagiul preoțimii ploieștene și expresia regretului tuturor pentru stingerea din viață a preotului Constantin M. Petre, prezintă condoleanțe familiei îndurerate din partea Conducerii Bisericii și a celor ce l-au cunoscut.

Preotul Ion Zamfir, parohul parohiei Sfântul Haralambie, după ce a prezentat succint linii și dimensiuni din viața preoțească și pastorală a fostului său înaintaș, arată durerea organelor parohiale, al colegilor și al tuturor credincioșilor pentru moartea regretatului preot. Cuvîntul său, frumos împodobit, a ilustrat cu succes icoana adevăratului preot pe care a avut-o și preotul Constantin M. Petre.

Preotul Nicolescu Dumitru, de la Biserica Sfântul Gheorghe Vechi, a evocat momente și aspecte din viața și activitatea preotului dispărut, aducînd cu el emoția ucenicului la sicriul dascălului și mentorului său.

Tîrziu, spre seară, a fost cîndus la locul său de veci, iar amintirea lui va rămîne vie în sufletul celor de l-au cunoscut.

ASISTENT

† PREOTUL CONSTANTIN DUMITRESCU — MISLEA

După trei ani de zile parohia Sfînta Vineri-Colentina s-a îmbrăcat din nou în straie de doliu, pentru că după o grea suferință preotul Constantin Dumitrescu-Mislea, parohul bisericii s-a stins din viață în ziua de 14 mai, în vîrstă de aproape 60 de ani.

Născut la 15 septembrie 1915 în Comuna Cocorăștii Mislui din județul Prahova, urmează școala primară în comuna natală și apoi, fostul «Seminar Central» din București. Continuîndu-și studiile, merge la Facultatea de Teologie din București, luîndu-și licența în anul 1942.

Este hirotonit în anul 1945 pe seama parohiei Stoenești, județul Teleorman de unde se transferă la parohia Sfînta Vineri-Colentina în anul 1972.

Suflet delicat, bun, prietenos, sîrguitor în slujirea liturgică și bun gospodar, regretatul preot a făcut lucrări importante de restaurare la biserica din parohia Stoenești, iar la parohia Sfînta Vineri pornise pentru executarea unei noi picturi în biserică. Boala, însă, l-a răpit mai înainte de vreme.

Slujba înmormîntării a avut loc în ziua de 16 mai 1975, fiind săvîrșită de un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Preot Alexandru Ionescu, Vicar mitropolitan. Au participat P. C. Protoiereu Iuliu Man de la protoieria Circa II Capitală, P. C. Pr. Octavian Popescu, inspectorul general bisericesc, P. C. Pr. David Popescu, de la Centrul

Eparhial și un mare număr de colegi și prieteni. Au venit mulți credincioși din fostă sa parohie Stoenеști, unde regretatul a păstorit peste 30 de ani.

După ceremonia pogribaniei a luat cuvîntul P. C. Pr. Iuliu Man, protoierul locului, care a adus omagiu întregului corp preoțesc din acea protoierie și și-a exprimat regretul pentru pierderea, mai înainte de vreme, a unui preot cu multe puteri de muncă și reprezentativ printre preoții din Capitală.

Preotul Constantin Ispir, colegul de altar și de Facultate cu decedatul, a prezentat în numele organelor parohiale, ale credincioșilor și cunoscuților omagiu de laudă și mulțumire pentru toată activitatea și munca depusă în parohia Sfînta Vineri-Colentina, care a pus la dispoziția familiei locul necesar pentru ca și de dincolo de mormînt, să străjuiască la zidurile bisericii în care s-a rugat ultimii ani.

P. C. Pr. Octavian Popescu, coleg de seminar și de facultate cu regretatul dispărut, a arătat în cuvinte frumusețe misiunii preoțești și răspunderea ei, misiune în care preotul Constantin Dumitrescu a fost la înălțimea chemării. Cuvîntul său a mîngiat pe toți cei de față, reflectînd nădejdea învierii.

P. C. Pr. vicar Alexandru Ionescu aducînd cuvîntul de regret al Centrului eparhial pentru pierderea prematură a Pr. Constantin Dumitrescu, prezintă condoleanțe familiei și credincioșilor parohiei, pe care îi cunoaște de mult și care sînt încercați pentru a doua oară cu moartea preotului lor paroh.

Spre seară, sub o ploaie primăvărată, sicriul, după ce a ocolit biserica pe umeri de colegi și prieteni, a fost lăsat pentru veșnicie în țărîna sfîntă din curtea bisericii parohiale.

ASISTENT

---

† PREOTUL PAVEL PETRESCU

În ziua de 20 iulie 1975, s-a stins din viață unul dintre cei mai buni slujitori ai Bisericii din Protoieria Slobozia-Ialomița, părintele Iconom Stavrofor Pavel Petrescu, parohul bisericii parohiei Amara-Ialomița.

Moartea a survenit ca un trăsnet, care a impresionat profund pe credincioșii locali.

După ce vrednicul părinte Pavel Petrescu a săvîrșit Sfînta Liturghie și și-a ținut predica cu pasiunea care îl caracteriza și se înapoia acasă cu satisfacția datoriei împlinite, cade pe stradă, sprijinit de brațele unor credincioși și moartea survine fulgerător.

Părintele Pavel Petrescu s-a născut în anul 1907 în comuna Joița, fostul județ Rîmnicu Sărat, din părinți muncitori, tatăl fiind cîntăreț bisericesc, de la care a moștenit alese calități de slujitor al sfîntului altar. A urmat cursurile Seminarului Teologic din Buzău, impunîndu-se ca unul dintre cei mai sirguincioși elevi, după care urmează Facultatea de Teologie la același nivel.

Se căsătorește cu Eliza Pr. Iliescu și este hirotonit în anul 1928, pe seama parohiei Ziduri, fostul județ Rîmnicu Sărat.

Aici desfășoară o activitate de 22 de ani, transferându-se cu o bogată experiență pastorală în parohia Amara-Ialomița, în anul 1950.

De atunci și pînă în prezent, cucernicia sa desfășoară o activitate prodigioasă, impunându-se printr-o ținută demnă în fața enoriașilor și a tuturor confrăților.

Bun gospodar, revizuieste totul în biserică, ce se afla la venirea în parohie, cu multe lipsuri: restaurează pictura, împrejmuiește, învește și electrifică biserică, împrejmuiește cimitirul cu material prefabricat, plantează curtea bisericii cu trandafiri altoiți, totul se pune în ordine prin corectitudine și disciplină financiară exemplară, fapt, pentru care, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian i-a conferit cea mai înaltă distincție bisericească, rangul de «Iconom Stavrofor» și «Crucea Patriarhală».

Slujba prohodirii a fost săvîrșită de un sobor de 22 de preoți în frunte cu P. C. Consilier Administrativ Octavian Iatan, PP. CC. Protoierei: Ion Purcărea și Cosma P. Drăghicescu și P. C. Arhidiacon Costel Dumitrescu.

În cuvîntul său, P. C. Protoiereu Cosma P. Drăghicescu, copleșit de durere pentru pierderea confratelui cu care a colaborat frățeste 7 ani, a conturat figura de elită preoțească a părintelui Pavel Petrescu, care și-a transformat enoria într-o proprie familie, dăruindu-i totul, pînă la ultima clipă a vieții.

Dăruit de Dumnezeu cu dar predicatorial, cu voce plăcută, determina pe oricine, cu aceste calități, să încerce sentimente de o profundă sensibilitate, care primeau aprecierile tuturor. Dar, mai presus de toate, proba preoția cu simțul datoriei împlinite, cu conștiința unei responsabilități morale, pe care sintem datori să o luăm ca model.

Au luat cuvîntul, evocînd momente frumoase de pastorație ale defunctului, cucernicii preoți: Ioan Leonte — Scinteia și Petru Breteanu — Slobozia.

În cuvîntul său P. C. Consilier Octavian Iatan a adus mîngiere îndureratei familii din partea Centrului Eparhial, evidențiind meritele deosebite ale părintelui Pavel Petrescu, care l-au situat printre cei mai valoroși preoți din Eparhie, iar armonia dintre preoții din Amara a fost dată ca exemplu multora.

Modelul de adevărat preot pe care părintele Pavel Petrescu l-a oferit în cei 45 de ani de preoție, rămîne de neuitat și este un îndemn ca să fie urmat de cît mai mulți preoți.

În amurgul zilei, după încheierea serviciului divin, trupul neînsuflețit al vrednicului părinte Pavel Petrescu, purtat pe umeri de preoții prezenți în jurul bisericii pe care a servit-o cu abnegație 25 de ani, a fost așezat în mormînt alături de Sfîntul Altar, sub privirile înlăcrimate și cu inimile împietrite de durere a scumpilor enoriași și confrăți, cărora le-a pilduit cu viața calitatea de părinte spiritual.

ASISTENT

† HARITON RIZESCU

S-a stins din viață, Hariton Rizescu, cîntăreț la Biserica Sfîntul Ioan Piață din București.

Hariton Rizescu s-a născut la 28 septembrie 1894 ca fiu al lui Chiriaca și preotului Petrache Rizescu din orașul Alexandria, județul Teleorman.

Rămas orfan la vârsta de 7 ani, repauzatul a urmat primele studii la școala primară din Alexandria, iar, mai târziu, după patru clase liceale, s-a înscris și a urmat ca bursier, cursurile fostului «Seminar Central» din București.

După terminarea studiilor seminariale, a fost încorporat în primul război mondial, la Compania II Sanitară, obținând gradul de plutonier T.R.

Fiind în Moldova, a urmat cursurile Facultății de Drept din Iași, pe care le-a absolvit în anul 1920, iar din anul 1928 a urmat cursurile Facultății de teologie din București.

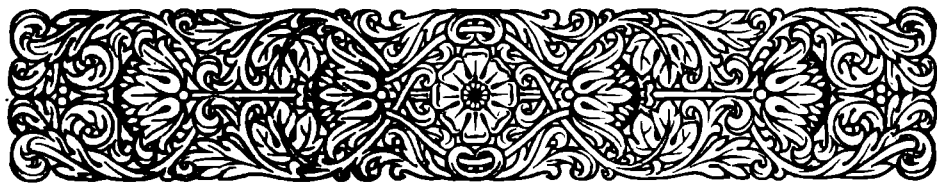
În acest timp a îndeplinit diferite funcții administrative, iar în ultimii ani ai vieții a funcționat în calitate de cîntăreț al Bisericii «Parcul Domeniilor» și «Sfîntul Ioan-Piajă» din București.

Onest și priceput, corect, conștiincios și devotat serviciului ce a îndeplinit, Hariton Rizescu și-a atras încrederea și mulțumirea șefilor săi ierarhici, dragostea și admirația colegilor, stima și prețuirea tuturor celor care l-au cunoscut și au avut legătură cu el în diferite ipostaze ale bogatei sale activități sociale.

A fost prohodit de un sobor de preoți la Biserica «Parcul Domeniilor», la a cărei construcție distinsul dispărut a contribuit cu însemnate sume bănești și a fost înmormîntat la Cimitirul «Sfînta Vineri» din Capitală.

Fie-i neștearsă amintirea.

ASISTENT

EPISCOPIA BUZĂULUI

ȘTIRI DIN CUPRINSUL EPARHIEI

Hramul Catedralei Episcopale

Catedrala Episcopală din Buzău a fost înălțată de Radu cel Mare, între 1504—1508, pentru potolirea disensiunilor dintre partidele boierilor Craiovești și Buzoieni, care se luptau pentru înscăunarea unui domn favorabil intereselor lor și totodată pentru a întări partea de răsărit a Țării Românești.

Voievodul Radu cel Mare continuă politica de centralizare a statului, prin sprijinul acordat dezvoltării orașelor, apărarea intereselor țărmogărilor, sprijinirea micii boierimi, reușind să țină un echilibru între tendințele contrare ale acestor grupări feudale prin hotărârea de a reorganiza Biserica, pe care o folosește ca mijloc de a pune ordine în totala anarhie din țară.

În acest scop, el cheamă de la Constantinopol pe fostul patriarh ecumenic, Nifon, «păstor mare», care ia măsurile convenite într-un sobor lărgit, după cum citim în viața sa: «...și cheamă pe toți egumenii de la toate mănăstirile țării Ungrovlahiei și tot clirosul bisericii și făcu sobor mare de împreună cu Domnul și cu toți boierii, cu preoții și cu mirenii și slobozi izvoare de învățătură limpede și necurmat». Astfel iau ființă cele două episcopii — Buzău și Rimnicu Vilcea. «Decii hirotoni — spune Letopisețul cantacuzinesc — și 2 episcopi și le deade și eparhii cu hotară, care citu va birui, și-i învăță pentru cum vor purta grije și vor paște oile care le sînt date în seamă, ca să îndroptoză toată țara aceea de acei 3 arhieriei».

Biserica catedrală, care de la început a avut hramul Adormirea Maicii Domnului, a fost rezidită de Matei Basarab la anul 1649, «după ce mai întâi a dărimat din temelie pe cea veche, făcută de strămoșii săi, arsă și stricată de năvălirile varvaricești» — așa cum atestă actuala pisanie.

Fiind păstrată și reparată cu grijă de toți episcopii care au păstorit la Buzău, dintre care se remarcă episcopul Chesarie (1825—1846), a fost împodobită cu pictură de mai multe ori, păstrîndu-se azi frumoasa și încântătoare pictură a pitarului Nicolae Teodorescu șeful școlii de zugrăvi de la Episcopia Buzău, ajutat și de nepotul său, Gheorghe Tattarescu.

Cu ocazia hramului, praznicul Adormirii Maicii Domnului, în bogata policromie a culorilor picturii și a frumuseții deosebite a catapetesmei sculptate în lemn de tei aurit, împodobită cu pictură realistă de N. Teodorescu, au răsunat cîntările Sfintei Liturghii executate de corul catedralei condus de arhid. Mitică Stoica, cor înființat

încă din anul 1859 și care a constituit o școală muzicală de înaltă ținută artistică, contribuind la formarea unor elemente de bază ale muzicii noastre românești ca : V. Maximilian, N. Leonard, Nae Ciucurete, Jean Bănescu, Ștefan Lăzărescu și alții.

Sfânta Liturghie a fost săvârșită de P. S. Episcop Dr. Antim Angelescu, înconjurat de soborul preoților și diaconilor catedralei episcopale.

Sărbătoarea a căpătat o semnificație în plus și a adus un spor de evlavie în rîndul credincioșilor prezenți în număr mare, pentru faptul că în această zi a fost hirotonit diacon tînărul seminarist Manea Constantin pe seama parohiei Livada, protoieria Rm. Sărat.

După terminarea Sfintei Liturghii s-a oficialat slujba parastasului pentru ctitorii și binefăcătorii catedralei episcopale.

La sfîrșit, P. S. Episcop Antim a vorbit credincioșilor despre Sfînta Fecioară Maria — Maica Domnului — evocînd ultimul capitol din viața sa, adormirea în Domnul. Prea Sfinția Sa a arătat că Sfînta Fecioară Maria cît a stat în lume a fost umilită și în suferință. Prin sufletul ei a trecut sabia, așa cum prezisese bătrînul Simeon. După moartea și mutarea ei la cer, este «mai cinstită decît heruvimii și mai slăvită fără de asemănare decît serafimii». Nici soarele, a cărui lumină strălucește și se întinde peste tot locul, nu strălucește mai mult decît hainele sale, iar stelele cerului abia dacă sînt vrednice să-i fie coroană. Frumusețea ei uimește pe îngeri și-i face să strige : «cine este ceea ce se înalță din pustiu și zboară către fericire și este primită de Fiul ei cel prea dulce?». Văzduhul și bolțile cerului răsună de laude și cîntări, iar duhurile Sionului ceresc cheamă mereu și ne vestesc numele ei, care este mai presus decît numele oricărei făpturi omenești. Se insistă apoi asupra faptului că Maica Domnului, după mutarea sa la cele cerești, nu încetează de a mijloci și a se ruga Fiului ei și Dumnezeuului nostru pentru păcatele oamenilor.

În continuare, Prea Sfinția Sa a prezentat pe scurt istoricul catedralei episcopale, amintind despre existența creștinismului pe teritoriul județului Buzău și continuitatea poporului nostru pe aceste meleaguri, atestate de mărturii dacice la Cîndești și romane la Pietroasele și prin martirizarea Sfîntului Sava Gotul în riul Buzău, la 12 aprilie 372.

În încheiere, Prea Sfințitul Episcop Antim a transmis arhieresti binecuvîntări tuturor credincioșilor prezenți și urări de sănătate și bucurii celor care poartă numele Sfintei Fecioare Maria.

Praznicul Adormirea Maicii Domnului la Mînăstirea Ciolanu

Mînăstirea Ciolanu, situată la 35 km de municipiul Buzău, în apropiere de șoseaua ce duce la Brașov, își ia numele de la boierul Dumitru Ciolan și are două biserici. Prima — cu hramul Sfîntul Gheorghe — datează din sec. XVI și este ctitoria Doamnei Neaga, soția lui Mihnea Turcitul (1560—1580). Cea de a doua biserică — Sfîntii Apostoli Petru și Pavel, a fost zidită de episcopul Chesarie al Buzăului în anul 1828, fiind pictată de pitarul Nicolae Teodorescu. De la marele Gh. Tattarescu se păstrează 3 icoane în original, cu dedicația : «Mînăstirii Ciolanu, Gh. M. Tattarescu 1886».

În ultimii ani la mînăstirea Ciolanu s-au efectuat o serie de lucrări gospodărești.

Părintele stareț, arhim. Neofit Smărăndoi, sprijinit de consiliul economic și de soborul mînăstirii, s-a dovedit un harnic și dinamic gospodar, reușind ca în scurt

timp, cu ajutorul material substanțial al Centrului Eparhial și prin grija deosebită a P. S. Episcop Antim, să schimbe radical fața mănăstirii.

S-a construit o clădire nouă pentru două săli de mese, bucătărie, chelărie și demisol pentru depozitarea alimentelor. Vechea trapeză, pictată de Elisei monahul la 1858, a fost reparată, schimbându-i-se pardoseala din lemn în beton. S-au reparat aproape toate locuințele călugărilor, urmînd ca restul să fie demolate și construite din nou, în stilul lor original. S-a refăcut conducta de apă, de la izvor pînă în incinta mănăstirii, instalindu-se canalizarea pentru clădirile noi care au instalație sanitară. S-a reparat clopotnița, s-a instalat lumina electrică și s-a restaurat portalul de la intrarea în mănăstire.

A fost amenajat un muzeu unde sînt expuse obiecte de artă bisericească: picturi originale ale pictorilor N. Teodorescu, Gh. Tattarescu, Nic. Solescu, ale altor pictori anonimi din sec. XVIII și XIX, o icoană arabă și altele de la muntele Atos, un procovăț lucrat de mină în fir și paiete de aur și argint, evanghelii și alte obiecte lucrate în argint.

Potrivit tradiției, în fiecare an, la 15 august, se serbează solemn praznicul Adormirea Maicii Domnului.

Anul acesta, Prea Sfințitul Episcop Antim, fiind reținut la reședință pentru hramul Catedralei Episcopale, a delegat pentru oficierea sîntelor slujbe pe P. C. Consilier Gh. Guță.

Seara, pe o estradă instalată în incinta mănăstirii, s-a oficiat slujba utreniei și s-a cîntat prohodul în cinstea Maicii Domnului de către 5 grupe alcătuite din preoți și credincioși. Asemenea ceremonialului de la prohodul Domnului, la timpul potrivit, credincioșii cu făclii aprinse au înconjurat biserica cu sîntul epitaf al Maicii Domnului, în sunetul toacelor și al clopotelor mănăstirii. Atmosfera a fost înălțătoare, plină de frumusețe, impresionînd pe credincioșii prezenți.

A doua zi, vineri 15 august, s-au oficiat taina Sîntului maslu, sînta liturghie și parastasul pentru cei adormiți în Domnul.

La sfîrșit, P. C. Consilier Gh. Guță a explicat credincioșilor semnificația sărbătorii, închinată Maicii Domnului, dînd indemnul credincioșilor de a trăi cu adevărat creștinește, împlinind rugăciunea cu munca în locurile unde se află fiecare.

În încheiere, a transmis celor prezenți din partea Prea Sfințitului Părinte Episcop Antim arhieresti binecuvîntări, împreună cu doriri de tot binele și sănătate deplină și indemnul de a fi buni credincioși ai Bisericii noastre și cetățeni supuși, muncitori și loiali ai scumpei noastre Patrii.

În trapeza mănăstirii a avut loc agapa frățească, la care au participat, alături de soborul clericilor slujitori și părinții călugări ai mănăstirii și alți credincioși și invitați.

Hirotonii

— Moise Constantin, licențiat în teologie, hirotonit preot pe seama parohiei Valea Teancului, protopopiatul Pătirlagele, jud. Buzău, la data de 10 august 1975.

— Manea Constantin, absolvent de Seminar, hirotonit preot la data de 17 august a.c., pe seama parohiei Livada, protoieria Rm. Sărat, județul Buzău.

— Burhală Gheorghe, absolvent de Seminar, hirotonit preot la data de 22 august pe seama parohiei Odăile, protoieria Pătirlagele, județul Buzău.

Decese

† Preotul Diaconiță Ion — Ivăncești

La 27 iunie 1975, printr-o neașteptată și fulgerătoare moarte, a trecut la cele veșnice vrednicul Pr. Diaconiță Ion, de la parohia Ivăncești, comuna Bolotești, județul Vrancea.

Preotul I. Diaconiță s-a născut în anul 1902, luna august, ziua 27, în comuna Poiana, jud. Galați, unde a urmat și cursurile școlii primare.

În anul 1924 a absolvit Seminarul Central din București și în același an, la 15 decembrie, s-a dedicat misiunii preoțești, fiind hirotonit preot pe seama parohiei Ivăncești, protoieria Panciu, pe care a păstorit-o timp de 51 ani, cu demnitate, cinste și deosebit simț gospodăresc.

Cele două biserici, de la Ivăncești și Purcelești, au fost reparate, pictate și îmbogățite cu obiectele necesare cultului divin.

Modest, harnic, corect, cu putere de muncă, iubit de credincioși, bun tată de familie, sint însușiri ce l-au caracterizat toată viața, constituind un exemplu de urmat și pentru alți preoți.

Apreciindu-i meritele, buna conduită și activitatea deosebită desfășurată în parohie, Prea Sfințitul Episcop Antim al Buzăului i-a acordat cel mai înalt rang onorific, acela de «iconom stavrofor».

Slujba înmormântării s-a săvârșit în ziua de 29 iunie 1975, de către un numeros sobor de preoți în frunte cu P. C. Protoieru V. Văcăreanu-Panciu.

Necrologul a fost rostit de Părintele Protoieru, care a transmis familiei și enoriașilor din partea Prea Sfințitului Episcop Antim compasiune și regrete pentru pierderea acestui vrednic preot, cu rugăciuni către Marele Păstor ceresc pentru a-l așeza în rîndul dreptilor. A fost scoasă apoi în evidență figura luminoasă a acestui preot, model de trăire și slujire preoțească, conștiincios în îndeplinirea îndatoririlor sacerdotale și sociale.

În cîntările duiosase ale slujitorilor bisericii, în sunetul clopotelor, cu lacrimi și suspine, sicriul cu corpul neînsuflețit al mult regretatului preot Diaconiță a fost coborât în cripta familiei din curtea bisericii parohiei Ivăncești.

† Preotul Posmagiu Diogene — Bădila

În ziua de 25 iulie 1975, s-a stins din viață Preotul Posmagiu Diogene, de la parohia Bădila, protoieria Pătirlagele, jud. Buzău, în urma unei intervenții chirurgicale în spitalul Panduri din București.

S-a născut în anul 1907, luna august, ziua 7, în comuna Pietraru, județul Buzău. A absolvit cursurile Seminarului în anul 1936. Deși elev sirguincios și dotat cu calități deosebite, Părintele Posmagiu nu mai poate continua studiile teologice și se consacră misiunii pastorale, hirotonindu-se preot pe seama parohiei Bădila, la 1 martie 1937.

Întreaga sa viață, regretatul preot Posmagiu și-a închinat-o idealului evanghelic, de slujire a Mîntuitorului și oamenilor. Cele două biserici, între care cea de la Ciuta, renumit monument istoric, au fost renovate complet și dotate cu toate cele necesare exercitării cultului divin.

Pentru activitatea rodnică desfășurată, Pr. Posmagiu a fost apreciat și răsplătit de P. S. Episcop Antim cu rangul onorific de «iconom».

Corpul neînsuflețit al preotului Posmagiu a fost transportat în ziua de 27 iulie și depus în biserica parohială Bădila.

Marți, 29 iulie a.c., s-a oficiat slujba înmormântării de un sobor de 18 preoți, în frunte cu P. C. Protoiereu Ion Dobrescu-Pătirlagele, în prezența unui mare număr de credincioși al parohiei și satelor din jur, într-o atmosferă de liniște și meditație religioasă.

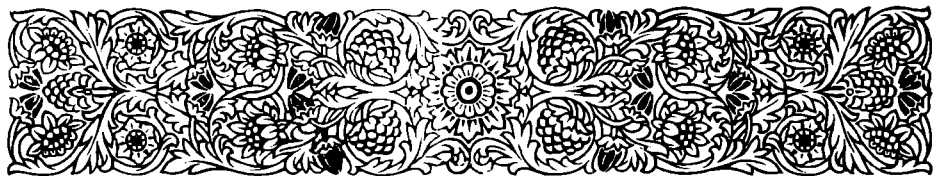
După oficierea serviciului divin, preoții Marcu Nicolae-Pirscov și Stănescu Teodor-Trestia au vorbit despre viața, activitatea și meritele Pr. Posmagiu, care-l vor face să trăiască mult în amintirea enoriașilor lui, fiind un demn exemplu de urmat pentru cei din jur.

În încheiere, a luat cuvîntul P. C. Protoiereu I. Dobrescu, în calitate de delegat al P. S. Episcop Antim și fost coleg de seminar care a împărtășit mai întii familiei îndurerate și enoriașilor parohiei din partea Prea Sfințitului Episcop sincere regrete și compasiune pentru moartea acestui vrednic slujitor, după care a evidențiat meritele sale, ca ale unuia care în lumea aceasta a viețuit cu cucernicie, dreptate și cinste, pentru care va fi răsplătit de Dumnezeu cu fericirea veșnică.

Credincioșii înlăcrimați s-au prezentat în fața sicriului, au sărutat mina fostului lor păstor, luîndu-și un ultim rămas bun de la cel care i-a păstorit timp de 39 ani.

În sunetul clopotelor bisericii, în durerea familiei și jalea credincioșilor, rămășițele pămîntești ale Pr. Posmagiu au fost așezate în cavoul familiei din curtea bisericii Bădila, alături de fostul preot slujitor aici, Dumitru Popescu.

Pr. NIC. I BIVOLARU

EPISCOPIA DUNĂRII DE JOS

ȘTIRI ȘI FAPTE DIN CUPRINSUL EPARHIEI

1. Slujbe arhieresti și hirotonii

Duminică 27 iulie 1975, când se sărbătorește sfântul mare mucenic Pantelimon, Prea Sfințitul Episcop Antim Nica al Dunării de Jos a oficiat liturghia arhierescă în catedrala episcopală din Galați, unde se păstrează o părticică din sfintele moaște ale acestui mucenic, doctor fără de arginți. În predica zilei s-a vorbit despre viața sfințului și cinstirea lui.

— Duminică 12 iulie, P. S. Arhiereu-Vicar Gherasim Constanțeanul a slujit la catedrala episcopală și, cu binecuvîntarea Prea Sfințitului Episcop Antim, a hirotonit ca diacon pe tânărul Petrică Rusu. Iar duminică 20 iulie Prea Sfinția Sa l-a hirotonit preot pe seama parohiei Slivna din protopopiatul Galați.

În aceeași zi, Prea Sfinția Sa a hirotonit ca diacon pe candidatul Constantin Petrea.

În duminica următoare, la 27 iulie, P. S. Arhiereu-Vicar Gherasim Constanțeanul l-a hirotonit ca preot pe diaconul Constantin Petrea, în biserica «Sfântul Pantelimon» din orașul Galați, pe seama parohiei Cîrlomancești din protopopiatul Tecuci.

2. Vizite canonice

În ziua de duminică 20 iulie 1975, Prea Sfințitul Episcop Antim a vizitat biserica «Sfântul Ilie» din Constanța, cartierul Viile Noi, cu ocazia hramului și a asistat la sfânta liturghie. Slujba a fost oficială de un sobor de preoți locali, iar răspunsurile liturgice au fost date cu deosebită însuflețire de aproape toți credincioșii din biserică, după melodiile tradiționale omofone. Predica ocazională a fost rostită de preotul Ilie Sanda, îndrumător misionar.

La încheierea slujbei, preotul paroh Enciu Vasile a exprimat mulțumiri Arhiepiscopului eparhiei pentru cercetarea părintească și a făcut prezentarea situației din parohie.

Prea Sfințitul Episcop Antim a luat cuvîntul și a vorbit despre viața Sfântului Prooroc Ilie și a dat îndrumări credincioșilor pentru sporul vieții lor duhovnicești.

La această solemnitate, au participat și reprezentantul Departamentului Cultelor, Dl. inspector Aurel Mocanu și P. C. protoiereu al locului, preot Dumitru Stănei.

În aceeași zi, Prea Sfinția Sa a vizitat casa de odihnă a eparhiei din stațiunea Eforie Sud, unde s-a interesat de buna funcționare a localului, în urma lucrărilor de renovare și de condițiile de primire a celor cazați pentru odihnă.

Menționăm că în vederea deschiderii sezonului de vară, din acest an, prin grija Episcopiei, s-au făcut reparații capitale clădirii, înnoirea mobilierului, precum și alte îmbunătățiri. În această casă de odihnă sînt primiți în sezonul estival, în patru serii, circa 100 persoane, membri ai clerului și familiilor lor, atît din eparhie cît și din afară.

Cu ocazia acestei vizite la Constanța, Prea Sfințitul Episcop Antim s-a întîlnit și cu domnul Mehmet Iacob, șeful cultului musulman, cu care a avut o întrevvedere amicală.

3. Vizite frățești

Duminică 12 iulie Prea Sfințitul Episcop Antim Nica, însoțit de P. S. Arhiereu-Vicar Gherasim Constanțeanul, a făcut o vizită frățească Prea Sfințitului Episcop Dr. Antim Angelescu al Buzăului, la reședința episcopală din Buzău.

Cu acel prilej, Prea Sfințiile Lor au discutat și unele probleme în legătură cu reamenajarea spațiului de cazare a Seminarului teologic din Buzău.

Totodată, Prea Sfințitul Episcop Antim al Dunării de Jos a adus mulțumiri Prea Sfințitului Episcop Antim al Buzăului pentru grija părintească purtată seminarului comun celor două eparhii.

Vizita s-a desfășurat într-o atmosferă de bucurie și de frățească dragoste.

4. Participarea la lucrările Sinodului Mitropolitan al Sfintei Mitropolii a Ungrovlahiei

În zilele de 2—5 iulie a.c., s-au desfășurat lucrările Sinodului Mitropolitan al Sf. Mitropolii a Ungro-Vlahiei. Au participat Prea Sfințitul Episcop Antim Nica al Dunării de Jos, Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomiteanul, Vicarul Sf. Mitropolii a Ungrovlahiei și Prea Sfințitul Arhiereu-Vicar Gherasim Constanțeanul. Pe lîngă alte probleme, la ordinea de zi a figurat ținerea examenului de capacitate preoțească pentru absolvenții de seminar, studenții și licențiații în teologie din cuprinsul Mitropoliei Ungrovlahiei. Din Eparhia Dunării de Jos s-au prezentat 12 candidați care, în urma rezultatului obținut la examen, au fost declarați ca reușiți.

5. Invitație la Ambasada S. U. A.

La invitația Ambasadei S.U.A., primită prin Serviciul de Protocol al Departamentului Cultelor, Prea Sfințitul Episcop Antim Nica a participat în ziua de 4 iulie 1975 la recepția oferită de această Ambasadă, în cinstea celei de a 199-a aniversare a independenței Statelor Unite ale Americii.

6. Primirea unei înalte decorații

Prin intermediul Consiliului Național pentru Apărarea Păcii din Republica Socialistă România, Prea Sfințitul Episcop Antim Nica al Dunării de Jos a primit din partea Consiliului Mondial al Păcii medalia jubiliară, emisă cu prilejul celei de a

XXV-a aniversare a Mișcării Mondiale pentru Pace. Prea Sfinția Sa a răspuns înaltului for, mulțumind călduros pentru atenția acordată și a asigurat că și în viitor va depune, împreună cu clerul și credincioșii din Eparhia Dunărea de Jos—Galaji, eforturi susținute, pentru promovarea cauzei păcii în lume și pentru prosperitatea poporului nostru.

Medalia are pe avers următoarea inscripție: «*Consilium Pacis Mundi*», iar pe revers: «*Aniversarium 25*».

7. În acțiunea de combatere a inundațiilor

În urma inundațiilor care s-au abătut asupra Țării și a pagubelor pricinuite de acestea în numeroase localități, preoții din Eparhia Dunării de Jos au dat urmăre, cu toată însuflețirea, chemărilor Conducerii de Stat, în frunte cu Președintele Republicii Socialiste România, Domnul Nicolae Ceaușescu, precum și directivelor venite din partea Sfintului Sinod și a Centrului Eparhial, pentru a sprijini împreună cu organele parohiale și toți credincioșii acțiunile de mobilizare a tuturor forțelor, în vederea preîntâmpinării calamităților și pentru stăvilirea și recuperarea pagubelor.

În cuprinsul eparhiei noastre s-au semnalat mai multe localități expuse inundațiilor, pe traseul Dunării, fiind inundate și unele bunuri bisericești. Viiturile pe Dunăre, pe Siret și pe Prut au venit însă mult mai tirziu și a fost posibil ca în timpul acesta să fie ridicate și consolidate digurile de apărare, iar populația și bunurile să fie puse la adăpost.

Îndată după proclamarea stării de necesitate slujitorii altarelor prin predici și îndrumări date de la om la om, au îndemnat pe credincioși să vină întru întîmpinarea măsurilor instituite în fiecare localitate de către organele locale și de a se încadra în sarcinile trasate.

Pe această linie, preoții din localitățile afectate de inundații au dat exemplu personal, împreună cu credincioșii lor, participînd la lucrările de îndiguire și de salvare a bunurilor amenințate. De asemenea au stăruit pentru efectuarea fără întîrziere a lucrărilor de secerși, de strîngerea recoltelor de fructe și legume de sezon, a întreținerii celorlalte culturi și pentru însămînțările cu culturi duble.

Spre a se înlesni participarea întregii populații la operațiunile urgente și de interes obștesc programate, slujbele din duminici și sărbători au fost oficiate foarte de dimineață și au fost aminate sfințirile de biserici.

8. Sfințirea bisericii din parohia Ciocirlia, Protoieria Medgidia

Parohia Ciocirlia, din cuprinsul protoieriei Medgidia, județul Constanța, este situată pe șoseaua Constanța—Ostrov. În anul 1904 credincioșii de aici au pus temelie unei biserici spațioase cu hramul «Adormirea Maicii Domnului», dar din diferite cauze lucrările n-au putut fi duse la bun sfîrșit. Cutremurul din 1940 a pricinuit de asemenea unele stricăciuni construcției.

O biserică năruită, în mijlocul unei parohii de circa 1000 de familii, face o impresie dintre cele mai neplăcute, mai ales astăzi cînd toate satele țării noastre se înnoiesc și se împodobesc pe măsura vredniciei cetățenilor, și odată cu ele și biseri-

tile. De aceea, în anul trecut, când parohia a devenit vacantă, P. C. Preot Vasile Nacu, om de suflet și bun gospodar, a cerut Sfintei Episcopii să fie transferat aici, pentru a termina sfântul locaș. El mai construise și reparase și alte biserici, între care cu un an înainte terminase biserica din Independența, din același județ, într-un timp record. Cererea i-a fost aprobată și vrednicul preot care e în etate de 76 de ani a poposit în parohie și a purces la lucru. Când credincioșii au văzut intențiile lui, spre cinstea parohiei, toți s-au strâns în jurul noului păstor și i-au dat sprijinul moral și material de care avea nevoie. Organele locale și județene și Departamentul Cultelor i-au eliberat autorizația și i-au dat sprijin pentru a putea duce la bun sfârșit lucrarea. Sfânta Episcopie i-a venit în ajutor cu suma de 100.000 lei.

Lucrările de reparație capitală a sfântului locaș au început la 1 decembrie 1974 și s-au terminat la 13 iunie 1975. S-au executat cu acest prilej consolidarea zidurilor, care prezentau fisuri adânci, refacerea totală a acoperișului, tencuirea în interior pentru pictură și în exterior, facerea din nou a calapetesmei, instalarea luminii electrice, schimbarea pardoseliei ș.a. — În același timp a fost construită clopotnița, iar întreaga curte a fost împrejmuțată cu gard de prefabricate etc.

Preotul paroh, membrii Consiliului și comitetului parohial și credincioșii au su-pravegheat în permanență lucrările și au dat ajutorul cuvenit.

Sfântirea bisericii s-a făcut duminică 3 august, de Prea Sfințitul Episcop Dr. Antim Nica al Dunării de Jos, spre bucuria obștească a bunilor creștini din parohia Ciocirlia și din localitățile din împrejurimi, care au venit în mare număr ca să participe la slujba înnoșirii.

Cu acest prilej, Prea Sfințitul Episcop Antim a fost înconjurat de un sobor de preoți compus din P. C. protoiereu Nicolae Virgil din Medgidia, P. C. protoiereu Dumitru Stănei din Constanța, P. C. Preoți Pavel Cobilaș și Moise Onofrei din Medgidia, îndrumători misionari, Preot Gh. Răileanu — Topraisar, Pr. Victor Marinescu Viișoara, Protos. Pahomie Gorea, mare ecclziarh și diaconii Ioan Dobre și Eugen Drăgoi de la catedrala episcopală din Galați. Cântările liturgice au fost date de credincioși, sub conducerea preotului Baciu Gheorghe.

În ajun s-a săvârșit slujba privegherii. La sfârșit, potrivit regulii tipiconale, au fost aduse sfintele moaște de la vechea casă de rugăciune, cu hramul «Sfântul Ierarh Nicolae», zidită în anul 1898, la noua biserică.

A doua zi, duminică, s-a săvârșit înnoșirea sfântului locaș, unită cu slujba sfințirii apei și cu liturghia arhierescă. Înainte de începerea sfintei liturghii, după ce s-a terminat sfințirea, potrivit tradiției, toți credincioșii au intrat în sfântul altar și, mulțumind lui Dumnezeu care le-a ajutat să termine lucrarea, cu evlavie adincă au sărutat Sfânta Evanghelie, Sf. Cruce, și Sfânta Masă și au primit binecuvântarea Prea Sfințitului Episcop.

P. C. Preot Moise Onofrei a rostit predica zilei, despre vindecarea slăbănogului din Capernaum, căruia Mântuitorul i-a iertat păcatele prin puterea Sa dumnezeiască și apoi i-a spus: «Scoală-te, ia-ți patul și te du la casa ta» (Matei IX, 7).

La sfârșitul liturghiei arhieresti, într-o atmosferă impresionantă de bucurie duhovnicească, Prea Sfințitul Episcop Antim a hirotesit pe P. C. Pr. Vasile Nacu ca «Ionom Stavrofor», ca o dovadă a recunoașterii meritelor sale și a muncii pline de străduință pe care a desfășurat-o cu rodnicie, împreună cu credincioșii parohiei, pentru terminarea bisericii.

P. C. Protoiereu Nicolae Virgil, luând cuvântul, a salutat venirea Prea Sfințitului Episcop în cuprinsul protoieriei Medgidia și i-a adus mulțumiri în numele clerului

și credincioșilor, pentru această cercetare părintească și pentru oficierea slujbei de redeschidere a unui nou sfânt lăcaș. P. C. Sa a arătat apoi că potrivit dispozițiilor și sprijinului primit de la Sfânta Episcopie, în cuprinsul protoieriei se lucrează la repararea mai multor biserici și la înfrumusețarea lor. Vorbitorul a evidențiat apoi activitatea meritorie a preotului Vasile Nacu și a credincioșilor din parohia Ciocirlia, care într-un timp relativ scurt au reușit să refacă această biserică.

A vorbit apoi P. C. Preot paroh Vasile Nacu. Prin cuvinte spuse din adîncul inimii, în fața Ierarhului său și a credincioșilor care l-au ajutat așa de mult, P. C. Sa a zis: «Astăzi s-a împlinit dorința de mai multe decenii a enoriașilor acestei parohii de a avea un sfânt lăcaș de închinare pe măsura vredniciei lor, pe măsura comunei lor» și a prezentat situația bisericii cum a găsit-o, cum credincioșii s-au strîns în jurul său și cu îndemnul și ajutorul Sfintei Episcopii, a pornit la lucru cu încredere. Pe parcurs a întâmpinat și unele greutăți, a spus P. C. Sa, dar cu sprijinul credincioșilor a reușit să le învingă și să ajungă astfel la bucuria praznicului sfințirii sfîntului lăcaș, care este încununarea tuturor ostanelilor. P. C. Sa a mulțumit Prea Sfințitului Episcop pentru înțelegerea și sprijinul acordat și pentru bucuria făcută credincioșilor de a le sfinți strădania depusă pentru refacerea aceluia sfînt lăcaș prin slujba arhierescă săvîrșită în acea zi, care va rămîne adînc întipărită în sufletele tuturor. A dat apoi asigurări că de îndată va trece la pregătirea celor necesare pentru pictură și a mulțumit tuturor celor care au ajutat la repararea acelei biserici.

În urma celor doi vorbitori, a luat cuvîntul Prea Sfințitul Episcop Antim care, adresîndu-se celor de față și-a manifestat bucuria de a fi în mijlocul lor și de a se ruga împreună cu ei în acea zi de îndoită sărbătoare. Prima e a duminicii, iar a doua a sfințirii bisericii. «Duminica este ziua închinată lui Dumnezeu, a spus Prea Sfinția Sa. Iar biserică este casa lui Dumnezeu pe pămînt, pe care dumneavoastră v-ați străduit să o ridicați și să o împodobiți pentru această parohie». În continuare, a vorbit despre acțiunile întreprinse pentru refacerea sfîntului lăcaș care aștepta de zeci de ani în stare de ruină. «Din cauza acestei întîrzieri prelungite a ieșit și vorba aceea că biserică din Ciocirlia nu se va termina niciodată. Mitul s-a spulberat însă de îndată ce a venit omul care să unească și să dinamizeze sufletele credincioșilor pentru a porni la lucru. Acest om vrednic a fost părintele Vasile Nacu, preot de inițiativă care merită toată lauda. C. Sa a cîștigat încrederea dumneavoastră, enoriașii, consiliul și comitetul parohial de aici, de unde vine tot succesul. Cu toții l-ați ajutat într-o acțiune așa de frumoasă, și nu ne îndoim că în scurt timp îl veți ajuta să termine și pictura bisericii».

Prea Sfințitul Episcop a amintit de vizita pe care Prea Fericitul Patriarh Justinian și Domnul Philip Potter, Secretarul Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Geneva, au făcut-o la 29 iunie a.c. la această biserică. «Înălții oaspeți au rămas impresionai de vrednicia dumneavoastră și a preotului paroh». În încheiere, exprimîndu-și dorința de a se reîntîlni cu toți cei de față cu ocazia sfințirii picturii bisericii, care urmează să se facă de acum înainte, Prea Sfinția Sa l-a felicitat pe preotul paroh Vasile Nacu și pe credincioșii parohiei pentru buna reușită a lucrării, binecuvîntîndu-i și urîndu-le tuturor sănătate, pace și mîntuire. S-a săvîrșit apoi un polihroniu, cu care slujba sfințirii a luat sfîrșit. Prin frumusețea ei, ea a rămas însă mai departe vie în sufletele credincioșilor care au trăit adevărate momente de înălțare sufletească.

9. Hramuri de biserică

— Hramul Schitului Sfânta Maria din Techirghiol.

În cadrul căminului Sfintei Patriarhii din stațiunea Techirghiol, se află o minunăție bisericuță de lemn, monument istoric. Ea deservește trebuințele religioase ale personalului monahal care se străduiește cu îngrijirea clericilor care vin aici, pe timpul sezonului de vară pentru căutarea sănătății. Acest sfânt lăcaș la originea sa este din Vișeuul Maramureșului și datează din anul 1700. În 1935 bisericuța a fost mutată la Sinaia, iar în 1951, Prea Fericitul Patriarh Justinian a adus-o și a montat-o în curtea căminului Sfintei Patriarhii din Techirghiol, așa cum se vede. A fost sfințită de Prea Fericirea Sa în același an, la 15 august, cu prilejul hramului ei, Adormirea Maicii Domnului. Fiind un excepțional exemplar de artă populară românească din Maramureșul voievodal, bisericuța prezintă un interes deosebit pentru stațiunea balneoclimaterică Techirghiol. De aceea, ea este cercetată nu numai de credincioșii ortodocși, ci și de vizitatorii și turiștii din țară și de peste hotare, care sînt în trecere prin această localitate.

În anul acesta, la praznicul Adormirii Maicii Domnului, din încredințarea Prea Fericitului Patriarh Justinian, slujba hramului a fost oficiată de Prea Sfințitul Episcop Dr. Antim Nica al Dunării de Jos. Prea Sfinția Sa a fost înconjurat cu acest prilej de un sobor de preoți aflați la odihnă în căminul preotesc al Patriarhiei, precum și de P. C. Preot Gh. Marinescu — Consilier al Arhiepiscopiei Bucureștilor și P. C. Protoiereu Dumitru Stăneș din Constanța.

În ajunul praznicului, la slujba privegherii, s-a cîntat Prohodul Maicii Domnului. Cîntările stranei au fost executate de soborul maicilor din acel schit, în frunte cu P. C. maică stareță Simfona Gafton și de cîțiva studenți teologi. La sfîrșitul slujbei, P. C. Consilier Gh. Marinescu, în numele Prea Fericitului Patriarh Justinian, a salutat prezența Prea Sfințitului Episcop Antim, care a binevoit să officieze slujba privegherii și i-a adus mulțumiri pentru bucuria făcută soborului schitului, preoților și credincioșilor din stațiune, care au venit în mare număr să participe la hram.

A doua zi, la praznicul Adormirii Maicii Domnului, Prea Sfințitul Episcop Antim a oficiat liturghia arhierescă, înconjurat de același sobor de preoți. La sfîrșitul slujbei, Prea Sfinția Sa, adresîndu-se tuturor celor de față și-a exprimat bucuria de a fi în mijlocul credincioșilor de pe acele meleaguri, din preajma vestitei cetăți a Tomisului, unde sămînța creștinismului s-a răspîndit din primele veacuri ale Bisericii creștine. «Ne-am adunat astăzi aici, a spus Prea Sfinția Sa, ca să prăznuim plini de credință Adormirea Preacuratei Fecioare Maria, maica după trup a Domnului nostru Iisus Hristos. Credincioșii cinstesc pe toți sfinții, dar nici unul dintre aceștia nu se bucură de o cinstire mai mare ca Fecioara Maria. Nici unul din ei nu ocupă un loc atît de mare în viața duhovnicească a credincioșilor și nu este cinstit cu atîta căldură și pietate. Deci pe drept cuvînt putem spune că acele cuvînte ale Preacuratei Fecioare Maria: «Iată de acum mă vor ferici toate neamurile» (Luca I, 48) s-au împlinit întru totul, pentru că azi o fericesc toți credincioșii care urmează Fiului ei și pe drept cuvînt o putem considera Împărăteasă și Doamnă a acestora, cum o numește Biserica în cultul său. Ca mamă a noastră, ea ne cuprinde cu o dragoste cum numai mamele o au pentru fiii lor. Ea se roagă neîncetat la Fiul său și Dumnezeu pentru tot binele nostru. Și trebuie să știm că nu avem o altă rugătoare mai caldă și mai stăruitoare către Dumnezeu, ca această Maică a Domnului și a noastră. De aceea, creștinii o cin-

stesc în mod deosebit. Dar cea mai bună cinstire pe care o putem aduce Preacuratei Fecioare Maria este urmarea virtuților ei. Credința ei puternică, smerenia ei adâncă, supunerea către împlinirea voinței lui Dumnezeu pentru mântuirea neamului omenesc, dragostea ei de mamă către toți oamenii, sînt exemple pilduitoare pentru noi toți». În continuare, Prea Sfinția Sa a adus mulțumiri soborului de slujitori, ostenitoarelor acelui sfînt așezămînt, în frunte cu maica stareță Simfona Gafton și a împărtășit tuturor arhieriești binecuvîntări.

Înălțătoarea slujbă arhierescă de hramul schitului Sfînta Maria din Techirghiol, stavropighie patriarhală, s-a încheiat cu un polihroniu. Cu acest prilej Prea Sfințitul Episcop Antim a trimis Prea Fericitului Patriarh Justinian, ctitorul acestui sfînt așezămînt, o telegramă omagială.

— Hramul Mînăstirii Celic-Dere, județul Tulcea.

Din încredințarea Prea Sfințitului Episcop Antim, la 15 august, Prea Sfințitul Arhiepiscop-Vicar Gherasim Constanțeanul, a oficiat slujba arhierescă la mînăstirea Celic-Dere, județul Tulcea, cu prilejul hramului acestui sfînt lăcaș, Adormirea Maicii Domnului. Prea Sfinția Sa a fost însoțit de P. C. Protopop al locului Gheorghe Ciocănel, P. C. Protos. Silvan Costiuc, starețul mînăstirii Cocoșu, și de preoții duhovnici ai mînăstirii: P. C. Arhim. Porfirie Ștefănescu și P. C. Protos. Pamfil Dubneac.

— Hramul bisericii Schimbarea la Față din orașul Galați.

Biserica Schimbarea la Față din Galați, păstorită de P. C. Pr. Hristache Postelnicu, secretar eparhial, și-a sărbătorit hramul la 6 august a.c., la praznicul cu același nume. Din partea Episcopiei a participat P. C. Arhim. Ieronim Motoc — vicar administrativ. Biserica aceasta execută în prezent reparații generale în exterior.

10. Slujbe arhieriești și hirotonii

— Duminică 24 august a.c., Prea Sfințitul Episcop Antim a oficiat liturghia arhierescă în catedrala episcopală din Galați.

— La 6 august, cu prilejul praznicului Schimbării la Față, P. S. Arhiepiscop-Vicar Gherasim a slujit la catedrala episcopală din Galați.

— Marți 12 august, P. S. Arhiepiscop-Vicar Gherasim a slujit de asemenea la catedrala episcopală și a hirotonit în diacon pe tînărul Gavrilă Dumitru.

— Duminică 24 august a.c., P. S. Arhiepiscop-Vicar Gherasim a oficiat liturghia arhierescă la filiala Satu-Costi din parohia Vinători, protopopiatul Galați, păstorită de P. C. Preot Gh. Ionescu. Din soborul de slujitori au făcut parte P. C. Consilier ad-tiv Dr. Nicolae Grosu, P. C. Protopop Stanciu Măliia, P. C. Pr. Nicolae Lazăr, îndrumător misionar și C. Diacon Eugen Drăgoi de la catedrala episcopală Galați.

Slujba a avut caracter misionar.

— Vineri 29 august a.c., la sărbătoarea Tăierii Capului Sfîntului Ioan Botezătorul, P. S. Arhiepiscop-Vicar Gherasim a slujit la catedrala episcopală și a hirotonit diacon pe tînărul Iordache Tudorel.

— Duminică 31 august a.c., P. S. Arhiepiscop-Vicar Gherasim, a oficiat liturghia arhierescă la parohia Chilia Veche, din protopopiatul Tulcea, păstorită de P. C. Preot Ștefan Galea. P. S. Sa a fost însoțit de P. C. Consilier ad-tiv Preot Nicolae Grosu, și de P. C. Protoiereu al locului Pr. Gh. Ciocănel, P. C. Preot Ion Grădinaru, îndrumător misionar, de la biserica Sf. Împărați-Tulcea, Pr. Dumitru Andone-Isaccea, Pr. Gheorghe

Jerpălău-Valea Teilor, Pr. Gheorghe Istrate-C. A. Rosetti și C. Diacon Ioan Dobre de la catedrala din Galați.

Slujba a avut caracter misionar. La această monumentală biserică din Chilia Veche s-au făcut de curînd reparații capitale în exterior.

11. Vizite canonice

— La 6 august a.c., la praznicul Schimbării la Față, Prea Sfințitul Episcop Antim a vizitat biserica parohială din Eforie-Sud, județul Constanța și a asistat la slujbă. P. C. Preot paroh Victor Bulăceanu, în predica rostită, a salutat prezența Prea Sfințitului Episcop și a mulțumit în numele credincioșilor pentru această cercetare părintească. A răspuns Prea Sfințitul Episcop Antim, care și-a exprimat bucuria pentru buna rînduială a slujbelor de la acea biserică și pentru participarea tuturor credincioșilor la cîntarea obștească executată într-un mod foarte plăcut. Prea Sfinția Sa a felicitat pe preotul paroh, consiliul, comitetul parohial și pe enoriași, pentru buna îngrijire a bisericii și a curții acesteia, care arată ca un mic parc și poate servi ca model și altor sfinte lăcașuri.

— Duminică 12 august, Prea Sfințitul Episcop Antim a vizitat parohia Schitu-Costinești și filialele 2 Mai, aparținînd de parohia Mangalia și 23 August, dependentă de parohia Moșneni, toate din protopopiatul Constanța. La filiala 23 August s-a terminat construcția casei de rugăciuni, iar la filiala 2 Mai sînt în curs pregătiri pentru repararea și amenajarea casei de rugăciuni.

— Miercuri 20 august, Prea Sfințitul Episcop Antim a vizitat bisericile din Galați: Sfinții Trei Ierarhi, care se pregătește pentru a începe pictura, Sf. Nicolae, unde urmează să se execute reparații capitale și Sf. Arhangheli-Metoc, monument istoric, care are în prezent șantier de pîctură. Prea Sfințitul Episcop a dat cu acest prilej îndrumări preoților parohi, în legătură cu buna desfășurare a lucrărilor. În aceeași zi, Prea Sfinția Sa a vizitat și sediul protoieriei din Galați, unde s-au făcut recent lucrări de zugrăvire exterioară.

12. Participarea la lucrările Sfîntului Sinod

În ziua de 26 august a.c., Prea Sfințitul Episcop Antim Nica și Prea Sfințitul Arhiepiscop-Vicar Gherasim Constanțeanul, potrivit convocării, au participat la ședința de lucru a sesiunii ordinare pe anul 1975, a Sfîntului Sinod.

13. Participarea la demonstrația oamenilor muncii de la 23 August 1975 la Galați

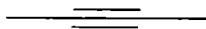
— Sîmbătă 23 august, cu prilejul sărbătorii naționale «Eliberarea României de sub dominația fascistă», la invitația Consiliului Popular al Județului Galați, Prea Sfințitul Episcop Antim Nica a participat la demonstrația oamenilor muncii din orașul Galați, luînd loc la trituna oficială.

14. Vizite la monumentele istorice religioase din eparhie

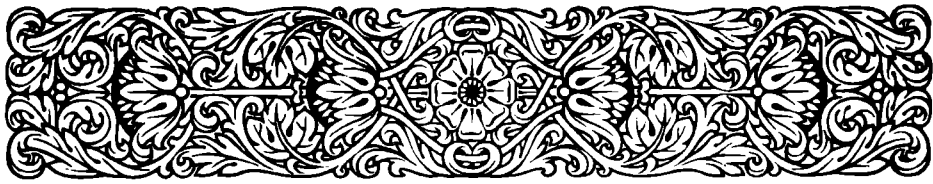
— Între 8—10 august a.c., Domnul Vasile Drăguț, Directorul Direcției Patrimoniului Cultural Național, a avut o întâlnire cu Prea Sfințitul Episcop Antim Nica, purtând discuții asupra stării în care se află unele monumente istorice bisericesti din eparhie.

Pentru a cunoaște situația, la fața locului, a acestor obiective, Prea Sfințitul Episcop a delegat pe P. S. Arhiepiscop-Vicar Gherasim Constanțeanul să însoțească pe Domnul Director Vasile Drăguț în vizita la aceste monumente. Au fost cercetate cu acest prilej minăstirile: Celic-Dere, Cocoșu și Saon, precum și biserica Sf. Atanasie și bazilica paleocreștină cu martiricon din comuna Niculițel, toate aparținând de județul Tulcea. La Galați au fost vizitate catedrala episcopală, biserica Precista — monument istoric — și biserica Sf. Împărați. În județ minăstirea Adam, care servește în prezent ca biserică parohială.

Arhim. IERONIM MOTOC

RECENZII

Damaskinos Papanдреou¹. Die Verfügbarkeit gegenüber dem Heiligen Geist und die Treue zum Ursprung nach der Lehre der griechischen Kirchenväter (In «Freiburger Zeitschrift für Philosophie und Theologie nr. 1—2/1975).

În tratarea subiectului, autorul pleacă de la faptul că între Duhul Sfânt și celelalte două persoane ale Sfintei Treimi sînt relații ce nu pot fi nici separate și nici înlocuite, după cum scrie Sfîntul Vasile (Despre Duhul Sfînt): «Nu crede în Fiul cine nu crede în Duhul; nu crede în Tatăl cine nu crede în Fiul, căci nu se poate spune: «Domn este Iisus, fără numai în Duhul Sfînt» (I Cor. XII, 3).

Apoi, fără lucrarea Duhului Sfînt nu se poate imagina sfințirea — după cuvintele aceluiași Sfînt Părinte —, căci inexprimabilă este mărirea lucrărilor Duhului Sfînt și imensă mulțimea lor. Demonii au fost alungați cu Duhul lui Dumnezeu, iertarea păcatelor se face prin harul Duhului ... prin Duhul Sfînt se face reșezarea în paradis și urcarea spre împărăția cerească și întoarcerea la calitatea de fii, — prin Duhul Sfînt îl putem numi Tată pe Dumnezeu, putem ajunge în comuniune cu harul lui Iisus Hristos, putem fi numiți fii ai luminii și putem lua parte la strălucirea veșnică.

Dar lucrarea sfințitoare și luminătoare a Duhului Sfînt nu ni se aplică nouă fără o anumită receptivitate din partea noastră, care poate fi circumscrisă ca iubire de adevăr și adevărată închinare lui Dumnezeu.

Căci «Dumnezeu este Duh și cei ce Îl se închină, cade-se să Îl se închine în Duh și adevăr» (Ioan IV, 24). Spune psalmistul: «În această lumină vedem noi lumină», adică în luminarea Duhului vedem noi «lumina cea adevărată, care luminează pe tot omul, venind în lume» (Ioan I, 9), oferind adevăraților închinători cunoașterea lui Dumnezeu. Și această cunoaștere este un proces trinitar lăuntric, în sensul că: «Drumul cunoașterii lui Dumnezeu — scrie tot Sfîntul Vasile — duce de la Duhul cel unul prin Fiul cel unul la Tatăl cel unul. Și invers, sfințenia merge de la Tatăl, prin Fiul Unul-Născut, la Duhul.

Nici imaginea lui Dumnezeu cel invizibil nu se poate contempla fără lucrarea luminătoare a Duhului Sfînt, care ne duce la îndumnezeire, după măsura credinței noastre, avînd însă ca premisă străduința pentru curățirea sufletului.

În continuare, autorul subliniază că între pneumatologie și ecleziologie există o strînsă relație și pătrundere reciprocă, căci harul lucrător al Duhului Sfînt poate fi primit numai prin participarea la viața Bisericii. «Cred în Duhul Sfînt, în Biserica cea una, sfințită, sobornicească și apostolească». După cum nu se poate exista hristologie fără pneumatologie și pneumatologie fără hristologie, tot așa nu există ecleziologie fără pneumatologie.

Iar de la Rusalii, cînd Biserica a îmbrăcat «haină istorică», Duhul Sfînt a început a lucra nemijlocit, învățîndu-i pe ucenicii Domnului să înțeleagă și să interpreteze

1. Митрополитъ Ламаркѣосъ Папандреоу есе кондукаторъ Центрулу екуменче де ла Chambéry (Geneva), dependinte de Patriarhia екуменică дин Constantinopol.

economia soteriologică a Întrupării Sale. Aici apare în formă clară necesitatea activității revelatoare a Duhului Sfânt, precum și luminarea credincioșilor prin El, care, după cuvîntul Mîntuitorului, va rămîne pururea cu credincioșii (Ioan XIV, 16—17). «Faptul Rusaliilor» lucrează fără întrerupere, de aceea și spune Sfîntul Ioan Hrisostom: «Rusaliile le putem prăznuî totdeauna».

Duhul Sfînt, care locuiește în Biserică, o îndeplinește și desăvîrșește pe aceasta printr-un proces pe care Grigore Teologul îl numește: «Adaosuri parțiale», înțelegînd prin acestea schimbarea din mîrire în mîrire, în care «lumina Sfintei Treimi» apare celor aleși în plenitudinea strălucirii sale. Acest proces are de premisă faptul că Duhul Sfînt, în fiecare fază a luminării Sale, revelează ceva nou, necesar mîntuirii oamenilor. De aceea Vasile cel Mare numește Duhul Sfînt «lumina minții», care duce la «aflarea adevărului», împărțit însă numai celor vrednici, «după măsura credinței lor». Luminarea aceasta nu-i nicicum statică, iar sufletul uman luminat devine capabil să ia la cunoștință misterul Sfintei Treimi.

Apoi înțelegerea corectă a persoanei și învățaturii Domnului este în special opera Duhului Sfînt, despre care se spune în Evanghelia după Ioan: «Vă va aduce aminte despre toate cele ce v-am spus» (XIV, 26).

Dar lucrarea Duhului Sfînt are și efect de unire, căci prin Duhul Sfînt Hristos stimulează credincioșii «să păzească unirea spiritului în legătura păcii» (Efes. IV, 3). El constituie trupul cel unic al lui Hristos, — Biserica, — în care au fost introduși prin Duhul Sfînt. Puterea eficientă a Duhului Sfînt se manifestă în însuflețirea membrilor Bisericii. Și misiunea Bisericii este să împărtășească făpturilor lui Dumnezeu Duhul, pentru ca toți membrii, care-l primesc, să aibă viață. Unde este Biserica, acolo este Duhul lui Dumnezeu, și unde este Duhul lui Dumnezeu, acolo este Biserica și plenitudinea harului, iar Duhul este adevărul. Și mulți sfinți părinți subliniază această acțiune vivificatoare și realizatoare de unitate a Duhului Sfînt în Biserică. De pildă Irineu spune: «Duhul s-a pogorît la Rusalii asupra ucenicilor și le-a dat puterea să deschidă tuturor popoarelor intrarea la viața veșnică și un Nou Testament, — și de aceea îl preamăresc ele pe Dumnezeu în armonia tuturor graiurilor (*Adversus haereses*).

Autorul menționează în continuare că Chiril din Ierusalim tratează pe larg în catehezele sale pneumatologia Sf. Taine. De pildă, el scrie: «Nu uitați de Duhul Sfînt, cînd sinteți luminați. El imprimă sufletelor voastre sigiliul Său, vă dă sigiliul ceresc și divin, care-i face pe demoni să tremure. El vă pregătește de luptă, vă dă putere. El este scutul și apărătorul vostru».

Prin ungere în mir, trupul este uns cu o salbă vizibilă, sufletul însă se unge cu Duhul Sfînt. După cum prin epicleză pînea euharistică devine Trupul lui Hristos, la fel prin epicleză untul de lemn devine mirul lui Hristos, care împărtășește pe Duhul Sfînt (la mirungere), prin prezența divinității sale. Astfel, ungerea cu Sfîntul Mir este epicleza botezului și desăvîrșirea sa.

Și există o identitate și continuitate între revelația Fiului și adevărul în care sînt introduși ucenicii prin Duhul Sfînt. Explicînd ascultătorilor cuvintele Domnului despre «Duhul Adevărului», care-i va învăța pe ucenici «tot adevărul» (Ioan XVI, 13). Sfîntul Ioan Hrisostom («Evanghelia după Ioan») identifică acest «adevăr» cu Hristos Insuși, care a spus: «Eu sînt calea și adevărul vieții» (Ioan XIV, 6).

Duhul Sfînt înfăptuiește în Biserică adîncirea, vivificarea și păstrarea revelației Fiului. Există deci un deplin acord între revelația Fiului și revelația Duhului Sfînt. Iar baza acestei unități o formează comunitatea naturii divine și a lucrărilor divine ale celor trei persoane ale Sfintei Treimi — scrie Chiril din Alexandria («Evanghelia după Ioan»). Toate sînt comune celor trei persoane divine, exceptînd atributele personale: Tatăl nenăscut, Fiul născut, Sfîntul Duh purces. Pentru acest fapt, revelația lui Dumnezeu, fie că se face în numele Tatălui în Vechiul Testament, prin gura Fiului în timpul vieții Sale pămîntești, sau prin lucrările Duhului Sfînt după Rusalii, este totdeauna una și aceeași și neseperabilă. Cine participă la viața Bisericii păstrează credința, dar nu ca pe o creațiune curat abstractă a Bisericii, ci ca pe un dar al Duhului Sfînt. Iar o abatere de la credință înseamnă contestarea lucrării Duhului Sfînt.

Astfel, apostolii au propovăduit pretutindeni aceeași învățătură ca expresie a vieții creștine pătrunse de Duhul Sfînt. Și despre păstrarea cu conștiinciozitate a doctrinei transmise Irineu spune: «Biserica păstrează cu fidelitate credința aceasta

așa cum a primit-o, deși ea este răspîdită în lumea întreagă ... și deși în lume există diferite graiuri, totuși puterea convingerii este una și aceeași (*Adversus haereses*).

Dar faptul că există acord în credința tuturor timpurilor, nu înseamnă că aceasta este o «credință autoritară oarbă».

Biserica Ortodoxă n-a introdus nici o modificare în «credința apostolică» și nu din motive istorice, de pildă, fiindcă n-a simțit trebuința unei reforme sau contrareforme, ci fiindcă urmează cuvîntul apostolului Pavel: «Fraților, stați neclintii și țineți predaniile pe care le-ați învățat, fie prin cuvînt, fie prin epistola noastră» (II Tes. II, 15). «Gnoza adevărată» — scrie Irineu — «este învățătura apostolilor și vechiul edificiu doctrinar al Bisericii pentru toată lumea». Trupul lui Hristos se cunoaște după «urmarea Episcopilor», cărora apostolii le-au predat Biserica, întreaga Biserică. Aici sînt păstrate scrierile în tradiție fidelă, — nimic nu-i adăugat, nimic nu-i luat («*Adversus haereses*»).

În continuare, autorul notează că, cu ajutorul Duhului Sfînt, se înlătură «interpretarea literală» a Scripturilor. Interpretarea, rezumată la literă, convenea învățătorilor de lege vechitamentari, a căror concepție despre lege era statică și deci în aspru contrast cu viața dinamică a Bisericii. «Frumusețea ascunsă», adică plenitudinea adevărului divin dîndărătul literiei Sfîntei Scripturi se oferă prin participare la viața Bisericii. Și Duhul Sfînt este activ în viața Bisericii, în liturghie, slujire și propovăduire. Radiația sa este obiect al experienței duhovnicești, doxologice și imnologice. Nu litera învățaturii creștine i-a convertit pe păgîni, ci învățătura creștină transformată în viață. Justin Martirul scrie că dînsul și alții au fost cîștigați pentru creștinism prin nemijlocita contemplare a trăirii creștine a vieții. Nu litera moartă legitimează creștinismul, ci «duhul și puterea lui».

Prin inspirația Duhului Sfînt, Biserica interpretează adevărul în fiecare epocă, după trebuințele timpului. Iar fiindcă epocile istorice se deosebesc întreolaltă, interpretarea, adică «înruparea» adevărului are să îmbrace totdeauna haina epocii respective. Și părinții bisericești n-au ezitat să utilizeze noțiunile timpului lor pentru a descrie adevărul sfîntei evanghelii. Îmbrăcînd adevărul evanghelic în noțiunile timpului, acesta nu-i nicidecum trădat. Este însă trădat cînd este păstrat ca o relicvă sau ca o piesă de muzeu, din teamă să nu fie atins de istorie. Duhul Sfînt, care viețuiește în istorie, face posibilă «înruparea adevărului» în orice epocă. Și Duhul divin n-a dispărut cu apostolii, iar Biserica este locul viu, teologic, unde Dumnezeu continuă mereu să spună oamenilor cuvîntul Său.

Și Biserica Ortodoxă este Biserica neîntreruptei «înrupări» a adevărului prin Duhul Sfînt. Ea este Biserica Tradiției, dar nu în sens static, ci dinamic. Pentru dînsa, tradiția înseamnă totalitatea adevărilor dogmatice și morale, pe care le are și le păstrează numai ea. Și sinoadele ecumenice și părinții bisericești au atribuit tradiției orale nescrise aceeași autoritate ca și tradiției scrise a Sfîntei Scripturi. Canonul al treilea de la sinodul șapte ecumenic spune: «Trebuie să păstrăm neschimbate toate tradițiile noastre bisericești scrise și nescrise».

Este un studiu ortodox substanțial.

Arhiepiscop Pitirim (Wolokolamsk), Die Kirche als Verwirklichung des Heilsplanes der Dreieinheit (In «Orthodoxie Heute, 50/975).

«Cunoașterea vie» a lui Dumnezeu cel întreit este din tot începutul — scrie autorul — proprie conștiinței religioase rusești. Ea se oglindește nu numai în bogata moștenire liturgică, pe care Biserica Rusă o împarte cu întreaga Ortodoxie, ci și în elementele naționale caracteristice conștiinței de sine bisericești. În vechile «vieți ale sfinților» rusești — lectură îndrăgită mult de popor și, practic, izvorul principal al educației duhovnicești a poporului — considerațiile teologice asupra Sfîntei Treimi ocupă un loc însemnat. Cu tot caracterul lor abstract acestea au pătruns adînc în conștiința creștinilor ruși. Un vechi proverb rusesc spune: «Fără Sfînta Treime nu se poate zidi nici cel puțin o casă».

Și de Sfânta Treime s-au ocupat mereu ierarhi și asceți ruși și teologi cu renume. Astfel tema «Bisericii și planul soteriologic trinitar» i-a preocupat pe prof. T. Golubinski, A. Gorsky, A. Katonski, V. Bolotov ș.a. Conștiința trinitară, totdeauna vie la credincioșii ruși, îi preocupă pe A. Chomiakov, I. Kirevski, F. M. Dostoevski ș.a. Iar Chomiakov și Dostoevski au exercitat mare influență asupra concepțiilor teologice ale multor ierarhi și teologi ruși (Lossky, Karsavin). Și literatura teologică rusă este bogată în monografii și studii singulare care se ocupă de problema salvării omului prin puterea și eficiența Sfintei Treimi în Sfânta Biserică. Aci se numără lucrările Patriarhului Serghie (Starogorodski), ale Arhiepiscopului Ilarion (Troitzky), prof. Lossky. Și teologii ruși contemporani studiază cu neîncetată stăruință sistemul teologic și experiența duhovnicească privind cunoașterea lui Dumnezeu de către părinții epocii niceene.

În continuare, autorul arată că învățătura despre economia soteriologică divină privește existența lumii create din începutul ei și pînă la desăvîrșirea în apocatastasis. Ea are caracter antropocentric și limba ei nu poate fi înțeleasă în afara Bisericii. Acum pentru contemporanii și martorii oculari ai Noului Testament, revelația lui Iisus Hristos privind Sfânta Treime, constituia o piatră de poticneală și constituind obiecțiune principală împotriva Lui. Dar, fără îndoială, temelul revelației privitoare la Dumnezeu cel trinitar se află acum în Vechiul Testament. Primele capitole ale Genezei cuprind o prezentare care permite ca, în lumina Noului Testament, să se concretizeze acțiunea persoanelor Sfintei Treimi la fiecare act al creațiunii, ceea ce face să se înțeleagă deplin «arătările divine» ale profeților și revelațiile profeției. Lumea creată este o revelație a lui Dumnezeu (Rom. I, 20). Și este semnificativ faptul că prezentarea trinitară a elementelor, din care-i compusă lumea, e cuprinsă în vechile concepții cosmogonice, care puteau fi oarecum privity ca reflex al revelației date omului în rai. Iar relatarea biblică despre crearea omului nu lasă nici o îndoială asupra faptului că «modelul trinitar al existenței este reprodus în ființa omului»: țărîna pămîntescă, suflul vieții, și omul s-a făcut ființă vie (Gen. II, 7). Și această scurtă relateare a dus în tradiția veche și noutestamentară și în cea patristică la formula naturii trinitare a omului: trup, suflet, spirit.

Și planul soteriologic trinitar, neexprimat complet în Vechiul Testament, este revelat cu deplină claritate în Noul Testament. Astfel convorbirea lui Iisus cu Nicodim, rugăciunea Sa din Ghetsimani și porunca Sa ultimă dată ucenicilor ca să propovăduiască Evanghelia și să boteze în numele Sfintei Treimi arată limpede că în Biserică se înfăptuiește eficiența Sfintei Treimi divine. Evenimentele principale din Noul Testament sînt expresia acestui fapt. La Bunavestire îngerul aduce vestea bună despre bunăvoința lui Dumnezeu, despre Pogorirea Duhului Sfînt asupra Fecioarei Maria, despre umbrirea ei de către puterea Celui preînalt și despre nașterea Fiului lui Dumnezeu. La botez Tatăl își arată bunăvoința Sa, Duhul Sfînt se pogoră și Fiul se botează. La «Schimbarea la față» Tatăl poruncește: «Pe Acesta să-L ascultați», Fiul apare în lumină divină și Duhul Sfînt luminează (Matei XVII, 5). La Patimile crucii — actul final al iconomiei mîntuirii — cînd face impresia că, în fața morții, activează Dumnezeu-Omul Iisus singur, — participă totuși toate persoanele Sfintei Treimi, cea dătătoare de viață: Tatăl îl «dă» pe Fiul, îi primește duhul în mîinile Sale (Luca XXIII, 46) și prin duhul Său îl învie pe Iisus din morți (Rom. VIII, 11); Fiul pămînteste și înfăptuiește mîntuirea (Ioan XIX, 30) și Duhul Sfînt e dat prin Iisus ucenicilor și se pogoră în lume în urma morții Sale pe cruce (Ioan XVI, 7). Iar îndeplinirea concretă a întregii opere mîntuitoare a lui Iisus Hristos se manifestă în întemeierea Bisericii Sale (Matei XVI, 18). Și Biserica se prezintă ca punctul central al planului soteriologic divin privind salvarea omului și, ca operă divină autentică; nu poate fi cuprinsă în toate amănuntele ei. Sfîntul Apostol Pavel spune: «Mare este taina Bisericii» (Efes. V, 32), și, evident, taina aceasta ancorează în adîncurile vieții Sfintei Treimi. Teologia patristică se ocupă mult de lucrarea Sfintei Treimi în Biserică. Despre acțiunea Sfintei Treimi asupra Bisericii și asupra fiecărui membru al ei vorbește Iisus cu toată claritatea în discuțiile Sale cu ucenicii, și anume în ultimul timp al vieții Sale pămîntesti, cînd nu mai vorbește cu ei în parabole: «Dacă Mă iubește cineva, păzi-va cuvîntul Meu și Tatăl Meu îl va iubi pe el și vom veni la el și la el ne vom face locuință». Și Mîngîietorul, Duhul cel Sfînt, pe care-L va trimite Tatăl în numele Meu, Acela vă va învăța pe voi toate» (Ioan XIV, 23—26). Mai

înainte vorbise Iisus cu ucenicii Săi despre modelul pămîntesc al unității: «Unde sînt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sînt și Eu în mijlocul lor» (Matei XVIII, 20). În felul acesta se manifestă «prezența» Treimii în Biserică, adică potrivit binecuvîntării Tatălui în urma suferințelor de pe cruce ale Fiului întrupat, prin harul Duhului Sfînt, în urma adunării unui minimal număr de membri ai Bisericii, firește cînd sînt adunați în numele lui Hristos. În Biserică nu-i nimeni singur sau izolat, căci fiecare este membru și toți împreună sînt un trup. Nici extensiunea spațială, nici limitarea temporală nu atinge cu nimic sobornicitatea Bisericii și unitatea ei cu Dumnezeu cel în treime. Preamărirea Sfintei Treimi ține de elementele indispensabile ale slujirii sacramentale a Bisericii. La botez preamărirea introductivă: binecuvîntată este împărăția Tatălui și a Fiului și a Duhului Sfînt și cufundarea de trei ori în apă cu numirea persoanelor Sfintei Treimi, la liturghia Sfîntului Ioan Hrisostom și Vasile cel Mare: «Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărțirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți»: «Nădejdea mea este Tatăl, scăparea mea este Fiul, acoperămintul meu este Duhul Sfînt, Treime Sfîntă, mîrire Ție». Ecleziologia ortodoxă exprimă relația Sfintei Treimi cu lumea în formula: Tatăl ne duce la Fiul prin apă: botezarea lui Hristos de Ioan și prin botezarea fiecărui nou-născut. Fiul ne duce la Duhul Sfînt prin singele pe care l-a vărsat El pe cruce pentru noi și care de atunci se aduce în Sfînta Euharistie. Duhul Sfînt duce îndărăt la Tatăl la Bunavestire, la Pogorîrea Duhului Sfînt și prin rînduiala soteriologică a Bisericii. «Trei sînt care mărturisesc în cer: Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt și acești trei una sînt. Și trei mărturisesc pe pămînt: Duhul și apa și singele și acești trei mărturisesc la fel» (I Ioan V, 7—8). Și această îndoită mărturisire este revelația referitoare la Dumnezeu-Omul Iisus Hristos și la lucrarea Sa mîntuitoare.

Fiului, Cuvîntului întrupat, Dumnezeu-Omului Iisus Hristos i se acordă o situație unică în iconomia mîntuirii. Prin Cuvîntul lui Dumnezeu s-a creat lumea. «Fără El nimic nu s-a făcut din tot ce s-a făcut» (Ioan I, 3). Prin Fiul s-a restabilit și legătura inițială a lumii cu Dumnezeu, frîntă prin căderea în păcat a protopărinților. Hristos este centrul și capul Bisericii. Astfel ecleziologia este hristocentrică.

La mărturisirea unității acțiunii trinitare în Biserică, apostolii stăruiau îndeosebi asupra însemnătății extraordinare a lui Iisus Hristos și asupra suferințelor Sale pe cruce pentru mîntuirea omenirii. Apostolul Pavel afirmă că unica temă a propovăduirii sale este Hristos cel răstignit (I Cor. II, 2). Lucrearea lui Hristos pe pămînt este mîntuirea omului prin cruce. În faptul acesta se cuprinde ființa întrupării și a întregii soteriologii. Moartea pe cruce a Domnului este punctul central al mîntuirii noastre și sprijinul tuturor nădejdilor creștinilor. Pe Cruce se vădește iubirea Tatălui care răstignește, iubirea Fiului răstignit și iubirea Duhului Sfînt, care triumfă prin puterea Crucii, «Cel ce nu-și poartă crucea sa și vine după Mine, nu poate să fie ucenicul Meu» (Luca XIV, 27). Fiecare credincios trebuie să se lase împreună crucificat cu Hristos. Apostolul Pavel spune: «M-am răstignit împreună cu Hristos și nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește întru mine» (Gal. II, 19—20). Aceasta nu înseamnă însă că nu mai trăiesc în trup, ci că eu trăiesc viața adevărată, viața veșnică prin credință și prin Duhul Sfînt.

Ca expresie exterioară a împreună-crucificării cu Hristos este facerea semnului crucii de către credincioși. Cînd ne însemnăm cu semnul crucii în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, ne întuim pe cruce în puterea lui Hristos, cel crucificat și intrăm în cele de mai dinăuntru ale Bisericii.

Expresia supremă a iubirii lui Dumnezeu este crucea: preamărirea lui Dumnezeu. Aici Fiul Omului se preamărește și Dumnezeu se preamărește în El. Și cînd se preamărește Dumnezeu în El, El preamărește în Sine și Dumnezeu pe El și-L va preamări îndată (Ioan XIII, 31—32) a spus ucenicilor Săi Hristos, cînd pășea spre suferințe și spre moartea pe cruce. Deci această preamărire pe cruce este o preamărire trinitară, căci în moartea pe cruce a Fiului se preamărește Tatăl. Și de preamărirea Fiului este inseparabil legată Pogorîrea Duhului Sfînt. Cînd a apărut pe muntele Taborului Sf. Treime în strălucire divină, Moisi și Ilie vorbeau despre «sfîrșitul pe care El avea să-l împlinească în Ierusalim» (Luca IX, 31).

Și puterea mîntuitoare a lui Hristos lucrează acum nevăzut în lume, lucrează din timpul invierii lui Hristos, cea încununată prin înălțarea Domnului la cer, cînd Fiul întrupat al lui Dumnezeu s-a așezat de-a dreapta Tatălui și a trinității de la Tatăl pe Duhul Sfînt, care sfințește lumea.

După intruparea Fiului și întemeierea Bisericii lui Dumnezeu pe pământ toată grija Sfintei Treimi este îndreptată spre a-i atrage pe toți la Sine, pentru a-i mântui. Și, într-adevăr, Ea îi atrage, căci Dumnezeu nu voiește moartea Păcătoșului. Fiul lui Dumnezeu, stînd de-a dreapta Tatălui mijlocește totdeauna pentru noi. La fel face și Duhul Sfînt cu «suspine inexprimabile». Și noi, ca pietre ale casei lui Dumnezeu-Tatăl, sintem trași în sus prin unealta lui Iisus Hristos care este crucea, și sintem trași cu «frînghia» Duhului Sfînt. Pentru acest motiv toți sintem purtători de Dumnezeu, purtători de Hristos, purtători de Duhul Sfînt, împodobiți cu învățăturile lui Hristos.

Aceasta-i lucrarea soteriologică a Sfintei Treimi.

Diac. Prof. O. BUCEVSCI

Jerôme Murphy-O'Connor, *The Essenes and their History*, în «Revue Biblique», publiée par l'Ecole pratique d'études bibliques de Jérusalem, an LXXXI (1974), nr. 2, p. 215—244.

Marele interes pe care l-a stîrnit descoperirea «bibliotecii» esenienilor, adică a manuscriselor de la Marea Moartă, se datorează în parte ideilor progresiste pentru vremea lor pe care le profesa această sectă iudaică: pacifismul, înlăturarea sclaviei, obligativitatea muncii manuale și comunitatea averilor și consumului.

Iar relațiile esenienilor cu creștinismul din începuturile lui au constituit obiectul a numeroase lucrări, dintre care unele au apărut și în paginile revistelor centrale bisericești.

Istoria mișcării eseniene în sinul poporului iudeu, precum și identificarea diferitelor personaje menționate în manuscrisele găsite la Aumran (ca de exemplu: «Preotul cel rău», «Omul minciunii» sau «Învățătorul dreptății») a fost în chip foarte felurit conturată de către cercetători.

În partea introductivă a studiului său autorul face o sinteză a celor scrise despre trecutul sectei eseniene și mai ales schițează o interpretare proprie bine întemeiată a evoluției istorice a acestei grupări eseniene.

Autorul socotește că trebuie respinse ideile susținute de S. Zeillin, C. Roth sau C. R. Driver, care admit că principalele personaje amintite în textele de la Marea Moartă au trăit cu puțin înainte de războiul cu romanii, adică în jurul anilor 66 d.Hr., întrucît astfel de ipoteze sînt infirmate de datele paleografice, care fac imposibilă datarea textelor găsite în peșterile de la Aumran mai tîrziu de a doua jumătate a veacului I î.d.Hr. Această limită acceptată de majoritatea cercetătorilor este corelată cu teza admisă de cei mai mulți dintre qumranologi, că istoria esenienilor — așa cum este zugrăvită în textele lor — se desfășoară în decursul a cel puțin două veacuri: de la 200 pînă la 50 î.d.Hr., deși această grupare a continuat să existe cel puțin pînă la dărîmarea Templului (70 d.Hr.). Astfel personajul numit în manuscrise «preotul cel rău» a fost identificat cu: marele-preot elenizant Menelaus (172—162 î.d.Hr.); cu frați macabei Ionatan (160—143 î.d.Hr.), sau Simeon (143—134 î.d.Hr.); apoi cu Alexandru Ianeul (103—76 î.d.Hr.); sau cu regele Hircan II (76—67 și 63—40 î.d.Hr.). Dar aceste identificări presupun că toate textele de la Marea Moartă constituie un material omogen și toți termenii folosiți în aceste texte se referă la unul și același personaj.

În dezvoltarea studiului său, care este împărțit în paragrafe bine încheiate — pornind de la «Originile mișcării eseniene» pînă la «Fondarea așezării de la Aumran» — urmărește îndeaproape diferitele etape din istoria mișcării eseniene în Palestina și în afara ei.

În prezentarea noastră nu vom analiza fiecare paragraf în parte, ci vom face o sinteză cât mai completă a schiței istorice a mișcării eseniene, pe care o întocmește Jérôme Murphy-O'Connor în studiul său.

Autorul schițează o reconstituire a istoriei mișcării eseniene luind ca punct de plecare dizertația lui Hartmut Stegemann, *Die Entstehung der Qumrängemeinde*, Bonn, 1971.

După H. Stegemann apariția mișcării eseniene a fost provocată de elenizarea progresivă a iudaismului palestinian la începutul veacului II î.d.Hr. Această elenizare a mers progresiv până la asasinarea lui Onias III la 172 î.d.Hr. Atunci s-a produs retragerea «hasidimilor» în regiuni din Iudeea, unde influența elenistică era absentă, adică în pustiu. Aceste regiuni sînt numite simbolic «țara Damascului» în *Documentul de la Damasc*. Acolo cei veniți s-au așezat spre a trăi în conformitate cu «noul legământ» al lor, adică după regulile de viață prevăzute în *Documentul de la Damasc*. Desigur este limpede că mișcarea eseniană exista înainte de apariția «Învățătorului dreptății», dar autorul afirmă că «Damasc» reprezintă în realitate Babilonul și exodul hasidimilor a avut loc sub conducerea «Învățătorului Dreptății» în Babilon. Această teză că Damasc este în realitate o denumire simbolică pentru Babilon este susținută de altfel și de alți cercetători. A. Jaubert a arătat însă că Damascul era pentru iudeii credincioși o țară a exilului și că dacă Damascul este identificat cu Babilonul, nici un iudeu nu ar fi putut pronunța sau scrie o expresie ca aceasta: «noul legământ în țara Babilonului», căci Babilonul era pentru iudei o cetate blestemată în care fuseseră robi și asupriți timp îndelungat.

De aceea autorul enunță ipoteze că mișcarea eseniană nu-și are obârșia într-o reacție împotriva elenizării iudaismului, ci ea a luat naștere ca urmare a meditațiilor asupra cauzelor ce au dus pedeapsa dumnezeiască a exilului babilonic și că esenianismul s-a născut în Babilon. Deja în 1946 W. F. Albright credea că esenienii reprezentau un grup de sectari iudei care sosiseră în Palestina din Mesopotamia, după victoria macabeilor (veacul II î.d.Hr.). Această teorie ar explica interesul iudeilor pentru: însușirile tămăduitoare ale plantelor și ale pietrelor; preocupările lor de divinație și de astrologie; frecvențele băi lustrale (care din punct de vedere igienic nu erau necesare în Palestina); rugăciunea lor către Dumnezeu la răsăritul soarelui stînd cu fața către Răsărit, intrucît toate acestea erau caracteristice datinilor mesopotamice.

De fapt *Documentul de la Damasc* reprezintă legislația unei comunități iudaice care trăia într-o țară străină, păgînă și această țară era Babilonul. După întoarcerea lor în Palestina esenienii și-au dat alte reguli de viață, — reguli care sînt reunite în *Regula Comunității*. Așadar *Documentul de la Damasc* și *Regula Comunității* corespund unor epoci diferite din viața obștii eseniene.

Din *Documentul de la Damasc* (IV, 3) se poate deduce să esenienii întorși din Mesopotamia în Palestina au întîmpinat unele greutăți pentru a fi acceptați ca iudei adevărați. Iosif Flaviu scrie despre esenieni că sînt «iudei prin naștere», expresie pe care nu o întrebuițează pentru farisei și saducheii și care expresie ar fi cu totul de neexplicat dacă mișcarea eseniană ar fi constituit un fenomen pur palestinian și nu unul venit dinafara Palestinei (cf. *Războiul iudaic*, II, n. 119).

Fără îndoială nu se poate fixa cu certitudine vremea în care esenienii s-au întors din Babilon în Palestina. Dar în *Documentul de la Damasc* este scris: «Ei erau ca niște oameni orbi și ca niște oameni ce și-au căutat calea lor pe dibuite timp de douăzeci de ani. Și Dumnezeu a privit la lucrările lor, căci ei îl căutau pe El cu inimă curată, și le-a ridicat lor un «Învățător al dreptății» spre a-i călăuzi pe ei pe drumul dorit de inima Sa. (*Documentul de la Damasc*, I, 9—11).

Dacă preceptul cel rău este Ionatan Maccabeul, înseamnă că fostul mare preot care s-a alăturat mișcării eseniene ca să devină «Învățătorul dreptății» a devenit

esenian în jurul anului 152 î.d.Hr. Pe de altă parte, aceasta ar însemna că au sosit din Babilon în Palestina pe la 172 î.d.Hr., sau mai târziu, intrucit crearea unui stat iudaic de către macabei a putut exercita o atracție puternică asupra iudeilor din diaspora și a determinat pe esenieni să se întoarcă în Palestina.

Dar o parte din esenienii din Babilon nu s-au întors în Palestina, ceea ce reiese din *Documentul de la Damasc* (XIX, 33—34). Ce s-a întâmplat însă cu esenienii care nu s-au întors în «țara sfântă»? Cu mult înainte de descoperirea manuscriselor de la Marea Moartă, J. B. Lightfoot bănuia că erezia colosenilor își avea rădăcina în învățătura eseniană. Cercetări mai noi au pus în evidență posibilitatea unor contacte între coloseni și esenieni și unele asemănări între Epistola către Coloseni și textele eseniene. Cum se pot explica influențele exercitate de obștea închisă în sine de la Qumran asupra iudeilor așezați în Asia Mică? De fapt regele Antioh III, în jurul anului 213 î.d.Hr., a mutat 2.000 de familii iudaice din Mesopotamia și Babilon în Frigia (cf. Iosif Flaviu, *Antichitățile iudaice*, XII, 147—153). Este foarte posibil ca printre acești iudei să fi fost și esenieni. Așadar contactele între coloseni și obștea de la Qumran nu au reprezentat o influență directă, ci au putut avea loc datorită originii lor comune: Babilonul.

Veniți în mediul palestinian, esenienii constată că iudeii din Palestina repetă greșelile generațiilor de dinaintea exilului babilonic și de aceea ei sînt convinși că și de această dată iudeii vor suferi aceleași pedepse din partea lui Dumnezeu, dacă nu se pocăiesc și nu își însușesc regulile de viață eseniene. De aceea esenienii din Palestina erau obligați să se ferească de orice legături sau contacte cu iudeii păcătoși așezați în Palestina. Este cu puțință ca una din soluțiile adoptate spre a se feri de contactul cu cei păcătoși să fi fost fuga din orașe și trăirea la sate, așa cum arăta Filon din Alexandria despre esenieni (*Quod omnis probus liber sit*, No. 76).

Dacă «Învățătorul dreptății» a fost marele preot care a precedat pe «preotul cel rău» ce trebuie identificat cu Ionatan Macabeul (care a fost instalat în această demnitate la 152 î.d.Hr.), reiese că nu poate fi identificat cu certitudine cine a fost marele preot numit în textele eseniene «Învățătorul dreptății», dar se poate spune că el era descendent lui Țadoq care pretindea întoarcerea poporului iudeu la vechile reguli ale religiei iudaice anterioare răscoalei macabeilor și persecuției religioase a lui Antioh IV, regele Siriei.

Spre deosebire de acest descendent al lui Țadoq, Ionatan Macabeul urmărea o consolidare a puterii politice și a familiei sale, și de aceea se sprijinea pe virfurile bogate și elenizate din poporul iudeu. Așadar devine limpede de ce în textele eseniene «preotul cel rău», adică Ionatan, este acuzat de iubire a bogăției, de moravuri scandaloase și de folosirea averilor luate de la cei ce au jefuit poporul. Dar cum «Învățătorul dreptății» nu a fost ucis de către Ionatan, a luat naștere o împărțire durabilă printre «*homines religiosi*» iudei, în jurul «Învățătorului dreptății» adunându-se esenienii. Iar prezența «*Învățătorului dreptății*» în mijlocul esenienilor a avut ca efect o nouă sciziune, provocată de data aceasta în sinul mișcării eseniene de către «Omul minciunii».

Această nouă sciziune a avut loc în cursul primei generații de după întoarcerea din Babilon în Palestina, după cum se poate vedea în *Documentul de la Damasc* (XIX, 33—34): «Nici unul dintre acei care au intrat în Noul Legământ în țara Damascului, și s-au reîntors de acolo, dar care (apoi) s-au făcut trădători și s-au despărțit de Fintina apelor vii nu va fi numărat în adunarea poporului...». După aceasta, *Documentul de la Damasc* condamnă un al doilea grup de esenieni, care deși au rămas în obștea eseniană «s-au lepădat ea niște apostazi în inimile lor» (Vezi *Documentul de la Damasc* XX, 8—13).

«Omul minciunii» a adunat în jurul său un grup de aderenți dintre esenieni, pe care *Comentariul la proorocul Habacuc* (I Qp. Hab., X, 13) îl condamnă cu violență, aducându-i numeroase învinuiri. S-ar putea presupune că gruparea eseniană

din jurul «Omului minciunii» s-a asimilat iudaismului palestinian, părăsind cu vremea regulile de viață eseniene. Autorul crede însă că mai curînd cele două grupări eseniene și-au menținut fiecare trăsăturile lor caracteristice, iar esenienii descriși de Filon din Alexandria și de Iosif Flaviu nu ar fi cei din jurul «Învățătorului dreptății», adică cei dela Qumran (ale căror texte au fost regăsite în peșterile din jurul «Omului minciunii»). Într-adevăr ceea ce afirmă acești doi mari scriitori iudei despre răspîndirea esenienilor prin sate și orașe implică faptul că ei nu descriu ramura de la Qumran, care era concentrată în jurul clădirilor de la Qumran și locuia acolo spre a putea lua parte la ceremoniile, la mesele ca și la băile lustrale săvîrșite în edificiile de la Qumran. Un mic număr de esenieni (între 50—200 de persoane) ar fi urmat pe «Învățătorul dreptății» (cum s-ar putea deduce din spațiul clădirilor de la Qumran), iar «Omul minciunii» este acuzat că a întemeiat o nouă obște (1 Qp. Hab., X, 6—13).

Stegemann, în lucrarea citată mai sus, susține că cele două grupări eseniene se deosebeau prin acceptarea sau neacceptarea cultului de la Templul din Ierusalim. Dar O'Connor arată că respingerea cultului de la Templu a avut loc mult mai de vreme, întrucît atît Iosif Flaviu cît și Filon din Alexandria arată că esenienii nu luau parte la cultul de la Templu. Apoi cei ce urmau pe «Omul minciunii» nu sînt acuzați că au săvîrșit încălcări cu privire la cultul de la Templu. Dacă ei ar fi luat parte la cultul de la Templu, adversarii lor, esenienii de la Qumran, i-ar fi învinuit fără nici o îndoială de asemenea păcat.

Autorul studiului pe care-l prezentăm crede că ceea ce a provocat despărțirea esenienilor în două ramuri rivale a fost chemarea «Învățătorului dreptății» la un nou exil, benevol, la trăirea în pustiu, departe de marea majoritate a iudeilor care avea credințe cu totul deosebite despre interpretarea Legii și mai ales despre cultul de la Templul din Ierusalim. Desigur ideea viețuirii în pustiu nu putea fi o propunere care să suscite entuziasmul și aprobarea majorității esenienilor și în felul acesta s-a produs sciziunea. Chemarea «Învățătorului dreptății» pentru viețuirea în pustiu avea desigur ca scop păstrarea purității regulilor de viață eseniene și evitarea «contaminării» lor. Devin astfel de înțeles disprețul și învinuirile esenienilor de la Qumran, care aleseseră modul de viață aspră în pustiu, față de frații lor care, urmînd pe «Omul minciunii», rămăseseră să locuiască în sate și orașe.

Timpul cînd s-au așezat esenienii cu «Învățătorul dreptății» la Qumran trebuie fixat după părerea lui R. de Vaux în epoca marelui preot Ionatan Macabeul (152—143 î.d.Hr.). Moartea «Învățătorului dreptății», această puternică personalitate care a compus minunatele «Imnuri» eseniene, a constituit desigur o lovitură pentru mica obște de la Qumran. Dar noi membrii s-au adăugat în număr mare acestei comunități, căci în *Regula Comunității* (I.Q.S., V—VI) se spune că hotărîrile și directivele nu mai sînt luate de preoți singuri, ci la ele participă și mireni. O'Connor crede că răspunsul la întrebarea: *De unde veneau acești noi membri?* poate fi aflat în *Documentul de la Damasc* (XX, 22), unde se spune: «cei ce s-au despărțit de casa lui Polog și care au plecat din Cetatea cea sfîntă...».

Stegemann identifică această «Casă a lui Peleg» cu obștea din jurul «Omului minciunii» și cu «Efraim» din textele de la Qumran. Dar Stegemann afirmă că «cei ce caută molicuniile, cei ce caută faptele ușoare» sînt aceiași cu cei din «Casa lui Peleg», deci cu Efraim, ceea ce O'Connor neagă. Această acuzație de «molicuniune și de fapte ușoare» după O'Connor este îndreptată împotriva întregului iudaism palestinian, nu numai împotriva fracțiunii ce s-ar fi despărțit de «Învățătorul dreptății».

Pare foarte probabil că un mare număr de aderenți ai grupării de la Qumran ar fi fost «fariseii» de pe vremea regelui Alexandru Ianeul, care a persecutat pe fericeii și cînd s-au mare număr. Astăzi ei sînt răstîgnit pe cruce 800 de farisei după ce fuseseră înjunghiați, în fața lor, soțiile și copiii lor (cf. M. L. Margelis et

A. Marx, *Histoire du peuple juif*, Paris, Payot, 1930, p. 149). Însă după domnia lui Alexandru Ianeul, obștea de la Qumrân mărită cu un număr mare de farisei fugiți de frica acestui rege asmeu, a suferit o nouă sciziune, pentru că mulți dintre noii veniți «au părăsit legământul cu Dumnezeu», au părăsit comunitatea (*Documentul de la Damasc*, XIX, 33—34), parte dintre ei redevenind farisei. Dar cele două comunități, aceea a «Învățătorului dreptății» și aceea a «Omului minciunii» au continuat să coexiste.

Istoria mișcării eseniene astfel schițată în acest fel de către Murphy-O'Connor, care pornește de la premise că fiecare text de la Marea Moartă se referă la o epocă diferită din evoluția sectei eseniene, se oprește la jumătatea veacului I î.d.Hr. și de aceea el nu menționează legăturile esenienilor cu Irod cel Mare, despre care scrie pe larg Iosif Flaviu, dar mai ales nu se ocupă de loc de relațiile dintre mișcarea eseniană și creștinism.

Totuși această conturare a istoriei mișcării eseniene (care după Filon din Alexandria și după Iosif Flaviu era cu puțin mai mică, în ceea ce privește numărul de aderenți, decît cea a fariseilor) pare cu deosebire plauzibilă și bine argumentată.

Ion V. GEORGESCU

Prof. dr. docent George Potra, *Popa Radu Șapcă, luptător pentru libertate*, în «Magazin Istoric», IX, nr. 6 (99), iunie 1975, p. 9—12.

Autorul acestui articol, prof. dr. doc. George Potra, istoric și publicist, scriind despre popa Radu Șapcă, îi reconstituie viața și activitatea dintr-un vast și inedit material bibliografic. Documentele timpului, constată autorul, n-au consemnat suficient informații în legătură cu acest personaj. De aceea, datele inedite abundă în articolul de față.

În câteva considerații generale foarte sugestive, popa Radu Șapcă, afirmă autorul, a fost una din figurile pe care istoria noastră nu le-a înregistrat suficient la timpul cuvenit, iar gîndurile și faptele lui, intrate în legendă, n-au fost integrate just în contextul istoric-social în care ele s-au produs.

De la început, autorul îl așează pe popa Radu Șapcă în pleiada conducătorilor revoluției de la 1848, ca Nicolae Bălcescu, Ioan Eliade-Rădulescu, frații Golești, Gheorghe Magheru și alții.

Sugestivă este caracterizarea făcută de scriitorul Petre Pandrea, pe care autorul o subliniază în textul: «Popa Șapcă a fost un orator cu dublu magnetism al sincerității și al personalității din naștere, devenit exponent în revoluția iluministă. A fost Dantonul pașoptismului valah». Autorul subliniază apoi și tradiția cu nenumăratele ei refrene: «Popa Șapcă scapă pe țărani de clacă», ori «Foaie verde foaie lată /, să trăiască popa Șapcă /, Foaie verde foi de tei /, Popa Șapcă din Celei /, Cu Goleștii cite trei / Și Eliade cu ei».

Ineditul articolului de care ne ocupăm se observă chiar și în privința originii sale natale. Autorul folosind catagrafiile Episcopiei Rîmnîcului, din 1841 și 1845, restabilește adevărul, în sensul că popa Șapcă nu «se trăgea dintr-o familie de țărani gospodari, cinstiți (și) buni creștini», ci «el era fiul preotului Tudor Șapcă».

Citînd Cartea de hirotonie nr. 300, autorul, tot ca o știre inedită, îi precizează data de naștere — anul 1818 — pe episcopul care l-a hirotonisit — Galaction — și, biserica pe seama căreia a fost rînduit — Sfîntul Nicolae — din satul de clăcași Racovița, de pe moșia familiei Bibescu.

În 1835 a fost transferat la biserica din Celei — vechea așezare romană Malva — unde a rămas pînă în anul 1848.

De importanță capitală apare faptul că popa Radu Șapcă a convins pe conducătorii pașoptiști că locul cel mai indicat pentru declanșarea acțiunii, era satul Islaz, motivînd că această așezare, prin poziția ei, oferă avantajul distanței față de autoritățile centrale, iar în caz de eșec, ușurința de a trece granița peste Dunăre.

Așa se explică de ce la 9 iunie 1848, pe cîmpia de la Islaz, unde erau adunați mii de țărani, cîteva unități militare și o serie de frunțași din București și Oltenia, în fața unui altar improvizat, popa Radu Șapcă a rostit o rugăciune, de fapt un discurs politic, în care, printre altele, spunea: «Izbăvește și sloboade pe tot cel ce suferă. Înaltă și însuflețește poporul acesta, care moare, ca să facă să trăiască usurătorii săi. Scapă-l de abuzul ce se face cu instituțiile..., scapă-l de abuzul clăcii, de infama iobăgie..., de corvoada drumurilor și a șoselelor..., de orice silnicie și nedreptate...».

Tot de importanță capitală este și faptul că popa Radu Șapcă a făcut parte din primul guvern provizoriu, instituit la Islaz. Cînd însă acest guvern, la București, a căpătat o altă formă, popa Radu Șapcă n-a mai făcut parte din el.

Ca recunoștință, însă, prin Decretul nr. 282, din 15 iulie 1848, al guvernului provizoriu, semnat în primul rînd de mitropolitul Neofit și apoi de ceilalți membri, popa Radu Șapcă a fost numit administrator la Mînăstirea Sadova din Oltenia, pentru că «a dovedit prin fapte că cunoaște că misia cea adevărată a unui ministru este a chema popoarele spre lumină, spre dreptate și frăție» și fiindcă «a binemeritat în ziua de 9 iunie».

În anul 1848, 16 august, comisarul județului Romanați au recomandat Departamentul din Lăuntru, ca membru pentru Constituantă și pe popa Radu Șapcă, care după convingerea lor corespundea «la dorințele și cererile nației».

După trei luni de la instalarea guvernului provizoriu, adică de la 11 iunie 1848 la 13 septembrie 1848, puterile reacționare au adus în țară oștiri turcești și rusești, care au înăbușit revoluția. Autoritățile în subordine, sub influența armatelor de ocupație, au arestat și pe popa Radu Șapcă, la Celei și băgat în arestul mitropoliei. De aici a fost transferat în arestul Mînăstirii Văcărești, unde se aflau mulți foști participanți la revoluție.

Autorul are meritul că folosește toate documentele limbului, deci și corespondența deținuților. Din aceasta, aceea a lui Enric Winterhalder, către C. A. Rosetti, este foarte importantă. Din ea cititorul află regimul foarte aspru al deținuților de aici. Astfel, în această închisoare, areștații erau împărțiți în trei categorii, după gravitatea vinei fiecăruia. Popa Radu Șapcă făcea parte din prima categorie, fiind socotit deci nu numai vinovat, ci și periculos. La interogatorii, el nu s-a lăsat intimidat de amenințări. Comportarea lui a fost atît de demnă încît a stîrnit admirația contemporanilor. Felicia Racoviță în corespondența sa către unchiul săi, Ștefan și Nicolae Goleșcu, din 26 februarie 1848, declară că «procesul verbal al lui popa Șapcă este incîntător», ceea ce înseamnă o atitudine patriotică și progresistă. După nouă luni de temniță, sub puterea unui firman turcesc popa Radu Șapcă a fost trimis în surghiun la Muntele Athos, fiind față bisericească.

Cercetînd și corespondența emigranților români și în special aceea a lui Gr. Serrurie și Alex. Cristofi, autorul aduce știri interesante referitoare la popa Radu Șapcă. Rezultă din această corespondență că războiul Crimeei, din anul 1853, a ușurat oarecum soarta căzușilor emigranți, deci și pe a lui popa Radu Șapcă. Din scopuri politice li s-a permis să părăsească locurile lor de surghiun și să se apropie de linia Dunării, la Șumla, Rusciuc și altele. Și de data aceasta meritul autorului este evident, căci el investigînd resorturile sufletești ale lui popa Radu Șapcă, îi descoperă nu numai suferința nostalgică pentru țară, dar și lupta lui neabătută pentru a o revedea. În acest scop el se deplasează mai întîi la Șumla, unde Omer-Pașa, comandantul suprem al armatelor turcești, își stabilise cartierul general. Intervențiile făcute pentru a obține un pașaport au fost zadarnice. De la Șumla trece la Rusciuc,

urmînd astfel pe Omer Paşa, care îşi stabilise, de astă dată, cartierul general aici. O scrisoare a lui Niţă Magheru către unchiul său, generalul, arată că popa Radu Şapcă, aici, la Rusciuc, suferea mult, fiindcă «şi cerul şi oamenii îl gonesc». Domnitorul Barbu Ştirbei, venind la Rusciuc să asculte pe noul vizir, popa Radu Şapcă, intervenind direct, capătă aprobarea de a intra în ţară şi Nicolae Krejulescu, ministru de resort, ordonă cirmuirii judeţului Românai să lase acestuia «intrarea în principat slobodă». Astfel, după şapte ani de surghiun, popa Radu Şapcă se întilneşte iarăşi cu familia şi patria.

După cîţiva ani, din iniţiativa lui D. Bolintineanu, a fost numit administrator la minăstirile Hotărani, Cozia şi Brîncoveni. Din salariul lui de 1000 lei lunar, popa Radu Şapcă, printr-un raport, datat 1 august 1864, arăta că se mulţumea doar cu 500 lei, restul oferindu-l «iubitei mele patrii române». Era ultimul dar făcut patriei şi în acelaşi timp un gest semnificativ din partea celui ce îşi jertfise atîţia ani pentru binele ei.

La 3 iulie 1876, încetînd din viaţă, este înmormintat la Minăstirea Brîncoveni, unde o cruce modestă de marmură arată şi azi locul unde se odihnesc oasele acestui statornic slujitor al Bisericii şi Patriei.

*
*   *
*

N. C o p o i u, *Anticele neprescrisele şi neprescriptibilele drepturi, în «Magazin Istoric», IX, nr. 6 (99) iunie, 1975.*

Articolul de faţă pune în lumină un moment însemnat din istoria noastră naţională, acela al pregătirii poporului pentru marele act al unirii.

Dezbaterile din Divanul ad-hoc al Ţării-Româneşti, care au început la 30 septembrie 1857, s-au caracterizat prin hotărîrea de a se afirma necesitatea unirii românilor şi de a apăra tradiţia de suveranitate naţională, bazată, în primul rînd, pe prevederile tratatelor încheiate în secolele trecute între domnitorii români şi imperiul otoman. Pentru a argumenta şi mai convingător tradiţia de stat suveran de care s-a bucurat în trecut Ţara Românească, la documentul de bază: Actul dezvoltător votului Adunării ad-hoc a României, adoptat de aleşii munteni la 9(21) octombrie 1857, au fost anexate textele Capitulaţiilor şi ale altor tratate încheiate anterior.

În seria de documente referitoare la lupta poporului român pentru afirmarea unităţii şi independenţei sale, autorul reproduce şi cuvîntarea mitropolitului Nifon, sub preşedinţia căruia s-au desfăşurat lucrările Adunării ad-hoc din Ţara Românească.

Considerînd această cuvîntare ca un document de importanţă naţională, o reproducem şi noi în paginile revistei noastre, cu scopul de a fi cunoscută şi apreciată de fraţii preoţi.

Domnitor,

«Ne aflăm astăzi adunaţi aci, pentru a ne sfătui şi a ne chibzui împreună la fericirea şi prosperitatea patriei (...).

Fiecare din dumneavoastră simte cu vrednicie înalta sa chemare şi datoritiile ce are a împlini. Fiecare trebuie să vadă cu o plăcută bucurie această strălucită ocazie, în care ne putem da mina cu toţii spre a lucra pentru întemeierea neamului şi a binelui obştesc.

Este cea mai solemnă şi memorabilă zi aceasta, în care deschidem cartea viitorului patriei, în care ne adunăm spre a lucra la o faptă atît de măreaţă şi de covîrşitoare. Sintem puşi în împrejurarea cea mai glorioasă şi cea mai delicată. Să avem, domnilor, bunul simţ de a şti să ne folosim de urmările sale, dreapta judecată

de a prețui bine trebuințele și rara înțelegere de a alege mijloacele cuviincioase spre a le împlini. Priviți-vă, domnilor, și veți vedea că toți sintem români : aceleași simțăminte ne leagă, același singe ne unește. Toți avem o patrie înainte : să avem și un cuget și un scop ; să ne însuflețim de această dragoste și de această sfântă credință, ca cerul să binecuvinteze ostenele noastre.

Cugetați că, prin voia Domnului și prin ocrotirea marilor puteri, sintem chemați a începe o nouă epocă în viața noastră națională și a ne da o carieră în mijlocul popoarelor în care trăim. Să ne arătăm vrednici de această înaltă favoare ce ni se mărturisește ; să dovedim prin purtarea noastră acel merit și acel tact al bărbaților serioși, prin care ne-am cîștigat atîtea puternice și folositoare simpatii. Nația care v-a ales își pune cu desăvîrșită încredere așteptările sale în geniul dumneavoastră patriotic, în luminile și cercarea întinsă ce aveți ; ea nu vă crede nici mai puțin pregătiți pentru marea cauză ce v-a încredințat, nici mai puțin capabili a aduce la rezultatul dorit și a împlini atîtea frumoase și fericite speranțe. Legitimați, domnilor, înalta alegere ce s-a făcut în persoana dumneavoastră, prin nobilele cugetări la mărirea patriei, printr-o împreună jertfă la binele obștesc. Priviți în trecut : nu veți găsi un eveniment mai impozant în gravitatea sa, mai roditor în urmările sale. Fiecare din dumneavoastră, nu mă îndoiesc, trebuie a simți în fața sa mărindu-i-se energia sufletului și a-i bate inima de o dreaptă și nobilă ambiție ; fiecare din dumneavoastră cugetă, am statornică credință, a se ridica la înălțimea împrejurărilor și a se arăta mai presus de ele inșeși. N-ar putea cineva aștepta mai puțin de la niște bărbați ce personifică inteligența și înțelepciunea unui popor și care au dat cu solemnitate, înaintea lui Dumnezeu și a nației, sacra făgăduință de a lucra pentru binele și prosperitatea patriei

Lumea ne privește astăzi : arătați, domnilor, că am fost și sintem vrednici de atenția binevoitoare a Europei. Viitorul se deschide de acuma înaintea noastră ; faceți să-l privească țara cu încredere și liniște ; umpleți cu virtuțile și marile dumneavoastră fapte această nouă epocă ce ni se înfățișează.

Începem astăzi lucrările Camerei noastre. Gîndiți-vă, domnilor, cu înțelepciune la starea împrejurărilor de față, gîndiți-vă cu căldură la dragostea patriei, gîndiți-vă cu dreptate și bunăvoință la urmașii dumneavoastră. Uniți-vă în același cuget frățesc și național ; faceți cu acea putere de suflet ce v-o cred, ca interesul tuturor să ia locul intereselor în parte și cu cuget senin, cu statornică credință în cel Atotputernic, puneți cu curaj și liniște bazele marelui și gloriosului edificiu al poporului român.

Lăsați, domnilor, să cetească viitorimea, cu mindrie și fericire, numele dumneavoastră în istoria neamului. Lăsați frumoase și neșterse suveniri în analele patriei. Faceți ca binecuvîntarea cerului să se pogoare asupra dumneavoastră și a urmașilor dumneavoastră».

Pr. Horia CONSTANTINESCU

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE ORTODOXA
BUCUREȘTI